

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

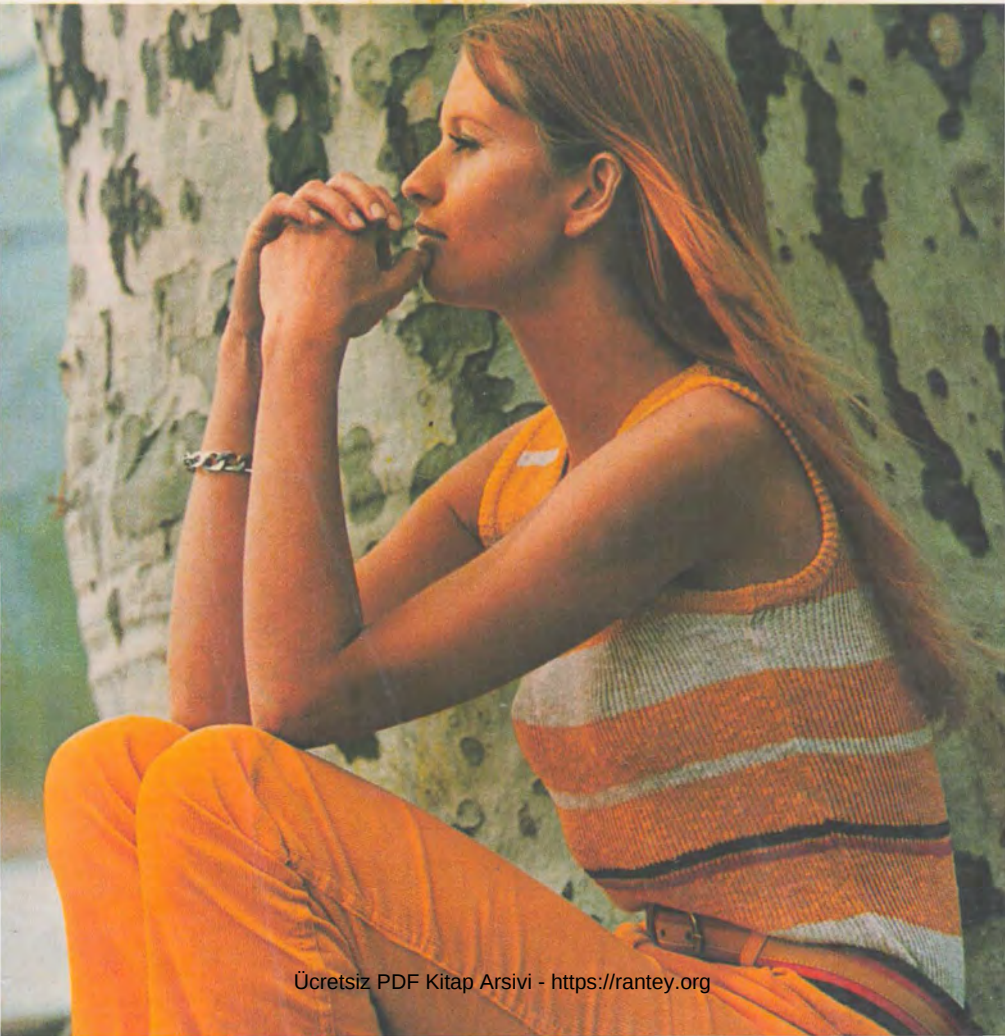
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KADININ RUHSAL YAPISI

Çeviren: Nilgün Şarman

KAREN HORNEY

KAREN HORNEY
□
KADININ RUHSAL YAPISI
□
ÇEVİREN: NİLGÜN ŞARMAN

PAYEL YAYINLARI : 75
Çağdaş Kadının Kitapları : 11

Dizgi : Payel Yayınevi
Dizgi operatörü : Nuray Yaşar
Baskı : Özal Matbaası
Düzeltili : Birgül Kılıç
Kapak filmleri : Ebru Grafik
Kapak baskısı : İpomet Matbaası
Ücretsiz PDF Kitap Alın : [Esra Mücellihanestg](#)

Alman kökenli ABD'li hekim ve ruh         Karen Horney, 16 Eyl  l 1885'de Hamburg'da doğdu, 4 Aralık 1952'de New York'da   ld  . Berlin   niversitesi'nde okudu. 1912'de doktor olduktan sonra, Freud'un yakın   alışma arkadaşlarından Karl Abraham'ın yanında ruh        mesi eğitimi g  rd  . 1915 yılından başlayarak beş yıl s  reyle, Berlin'deki   eşitli hastanelerin klinik ve ayakta tedavi b  l  mlerinde   alıştı. 1920'de bir muayenehane açtı ve Berlin Ruh        mesi Kurumu'nda ders vermeye başladı. 1932'de ABD'ye giderek Chicago Ruh        mesi Kurumu'nda m  d  r yardımcısı oldu. 1934'de New York'a taşındı ve bir muayenehane açarak New School for Social Research'te ders vermeye başladı. *The Neurotic Personality of Our Time* (  ağımızın Tedirgin İnsanı), *New Ways in Psychoanalysis* (Ruh        mesinde Yeni Yollar) adlı kitaplarını burada yazdı. Horney,   alışmalarında, Freud'un ruh        mesi kuramının bir  ok temel ilkesini sorgulayarak nevrozun, insan ilişkilerindeki bozukluklardan kaynaklandığını ve kişiliğin belirlenmesinde dirimsel g  d  lerden   ok   evresel ve toplumsal koşulların rol oynadığını, nevrozlarla kişilik bozukluklarının başlıca nedeninin de bu koşullar olduğunu savundu. Bu g  r  şleriyle Freud'dan ayrılan Horney, bu nedenle 1941'de New York Ruh        mesi Kurumu'ndan   ıkarıldı.

Yapıtın İngilizce adı: Feminine Psychology

Türkçe birinci basım: Nisan 1998

ISBN: 975-388-096-0

KAREN HORNEY

KADININ RUHSAL YAPISI

Çeviren:
NİLGÜN ŞARMAN

PAYEL YAYINEVİ

İstanbul

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

GİRİŞ

FREUD, 1935’de ruhçözümlemesi çalışmalarının doruk noktasına, 1912 yılında ulaştığını söylemişti.¹ “İki tür içgüdü (Sevi ve ölüm içgüdü) varsayımını öne sürüp, anlaksal kişiliğin, ben (Ego), üstben, (Super-ego) ve ilkel benliğe (İd) bölündüğünü ortaya attığından (1923’de) bu yana, ruhçözümlemesine bundan öte belirleyici bir katkı olmadı” diye de eklemişti.

1913’e doğru Karen Horney Berlin’de tıp diplomasını almış, gene burada ruhhekimliği ve ruhçözümlemesi eğitimini tamamlamıştı. 1917’de ilk ruhçözümlemesi tezini yazmış² ve 1920’ye doğru da yeni kurulmuş olan Berlin Ruhçözümlemesi Kurumu’ndaki öğretim görevlileri arasında değerli bir üye olarak yerini almıştı. 1923 yılında, bu kitapta da yer alan, kadının ruhsal yapısı konusundaki bir dizi yazının ilkini(*) —Kadınlarda İçgüdü Edilme Korkusunun Başlangıcı’nı— yayımlamıştı.

¹Sigmund Freud, “Özyaşamöyküsü İncelemesi”, *Collected Papers*’da (Toplu yazılar), Cilt XX (Londra, The Hogarth Press, 1936; New York’ta da yayımlandı. W.W. Norton and Co., Inc., 1952).

²Karen Horney, “Ruhçözümsel Sağaltım (İyileştirme) Uygulayımı” (Die Technik der Psychoanalytischen Therapie), *Zeitschr. f. Sexualwissenschaft*, IV (1917).

(*) Horney’in kadının ruhsal yapısı konusunda aşağıda adı geçen yazıları bu kitaba alınmamıştır: “Kadınlarda Erkeklik Karmaşası” (Der Männlichkeitskomplex der Frau), *Arch. f. Frauenkunde*, XII (1927), sayfa 141-54; “Ruhsal Açıdan Evliliğe Hazır Oluş ve Olmayış” (Psychische Eignung und Nichteignung zur Ehe), “Evlilikte Eş Seçiminin Ruhsal Bilimsel Koşulları Konusunda” (Über die psychischen Bestimmungen der Gattenwahl), “Birkaç Örneklik Evlilik Karmaşasının Ruhsal Kökleri Konusunda” (Über die psychischen Wurzeln einiger typischer Ehekonflikte) *Ein biologisches Ehebuch*, Max Marcuse (Berlin ve Köln, A. Marcus ve E. Weber, 1927); “Cinsler Arasında Güvensizlik” (Das Misstrauen zwischenden Geschlechtern) *Psychoanal. Bewegung*, II (1930), sayfa 521-37.

Freud, Horney'den aşağı yukarı otuz yaş daha büyüktü. Horney, yaşamındaki en üretken döneme ulaşmak için eğitim gördüğü sıralarda, Freud yaratıcı güçlerinin doruğunu aşmıştı. Freud'un, yaşamına ve çalışmalarına zarar vermeye başlayan "yıkıcılık hastalığının" acılarıyla 1935'de yaptığı özçözümlemesinin bazı bölümleri yayımlanmıştı. 1923'den sonra, Freud'un ilgi alanına giren konular, son kitabı *Musa ve Tektanrıçılık*'la (1939) doruğuna ulaşan bir çember çizdi. "Doğabilimleri, tıp, ruh sağaltımı alanlarında yaşam boyu süren bir dönüp doluşmadan sonra, ilgin uzun zamandır, düşünmeye yeni başladığım gençlik günlerimden beri beni hep büyülemiş olan ekinel (kültürel) sorunlara yöneldi."³

İnsanlar gibi, bilimsel ve ekinel kuramların da kendi tartımları vardır. Çevrimleri ve değişen merakları, onlara katkıda bulunmuş birbirini izleyen kuşaklarda yansır. Buna benzer olarak ruhçözümü deviniminin tarihini yeniden gözden geçirirken davranışı açıklayan farklı yöntemlerin ortaya çıkışını da görebiliriz.⁴ Bu giriş bölümünde Freud'la Horney'in kadınların ruhsal yapısı konusundaki düşüncelerinin ortaya çıkışı üzerinde durulacaktır.

Bir üstün yeteneğin (dehanın) içinde yetiştiği *Weltanschauung*'u (dünya görüşünü) aşmasını engelleyen sınırlar vardır. Bilimde yeni bir düşünsel örneğe⁵, birleştirici yeni bir evrensel dünya görüşüne kökten ci bir sıçrayışın gerçekleşmesi için bir kuşak geçer.

Freud on dokuzuncu yüzyılın yetiştirdiği bir kişiydi. Aydınlanma Çağı bireyin saygınlığını, akılcılığın önceliğini besleyip geliştirmişti. Bilimsel bakışın yöntembilimi, doğa bilimlerinde önemli atılımlar yaratmıştı. Batılılar bir yandan güneş merkezli bir evren düşüncesini kabullenmekte güçlük çekerken, öte yandan da Darwin'in evrim kuramıyla köşeye sıkıştırılmıştı. Çok kısa bir zaman sonraysa, Freud'un bilinçaltı düşüncesiyle karşı karşıya kalacaktı.

³Freud a.g.y.

⁴Harold Kelman ve J.W. Vollmerhausen, "Horney'in Ruhçözümsel Uygulayım, Gelişim ve Görüngeleri Konusunda" *Psychoanalytic Techniques*'de yay. B.B. Wolman (New York, Basic Books, 1967).

⁵Thomas S. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions* (Bilimsel Devrimlerin Yapısı) (Chicago, The University of Chicago Press, Birinci Phoenix Basımı, 1964), sayfa 159.

Doğal olarak, yakın çevresinin belirli yönleri de Freud'un görüşlerini etkilemişti. Bir Avusturya eyaleti olan Moravia'nın Freiberg kentinde, sürgün edilmiş bir azınlık topluluğunda doğmuş ve erkeğin koşulsuz efendi, kadınınsa daha aşağı bir varlık sayıldığı geleneksel bir Yahudi evinde büyümüştü. Bu ataerkilliğin önemi, anasının ona gösterdiği aşırı düşkünlükle de doğrulanmaktadır. Yıkılmak üzere olan Avusturya Macaristan İmparatorluğu'yla Katolik Viyana kadar, içinde yetiştiği Viktorya Çağı'nın aşırı iffetli, sofı ve ikiyüzlü cinsel töreleri O'nu da etkilemişti. Freud üstün yetenekli bir erkek olarak on dokuzuncu yüzyıl biliminin ölçütleriyle yöntembilimi tarafından desteklenen örgenbilimsel (anatomik) yargılar — "Örgenyapısı alinyazısıdır" — üzerine oturttuğu erkek-yönelimli ruhbilimi geliştirmişti.

"Ruhçözümlemesi" demişti Freud "bir bilim dalıdır ve bilimsel *Weltanschauung*'a (dünya görüşüne) imzasını atmıştır;"⁶ böylece olgular bilimsel denemelere uygun veriler olarak irdelenir olmuştur. Olgular gözlemlenebilmeli, ölçülebilmeli ve nesnelleştirilebilmeliydi. Kesitirebilen sonuçlara sahip, yinelenen deneylerle denetlenebilmeliydi. Bu deneyler gerçekliği herkesçe onaylandığında, yasa olarak başvurulabilecek varsayımları sınavabilmeliydi.

On dokuzuncu yüzyıl bilimi, katı gerekircilik (determinizm) kavramlarına dayalı, yalıtılmış kapalı dizgelerle ilgileniyordu. Bu düşünsel dizge tarafından etkilenen ruhçözümsele sağaltımda, ruhçözümleciyle hastanın yaşadığı çevre değişmez koordinatlar olarak düşünülüyordu. Dolayısıyla Freud'un deneysel araştırmasında hasta, tek değişken sayılıyor, doğa bilimlerinin yöntembilimine uygun olarak ayrı bir konu gibi ele alınıyordu.

Yirminci yüzyılda doğabilimleri çok daha az katı bir biçimde yapılandırılıyor ve değişik gerekircilik derecelerine izin veriliyordu. Aynı biçimde, ruhçözümsele durumlarda hasta kadar çevre de birbirine bağlı etmenler olarak gittikçe artan ölçüde önem kazanıyordu. Ayrıca ondokuzuncu yüzyılda bilimin ilgi alanına girmediği ve bunun sonucu olarak da ruhçözümü incelemelerinin yöntemlerine bir katkısı olmadığı düşünülen güzelduyusal (estetik), ruhsal ve törel değerler, yirminci yüzyıl biliminde kendine önemli bir yer buluyordu.

⁶Sigmund Freud, *Ruhçözümlemesine Giriş Konferansları*, (New York, W.W. Norton & Co., Inc., sayfa 81) Sizin PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Karen Horney Hamburg'da parasal durumu iyi, orta sınıf bir protestan ailesinde doğdu. Babası inançlı bir kutsal kitap okuru, annesi ise açık düşünceli bir kişiydi. Karen Horney ilk gençlik yıllarında, o sıralarda yeni yetişen kızlar arasında sıkça görülen dinsel bir coşku döneminden geçti. Ailesi parasal ve toplumsal güvenceye sahipti. Babası (Berndt Henrik) Alman yurttaşlığına geçen ve sonradan North German Lloyd taşımacılık ortaklığında komodor olarak çalışan Norveçli bir kaptandı. Horney küçüklüğünde babasıyla uzun deniz yolculuklarına çıkmış, yaşamı boyunca sürecektir yabancı ve uzak yerleri gezip görme tutkusu o sıralarda başlamıştı. Annesi (Clothilde Marie van Ronzelen) Hollandalıydı.

'Freud'la Horney'in doğdukları çevreler arasındaki karşıtlık şaşırtıcıdır. Freud doğduğunda ailesi kısıtlı koşullarda yaşıyor, toplumsal konumları Avusturya yönetimine karşı çıkan Çek ulusçuluğu ve Almanca konuşan Yahudi azınlığa gösterilen düşmanlıkla gittikçe kötüleşiyordu. Babasının bir yün tüccarı olarak bağımlı olduğu dokumacılık işleyiminin zayıflaması, aileyi Freud üç yaşındayken Viyana'ya göçe zorlamıştı. Freud on iki yaşındayken, Musevi olmayan biri tarafından aşağılanması karşısında babasının "ruhsuz bir uysallıkla, korkakça boyun eğişini"⁷ görmüştü. Bu durum Freud'u alt üst etmiş ve yıkılan baba ülküsünün yerini alacak bir şey bulma gereksinimini yenemeden orta yaşlı olmuştu.

Horney uzun deniz yolculuklarında babasıyla çok zaman geçirmiş olmasına karşın, üzerinde daha derin etki bırakan kişi annesiydi. Babasının sık ve uzun süren ayrılıkları yüzünden Karen, ağabeyi Berndt'e çok düşkün olan canlı, zeki ve güzel annesiyle daha çok kalıyordu. Gerçi genç kızlık döneminin ortalarından sonra ağabeyinin, yaşamında sınırlı bir yeri olmuştu ama o zamanlar Karen ona büyük bir saygı ve sevgiyle bağlıydı.

On dokuzuncu yüzyılın sonunda Karen Horney'in, annesinin yöreklendirmesiyle aldığı hekim olmak kararı bir kadın için hâlâ alışılmadık bir şeydi. Karen tıp, ruhhekimliği ve ruhçözümlemesi eğitimi için Berlin'e gitti. Ruhçözümçülüğü seçmesine yol açan nedenler, yazıla-

⁷F. G. Alexander ve S.T. Selesnick, *Ruhhekimliği Tarihi* (New York, Harper & Row, Publishers, 1966) sayfa 186-87.
Görsel ve Sesli Kayıt Arşivi - <https://rantey.org>

rında hiçbir zaman anlatılmamıştır. Çok iyi bir öğrenciydi, hep sınıf birincisi oluyordu. Yeteneği ve kişiliğiyle öğretmenleri kadar erkek uğraşdaşlarının da saygısını kazanmıştı.

1909'da yirmi dört yaşındayken Berlinli bir avukat olan Oscar Horney'le evlendi, üç kızı oldu. 1937'de ilgi alanlarının farklılaşması ve Dr. Horney'in ruhçözümü akımına ilgisinin artması nedeniyle boşandılar. Ana ve işkadını olmanın yarattığı sorunlarla çözülen bir evliliğin, kadının ruhsal yapısına duyduğu gittikçe artan ilgiye anlamlı hiçbir katkısı olamayacağını düşünüyordu. Ancak ben, ruhçözümlemesi çalışmalarının, araştırma hevesinin ve bakımevi gözlemlerinin keskinliğinin ilgisini yönlendirdiğini düşünüyorum. Freud'çu ruhçözümsel kuramlarla, bu kuramlar uygulandığında ortaya çıkan sağaltım sonuçları arasındaki farklılıkları bulgulaması, bir sağaltımcı olarak ona bir itici güç sağlıyordu.

Horney yaşamının büyük bir bölümünü Berlin'de geçirdi; bu dönem İkinci Cumhuriyet'in yükseliş ve düşüşüyle Kaiser'in egemenliğini kapsıyordu. Bu olaylardan kuşkusuz etkilense de, siyasetle ilgisi sınırlıydı. Kadınların toplumsal konumunu elbette biliyordu, ama bu konudaki düşünce ve gözlemlerinin, kadının ruhsal yapısına gösterdiği ilgiyi pek etkilemediğini düşünüyorum. 1932'de Amerika Birleşik Devletleri'ne gidişinde de, belirleyici etmen Hitler'in yükselişi değildi. Karen Horney, toplumsal bir eyleme karışmasa da, toplumsal konularla dünyanın durumunu çok iyi biliyor, yardım örgütleriyle özgürlük yandaşlarını büyük bir eliaçıklıkla destekliyordu. 1941'de Buyurganlık'a açıkça cephe almış, inancını "Faşist öğretiyile açıkça çelişen demokratik ilkeler, bireyin bağımsızlığını ve gücünü ayakta tutar, mutluluk hakkını korur"⁸ diyerek açıklamıştı.

Horney'e önce, Freud'un en yetenekli öğrencim dediği Karl Abraham, sonra da Freud'a tapan Hans Sachs tarafından çözümleme uygulandı. Böylesine sadık öğrenciler tarafından yapılan çözümlemeler, Freud'un bakış açısından sapmayı değil, büyük olasılıkla, yapışıp kalmayı yansıtıyordur.

Buna karşılık, kökeni ve yaşam deneyimleri Karen Horney'e daha geniş görüngeler hazırlamıştı. Yirminci yüzyıl biliminin doğuşuna bü-

⁸Karen Horney, *Biography (Yaşamöyküsü)*, *Current Biography*'de, Cilt II, No. 8 (New York, Wilson-Jones, 1941), sayfa 27-29. <https://rantey.org>

yük bir ilgi duyuyor, bu da kuşkusuz hekimliğine ve ruhçözümçülüğüne katkıda bulunuyordu. Öğrencilik yıllarında Berlin'in çok kavimli havası, özellikle de tiyatronun canlılığı ve yönetmen Max Reinhardt'ın çalışmaları üzerinde uyarıcı bir etki bırakıyordu.

Karen, ruhçözümlemenin temelleri atılıp, yavaş yavaş dünya çapında kabul görmeye başladığı sırada öğrenim görmeye başladı. I. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Berlin'de toplanan kadınlarla erkekler arasında tam bir gençlik ve yetenek rüzgârı esiyordu ve 1920'de Berlin Ruhçözümleme Kurumu'nun kuruluşuyla ruhçözümlemede önemli bir dönem başladı. Burada öğretenlerle öğrenenlerin çoğu, ruhçözümlemenin bundan sonraki elli yıl boyunca izleyeceği temel ilkeleri saptadılar.

1923'lerde, "yerleşik ruhçözümsele yaklaşımın" ana çizgileri — "beş ayrı görüş açısıyla nitelenen" ruhbilim olarak— belirlendi. Bu görüşlerden hastalığın yeriyle ilgili (topik) kuram, "ruhçözümü derinlik ruhbilimidir, bilincin eşliğindekilerle bilinçdışı ruhsal etkinliklere özel bir önem verir." İkincisi "şu anki davranışlar ancak geçmişe bakılarak anlaşılabilir" der. Bu türeyimsel yönelim, zihinsel görüngülerin, ruhsal-cinsel yapıda yer alan "çevresel yaşantılarla dirimsel gelişimin" karşılıklı etkileşiminden doğan sonuçlar olduğunu öne sürer. "Devimsel görüş (üçüncüsü) insan davranışlarının, içgüdüsel tepilerle karşıt içgüdüsel güçlerin etkileşiminin sonucu olarak anlaşılabilirliğini öne süren önermeye gönderme yapar." Dördüncüsü, "tutumbilimsel görüş canlıların hizmetinde belirli nicelikte bir enerji bulunduğunu öne süren varsayımaya dayanır..."

Beşincisi, yani yapısal görüş "zihinsel aygıtı beş ayrı yapıya bölen işleyiş varsayımdır... İlkel benlik (İd) insanın içgüdüsel barınağıdır ve kaynağını örgen yapısıyla bunların işlevinden alır... İlkel benlik, haz ilkesine göre işleyen birincil sürecin egemenliği altındadır. 'Ben' (Ego), ruhsal yapının denetim aygıtıdır. Örgütler ve birleştirir... Ben'in bilinç işlevleri, bilinçdışı gibi, ikincil sürecin etkisi altındadır... Üstben (Super-ego) ruhsal aygıtın en son gelişen yapısıdır. Oidipus karmaşasının çözülümüyle ortaya çıkar. Sonuç olarak, Ben'de ana-babanın ödüllendirip cezalandırma niteliklerini ve değerlerini içeren yeni bir etken kurumlaşır. Ben-ülküsü ve bilinç, üstben'in farklı yönleridir...

"Bütün sinirce görüngüleri, ya belirti oluşumuna ya niteliksel değişimlere ya da her ikisine birden yol açan, ben'in olağan denetim işlevi-

nin yetersizliği sonucudur... Sinirce çatışkısı en iyi, ben'le ilkel benliğin asal güçleri arasındaki çatışma diye açıklanabilir... Kesin sinirce çatışkuları çocukluğun ilk yıllarında ortaya çıkar... Ruhçözümsel sağaltımın (iyileştirme), en son ereği, yetişkinlerde görülen sinircenin çekirdeğini oluşturan çocukluk sinircesini çözümlemek, dolayısıyla sinirce çatışkılarını ortadan kaldırmaktır.”⁹

1917’de, Freud’un ruhçözümleme uygulayım ilkelerini belirlemesinden ve *Ego ve İd* adlı yapıtın yayımlanmasından altı yıl önce, Karen Horney ruhçözümü uygulayımı konulu yazısında şöyle diyordu: “Ruhçözümlemesi, eli ayağı bağlı bir insanı kurtarabilir. Bu ona yeni kollarla bacaklar kazandırılmaz. Ama ruhçözümlemesi bize, yapısal saydığımız çoğu özelliğin, salt bir büyüme tıkanmasını yani, ortadan kaldırılacak bir tıkanmayı gösterdiğini kanıtlamıştır.”¹⁰ Horney’in büyüme-yönelimli, yaşam-yanlısı, özgürlük arayışlı felsefesi şimdiden kendini gösteriyordu. Horney’e göre yapı doğumla belirlenen ve yaşam boyu değişmeden kalan bir şey değildi; tersine örgensel çevresel etkileşimlerle biçimlenen, yoğrulabilir olasılıkları temsil ediyordu. Böylece 1917’de Karen Horney, Freud’un devinimsel direnç kavramıyla çelişen, bütüncü tıkanma kavramını¹¹ ortaya attı.

Horney’in daha ilk yıllarda açıkça belirttiği durum onu, sinirce sağaltımına Freud’çu yaklaşımı destekleyen ruhçözümçülerle karşı karşıya getirdi. Horney bilinçaltı baskıların önemini kabul etmekle birlikte, bunların boyutlarıyla anlamının çok farklı olduğuna inanıyordu. Örneğin “devimsel” (dinamik) terimini içgüdü ve karşıt içgüdü arasındaki etkileşim olarak düşünmüyordu, kendiliğinden büyüme gücüyle sağlıklı enerji gücünün sapması arasındaki çatışmayı hastalık olarak görüyordu. Örgenlerde hizmete hazır belirli nicelikte bir enerji bulunduğunu öne süren tutumbilimsel kavram, Freud’un ruhçözümü kuramına da uygulanabileceğini düşündüğü, on dokuzuncu yüzyıl biliminin varsayımıydı. Bu kavram Newton’un devinim evrenindekiyalıtılmış kapalı

⁹R. R. Greenson, “The Classic Psychoanalytic Approach” (Klasik Ruhçözümsel Yaklaşım), *The American Handbook of Psychiatry*’de, yay. S. Arieti (New York, Basic Books, 1959). Bu yazı Freudçu ruhçözümünün yetkin, öz ve en son biçimini içermektedir.

¹⁰Horney, “The Technique of Psychoanalytic Therapy” a.g.y.

¹¹Kelman ve Vollmerhausen, a.g.y.

dizgeller için de geçerliydi. Horney'in düşüncüsü, yirminci yüzyıl doğabiliminin alan kuramındakine benzeyen açık-dizge türüydü. Önermelerine karşın Freud'un yönelmeleri dirimbilimsel değil özdekçi düşün üzerine kuruluydu. Horney'inkiyse kökünü çevreyle canlıyı, birinin ötekini etkilediği bölünmez bir süreç olarak tanımlayan alan ilişkisi di- liyle açıklayan bütüncü ve örgütsel düşünden alıyordu.

Horney'in 1917'deki düşüncelerinin karşısına tüm şiddetiyle üçe bölünmüş zihinsel aygıt kavramı çıktı. Onun, örgen yapısıyla bunların işlevlerinde yatan insan kendiliğindenliği varsayımı, ilkel benlikle yıkıcı içgüdünün önceliğini sorguluyordu. Horney'in özgürlük arayışlı düşünüyü, mutlak gerekircilik (determinism) kavramını temel alan haz- acı ilkesi konusunda kuşku doğurmuştu. Horney insanın, büyüme sıra- sında beliren bir tıkanıklık yüzünden yıkıcı olduğunu öne sürüyordu. Freud yüceltmeyi ikincil bir süreç olarak görürken, Horney bunu büyü- menin engellenmemiş birincil belirimi sayıyordu. Freud'un ben ve üst- ben adını verdiği yapıların işlevi, sonuçta Horney'in kuramsal yapısın- da yeni anlamlar kazanmıştı.

Belirli bir davranış biçiminin ancak geçmişe bakılarak anlaşılabi- leceğini öne süren türeyim görüşü, "aslında var olan çatışkılarla sinir- celi kişinin bunları çözümlemeye çalışmasını" ve "insanın aslında var olan kaygılarıyla, bunlara karşı geliştirdiği savunmaları"¹² içine alan, Horney'in "güncel durum"^{13, 14, 15} adını verdiği kavram tarafından sor- gulanıyordu. "Güncel durum" türeyim odağının dışında bırakılmış, yaşanan şimdiki anın abartıcı ve yatıştırıcı etkilerine yer ve zaman bı- rakır.

Horney'in ilk görüşleri, Freud'un temel kuramlarından birçok açı- dan ayrılıklar gösterir. Kuramlarının ne denli farklı olduğu ancak daha sonraki ilkelerinde açıkça ortaya çıkmıştır. Horney'in ilk ilgi duyduğu Freud'un cinsel enerji kuramıyla, ruhsal-cinsel gelişim kuramlarıydı. Bu kitaptaki yazılar Horney'in bu kuramlarla ayrıntılı hesaplaşmasını

¹²A.g.y., böl. VII.

¹³Kelman ve Vollmerhausen, a.g.y.

¹⁴Karen Horney, *The Neurotic Personality of Our Age* (Çağımızın Sinirceli Kişili- ği), (New York, W.W. Norton & Co., Inc., 1937), böl. VII.

¹⁵Karen Horney, *New Ways in Psychoanalysis* (Ruhçözümlemede Yeni Yöntemler), (New York, W.W. Norton & Co., Inc., 1939), böl. X.

içermektedir. Horney'in 1917'deki düşünuş biçiminin aldığı yöne katkıda bulunan gelişimindeki etmenler hakkında ancak varsayımlarda bulunabiliriz; bu nedenle, Horney'i Freud'un kuramlarını, özellikle cinsel enerji kuramında yansıtılan türeyim görüşünü yeniden ele alma-ya iten olayları da yalnızca özetleyerek geçeceğiz.

Dr. Horney; 1917'deki yazısının yayımlanmasından sonra, bu yazı-da anlattığı, Freud'unkilerden çok farklı olan düşüncelerini geliştirmeden biraz daha beklemeye karar vermiş olabilir. O, ruhçözümlemesi alanına yeni girmiş biriydi, düşüncelerinin yeterince olgunlaşması için zaman gerekiyordu. Freud'un cinsel enerji kuramı o sıralarda ruhçözümçüler tarafından yapılan son derece eleştirel incelemelerin etkisi altındaydı; 1923'e doğru Freud ikili-içgüdü kuramını da işin içine sokarak bunu daha da geliştirmiştir.

"Son yapıtlarının bazılarında Freud, çözümsel araştırmalarımızdaki belirli bir tek-yanlılığa artan bir zorunlulukla dikkatleri çekmiştir". Horney şunları da ekliyordu: "Çok yakın zamanlara kadar erkek çocuklarla erkeklerin düşüncelerinin bir araştırma konusu olarak ele alındığı olgusuna değinmek istiyorum. Bunun nedeni açıktır. Ruhçözümlemesi üstün yetenekli bir erkeğin yaratusıdır ve onun düşüncelerini geliştirenlerin de neredeyse hepsi erkektir. Bu kişilerin de, erkeklerin ruhsal yapısını çok daha kolay açılması ve erkeklerin gelişimini kadınlarınkinden daha iyi kavraması haklı ve mantıklıdır. (*)

Dr. Horney'in başlangıçta kadınların ruhsal yapısı konusunda duyduğu merak, cinsel enerji kuramıyla çelişir gibi görünen hekimsel gözlemler tarafından da kamçılanmıştı. Onun bu konuya ilgi göstermesinde, toplum felsefecisi Georg Simmell'in yazılarıyla insanbilimsel yapıtlara duyduğu ilginin de payı vardı. Horney'in bütüncül insan düşünu yöntemini hazırlaması için, kadınlarla erkeklerin ruhsal yapısı sayılan şeylerin ilkelere bağlanması gerekiyordu.

Horney'in ruhçözümü eğitimi sırasında ve sonrasında öğrenip üzerinde çalıştığı Freud'çu cinsellik kuramları nelerdi? Freud'un ilk kuramı (1895) cinsel engellemenin, sinircenin dolaysız nedeni olduğunu öne süren savdı. Freud çocuklukta kendini açıkça gösteren cinsellik içgüdüsünün ereğinin gerilim boşalması, nesnesininse bu boşalmayı do-

(*) "Kadınlıkta" Kısagiz bu kitapta 54 sayfa. <https://rantey.org>

yuran kişi ya da onun yerini tutan biri olduğunu söylüyordu. Freud'a göre sapığın gerçekte yaptığını, sinirceli düşlemde yapar ve çocuk değişik aşamalardan geçen bir sapkındır. Freud cinsellik kavramını üretkenliğin doyurulmasıyla birlikte, tüm tensel hazları, sevecenlik ve sevgi duygularını da içine alacak ölçüde kapsamlı tutmuştu.

Freud'a göre erkeğin cinsel yaşamı üç döneme ayrılır. Bunlardan birincisi ağız, dışkılık ve kamış evresi olarak yeniden bölünüp Oidipus karmaşasıyla sona eren çocukluk cinselliğidir.¹⁶ Yediyle on iki yaş arasını kapsayan ikincisi, gizlilik dönemidir. Oidipus karmaşasının aşılp üstben'in oluşumuyla başlar. Yaklaşık on ikiyle on dört yaş arasında ortaya çıkıp olgun üretkenliğe, karşı cinsten birinin seçimine ve cinsel ilişkiye götüren ergenlikse üçüncü evredir.

Freud sonraları cinsel enerjinin yalnız cinsellik değil aynı zamanda saldırganlık dürtüsü için de (1923) en büyük ruhsal enerji kaynağı olduğunu ve ayrıca çeşitli cinsel enerji aşamalarından oluşan bir gelişim sürecine sahip olduğunu söylemişti. Yönelecek kişi seçiminin cinsel enerjinin biçim değiştirmesinden kaynaklandığını, cinsel dürtülerin doyurulabileceğini, bastırılabilceğini ve tepki geliştirerek yönetilebileceğini ya da yüceltilebileceğini öne sürüyordu. Kişilik yapısı, dirimsel olarak belirlenen içgüdülerin yönetildiği biçimde belirleniyordu. Ayrıca sinircenin çocukluk cinselliğindeki bir evreye saplanıp kalma ya da gerileme olduğunu varsayıyordu.

Freud, 1923'e kadar, "*kamış öncesi evresini*" tam olarak dile getirmemişti.¹⁷ Dr. Horney'in kadının ruhsal yapısını irdeleyen yazısında çok önemli bir başlangıç noktası olduğu için, bu çok gerekli kamış evresi kavramını Greenson'ın *The American Handbook of Psychiatry* (Amerikan Ruhhekimliği El Kitabı) adlı yapıtında anlatıldığı biçimde aktaracağım.

Kamış (phallic) evresi yaklaşık üçle yedi yaş arasında ortaya çıkar. Burada kız ve erkek çocukların gelişimi farklılık gösterir. Erkek çocukta kamışın du-

¹⁶Reuben Fine, *Freud: A Critical Re-evaluation of His Theories* (Freud: Kuramlarının Eleştirel Açından Yeniden Değerlendirilmesi) (New York, David McKay Co., Inc., 1962).

¹⁷Sigmund Freud, "The Infantile Genital Organization of the Libido" (1923), *Collected Papers'da*, Cilt II (London: The Hogarth Press, 1933).
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: <https://nante.org>

yarlılığı onu, kendini okşamaya iter. Kendini okşama eylemine genellikle anayla ilgili cinsel düşlemler girer. Aynı zamanda çocuk babaya karşı düşmanlık ve yarışma duyguları besler. Anaya duyulan cinsel sevgiyle, babaya beslenen düşmanca yarışma duygularının bir arada belirmesine Freud, Oidipus karmaşası adını verir. Erkek çocuğun, kızdaki kamış eksikliğini bu sırada bulgulaması onun bu durumu genellikle, kızın bu değerli örgenini yitirdiği biçiminde yorumlamasına yol açar. Anasıyla ilgili cinsel düşlemleri, babasıyla ilgili ölüm dilekleri yüzünden duyduğu suçluluk, erkek çocuğun kafasında içdiş edilme kaygısını uyandırmayı sürdürür. Sonuç olarak genellikle kendini okşamaktan vazgeçer, böylece de gizlilik dönemine girer. Oğlanların kamışı olduğunu, kendisinde böyle bir örgen bulunmadığını bulgulaması, kız çocuğun oğlanlara özenmesine ve bu eksiklikten ötürü anasını suçlamasına yol açar. Sonuçta birincil sevgi nesnesi saydığı anasından yüz çevirip babaya döner. Bızır kendini okşama eylemlerinin ana bölgesidir; dölyolunu henüz bulmamıştır. Kız çocuk babasından bir kamış ya da bir bebek edinmeyi düşler ve anasına karşı düşmanca yarışma duyguları besler. En sonunda, Oidipus çırpınışlarını yavaşça bir yana bırakır, ana-babasının sevgisini yitirme korkusuyla, gizlilik dönemine girer.¹⁸

Freud'un bakımevi gözlemleri büyük bir saygı görüp, ender olarak sorgulanmakla birlikte, bunları temel alan kurumsal yapılar birçok tartışmanın merkezi olmuştur. Freud asıl ilgi alanının araştırma olduğunu, sağaltımın her zaman ikinci sırada kaldığını sık sık belirtmiştir. Karen Horney'inse asıl ilgilendiği sağaltımdır; bu nedenle, öğretmen¹⁹ ve danışman çözümlemeci olarak son derece büyük bir saygı görüyordu. Onun öğretip yetiştirme konusundaki becerileri, bakımevi araştırmalarındaki doğal yeteneğini ortaya koyuyordu.

Gregory Zilboorg, Horney'in "Analik Çatışkaları"(*) yazı dizisini ele alan incelemesinde, bölümlerden birinin, "bakımevinde yapılan çözümlemeleri" anlatan bölümün üzerinde daha çok durulması gerektiği-

¹⁸Greenson, a.g.y.

¹⁹C. P. Oberndorf, "Obituary, Karen Horney" (Yaşamöyküsü, Karen Horney) *Int. J. Psycho-Anal.*, Bölüm II, 1953.

(*)Zilboorg'un bu tartışması *American Journal of Orthopsychiatry*'dedir, Cilt III (1939), s. 461-63. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ni söylemişti; “umarım bu çözümlemeler, insan davranışları görüngülerini aydınlatmak yerine bunları aşırı derecede engelleyen, uygulamı sorunlarıyla kuramsal akıl yürütmelere gösterilen alışılmadık ölçüde güçlü ve hak etmediği kadar yaygın olan eğilimi dengeler” diyordu. “Bakımevinde ortaya çıkan görüngülerin, bakımevi gözlemlerinin, bakımevi koşullarında yapılması” gereği üzerinde önemle duruyordu. Böylece “ciddi ölçüde hastalıklı bireylerin, yani salt sınır çizgisindeki lerin değil, sahiden ruhsal bozukluğu olanların derinlemesine çözümlemelerinden elde edilen bilgilerin ışığı altında, olağan insanlarla hafif sınırceli bireylerin de incelenmesine izin veren uzun süreli bakımevi gözlemlerinin doğruluğuna dönmüş oluyoruz” diyordu.

Bu ilk yazıların hepsi, Karen Horney’in bakımevi gözlemlerine verdiği önem, özenle bilgi toplayışını, hem Freud’un hem de kendisinin dile getirdiği varsayımları dikkatle sınavışını kanıtlar. 1917’deki ilk yazısında şöyle söylüyordu: “Çözümleme kuramları, bu yöntemin uygulanmasıyla elde edilen gözlem ve deneylerden ortaya çıkmıştır. Kuramlar, uygulamalar üzerinde sonradan, sırayla etkili olmuştur.”²⁰ Önce bakımevi gözlemleri geliyor, bilgileri temel alan varsayımlar bunları izliyordu. Bu varsayımlar, sağaltım sırasında birçok kez sınanırken, sürecin kendisini de etkiliyordu. Horney’in dikkatli incelemeye ve bakımevi araştırmalarına verdiği önem, hiçbir zaman eksilmemiştir. Araştırma, sınama, gözden geçirme, değiştirme, yeni varsayımlar üretip, yararsızları bir yana bırakma anlayışını hep korumuştur.

Hep bakımevi gözlemlerinden yola çıktığı için, bakımeviden edindiği deneysel kavramlarla başlayıp tümel varsayımlara, oradan da yüksek soyutlama düzenlerinden birine geçebilme olanağına sahipti. Birbiriyle bağlantısı olmayan, önemsiz varsayımlar, büyük ve genel kuralardan birini oluşturmaya üzere birleşiyordu. Belirli bir ilkeyi desteklemeyen bilgi yeniden sınanıyor ve yeni kuramlarla açıklanıyordu. “Kadınlarda Özezerlik Sorunu” adlı, titiz bir çalışmayla gerçekleştirilmiş yazısında Horney, erkeklik örgenine özenme konusunda Freud’un ortaya koyduğu veriler hakkındaki düşüncelerini söyler. “Bir yana bırakılan gözlemler işleyen bir varsayım kurmaya yeter... Bununla birlikte,

²⁰Horney, “Ruhsal çözümleme Sağaltım Uygulayımı”, a.g.y.
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://arantey.org>

bu varsayımın, bir olgu değil, yalnızca bir varsayım olduğunun; ayrıca bir varsayım olarak karşı çıkılamayacak ölçüde yararlı olmadığının anlaşılması gereklidir” der.

Kadının ruhsal yapısıyla ilgili kuramlarını geliştirirken, Dr. Horney’in ruhçözümlemesine somut yaklaşımının bütün aşamaları, hazır ve işler durumdaydı. “Kadınlıktan Kaçış” yazısında “benim, kadın gelişimi kuramım” diyerek buna gönderme yapmıştı bile. “Dölyolunun Yadsınması”nda, “bir bütün olarak kadının ruhsal yapısı” deyimini kullanmış, Freud’la Helene Deutsch’un şimşeklerini çekmişti. Horney bu yazısında sürekli “benim kuramım’a” gönderme yapar ve bunu bakım-evinden topladığı bilgilerle destekler. “Kadınlarda Özezerlik (Mazoşizm) Sorunu”nda, yerleşik Özezerlik yorumunun eleştirel değerlendirmesini yapmak isteyen Horney düşüncelerini, bu terimin bakımevi tanımına dökerek geliştirir. Burada ayrıca özezerlik sorunundaki ekin sel koşulların etkisini de ele alıp inceler. Horney, kendi anlaksal etkinliklerini, görüngülerle ilgili ve ekin sel yaklaşımlarını da kapsayan yeni bir bakış açısıyla, *The Neurotic Personality of Our Time*’da²¹ (Çağımızın Sinirsel Kişiliği’nde) olgunlaşan izleği —cinsiyeti ne olursa olsun kültürün insanlara etkisinin sonuçları— üzerinde çalışmaya başlamıştı bile.

Horney, bu kitabın ilk yazısı olan “Kadınlarda İğdiş Edilme Karmaşasının Oluşumu”nda, Freud’un kadınların iğdiş edilme düşlemlerinin salt erkeklik örgenine özenmeden kaynaklandığını öne süren savını sorgular. Bakımeviden aldığı kanıtları bilgi olarak kullanan Dr. Horney, Oidipus karmaşasının üstesinden gelmeye çalışırken, hem kadınların hem de erkeklerin genellikle ya iğdiş edilme kaygısı geliştirdiklerini ya da eşcinselliğe kaydıklarını söyleyerek düşüncelerini açıklamayı sürdürür.

“Kadınlıktan Kaçış”da Horney, kanıtlanmış üretkenlik evresinde erkeklik örgenine özenme kavramının uzantıları üzerindeki düşüncelerini anlatmaktadır. Tek üreme örgenini, erkeğinkini irdeleyen bu kavram, bızırı da erkeklik örgeni gibi ele alıyordu. Horney, toplumumuzun “aslında eril” yönelimli oluşu konusunda toplum felsefecisi Georg

²¹ Horney, *The Neurotic Personality of Our Time*, 4. baskı, 1950, s. 100. www.horney.org

Simmel'den alıntı yaparak “*a-posteriori*” (sonradan gelen) bir uslamla mayla, doğal erkeklik örgenine özenme yakıştırması, bu örgenin “müt-hiş devimsel gücü” nedeniyle varılan mantıktır, der.

Freud'un eril yönelimli kuramı Horney'in “bir kadın olarak” şaşkınlık içinde “iyi ama ya analık? İnsanın içinde yeni bir yaşam taşımasından doğan sevinç dolu duygular; yeni bir varlığı dünyaya getirirken duyulan gittikçe artan umutların tanımlanamaz mutluluğu? Ve doğan çocuğun verdiği haz?...” diye sormasına yol açar. Erkeklik örgenine özenme kavramı, büyük olasılıkla, erkeklerin kadın karşısında duyduğu korku ve imrenme yüzünden, bütün hazları yok saydığından, değerini yitirir. Horney erkeklik örgenine özenme konusunu doğal olmayan bir görüngü saymıyor, onu karşılıklı imrenmenin, cinsler arasındaki çekimin bir anlatımı olarak düşünüyordu. Erkeklik örgenine özenme, gelişimin sonraki aşamasında, Oidipus karmaşasının çözülümüne ilişkin sorunlara bağlı olarak bir hastalık görüngüsüne dönüşür.

Dr. Horney “Kadın Yılgısı” yazısında kadınlarla erkeklerin, erkek yönelimli kamış özentisi kavramına katkıda bulunduğu düşünülebilecek korkularını irdeler. Bütün tarih boyunca erkekler kadınları, özellikle aylık kanamaları sırasında tehlikeli, kötülük saçan, gizemli varlıklar olarak görmüştür. Erkekler duydukları bu yılgıyı, yok sayma ve savunmayla alt etmeye çalışır. Erkekler bu konuda öylesine başarılı olmuştur ki kadınların bunu görüp anlayabilmesi uzun zaman almıştır. Erkekler yılgılarını sevda ve aşırı düşkünlükle örterler; savunmalarınıysa, kadınları sindirerek, aşağılayarak, onların özsaygılarını yok ederek yaparlar.

Dr. Horney aynı yazıda oğlanın kamışını anasının üreme örgenine sokma arzusunun, doğuştan gelen bir elezerlik (sadistlik) sayılması için hiçbir neden olmadığını vurgular. Bunun sonucu olarak, her bir olgu için özgül kanıtlar bulunmadıkça, “erkek” teriminin “elezerlik”le, “kadın” teriminin de “özezerlik”le (mazoşizmle) bir tutulması kabul edilemez. Horney burada gene “özgül kanıt” gerekliliği üzerinde önemle durmakta ve kesin olmayan kuramlar oluşturma yol açabileceği kötü sonuçları göstermektedir. Son derece deneyimli çözümlemeciler arasında bile, kadınların ödilgen ve özezer, erkeklerince etkin ve elezer olduğu kuramını doğal kabul etme eğilimi vardır. Söz konusu düşünceler, doğrulukla ilgisi olmayan kuramları temel olarak genel terim sayılmışlardır.

Dr. Horney, erkeklik örgenine özenme düşüncesinin, asıl erkeklerin kadınlara imrenmesinin sonucunda ortaya çıkmış olabileceğini de düşünmektedir. Horney, kadınlar üzerinde çalıştığı yılların ardında erkekleri çözümlemeye başladığında, “gebeliğe, doğurmaya ve analığa olduğu kadar memelere ve emzirmeye de” şiddetle imrenmeleri karşısında şaşkınlığa düşmüştür.^(*)

Karen Horney’in çağdaşı, ruhçözümci Gregory Zilboorg “erkeklerin kadınlara özenmesi, ruhsal-türeyimsel açıdan”, erkeklik örgenine özenmeden “daha eski, dolayısıyla daha köklüdür” der. “Ancak bugüne kadarki birçok önemli ruhsalbilimsel bilginin üstüne çöken insan-merkezli örtüyü kaldırmayı öğrendiğimiz zaman, insan ruhunu irdeleyen çok daha ileri ve derin incelemenin, birçok aydınlatıcı bilgiyi ortaya çıkaracağına kuşku yoktur”²² diye de ekler.

Bengalli ruhçözümci, Hindistan Ruhçözümleme Demeği’nin kurucusu (1922) Dr. Bose, Kalküta’dan Freud’a şunları yazmıştı: “Hintli hastalarım, Avrupalı hastalarımın kıyasla, pek öyle iğdiş edilme kaygısı çekmiyor. Avrupalılara göre Hintli hastalarda kadın olma arzusu çok daha kolay ortaya çıkarılabiliyor. Oidipus karmaşası, genellikle birleşik bir ana-baba imgesi biçiminde ortaya çıkıyor.”²³ Düşünbilimsel, tarihsel ve kültürel Hindu kalıpları, eski Hint uygarlığı (İ.Ö. yaklaşık 5000’lerde) anaerkil olduğu, kadınlar çokeşliliği uygulayabildiği, günlük yaşamın birçok parçasında haklarını kabul ettirebildiği için, kadınlara karşı farklı bir tutum yaratmıştır.

Margaret Mead ilkel topluluklarda görülen erkek çömezlik törenlerinin, kadın işlevlerini üstlenmeye çalışmak olduğunu düşünüyordu. Kadının doğurma sırasında çektiği sıkıntılarla elde ettiği toplumsal saygınlığa özenen bu doğurmaya doğuma öykünme (couvade) törenleri, bu tür uygarlıkların neredeyse hepsinde vardı.²⁴

Tarihte hem anaerkil hem de ataerkil toplumlarda uyumluluk ve boyun eğme dönemleri olmuştur. Karşılaştırmalı uygarlık incelemeleri,

(*)“Kadınlıktan Kaçış” bu kitapta yer almaktadır.

²²Gregory Zilboorg, “Erkek ve Kadın” *Psychiatry* (Ruhhekimliği), VII (1944).

²³G. Bose, “Bose-Freud Yazışmaları: 11 Nisan 1929 tarihli Mektup” *Samiksa* 10 (1935). *Samiksa*, Bose Özel Sayısı’na da bakın, *Samiksa* (1955).

²⁴Margaret Mead, *Erkek ve Kadın* (New York, William Morrow & Co., Inc. 1949).

iki cinsin de birbirinin bedensel nitelik ve işlevlerine duyduğu, sağlıklı ya da hastalıklı, imrenme örnekleri sağlar. Bruno Bettelheim sağlıklı ve kişilik bölünmesine uğramış çocuklar üzerinde yaptığı çalışmalarla, ilkel topluluklardaki ergenlik törenleri incelemelerinden, bunların “toplumdışı içgüdüsel eğilimleri yansıtmaktan çok birleştirme”ye yaradığı sonucunu çıkarmıştır. “Cinsler birbirlerinin cinsel örgenleriyle işlevlerine imrenir” diyordu. Bettelheim, iğdiş edilme kaygısına verilen erkek ağırlıklı aşırı önemi eleştirmesinin yanı sıra ergenlik törenlerini yorumlarken, Freud’un değersiz bulduğu “çocuğun değişik biçimlere girebilen sapıklık eğilimi”ni sorgular. Bettelheim, Jung’un yansız, çok-olasılıklı, çok-değerlilik kavramını yeğ tutar.²⁵

“Ket Vurulmuş Kadınlık” Dr. Horney’in “cinsel soğukluğu hastalık” olarak kabul etmesi ve, “uygar kadının olağan cinsel tutumu” olarak görmemesinin nedenlerini içerir. Horney bu durumun sıklığının çoğunlukla “birey dışı, kültürel etmenlere” bağlı olduğunu düşünür — erkek yönelimli kültürümüz “kadının ve onun bireyselliğinin açıklanmasına uygun değildir” der.

“Tekeşlilik Ülküsü Sorunu” yazısında Horney, gerçeğe dayanmayan bir sav olarak gördüğü, erkeklerin “çokeşlilik eğilimini” içlerinde taşıdığını söyleyen “erkekleri kayıran tartışmaları” irdeler. Elimizde, cinsel ilişkiyi izleyen gebelik olasılığının ruhsal imlemi konusunda bir bilgi; ya da, gebe kalınca sönüp giden sevişme dürtüsünün “olası döllenme içgüdü” tarafından belirlendiğini öne süren kuramı doğrulayacak yeterli kanıt yoktur.

“Aylık Kanama Öncesi Gerilim” yazısında Dr. Horney, kadınların duyumsadığı gerilim farklılıklarının doğrudan doğruya gebeliğe hazırlığın işlevsel süreçleri tarafından yaratıldığı varsayımını ortaya atar. Bu tür gerilimlerin olduğu yerlerde, “çocuk isteğinin karıştığı çatışkılarda” bulunması beklenir. Dr. Horney aylık kanama öncesi gerilimin, kadının temeldeki zayıflığının değil, çocuk yapma gereksiniminin doğurduğu çatışkılardan bir belirtisi olduğunu söyler. Horney çocuk arzusunun doğal bir dürtü olduğunu, “anılığınsa, Freud’un düşündüğünden, çok daha önemli bir sorunu temsil ettiğini” ileri sürer.

²⁵Bruno Bettelheim, *Symbolic Wounds Puberty Rites, and the Envious Male* (Simgesel Yaralar, Ergenlik Törenleri ve İmrenen Erkek) (New York, Collier Books, 1962), sayfa 10.

“Cinsler Arasındaki Güvensizlik” de Horney dikkatini alışılmış düşmanlık ve nefret kavramlarından çok güvensizlik üzerinde toplar ve erkeklerin gösterdiği güvensizlikle öfkeye bakarak kadın yılığının kökenleri arasındaki ayrımı bulur. Çeşitli uygarlıkların kültürel kalıplarından, tarih ve yazında yer alan dönemlerden, kadınlarla ilgili erkek yanlısı önyargılarla bunların güvensizliği nasıl kamçıldığını gösteren örnekler verir.

Bu yazı aynı zamanda, Dr. Horney’in dikkatini, kadınlarla erkeklerin ruhsal yapısı denilen durum üzerinde toplamayı bırakıp, sinirceli kişilik yapısı ve kuramıyla, üstünlük taslama ve boyun eğme örneklerine yönelttiğini de gösterir. Horney bu kuramı “genişlemeye elverişli” diye tanımlar ve *Neurosis and Human Growth*’da²⁶ (Sinirce ve İnsan Gelişimi) “kendini öne çıkarmayan” çözümleri açıklayıp örnekler.

“Evlilik Sorunları”nda Freud’un Oidipus karmaşasıyla ilgili, bilinçdışı süreçlerle sinirce çatışmaları hakkındaki kuramlarından yararlanır; erkek-yanlısı ruhsal yapının evliliğe eklediği kaçınılmaz çatışklardan bazılarına parmak basar. Koca evliliğe, kutsal ve sert bir kadın olarak hiçbir zaman hoşnut edemediği anasından kaynaklanan tutumlar getirir. Kadınsa cinsel soğukluğunu, erkekleri bir yana atışını, kadın eş ve ana olmaktan doğan kaygılarını ve “arzulanan ya da düşlenen *eril* işleve kaçışını...” taşır.

“Evlilikteki sorunlar ne sorumluluğu bir yana atıp ilişkiyi kesme konusundaki öğütlerle, ne de içgüdülerin sınırsız özgürlüğünü salık vermeyele çözümlenebilir.” Gerek duyulan şey, “çiftlerin evlenmeden önce kazandığı duygusal sağlamlıktır.” Evliliği konu alan geçmiş ve günümüz yapıtları bir alışveriş gereksinimiyle doludur. Dr. Horney “eşi üzerinde sahiplenme hakkı olduğunu öne sürmekten içtenlikle vazgeçilmesi” gereği üzerinde önemle durur... “İstekler değil, istemler anlamında sahiplenme demek istiyorum” der. Bu, Horney’in son kitabı *Neurosis and Human Growth*’da daha dikkatli bir biçimde anlattığı “sinirceli sahiplenmenin” tam tanımıdır.

Dr. Horney “Kadın Yılığı” adlı yazısında erkeklerin dölyolu korkusunu ele alıp irdelemesine karşın, “bulgulanmamış” kabul edilen

²⁶Karen Horney, *Neurosis and Human Growth* (New York, W.W. Norton & Co., Inc., 1950). Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

“dölyolu’nu” konu alan yazını eleştirmeye “Dölyolunun Yadsınması” yazısında başlar. Freud kız çocuğun, dölyolundan habersiz olduğunu, cinsel örgenlerindeki ilk duyumlarının bızır çevresinde toplandığını, bunun ancak sonraları dölyoluna kaydığını düşünüyordu. Dr. Horney bakımevi uzmanlarınıninkiyle kendi gözlemlerinden elde ettiği kanıtlara dayanarak, küçük kızlarda kendiliğinden dölyolu duyumlarının bulunduğu ve dölyolunu okşamanın yaygın olduğunu savunur. Bızırı okşama daha sonraki gelişimdir. Küçük kızda ortaya çıkan kaygılar yüzünden, daha önce bulgulanmış olan dölyolu yadsınır.

“Cinsler Arasındaki Bedensel Ayrılıkların Ruhsalimsel Sonuçları” (1925) adlı yazısında Freud, kadınların aslında “kadın” değil, kamışı olmayan erkekler olduğunu söyler. Kadınlar “İğdiş edildikleri olgusunu kabul etmeye yanaşmaz” ve “her şeyi hiçe sayarak bir gün bir kamışa sahip olacakları umudunu” taşırlar... (Her ne kadar dile getirmekten çekiniyorsam da) kadınlar için olağan sayılan törel düzlemin erkeklerinkinden farklı olduğu kavramını göz ardı edemem... Konum ve değer olarak, iki cinsi eşit saymaya zorlama kaygısı içinde olan kadın hakları savunucularının yalanlamasıyla ortaya çıkan bu tür sonuçların, bizi yoldan çıkartmasına izin vermemeliyiz.”²⁷

Freud yazısını şu tümceyle bitirir: “Erkeklik ve kadınların iğdiş edilme karmaşası konusunda Abraham (1921), Horney (1923) ve Helene Deutsch (1925) tarafından yapılan değerli ve kapsamlı incelemelerde, benim yazdıklarımdan epeyce etkilenen ama hiçbir biçimde tam olarak örtüşmeyen birçok şey vardır. bu nedenle bu yazıyı yayımlamakta kendimi haklı buluyorum.” Freud’a göre —dolaylı da olsa— yarııt vermeden eleştirel tutum takınmak olağan bir şey değildi. Buysa onun Horney’in bakış açısını ciddiye aldığını gösterir.

Freud “Kadın Cinselliği”nde (1931), kız çocuğun gelişimindeki Oidipus-öncesi evreye gönderme yaparak, “ilk ana sevgisine ilişkin her şey, çözümlemede bana son derece karmaşık geldi... Aslında bu olguları kadın çözümlemeciler —örneğin Jeanne Lampl de Groot ve Hele-

²⁷Sigmund Freud, “Cinsler Arasındaki Bedensel Ayrılıkların Ruhsalimsel Sonuçları” (1925), *Collected Papers*’da (Toplu Yazılar), Cilt V (Londra, The Hogarth Press, 1956), sayfa 186-97. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ne Deutsch— çok daha kolay ve açık kavrayabilir, çünkü onların inceledikleri hastalarla, aktarma-durumunda tam ana-yerine-konan kişi olma üstünlükleri vardır.” Ama Freud, “aktarma durumunda” ana-yerine-konan kişi olarak Karen Horney’in bulduğu şeyin (1923) kendi görüşüyle çakışmadığını söylüyordu. “Bazı yazarlar çocuğun birincil ve asal cinsel enerji tepilerinin önemini, daha sonraki gelişim süreçlerine ağırlık vererek küçümseme eğilimi içindedir, böylece —bu görüşü en aşırı biçimiyle ortaya koyarak— bütün öncekilerin yaptığının belirli eğilimleri göstermek olduğu söylenebilir; o arada bu eğilimlerle elde edilmeye çalışılan enerji yoğunluğu (*Intensitäten*), daha sonraki gerileme ve tepki geliştirmelerden çıkarılır. Dolayısıyla, örneğin Karen Horney (1926), kız çocuğun erkeklik örgenine özenmesini abarttığımız kanısında olup, bunun sonucunda ortaya çıkan erkeklik çabalarının gücünün, kadınlık tepilerini, özellikle de babaya düşkünlüğe ilişkin olanları bastırmak için kullanılan, edinilmiş erkeklik örgenine özenme durumuna bağlanması gerektiğini düşünmektedir. Bu benim edindiğim izlenime uymamaktadır.”²⁸

Bu denli kapsamlı ve eleştirel bir yanıt, Freud’un Horney’in görüşlerine verdiği önemi göstermektedir. Sınırlandırarak yadsımasında bile —yani “bu görüşü en aşırı biçimiyle ortaya koyarak” dediğinde— Freud’un iki tümcesinin sorgulanabilir nitelikte olduğunu düşünüyorum. Horney “çocuğun birincil ve asal cinsel tepilerinin önemini küçümsememiş”, ikinci olarak da bunlarla ilgili sözlerin “belirli eğilimleri” gösterdiğini, “sonraki gerilemelerle tepki geliştirmelerin” çok daha güçlü olduğunu hiçbir zaman ileri sürmemiştir.

Freud, “Kadın Cinselliği”nin yayımlanmasından sonra, 1939’da ölene kadar bu konuda çok az yazmıştır. “Sınırlı ve Sınırsız Çözümleme” de (1937) sinirce ve sağaltım konusundaki son görüşlerinden bazılarını ortaya koyar. Freud burada “kadınlarla erkeklerdeki erkeklik örgeni arzusunun, edilginlikle savaşım olduğunu” savunur. “Ferenczi, 1927’de her başarılı çözümlemeye, çözülmesi gereken iki karmaşa olduğunu ilke olarak ortaya attığında, pek çok şey bekliyordu... Erkek-

²⁸Sigmund Freud, “Kadın Cinselliği” (1931), *Collected Papers*, Cilt V (Londra, The Hogarth Press, 1956), sayfa 252-72. Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

lik örgeni arzusuyla erkeklerin karşı çıkışına ulaştığımızda, tüm ruhsal katmanların içine işlemiş, ‘temel’e” inmiş, böylece görevimizin üstesinden gelmiş oluruz... Kadınlığı tanımayış kesinlikle dirimbilimsel bir olgu, büyük cinsiyet bilmecesinin bir parçasıdır.”²⁹ Freud’a ve onu izleyenlerin çoğuna göre sorun burada sona erer.

Freud bitmemiş yapıtı *An Outline of Psychoanalysis* (Ruhçözümleme Taslağı) için yazdığı “Giriş Notları”nda şöyle der: “Bu kısa yapıtın amacı ruhçözümleme ilkelerini bir araya getirmek ve bunları neredeyse dogmatik biçimde saptamaktır... bu gözlemleri kendi üzerinde ya da başkalarında yinelemeyen hiç kimse bu konuda bağımsız yargıya varabilecek konumda olamaz.”³⁰ Bütün bu nitelikleri üzerinde toplayan Horney, Freud’un kadının ruhsal yapısı görüşüne, çok sayıdaki ruhçözümü kuramına ve uygulamasına aykırı düşen “bağımsız bir yargıya” varmıştır.

Taslak’da cinsel işlevlerin gelişimini tartışırken Freud şunları söyler: “Üçüncü evre üretken dönem olarak adlandırılır... Bu evrede ortaya çıkan şey, her iki cinsin üreme örgenleri değil, yalnız erkeklerinki yani kamış’tır. Kadınların üreme örgenleri uzun zaman bilinmeden kalır.” Bir dipnotta da şunları ekler: “Erken dölyolu uyarılmalarının var olduğu çoğu kez kanıtlanmıştır. Ama bu büyük bir olasılıkla bızır, yani kamışa benzeyen örgen çevresindeki uyarılmalardır, dolayısıyla bu olgu söz konusu evreyi üretkenlik dönemi saymamıza engel değildir.”

Freud’un erken dölyolu uyarılmalarıyla ilgili sözleri, Horney’in bulgulanmamış dölyolu, bızır duyumlarının önceliği, üretkenlik evresi ve erkeklik örgenine özenme kavramının bütünü çerçevesinde ele aldığı “Dölyolunun Yadsınması” yazısına dolaysız yanıtıdır. Hatta “çözümlemeciler arasındaki düşünce birliğinin eksikliğini” tartışırken, doğrudan doğruya Horney’e yönelttiği başka bir yorumu daha vardır: “...Kendisinde de erkeklik örgeni arzusu bulunduğu yeterince inanamayan bir kadın çözümlemecinin, hastalarında bu etmene gereken öne-

²⁹Sigmund Freud, "Sınırlı ve Sınırsız Çözümleme", *Collected Papers*'da, Cilt V (Londra, The Hogarth Press, 1956), sayfa 355-57.

³⁰Sigmund Freud, "Ruhçözümleme Taslağı" *Collected Papers*'da, Cilt XXIII (Londra, The Hogarth Press, 1956; New York, W.W. Norton & Co., Inc.'de de yayımlanmıştır).

mi vermeyişi bizi şaşırtmaz.”³¹ Freud’un “Kadın Cinselliği”nin³² dipnotunda yer alan uyarısı buraya da uygun düşmektedir: “Çözümlemenin bir tartışma silahı olarak kullanılması kesinlikle bir karara varmayı sağlamaz.”

“Kadınlardaki İşlevsel Bozukluklarda Ruhsal Kaynaklı Etmenler” yazısında Horney “ruhsal-cinsel yaşamın karmakarışıklığıyla, kadınlardaki işlevsel bozuklukların aynı zamanda ortaya çıkışı” bölümünü aktarır ve bu rastlantının düzenli olarak belirip belirmediğini sorar. Horney’in gözlemlerine göre bu bedensel etmenlerle duygusal değişimlerin düzenli bir birlikteliği yoktur. Sonra üçüncü bir soruya geçer: Ruhsal-cinsel yaşamdaki belirli ruhsal tutumlarla, belirli üreme örgeni rahatsızlıkları arasında özgül bir karşılıklı ilişki var mıdır?

Horney, kendi yorumunu yapmakla birlikte, Freud kavramlarının birkaçını izlemeyi sürdürüyordu. Bu “Analik Çatışkıları”nda (1933) son derece açıktır; burada şöyle der: “Bizim temel çözümleme kavramlarımızdan biri, cinselliğin ergenlikte değil, doğumda başlaması ve bunun sonucunda da ilk sevgi duygularımızın her zaman cinsel bir nitelik taşımasıdır. Hayvanlar dünyasında da gördüğümüz gibi, cinsellik farklı cinsler arasındaki çekimdir... Aynı cinsin ana ya da babayla ilgili yarışma ve kıskançlık gösterme etmenleri bu kaynaktan doğan çatışkının nedenidir.” Horney’in tümel yaklaşımında çekim, yaşamsal ve doğal, sağlıklı ve kendiliğindendir.

Dr. Horney’in kültürel etmenlere gösterdiği büyük ilgi, özellikle 1933’de yazılan “Analik Çatışkıları”nda açıkça görülür. Amerika Birleşik Devletleri’ne ayak bastığında, benzeri sorunlarla ilgili olarak Avrupa’da edindiği deneyimlerin buradakilerle çeliştiğini çok iyi biliyordu. “(Amerika Birleşik Devletleri’ndeki) ana-babalar çocukları tarafından beğenilmeme yılgısına kapılmışlar, ya da içlerinde çocuklarına doğru eğitim ve öğrenimi verip vermedikleri kaygısını taşıyorlar.”

Gerçek bilimsel araştırma, kendine özgü durumlardan, gözlemlenmiş bilgilerden yola çıkıp, her biri sürekli denetlenen ve birbiriyle kıyaslanarak sınanan varsayımlara ulaşan ileri-geri gidişler diye tanımlanabilir. Farklı bilgi sınıfları, gösterdikleri benzerlikler ve farklılıklar-

³¹A.g.y.

³²Freud, “Kadın Cinselliği”nin dipnotu.
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

la birbirlerinden ayrılır; benzer bilgi kümelerinin yinelenmesine tıpta belirti ve karmaşalar olarak başvurulur. Belirli bir nedenle, belirli sıklıkla yinelenmiş bulgu kümesi arasında kesin bir ilişki kurulabildiği zaman, görülen etkiye hastalık adı verilir. Hem doğa bilimlerinde hem de insan bilimlerinde, örnek olarak başvuru yinelenmiş benzerlikler sınıfı vardır. Kişi bilgisinin yöntembilimi son derece gelişmiştir.

“Sevgiye Verilen Aşırı Değer: Günümüzdeki Sıradan Kadını Ele Alan Bir İnceleme” yazısında Horney, kişi bilgisi kadar, insanbilimsel ve toplumbilimsel yöntembilimden açıkça yararlanmıştı. Bireyle çevrenin başlıbaşına devinen bir alan olarak, birbirini karşılıklı ve iki yönlü etkilediğini düşünüyordu. Kısacası, bu yazıda tanımladığı kadının “dişil türü”, kültürel etmenlerle olduğu kadar, belirli içgüdüsel isteklerle de biçimlendirilmişti. Horney ayrıca “ataerkil kadın ülküsünün” kültürel olarak belirlendiğini, belirli bir değişmezliği olmadığını öne sürer.

Dr. Horney, “Kadın Özezerliği”nde, Freud’un —“özezerlik görüngüleri kadınlarda erkeklerde olduğundan daha çoktur” çünkü bu görüngüler “kadın doğasının özünde, içlerine işlemiş olarak, onların yapısında yer almaktadır” ve kadın özezerliği “örgensel cinsiyet farklılıklarının ruhsal bir sonucudur” diyen— kuramlarından türetilmiş asılsız bazı varsayımları ele alır. Bu yazı Horney’in, bu konudaki ayrıntılı yazınsal bilgisini, uslamlamasındaki açıklık ve yakınlığı, bakımevi araştırmalarıyla insanbilimsel incelemeleri kavrayışını ortaya koymaktadır. Kadının ruhsal yapısı konusunda ruhçözümlemenin birçok soruna yanıt bulamamasının nedenlerini yorumladıktan sonra, insanbilimcilere kadınlarla erkeklerdeki özezerlik (mazoşizm) eğiliminin varlığıyla ilgili bilgileri araştırırken izleyecekleri bir dizi kural ve ilke sunar.

Burada gene Freud’un, hastalıklı ve “olağan” görüngüler arasında temel bir farklılık olmadığını ve “hastalıklı görüngülerin, yalnız bütün insanlarda sürüp gitmekte olan süreci büyüteç altına alıp çok daha açık gösterdiğini” söyleyen varsayımını sorgular. Freud’un (yıkıcı) ilkel benlik içgüdülerini temel, doğal ve olağan sayan öncüllerinden de anlaşıldığı üzere, hastalıklı görüngüler olağanlardan yalnız niceliksel farklılıklar gösterir. Buna karşılık Horney’e göre sayrılık sağlığın abartılmış biçimi değildir, tür olarak bütününle farklı bir şey, yani hastalı-

ğa dönüşmesidir. Freud kendi insan doğası kuramını evrensel ve davranış için de tek açıklama olarak görüyordu — az sayıdaki orta-sınıf Viyanalı örnek için geçerli olan, bütün insanlar için her zaman ve her yerde doğru kabul edilmeliydi. Aynı yöntembilimsel yanlışlık, insanbilimsel araştırmalar Oidipus karmaşasının “bütünüyle farklı kültürel koşullarda var olmadığını” gösterirken, Freud’un bunu her zaman ve her yerde bulunan bir insanlık görüngüsü olarak kabul ettirme çabalarında da ortaya çıkar. Freud’un kadınların erkeklere oranla genelde daha kıskanç olduğunu öne süren varsayımına yanıt olarak Horney, öncüllerine dayanarak “günümüz Alman ve Avusturya kültürü söz konusu edildiğinde bu söylenen bir ölçüde doğrudur” der.

Dr. Horney, “Ergen Kadınlarda Kişilik Değişimi” yazısında yetişkin kadınlar arasında yaptığı çözümlemelerden elde ettiği bazı gözlemleri tartışır. “Bütün hastalarda belirleyici çatışmalar erken çocukluk döneminde ortaya çıkmakla birlikte, ilk kişilik değişimleri ergenlikte yer alır” der ve “bu değişikliklerin art arda gelişi yaklaşık olarak aylık kanamaların başlangıcına rastlar” diye ekler. Sonra da kadınları dört türe ayırarak bunlarda gözlenen benzerliklerle farklılıklara ilişkin ruhsal-devinimbilimi (psikodinamiği) açıklar.

“Sinirseli Sevgi Gereksinimi”nde, Dr. Horney olağan, sinirseli ve kendiliğinden gelen sevgiyi birbirinden ayırır, kendiliğinden gelen sevgiyle zorlama sevgi yapısının farklılıklarını tanımlar. Sinirseli sevgi gereksinimi “ ‘anaya düşkünlüğün’ bir anlatımı” olarak görülmesine karşın Dr. Horney, Freud’un bakışının, çocuklukta kazanılan tutumu sonraki yaşamda da sürdüren ya da çocuksu olandan vazgeçilmesine olanak vermeyen devimsel etmenler konusundaki temel sorunu açıklamadığını düşünür. Dr. Horney zaten “Kadın Özezerliği Sorunu”nda şöyle yazmıştır: “Çocukluk izlenimlerinin sağlamlığını inatla vurgulamak Freud’un büyük bilimsel başarılarından biridir; ama ruhçözümsel deneyler çocuklukta bir zamanlar ortaya çıkan duygusal tepkilerin, ancak devinimsel açıdan önemli çeşitli dürtülerin desteği sürerse, yaşam boyu korunacağını da göstermektedir.” Geçmişle şimdiki zamanın etkileri konusundaki düşüncelerinin bu açık ve güçlü tanımı elbette Freud’un “Kadın Cinselliği”nde anlatıtlarına aykır düşer.

“Sinirceli Sevgi Gereksinimi”nde, ayrıca Freud’un “artan sevgi gereksinimini” “cinsel enerji görüngüsü” olarak ele aldığı cinsel enerji kuramını sorgular. Horney bu kavramı kanıtlanmamış sayar. “Sinirceli Sevgi Gereksinimi” diye ekler “ağız saplantısını ya da ‘gerileme’nin bir anlatımını... simgeleyebilir.” Bu kavram, karmaşık ruhsal görüngüleri, işlevsel etmenlere indirgeme isteğini varsayar. Bu varsayım, savunulmaz olmakla kalmaz, aynı zamanda ruhsal görüngülerin anlaşılmasını da güçleştirir.”

Freud’un cinsel enerji kuramıyla düşkünlük ve gerileme hakkındaki düşüncelerini de sorgulayıp, yaşam ve insan kendiliğindenliğinin sağaltım açısından önemini ortaya koyan Dr. Horney, Freud’un zorlanım yinelenmesi kuramına da kuşkuyla bakıyordu. “Direnme”, “Düşkünlük” ve “Gerileme”nin yerine konan “Gelişme Tıkanması” terimi, Freud’un zorlanım yinelenmesi ve katı gerekircilik kavramlarına tam anlamıyla ters düşer.

Dr. Horney, ilk yazılarında görüngübilimci ve varoluşçu olduğunu gösterir. *Olmak, sahip olmak ve yapmak* arasındaki varlıkbilimsel ayrımın “Kadın Yılgısı” adlı yazıda oluşturulur: “Cinsler arasındaki dirimbilimsel ayrılıkların kaçınılmaz olanlarından biri şudur: — erkek aslında kadına erkekliğini kanıtlamayı sürdürmeye zorlanır. Kadında benzeri bir gereksinim yoktur; cinsel açıdan soğuk bile olsa cinsel ilişkiye girebilir, gebe kalabilir, çocuk doğurabilir. Kadın salt *var olarak*, hiçbir şey *yapmayarak* işlevini yerine getirir — bu olgu erkeklerde hep hayranlık ve içlerleme uyandırmıştır. Erkekse isteklerini yerine getirmek için bir şeyler *yapmak* zorundadır. “Verimlilik” ülküsü, özdekçiliğe, makineciliğe, birbirine zıt öznelerle nesnelere bölünmüş bir evrene dayalı eyleme yönelik, erkek-egemen Batı toplumunda tam bir erkek ülkesüdür.

Varoluşçu açıdan, Ben-Sen ilişkisinde bir buluşma, bir *Begegnung*, yani bir yüzleşme vardır. Cinsel ilişki de içinde olmak üzere, bütün ilişki biçimlerinde bir buluşma yaşanır; bu buluşmada kişiliğin önceliği bizim Batılı görüşümüze yabancı kalır. Bu kitapta ve Horney’in bunu izleyen yapıtlarında varoluşçu görüş çok gelişmiş ve açık olarak ortaya çıkar.

Varoluşçu varlık kavramının kökleri derindedir. Eski Çin’deki Yin-Yang felsefesine göre, eril ve dişil ülkeler birbirinin karşıtı değil, ta-

mamlayıcısı ve doğaldı; yaşam ancak bunlar dengede olduğu zaman uyumlu olabilirdi. Doğal durumun anlatımı olarak farklılık, birleşmeye, birliğe ve benzerliklerle ayrılıkların yardımıyla zenginleşmeye yol açan temel öge sayılıyor, böyle kabul ediliyordu. Bu yönelme, Freud'un erkeklik örgenine özenmeyi ve erkeklerin edilgen duygulara gösterdiği direnmeyi dirimsel veriler sayan Batılı eril yönelişinin tam karşıtıdır.

“Sinirseli Sevgi Gereksinimi”nde genel bir insanlık görüngüsü ve kesinlikle varoluşçu bir düşünce olan var olma kaygısı (*Angst der Kreatur*), Dr. Horney'in temel kaygı kavramının çekirdeğini oluşturur; bu temel kaygı, potansiyel bir düşman olarak düşünülen bir dünyadaki umarsızlık ve yalnızlık duygularından ortaya çıkmıştır. Sağlıklı ve sinirseli kişi arasındaki ayrım, sinirselide temel bunalımın daha çok olmasıdır. Sinirseli kişi bunalımının ayrımında olmayabilir, ama bu kendini çeşitli biçimlerde gösterir; sinirseli kişi duygularından kaçınmaya çalışır.

Bu kitap, Dr. Horney'in kadının ruhsal yapısı konusundaki düşüncelerinin yanı sıra Freud'la aralarındaki farklılıklarını da ortaya koymaktadır. Horney, Freud'un erkek yanlısı ruhbilimini, kendi ortaya attığı kadının ruhsal yapısıyla karşılaştırdıktan sonra, değişen çevreleriyle birlikte yaşayan ve etkileşim içinde bulunan tüm insanların düşünbilim, ruhbilim ve ruhçözümlemesi için bir yöntem hazırlamıştı.

Dr. Horney'in ilk yazılarını okurken, insanların çektiği acıları hafifletmek için daha iyi yöntemler arayan akıllı ve deneyimli bir kadını çalışırken görürüz. Dr. Horney'in *Neurosis and Human Growth* (Sinirce ve İnsan Gelişimi) yapıtının son tümceleri, onun yalnız bu kitapta yer alan yazılarındaki değil, bütün yaşamını adadığı işindeki anlayışı, yöntemi ve harcadığı çabayı tam olarak yansıtmaktadır; “Albert Schweitzer, ‘iyimser’ terimini ‘dünya ve yaşamı olumlama’, ‘kötümser’ teriminiyse, ‘bunları yadsıma’ anlamında kullanır. Bu derin anlamda Freud'un ruhbilimi kötümserdir. Bizimkiyse, sinircede yer alan bütün acıklı öğeler bilinmesine karşın, iyimserdir.”

KADININ RUHSAL YAPISI

KADINLARDA İĞDİŞ EDİLME KARMAŞASININ BAŞLANGICI ÜZERİNE^(*)

KADINLARA yakıştırılan iğdiş edilme karmaşası biçimleriyle ilgili bilgilerimizin kapsamı gittikçe genişlerken¹, bir bütün olarak karmaşanın yapısına açılan içgörümüzün aynı ölçüde ilerleme gösterdiği söylenemez. Artık hepimizin çok yakından tanıdığı, toplanan gereçlerin bolluğu tüm görüngünün dikkate değer niteliğini şimdiye kadar olmadığı ölçüde güçlü bir biçimde aklımıza düşürmüştür; böylece görüngünün kendisi bir soruna dönüşmüştür. Kadınlarda şimdiye kadar gözlenmiş iğdiş edilme karmaşası tarafından yakıştırılan biçimlerle, bunlardan türetilen dile getirilmemiş sonuçları konu alan araştırmalar, kısaca aşağıdaki gibi açıklanabileceği üzere (Abraham'ın bu konudaki yapıtından bir bölümü harfi harfine alıntılıyorum) geçerli görüşün belirli bir temel kavrama dayalı olduğunu çoktan göstermiştir: Hem çocuk yaşta hem de yetişkin birçok kadın, sahip olduğu cinsiyet olgusu yüzünden, geçici ya da sürekli olarak acı çeker. Kadınların ruhsal yaşamlarındaki kadın oluşlarına karşı çıkmalarından kaynaklanan belirimlerin kökü, küçük bir kızken erkeklik örgenine imrenmelerine kadar uzanır. Bu açıdan temelden eksik oluşun doğurduğu tatsız düşünce edilgin iğdiş edilme düşlemlerine yol açarken, etken düşlemler kayırılan erkeğe karşı ikinci bir tutum sergiler.

^(*)Berlin, Eylül 1922'de, Yedinci Uluslararası Ruhçözümleme Toplantısı'nda sunulan bildiri, "Zur Genese des weiblichen Kastrationskomplexes." *Intern. Zeitschr. f. Psychoanal.*, IX (1923); *Int. J. Psycho-Anal.*, V. Bölüm 1 (1924), sayfa 50-65. *The International Journal of Psycho-Analysis*'in izniyle yeniden basılmıştır.

¹Özellikle Abraham'ın "Kadınlarda İğdiş Edilme Karmaşası Belirimleri" yapıtıyla karşılaştırınız, (1921), *Int. J. Psycho-Anal.*, Cilt III, sayfa 1.

Bu anlatımda, üreme örgenleri yüzünden kadınların kendilerini erkeklerden daha zayıf duyumsamalarına, bunun başlı başına bir sorun oluşturduğuna hiç dikkat etmeden —belki de erkek özseverliğine oranla bir açıklama gerektirmeyecek denli açık olduğu için— belitsel bir olgu gözüyle bakıyoruz. Yine de şu ana kadar araştırmalardan çıkan —insan soyunun yarısının kendisine biçilen cinsiyetten hoşnut olmadığını ve hoşnutsuzluğunu ancak uygun ortam ve koşullarda alt edebileceğini öne süren savın yaptığıyla eşdeğerde olan— sonuç, yalnız kadın özseverliği açısından değil, dirimbilimsel açıdan da yetersizdir. Bunun sonucu olarak şu soru ortaya çıkar: Salt sinirce gelişimi için değil, aynı zamanda bütün kılışsal erekler açısından normal olan kadınların kişilik oluşumuyla yazgısı için de son derece önemli sonuçlar taşımakla birlikte, sorun gerçekten kadınlarda karşılaşılan iğdiş edilme karmaşası biçimlerinin, onların erkeklik örgenine imrenmesi nedeniyle ortaya çıkan hoşnutsuzluklarından mı kaynaklandığıdır? Yoksa bu, devimsel gücünü sinirce oluşumu incelemelerimizden de tanıdığımız başka basıkların (sanırım, çoğunlukla) ileri sürdüğü bir sözde nedenden başka bir şey değil midir?

Bu soruna birkaç yönden karşı çıkılabileceğini düşünüyorum. Burada, çoğunluğu kadın olan ve hepsinde de iğdiş edilme karmaşasının son derece belirgin görüldüğü hastalarım üzerinde yaptığım uzun yıllara yayılan bir çalışma boyunca kendilerini bana adım adım kabul ettiren belirli düşünceleri, salt bir çözüme katkısı olabilir umuduyla, salt bireysel türeyim açısından ortaya atıyorum.

Geçerli kaniya göre, kadınlardaki iğdiş edilme karmaşası bütünüyle erkeklik örgenine imrenme karmaşası çevresinde toplanmıştır; aslında erkeklik karmaşası terimi bununla hemen hemen eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Öyleyse ortaya çıkan ilk soru şudur: Bu tür bir imrenmeyi anlaşılır kılan kayırılmış bir erkek kardeşin olmadığı ve kadınların yaşantılarında erkek işlevlerinin daha arzu edilir görünmesine neden olan hiçbir “rastlantısal talihsizliğin”² bulunmadığı yerlerde, hatta söz konusu kişinin yaşam biçimi erkeksi olmadığı zamanlarda bile, erkeklik örgenine imrenmenin neredeyse değişmez bir simgesel görüngü olarak ortaya çıktığını nasıl düşünebiliriz?

²Freud, “Tabu Üzerine Bir Girişim”, *Stimmen aus der Psychoanalytischen Werkstatt*, Vierte Folge.

Burada çok daha önemli nokta, soruyu ortaya atma olgusu gibi görünmektedir; soru bir kez sorulunca yanıtlar, yeterince tanıdığımız gereçlerden, neredeyse kendiliğinden gelir. Çünkü belki de erkeklik örgenine imrenmenin kendini dolaysız olarak en sık gösteren biçimi, erkekler gibi işeme arzusunu başlangıç noktası sayarsak, gereçlerin eleştirel incelemesi, bu arzunun, bazen biri, bazen de öbürü önem kazanan üç bölümden oluştuğunu gösterir.

Apaçık ortada görünmesi nedeniyle, bu etmen üzerinde yeterince durulduğu için, hakkında en kısa konuşabileceğim bölüm *işeme kösnüllüğüdür*. Bu kaynaktan ortaya çıkan özenmeyi tüm yoğunluğuyla değerlendirmek istiyorsak, her şeyden önce, çocukların işeme-salgılama eylemlerindeki, özseverci (mazoşist) aşırı-önemsemeyi³ kavramak zorundayız. Erk düşlemleri, özellikle de elezer bir kişilik taşıyanlarınkı, aslında kolaylıkla erkekler tarafından boşaltılan sidiğin fışkırmasıyla birleştirilebilir. Bu düşünceye bir örnek olarak —üstelik bu birçokları arasından yalnızca biridir— bir erkek okulundaki bir sınıf hakkında bana anlatılanları aktaracağım: İki oğlan, bir çarpı imi oluşturacak biçimde işediklerinde, o an düşündükleri kişinin öleceğine inanılıyordu.^(*)

Şimdi, küçük kızlarda işeme kösnüllüğü bağlamında güçlü bir zayıflık duygusunun ortaya çıkması gereğinin kesin olmasına karşın, gene de içeriği erkek gibi işlemek olan bütün belirtilerle düşlemleri, şimdiye kadar birçok çevrede yapıldığı gibi, doğrudan doğruya buna bağlamak, bu etmenin işlevini abartmak olur. Tersine bu arzuyu ortaya çıkarıp sürdüren itici güç bütün başka içgüdüsel bileşkelerde —her şeyden önce etken ve edilgen gözetlemecilikde— görülür. Bu ilişki işeme eylemi sırasında erkek çocuğun üreme örgenini gösterebilmesine, ona bakabilmesine, toplumca buna izin verilmesine ve bir bakıma her işeyişinde en azından kendi bedeni üzerinde cinsel merakını giderebilmesine bağlıdır.

³Abraham, "Zur Narzisstischen Übertreibung der Excretionvorgänge in Traum und Neurose," *Intern. Zeitschr. f. Psychoanal.*, 1920 ile karış.

(*)YAYIMCININ NOTU: Bu oyun daha çok yüzyılın başında Avrupalı ana-babalarn ergenlik öncesi ve başlangıcı yaşlarındaki erkek çocukları tarafından oynanırdı. Dik açı oluşturacak biçimde dururlar ve düşüncelerini belirli bir kişi üzerinde yoğunlaştırıp, o kişinin ölmesini dileyerek yere yaptıkları çişle bir çarpı imi çizerlerdi. Bu yaşantının havası, düşüncenin büyüyle erkeklik örgeninin gücünden türetilen ve kamışın sidik de-reciğiyle uzaması tarafından çoğaltılan, büyü ve erkle doluydu. Çarpı imi dinsel çağrışımlar ve X'le belirlenen cinsel zevk için Arşim'le ilişki içindeydi.

Kökleri gözetlemecilik içgüdüsüne uzanan bir etmen, bir süre tüm bakımevi tanımlamalarını egemenliği altına alan erkek gibi işeme arzusuna sahip bir hastamda özellikle belirgindi. Bu dönemde çözümlemeye, sokakta işeyen bir adam gördüğünü söylemeden geldiği pek enderdi ve bir gün de, neredeyse kendiliğinden, şöyle bağırıverdi: “Tanrıdan bir armağan isteyebilecek olsam, bu hiç değilse bir kerecik erkek gibi işeyebilmek olurdu.” Çağrışımları, şu düşünceyi hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde tamamlıyordu: “Çünkü o zaman aslında nasıl olduğumu bilebilirdim.” Kadınların tersine, erkeklerin işerken kendilerini görebilmesi, gelişimi üretkenlik öncesi evrede çakılıp kalmış bu hastada son derece belirgin erkeklik örgenine imrenmenin belli başlı kaynaklarından biriydi.

Üreme örgenleri gizli olduğundan, gerek kadınlar, gerek erkekler için büyük bir bilmecedir, dolayısıyla erkek, örgeninin apaçık görülebilmesi nedeniyle kadınlar için bir kıskançlık nesnesidir.

İşeme erotizmiyle gözetlemecilik içgüdüğü arasındaki yakın ilişkiyi, kendisine Y. adını vereceğim, bir başka hastamda da açıkça görmüştüm. Babası gibi işlemeyi simgeleyen alışılmadık bir biçimde kendini okşuyordu. Bu hastamın yakalandığı saplantı sinircesinde, başlıca etken gözetlenme içgüdüğüydü; kendi kendini doyururken başkaları tarafından görülme düşüncesiyle aşırı bir kaygı duyuyordu. Dolayısıyla, küçük bir kızın olumsuz dileğini dile getiriyordu: Benim de su dökerken, babam gibi, gösterebileceğim bir üreme örgenimin (organımın) olmasını isterdim.

Buna ek olarak, kızların abartılmış bir utanma duyduğu ve iffetlilik tasladığı bütün hastalık olaylarında bu etmenin önemli bir yer tuttuğunu düşünüyorum; giderek en azından bizim uygar soyumuzda, kadınlarla erkeklerin giysileri arasındaki ayrımın tam bu durumu —yani, kızların üreme örgenlerini gösteremediği ve bunun sonucu olarak da göstermecilik eğilimleri konusunda, kendilerini sergileme arzularının tüm bedenleri için geçerli olduğu evreye geriledikleri durumu— bütün ayrıntılarıyla tanımladığına inanıyorum. Bu bize erkekler frak giyerken, kadınların neden açık yakalı giysiler giydiğini açıklar. Aynı zamanda bu ilişkinin, kadınlarla erkekler arasındaki farklılıklar tartışıldığında —yani kadınların çok daha öznel, erkeklerinse çok daha nesnel oluşları kıyaslandığında— en önce sözü edilen ölçütü de bir ölçüde

açıkladığına inanıyorum. Bunu şöyle de anlatabiliriz: Erkeklerin araştırma tepisi kendi bedenlerini incelerken doyum bulabilir ve sonradan da dış dünyadaki nesnelere yönelebilir ya da yönelmek zorunda kalır; kadınsa kendisi hakkında açık bir bilgiye ulaşamaz ve bunun sonucunda dikkatini kendinden ayırması çok daha zor olur.

Son olarak, kamaşa imrenmenin ilk örneği olarak düşündüğüm dileğin içinde üçüncü bir öge daha vardır; bu da, genellikle çok derinlerde gizlenen, ama çok önemli olan, bastırılmış kendini okşama arzusudur (mastürbasyondur). Bu ögenin kökü, oğlanın işerken cinsel örgenini tutmasına izin verilmesi (çoğunlukla bilinçaltında) kendini okşama izni olarak yorumlandığı düşünceler ilişkisine kadar uzanır.

Nitekim ufak elleriyle bedeninin o bölgesine dokunduğu için bir babanın küçük kızını azarlayışına tanık olan bir hastam bana öfkeyle şöyle demişti: “Kendisi bu işi günde beş-altı kez yaparken, aynı şeyi yapmayı kızına yasaklıyor.” Aynı düşünce zincirini, erkek gibi işemenin kendini okşamada belirleyici bir etmen olduğunu, Y. adlı hastamın durumunda da kolayca görüp tanıyabilirsiniz. Bu hastamda ayrıca, bilinçaltı erkek olma arzusu sürdükçe, kendini okşama zorlanımından bütününü kurtulmasının olanaksızlığı da ortaya çıkmıştır. Bu olaydaki gözlemlerimle vardığım sonuç sanırım epey örnekseldir: Kızlar kendini okşama sorunu konusunda çok özel bir güçle karşı karşıyadır, çünkü farklı bedensel yapıları nedeniyle oğlanların yapmalarına izin verilen bir şeyin kendilerine haksız yere yasaklandığını düşünürler. Ya da, önümüzdeki sorunla ilgili olarak, bunu başka bir biçimde ortaya koyabilir ve bedensel yapı farklılıklarının kolaylıkla acı bir incinme duygusuna yol açabileceğini, böylece de kadınlığı kabul etmeyişişin nedenini açıklamak için sonradan kullanılan kanıtın, yani erkeklerin cinsel yaşamda çok daha özgür olduğunu öne süren kanıtın, aslında ilk çocukluk döneminde edinilen gerçek yaşantılara dayandırıldığını söyleyebiliriz. Kadınlarda iğdiş edilme karmaşası konulu çalışmasının sonunda van Ophuijsen, erkeklik karmaşası çocuklukta bızırı okşama ve işeme erotizmi arasında yakın bir ilişkinin bulunduğunu söyleyen çözümlemesinden elde ettiği güçlü izlenimleri vurgular. Sanırım bu bağlantı, biraz önce sözünü ettiğim düşüncelerde de bulunmaktadır.

Erkeklik örgenine imrenmenin neden örneksel bir olay olduğu hakkında sorduğumuz başta F. S. K. ve S. K. isimli hastaların bu düşünceler ki-

saca aşağıdaki gibi özetlenebilir: Küçük kızdaki aşağılık duygusu (Abraham'ın da yazısının bir bölümünde belirttiği üzere) hiçbir biçimde asal değildir. Ama, üretkenlik öncesi dönemde çok büyük bir önem taşıyan belirli içgüdü öğelerini doyurma olanağı konusunda, kız çocuk oğlanlara kıyasla, kendini birtakım kısıtlamalara uğramış gibi görür. Aslında sanırım gelişiminin bu evresindeki bir çocuğun bakış açısından *edimsel bir olgu* olarak kızların oğlanlara kıyasla, belirli doyum olanakları konusunda daha yoksun olduğunu söylersem sorunu çok daha açık bir biçimde ortaya koymuş olurum. Bu yoksunluk duygusu *gerçekliğini* açıklığa kavuşturmadıkça, kamışa imrenmenin kız çocukların yaşamında neredeyse kaçınılması olanaksız bir görüngü oluşumu ve kadın gelişimini güçleştirmekten başka bir işe yaramayışını bütünüyle kavrayamayız. Sonraları olgunluğa ulaştığında, kadına cinsel yaşamda (yaratıcı güç konusunda belki de erkeğinkinden daha büyük) bir görev düşmesi, —ana olduğu zaman kazanacağı ayrıcalıklar— küçük kızın zararını kapatmaz, çünkü bu ödün onun dolaysız doyum potansiyelinin dışında yer alır.

Şimdi çok daha kapsamlı olan ikinci soruna geldiğimiz için burada bu düşünce zincirini kesiyorum: Tartıştığımız karmaşa gerçekten erkeklik örgenine imrenmeye mi dayalıdır ve sözünü ettiğimiz ikinci soruna bunun ardındaki çözümlenmesi olanaksız bir güç olarak mı bakılmalıdır?

Bu soruyu başlangıç noktamız sayarsak, erkeklik örgeni karmaşasının üstesinden hangi etmenlerin yardımıyla gelebileceğimizi ya da saplantıya yol açan bu karmaşanın bastırma ile güçlendirilip güçlendirilmediğini enine boyuna tartışmamız gerekir. Bu olasılıkların irdelenmesi bizi, bu gibi hastalık durumlarında *cinsel enerji nesnesi biçimlerini* çok daha yakından incelemeye zorlar. Genellikle apaçık bir erkek olma arzusu taşıyan kadınlarla kızların yaşamlarının başlangıcında son derece güçlü bir baba düşkünlüğü evresinden geçtiğini ancak böyle bulabiliriz. Başka bir deyişle: Bu kişiler, Oidipus karmaşasının üstesinden olağan yollarla, kendilerini ilkin analarıyla özdeşleştirdiklerini, babalarını, anaları gibi, sevgi nesnesi saydıklarını akıllarında tutarak gelirler.

Bu evrede kız çocuğun kendisine zarar vermeden erkeklik örgenine imrenme karmaşasının üstesinden gelebileceği iki olası yol vardır. Erkeklik örgeni konusunda kendi özüne yönelik özsever arzularını bir ya-

na bırakıp, kendini anasıyla yüzde yüz özdeşleştirdiği için bir kadının erkeğe (ya da babaya) duyduğu arzuya, ya da somut olarak (babadan) bir çocuk edinme isteğine yönelebilir. Hem sağlıklı hem de hastalıklı kadınların sonraki seviye yaşamlarına gelince, (en yeğlenen örneklerde bile) iki tutumdan birinin kökeninin, ya da kökenlerinden birinin, yapısal açıdan özsever olduğunu ve doğasında sahiplenme arzusunun yattığını söylemek sonucu yansıtma açısından aydınlatıcı olur.

Şimdi ele alınıp irdelenen hastalık durumlarında, bu kadınlık ve analık gelişiminin çok belirgin biçimde yer aldığı kesindir. Nitekim, sinircesi burada sözünü edeceğim bütün öbürleri gibi tepeden tırnağa ığdış edilme karmaşası izi taşıyan Y. adlı hastamda da bu evrenin göstergesi olan ırza geçme düşlemleri ortaya çıkmıştır. Irzına geçtiğini düşlediği erkeklerin her biri, kuşkuya yer bırakmayacak biçimde baba imgesi taşıyordu: dolayısıyla bu düşlemlerin ister istemez, hastanın yaşamının ilerleyen dönemlerine kadar uzanan kendisini anasıyla bir tuttuğu, babasının cinsel açıdan tam olarak anasıyla birlikte kendisine de sahip çıkma edimini yaşadığı asal düşlemlerin zorlanımlı yinelenmesi olarak yorumlanması gerekir. Başka konularda son derece açık bir düşünce yapısına sahip bu hastanın, çözümlemenin başında ırza geçme düşlemlerine güçlü birer edimsel olgu gözüyle bakma eğiliminde oluşu da ilginçtir.

Bunun dışındaki öbür olaylarda da —bir başka biçimde— bu asal kadın düşleminin gerçek olduğu kurgusuna benzer bir saplanıp kalma görülür. X. adını vereceğim bir başka hastamdan da, babasıyla arasındaki bu seviye-işliğinin kendisine ne denli gerçek gibi görüldüğü konusunda dolaysız bir kanıt oluşturan sayısız sözler duymuştum. Örneğin bir kezinde, babasının ona nasıl sevda şarkıları söylediğini anımsamış ve bu anının etkisiyle bir umutsuzluk ve düş kırıklığı çılgılığı koparmıştı: “Ama gene de hepsi yalandı!” Aynı düşünce, benzer özellikler gösteren tüm küme için örneksel olduğundan aktarmak istediğim hastalık belirtilerinden birinde daha iletilmektedir; bu hasta ara sıra bol bol tuz yeme gereksinimi duyuyordu. Anası, hastanın ilk çocukluk döneminde ortaya çıkan bir akciğer kanaması yüzünden, tuz yemek zorundaymış; o da bilinçaltında bunu ana-babası arasındaki cinsel ilişkinin sonucu diye yorumlamıştı. Dolayısıyla bu belirti bilinçaltında anasının

babası yüzünden çektiği acıya katlanma isteğinin yerine geçmekteydi. Kendisini yosma saymasına yol açan (aslında kız oğlan kızdı) ve her yeni sevgi nesnesine bir tür açıklama yapma gereksinimi duymasına neden olan hep aynı istekti.

Yanılığa yer bırakmayan bu tür çeşitli gözlemler bize, —soyoluşum deneyimlerindeki bireysel türeyimin yinelenmesi olarak— bu ilk evrede çocuğun, anasıyla (düşmanca ya da sevgi dolu) bir özdeşleşme temeline dayalı bir düşlem kurduğunu, bu düşlemede babanın çocuğu kendisine cinsel açıdan tam olarak mal etmesine katlandığını; ayrıca düşlemedeki deneyimin ona gerçekten olmuş gibi görüldüğünü anlamanın ne denli önemli olduğunu kanıtlamaktadır — düşlemedeki söz konusu durum, bütün kadınların asal olarak babanın malı sayıldığı bir eski zaman olgusudur.

Bu sevi-düşleminin doğal yazgısının, seviyi gerçeklik yardımıyla yadsımak olduğunu biliyoruz. Sonradan iğdiş edilme karmaşası tarafından yönetilen durumlarda, bu engellenme duygusu yerini genellikle, derin izlerini sinircede gördüğümüz büyük bir *düş kırıklığına* bırakır. Dolayısıyla gerçeklik duygusunun gelişiminde az ya da çok kapsamlı bir karışıklık ortaya çıkar. İnsan genellikle, babaya bağlılığın duygusal yoğunluğunun, ilişkinin köklü düşselliğinin tanınmasına fırsat bırakmayacak denli güçlü olduğu izlenimini edinir; başka durumlardaysa sanki başlangıçtan beri gerçekliği doğru olarak kavramayı güçleştiren aşırı bir düşlem gücü varmış gibi görünür; son olarak da ana-babayla kurulan gerçek ilişkiler, bir düşleme sarılmaya yol açacak kadar mutsuzdur.

Bu hastalar aslında bir zamanlar babalarının kendi sevgilileri olduğunu ama sonradan onları aldattığını ya da bırakıp gittiğini düşünür. Bazen de bu, kuşkların başlangıç noktasını oluşturur: Her şeyi ben mi kurdum, yoksa gerçekten doğru muydu? Şimdi sözünü edeceğim ve Z. adını vereceğim hastamda kuşkucu tutum, bir erkek kendisini çekici bulup yaklaşmak istediği zaman, bu beğenmeyi acaba ben mi düşünüyorum korkusuyla kaygıya dönüşen bir yineleme zorlanımı biçimine girerek boy gösteriyordu. Gerçekten evlenmeye karar verdiği zaman bile, her şeyi kafasında kurup düşlemediğine kendini sürekli inandırmaya çalışıyordu. Bir gündüzdüşünde burnuna yumruk atıp yere serdiği, ayağıyla erkeklik örgemini çiğnediği bir erkeğin saldırısına uğradığını

düşlemişti. Düşlemini sürdürerek, adamın cezalandırılmasını sağlamak istemiş, ama erkeğin bu sahneyi yalnız kendisinin düşlemiş olduğunu söylemesinden çekinerek bundan caymıştı. Y. adlı hastamdan söz ederken, ırza geçme düşlemlerinin gerçekliği konusunda duyduğu kuşkuları anlatmış ve bu kuşkunun babasıyla yaşadığı ilk deneyimle ilintili olduğunu söylemiştim. Söz konusu hastamda buradan kaynaklanan kuşkunun yaşamındaki bütün olaylara dağıldığını, böylece aslında kafasındaki saplantı sinircesinin temelini oluşturduğunu göstermek olasıydı. Birçoklarındaki gibi, onun durumunda da çözümlemenin akışı, bu kuşkunun hastanın kendi cinsi konusunda düştüğü, yakından tanıdığımız kararsızlıktan çok daha derin köklere sahip olduğunu ortaya koymamıza izin verdi.⁴

Çocukluğunun cenneti saydığı yaşamının eski dönemlerindeki sayısız anıyla oyalanan X. adlı hastamda bu düş kırıklığının, beş-altı yaşlarındayken babası tarafından haksız yere çarptırıldığı, belleğine işlemiş cezayla yakın ilişkisi vardı. Çözümleme, o günlerde bir kız kardeşin doğduğunu ve yeni bebeğin babasının sevgisini kazanıp kendi pabucunu dama attırdığını düşündüğünü ortaya çıkarttı. Daha derin katmanlara inildikçe, kız kardeşini kıskanmasının arkasında asıl anasının gebeliklerine duyduğu şiddetli imrenmenin yattığı görüldü. Bir kezinde öfkeyle “Anam da durmadan doğururdu” demişti. Babasının kendisini aldatıldığını kanıtlayan, çok daha güçlü bir biçimde bastırılmış (aynı derecede önemli olmasa da) iki kaynak daha vardı. Bunlardan biri ana-babasının sevişmesine tanık olduğu günden beri anasına karşı duyduğu cinsel kıskançlıktı; bu kıskançlık, o zamanki gerçeklik duygusu içinde kendisini babasının sevgilisi saydığı düşlemlerle, gördüğü şeyi birleştirmesini olanaksız kılmıştı. Duygularının son kaynağına eğilmeme yol açan şey, söylediğim bir şeyi yanlış anlamasıydı. Bir kezinde, geçmişten söz ederken “nach der Enttäuschung” (düş kırıklığından sonra) demiştim; o benim “Nacht der Enttäuschung” (düş kırıklığı gecesi) dediğimi sandı ve Tristan’la Isolde’nin seviştikleri gece, Brangäne’yi saba ha dek uyku tutmadığını anımsadı.

Hastadaki yineleme zorlanımı kendini bundan daha açık anlatamazdı: Sevisel yaşamındaki örneksel deneyim, önce babasının yerine koy-

⁴Freud kuşkuyu, hastanın sevme (nefret etme) yeteneğinden duyduğu kuşku olarak açıklar. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

duğu birine sevdalanması ve sonra da onun güvenilmez biri olduğunu bulgulamasıydı. Bu tür olaylarla bağlantılı olarak karmaşanın son kaynağı, suçluluk duyguları açıkça ortaya çıktı. Elbette bu duyguların büyük bir bölümünün hastanın başlangıçta babasına yönelttiğı, ama sonradan kendi üzerine çevirdiğı suçlamalar olarak yorumlanması gerekliydi. Ama gene de suçluluk duygularının, özellikle de anasını ortadan kaldırma konusunda duyduğu güçlü tepilerden kaynaklananların (hastaya göre bu özdeşleşme özel bir “anayı yok etme” ve “onun yerine geçme” imlemi taşıyordu), kuşkusuz her şeyden önce babasıyla ilişkilerinde, onu bir yıkım beklentisi içine soktuğunu kanıtlayan izleri açıkça görebiliyorduk.

Bu hastamın durumunda, (babadan) *çocuk sahibi olma arzusunun* önemi konusunda edindiğim güçlü izlenimler üzerinde özellikle durmak istiyorum.⁵ Bunu vurgulamamın nedeni, bu dileğin bilinçaltındaki gücüne, özellikle de cinsel enerji niteliğine gereken önemi vermeme eğilimi içinde olduğumuzu düşünmemdir; çünkü bu, benliğin sonraları bütün öbür cinsel tepilerden daha kolay boyun eğeceği bir dilektir. Bunun erkeklik örgenine imrenme karmaşasıyla ilişkisi iki yanlıdır. Bir yandan, analık içgüdüsünün “bilinçaltı cinsel enerji pekiştirmesini”⁶, erkeklik örgenine duyulan arzudan, yani özsevisel döneme ait olduğu için daha eski bir zamandan kalma arzudan aldığını çok iyi biliyoruz. Öyleyse, kız çocuk babasına ilişkin düş kırıklığını yaşadığında, yalnız ona sahip olma arzusundan vazgeçmekle kalmaz, aynı zamanda çocuk arzusunu da bir yana atar. Bunun yerine dışkılık evresine ilişkin düşüncelerle erkeklik örgenine duyulan eski arzu geçirilerek (yakından tanıdığımız denkleme uygun olarak) gerileyen bir yol izlenir. Böyle olduğu zaman bu istek yeniden canlanmakla kalmaz, kız çocuğun, çocuk edinme arzusunun bütün enerjisiyle pekişir.

Bu ilişkiyi özellikle, saplantı sinircesinin birkaç belirtisi yok olup gittikten sonra, en son ve en direngen belirti olan şiddetli gebelik ve doğurma korkusunun üstesinden gelemeyen Z. adlı hastamda açıkça

⁵O. Rank, "Perversion and Neurosis" (Sapkınlık ve Sinirce) adlı deneme, *Int. J. Psycho-Anal.*, Cilt IV, Bölüm 3.

⁶Freud, "Über Triebumsetzungen insbesondere der Analerotik", *Sammlung kleiner Schriften. Vierte Folge*.

görebilmiştım. Hastam iki yaşındayken, anasının gebeliği ve bir erkek kardeşinin doğumu bu belirtiye neden olan deneyim olarak ortaya çıkmıştı; bu arada ana-babasının cinsel ilişkisini, çocukluktan çıktıktan sonra da gözlemlemeyi sürdürmesi aynı sonuca katkıda bulunmuştu. Uzun süre bu hastanın durumu, erkeklik örgenine imrenme karmaşasının asıl önemini tanımlamak açısından üzerinde çok düşünülmüş ve benzersiz gibi göründü. Çözümlemede hastamın erkeklik örgenine (kardeşininkine) duyduğu imrenmeyle, kendisini tek çocuk konumundan çıkaran bu beklenmedik konuga karşı beslediği şiddetli öfke ortaya çıkarılınca, bu durum yoğun etkilerle yüklü bilince girip yerleşti. Ayrıca imrenmenin yanında, izlerini kendisinde bulmaya alışık olduğumuz bütün belirimler de yer alıyordu: Bunların başında, son derece yoğun iğdiş edilme düşlemleriyle atbaşı giden erkeklerden öç alma arzusu; kadınlık görev ve işlevlerinin, özellikle de gebeliğin yadsınması; hatta bilinçaltında yatan eşcinsellik eğilimi geliyordu. Çözümleme ancak korkunç direnişe karşın, daha derin katmanlara inebildiği zaman, erkeklik örgenine imrenme kaynağının babasından, kendisinin değil de anasının bir çocuk edinmesi nedeniyle ortaya çıkan kıskançlık olduğu; dolayısıyla yön değişimi süreciyle, çocuk yerine erkeklik örgeninin imrenme nesnesine dönüştüğü açıkça görüldü. Aynı biçimde, erkek kardeşine duyduğu şiddetli öfkenin, aslında kendisini aldattığını düşündüğü babasına ve onun yerine çocuk sahibi olan anasına yönelik olduğu da anlaşıldı. Ancak bu yön değişimi ortadan kaldırıldıktan sonra, hastam erkeklik örgenine imrenmeden, erkek olma özleminden kurtulabildi ve sahici bir kadın olup, kendi çocuklarını doğurma arzusuna kavuşabildi.

Bu durumda olup biten neydi? Kabaca aşağıdaki gibi özetleyebiliriz: (1) çocuk konusundaki imrenme yerini erkek kardeşine ve onun üreme örgenlerine imrenmeye bırakmıştı; (2) bunu, Freud tarafından bulunan babanın sevgi nesnesine dönüştürülmesi düzeneğinin bir yana atılması ve babayla sevisel ilişkisinin yerini, gerileyen bir biçimde babayla özdeşleşmeye bırakış izlemiştir.

İkinci süreç, hastanın daha önce de sözünü ettiğim erkekliğe özenmesinde kendini göstermişti. Ama onun erkek olma arzusunun, hiçbir zaman genel anlamda anlaşılmaması gerektiğini, isteklerinin gerçek

anlamının salt babasının işlevlerini üstlenmek olduğunu kanıtlamak kolaydı. Nitekim hastam baba mesleğini seçmiş, babasının ölümünden sonra da anasına karşı, hiç durmadan karısından bir şeyler isteyip, buyruklar yağdıran bir koca tutumu takınmıştı. Bir kezinde gürültülü bir biçimde geçirdikten sonra tam bir doyum içinde şöyle söylemişti: “Tıpkı babam gibi”. Bununla birlikte hastam tam olarak eşcinsel nesne seçimi noktasına ulaşmış değildi: nesneden kaynaklanan cinsel enerjinin gelişimi tepeden tırnağa karmakarışık olmuş gibi görünüyordu; sonuçsa özsevisel özüne hayranlık evresine apaçık bir gerilemeydi. Bunu şöyle toparlayabiliriz: Çocuklara, erkek kardeşine ve kardeşinin erkeklik örgenine yönelik imrenmenin yön değişimi, babayla özdeşleşme ve üretkenlik öncesi evreye gerileme —tüm görüntüyü egemenliği altına almış gibi görünen ve böylece öne çıkan güçlü erkeklik örgenine özenme duygusunu canlandırmak üzere— hep aynı yönde işliyordu.

Kanıma göre, iğdiş edilme karmaşasının baskın olduğu hastalarda, Oidipus karmaşasının bu tür bir gelişim göstermesi örnekseldir. Burada ortaya çıkan şey, anayla özdeşleşme evresinin yerini, büyük ölçüde babayla özdeşleşmeye bırakmasıdır; aynı zamanda da üretkenlik öncesi evreye gerileme görülür. Kadınlarda iğdiş edilme karmaşasının kaynaklarından birinin, bu babayla özdeşleşme süreci olduğuna inanıyorum.

Bu noktada olası iki karşı çıkışa yanıt vermek isterim. Karşı çıkışlardan biri şöyle olabilir: Anayla baba arasında gidip gelmeler hiç de yadırganacak bir şey değildir. Tersine bu her çocukta görülür; ayrıca biliyoruz ki Freud’a göre, hepimizin içinde yer alan cinsel enerji tüm yaşamımız boyunca eril ve dişil nesneler arasında salınır durur. İkinci karşı çıkışa eşcinselliğe ilişkindir; bu da şöyle açıklanabilir: Freud, kadınlardaki eşcinselliğin ruhsal-oluşumunu konu alan yazısında, babayla özdeşleşme yönünde ilerleyen böyle bir gelişimin, açık eşcinselliğin temel noktalarından biri olduğunu kanıtlamıştı; buna karşın ben bu süreci iğdiş edilme karmaşasının sonucunda ortaya çıkmış bir durum olarak tanımlıyorum. Buna, kadınlardaki iğdiş edilme karmaşasını anlamama Freud’un bu yazısının yardımcı olduğunu vurgulayarak yanıt vermek isterim. Bu hastaların durumundaki cinsel enerjinin olağan

salınım derecesi, bir yandan niceliksel görüşün çok ötesine geçer; öte yandansa babaya yönelik sevgi tutumunun bastırılması ve onunla özdeşleşme, kesinlikle eşcinsellerin durumunda olduğu denli güçlü değildir. Ayrıca gelişimin bu iki yönünde görülen benzerlikler, kadınlarda iğdiş edilme karmaşası konusunda, taşıdığı öneme karşı düşen bir kanıt oluşturmaz; tersine bu görüş, eşcinselliği çok daha az yalıtılmış bir görüngü durumuna getirir.

İğdiş edilme karmaşasının baskın olduğu ayırksız her hastalıkta az çok belirgin bir eşcinsellik eğilimi görüldüğünü biliyoruz. Babanın işlevini üstlenmek, her zaman bir bakıma anayı arzulamaktır. Özüne hayranlık evresine gerilemeyle, eşcinsel nesneye duygu yatırımı arasında akla gelebilecek her türlü yakınlık bulunabilir, böylece açık eşcinsellikle doruk noktasına çıkan bir dizi olayla karşılaşmış oluruz.

Burada akla gelebilecek üçüncü eleştiriye, erkeklik örgenine imrenmeyle kurulan geçici nedensel ilişki konusundadır ve aşağıdaki gibi açıklanabilir: Erkeklik örgenine imrenme karmaşasının, babayla özdeşleşme süreciyle ilişkisi biraz önce anlatılanın tam tersi değil midir? Babayla bu tür sürekli bir özdeşleşme kurmak için, öncelikle olağanüstü ölçüde güçlü bir erkeklik örgenine imrenmenin bulunması zorunlu olamaz mı? Sanırım, özellikle güçlü bir erkeklik örgenine imrenme duygusunun (ister yapısal, ister kişisel bir deneyimin sonucunda ortaya çıkmış olsun) hastanın kendini babasıyla özdeşleştirdiği dönüşüme geçit hazırlamaya yardım ettiğini bilmememize olanak yoktur; yine de, hem tanımladığım hastaların geçmişi hem de öbür hastalarınki, kamaşa imrenmeye karşın, babayla güçlü ve tam anlamıyla kadınca bir sevgi ilişkisi kurulduğunu; ancak bu sevgi düş kırıklığıyla sonuçlandığı zaman, kadınlık işlevinin bir yana atıldığını gösterir. Kadınlıktan vazgeçiş ve bunu izleyen babayla özdeşleşme, böylece erkeklik örgenine imrenmeyi yeniden canlandırır ve bu duygu besinini ancak bu denli güçlü kaynaklardan aldığında, tüm gücüyle işlerlik kazanır.

Duygularla babayla özdeşleşmeye yönelik şiddetli bir değişimin yer alması için, gerçeklik duygusunun en azından bir ölçüde uyandırılması gereklidir; dolayısıyla kız çocuğun artık eskiden olduğu gibi erkeklik örgenine duyduğu derin ve asil düşümlerinde gerçekleşmesiyle

yetinemeyip; bu örgenden yoksun olduğunu düşünmesi ya da bir kamışının olabileceğini kurması kaçınılmazdır. Bu düşüncelerin aldığı yön, kızın coşkusal eğilimlerinin tümü tarafından belirlenir; bu eğilimlerin nitelikleriyle aşağıdaki örneksel tutumlarla tanımlanabilir; bunlar babaya henüz bütünüyle boyun eğmemiş, kadınca bir sevgi bağı, babası yüzünden uğradığı düşkünlüğü nedeniyle ona yönelik şiddetli bir öfke ve öç alma duygusu, ve sonuncu olmakla birlikte en az bunlar kadar önemlisi, yoksunluk duygusunun baskısıyla uyanan (babasıyla cinsel ilişki kurma düşlemleriyle ilgili) suçluluk duygularıdır.

Daha önce de birkaç kez sözünü etmiş olduğum Y. adlı hastamda bunu açıkça görmüştüm. Bu hastamın —biri olgu saydığı— ırza geçme düşlemleri kurduğunu ve bunların da doğrudan babasıyla ilgili olduğunu anlatmışım. O da büyük ölçüde babasıyla özdeşleşme noktasına gelmişti; örneğin, anasına karşı tutumu bir oğulunki gibiydi. Nitekim düşlerinde babasına bir yılanın ya da yabanıl hayvanların saldırdığını, kendisinin de onu kurtardığını görüyordu.

Bu hastamın iğdiş edilme düşlemleri, üreme örgenleri bölgesinin herkesinki gibi yaratılmadığını düşlemenin bildik biçimini almıştı; bunun yanı sıra sanki cinsel örgenlerinde bir yaralanma olmuş gibi acı çekiyordu. Hastam sözünü ettiğimiz iki noktada, en çok da bir ırza geçme eyleminin sonucu saydığı bu alışılmadık durumlar konusunda düşünceler üretip duruyordu. Gerçekten de, hastamın inatla üstelediği üreme örgenlerine ilişkin duygulanımlarla düşünceleri, aslında söz konusu şiddet eylemlerinin gerçekliğini, dolayısıyla da babasıyla arasındaki sevgi ilişkisinin gerçekliğini kanıtlamak için uydurduğu ortaya çıktı. Çözümlemeden önce hastamın, inatla birkaçı salt çektiği acılar nedeniyle yapılan altı karın ameliyatına yatması, bu düşlemin önemine ve onu hırpalayan yineleme zorlanımına ışık tutmaktadır. Erkeklik örgenine imrenmenin bütünüyle alışılmadık bir biçime girdiği bir başka hastanın durumundaysa, bir yaraya dayanma duygusu başka örgenlere sıçramıştı, böylece saplantı belirtileri çözümlendiğinde ortaya çıkan bakımevi tanısı, belirgin bir hastalık hastalığıydı. Bu noktada hastanın direnişi aşağıdaki biçime girdi: “Yüreğim, ciğerlerim, miğdem, bağırsaklarım örgensel olarak hastayken, benim çözümlemeye gelmem ne saçma”. Burada üreme düşlemlerinin gerçekliği konusunda ayak direyi-

şi öylesine güçlüydü ki, bir kezinde neredeyse bir bağırsak ameliyatına yatacaktı. Çağrışimleri hep babası tarafından bir hastalığa yakalatıldığı (*geschlagen*) düşüncesini taşıyordu. Aslında bu hastalık hastalığı belirtileri aydınlatılınca, *güçsüz düşürülme* düşlemleri (*Schlagephantasien*), sinircesinde en göze çarpan özellik oldu. Bana bütün bu belirimlerin nedeni, salt erkeklik örgenine imrenme karmaşasıyla yeterli ölçüde açıklanamaz gibi geliyor. Ama eğer bu belirimlere, hastanın babası yüzünden, az çok zorla yeniden katlandığı bir deneyime gösterdiği tepilerin etkisi ve bu acı dolu deneyimlerin gerçekliğini kendi kendisine kanıtlaması olarak bakarsak, o zaman bunların ana nitelikleri de kusursuz bir biçimde açıklığa kavuşur.

Bu gereçler dizisi sonsuza kadar çoğaltılabilir ama bu, babayla kurulan sevgi ilişkisinin neden olduğu temel iğdiş edilme düşleminin çeşitli biçimlerde karşımıza çıkan görünüşü yinelemekten başka bir şey olmaz. Gözlemlerim beni, uzun zamandır birçok hastada varlığını bildiğimiz bu düşlemin, kadınlardaki iğdiş edilme karmaşasının ikinci kaynağı olarak adlandırmama yol açacak denli örneksel olduğuna ve temel bir önem taşıdığına inandırmıştır.

Bu bileşimin en büyük imlemi, bastırılmış kadınlığın son derece önemli kesiminin iğdiş edilme düşlemlerine sımsıkı bağlı oluşudur. Ya da birbirini izleyen zamanlar açısından bakarsak, iğdiş edilme karmaşasına yol açan şeyin yaralanmış kadınlık olduğunu, ve kadın gelişimini de (*asal* olmamakla birlikte) bu karmaşanın bozduğunu görürüz.

Burada elimizde, iğdiş edilme karmaşasının son derece belirgin görüldüğü kadınların önemli bir niteliği olan erkeklerden öç alma arzusunun belki de en önemli kaynaklarından biri vardır; bu tutumu, erkeklik örgenine imrenmenin, ya da babasının erkeklik örgenini kendisine armağan edeceği beklentisinin boşa çıkmasıyla kız çocuğun uğradığı düş kırıklığının sonucu gibi açıklamaya çalışmak, bilincin derin katmanlarının çözülmesiyle aydınlatılan olgular kitlesinin nedenini yeterince açıklamaz. Kuşkusuz çözümlemede erkeklik örgenine imrenme, kamışını yitirini babanın eş olduğu bir cinsel ilişkiye yükleyen çok daha derine itilmiş düşlemden daha kolay açığa çıkarılabilir. Bunun böyle olduğu, suçluluk duygularının hiçbir biçimde erkeklik örgenine imrenmeye bağlanmayışından da anlaşılır.

Özellikle erkeklere karşı öç alıcı bir tutum takınmanın, şiddetli bir öfkeyle kızlığını bozan erkeğe yönelik oluşuna da sık rastlanır. Açıklama doğaldır — yani düşleme göre, hastanın ilk kez cinsel ilişkiye girdiği kişi kesinlikle babasıdır. Dolayısıyla bunu izleyen gerçek sevdada yaşamında, ilk eş alışılmadık bir biçimde babanın yerine geçer. Bu düşünce Freud'un kızlık yasaklarını irdeleyen denemesinde anlattığı geleneklerde tanımlanır; bu geleneklere göre kızlığı bozma edimini gerçekleştirme işi, aslında babanın yerine konan kişiye verilmiştir. Bilinçaltındaki düşüncelere göre, kızlığın bozulması babayla girilen düşünmüş cinsel ilişkinin yinelenmesidir; bunun sonucu olarak da, kızlık bozulduğu zaman düşünmüş edime ilişkin bütün coşkular —kandaşıyla girdiği cinsel ilişkiden doğan tiksintiyle birleşmiş güçlü bağıllık duyguları, son olarak da biraz önce tanımladığımız düş kırıklığına uğrayan sevdası ve bu eylemden ötürü başına geldiğini sandığı iğdiş edilme kaygısı yüzünden beliren öç alma duyguları— yeniden ortaya çıkar.

Bu söylediklerimle yorumumun sonuna gelmiş bulunuyorum. Bana göre sorun, erkeklik örgenine imrenmeyle ortaya çıkan kadının cinsel işlevinden duyduğu hoşnutsuzluğun, gerçekten kadınlardaki iğdiş edilme karmaşasının başlangıcıyla sonu olup olmadığıdır. Kadının cinsel örgenlerinin bedensel yapısının, kadınların zihinsel gelişiminde gerçekten büyük bir önem taşıdığını gördük. Aynı zamanda erkeklik örgenine imrenmenin aslında, iğdiş edilme karmaşasının kendini gösteriş biçimleri için uygun bir ortam hazırladığı da tartışma götürmez. Ama bundan dolayı kadınlığın yadsınmasının bu imrenmeye dayalı olduğu sonucunu çıkarmak da olası değildir. Tersine, erkeklik örgenine imrenmenin babaya derin ve yüzde yüz kadınca bir sevgiyle bağlanmayı hiçbir biçimde engellemediğini; bu imrenmenin ancak bu ilişki Oidipus karmaşasıyla son bulan bir yıkıma yol açtığı zaman (tıpkı erkeklerin buna benzer sinircelerindeki gibi), söz konusu kişinin kendi cinsel işlevinden sapmasına neden olduğunu görüp anlayabiliriz.

Hem anayla özdeşleşen sinirceli erkekler, hem de babayla özdeşleşen sinirceli kadınlar, kendi cinsel işlevlerini aynı biçimde yadsır. Bu bakış açısından sinirceli erkeğin (bence üzerinde yeterince durulmayan ve ardında iğdiş edilme dileğinin gizlendiği) iğdiş edilme korkusu, sinirceli kadınlardaki erkeklik örgeni özlemine tam olarak denk düşer.

Bu bakışıklık yani, erkeğin anasıyla özdeşleşmesine yol açan ruhsal tutum, kadının babasıyla özdeşleşmesine neden olan tutumla taban tabana çelişmeseydi, çok daha çarpıcı olurdu. Bu iki açıdan da böyledir: Erkekke kadın olma dileği, onun bilinçli özseverliğiyle çelişkili değildir, tersine bu ikinci bir nedenle, yani kadın olma düşüncesi aynı zamanda üreme örgenleri bölgesinde toplanan bütün cezalandırılma korkularının gerçeğe dönüşeceğini düşündürdüğü için yadsınır. Öte yandan kadındaysa, babayla özdeşleşme aynı yönde yol alan bildiğimiz arzularla güç kazanır ve yanında suçluluk duyguları değil, tersine aklanma duyguları taşır. Çünkü buradan iğdiş edilme düşünceleriyle, babayla cinsel ilişki kurma düşlemleri arasında yer aldığını belirttiğim ilişkide, erkeklerinkine tam ters düşen, kaçınılmaz bir sonuç, yani kadın olduğu için kendini baştan kusurlu bulma duygusu doğar.

Freud, "Trauer und Melancholie"⁷ (Hüzün ve Karasevda), "The Psychogenesis of a Case of Female Homosexuality" (Kadın Eşcinselliği Hastalığının Ruhsal-Oluşumu)⁸ adlı denemeleriyle, *Group Psychology and Analysis of the Ego*'da (Küme Ruhbilimi ve Benlik Çözümlemesi'nde) bu özdeşleşme sürecinin insanların kafasında ne denli büyük bir önem kazandığını her açıdan tam olarak göstermiştir. Hangi cinsten olursa olsun eşcinselliğin ve iğdiş edilme karmaşasının, kişinin kendini karşı cinsten ana ya da babasıyla özdeşleştirdiği bu noktada geliştiğini düşünüyorum.

⁷*Sammlung kleiner Schriften. Vierte Folge.*

⁸*Int. J. Psycho-Anal.*, Cilt I, sayfa 125.

KADINLIKTAN KAÇIŞ^(*)

Kadınlarla Erkeklerin Bakışıyla Kadınlardaki Erkeklik Karmaşası

FREUD, son yapıtlarının bazılarında, çözümsel araştırmalarımızın birkaç konudaki tekyanlılığı üzerinde önemle durarak dikkatleri çekmiştir. Ben bunu, çok yakın zamanlara kadar yalnız oğlanlarla erkeklerin düşünüş biçimlerinin araştırma konusu olarak ele alınmasına yüklüyorum.

Bunun nedeni açıktır. Ruhçözümlemesi, üstün yetenekli bir erkeğin buluşudur ve daha sonra onun düşüncelerini geliştiren kişilerin de neredeyse hepsi erkektir. Bu kişilerin, erkeğin ruhsal yapısını açıklamasını ve kadınlara oranla erkeklerin gelişimini daha kolay kavramasını son derece haklı ve mantıklı buluyorum.

Freud, özellikle kadınların anlaşılmasına yönelik son derece önemli bir adımı, erkeklik örgenine imrenmenin varlığını bulgulayarak atmış ve kısa bir zaman sonra da Van Ophuijsen'le Abraham bu etmenin kadınların gelişiminde ve sinirce oluşumunda ne denli önemli bir işleve sahip olduğunu çalışmalarında göstermiştir. Erkeklik örgenine imrenmenin imlemi son günlerde üretkenlik evresi varsayımıyla genişleyip, yeni bir kapsam kazanmıştır. Bununla, kız ya da erkek çocuğun cinsel örgenlerinin biçimlenişinde yalnız tek bir cinsel örgenin, yani erkeğinkinin, bir işlevi olduğunu ve çocukluk yapısını, erişkinin cinsel örgenlerinin son yapısından ayıran şeyin de işte bu olduğunu söylemek isti-

(*)"Flucht aus der Weiblichkeit" *Intern. Zeitschr. f. Psychoanal.*, XII (1926) sayfa 360-74; *Int. J. Psychoanal.*, VII (1926), sayfa 324-39. *The International Journal of Psycho-Analysis*'in izniyle yeniden basılmıştır.

yorum.¹ Bu kurama göre bızır, kamyş olarak düşünölür; başlangıçta kızların bızıra verdiği önemle, oğlanların kamyşa verdiği önem aynı değerdedir.²

Bu evrenin sonucu, daha sonraki gelişimi bir bakıma kösteklemek, bir bakıma da ilerletmek olur. Helene Deutsch öncelikle, köstekleyici etkileri açımlayıp kanıtlamıştır. Deutsch her yeni cinsel işlevin (örneğin, ergenliğin, cinsel ilişkinin, gebeliğin ve doğumun) başlangıcında, bu evrenin yeniden yürürlüğe girdiğine ve kadınca bir tutuma ulaşılmadan önce her seferinde yeniden alt edilmesi gerektiğine inanır. Freud, onun bu açıklamasına olumlu bakar, çünkü çocuk arzusuna yol açan, dolayısıyla da babayla bir sevgi bağı oluşturan şeyin, salt erkeklik örgenine imrenmeyle bunun üstesinden gelme olduğuna inanır.³

Burada ortaya çıkan soruya gelince, söz konusu varsayımların, kadın gelişimine çevrilen gözlemlerimizin (Freud'un yetersiz ve eksik olduğunu belirttiği gözlemlerimizin) yeterli ve açık seçik olmasına yardım edip edemeyeceğidir.

Bilim, eskiden beri bilinen olguları yeni bir bakış açısıyla değerlendirmeyi hep verimli saymıştır. Yoksa, bütün yeni görüşlerimizi istemeden açık-seçik tanımlanmış eski düşünce kümeleri arasına yerleştirme tehlikesi çıkardı.

Sözünü etmek istediğim yeni bakış açısı, Georg Simmel'in yazdığı bazı denemelerden, felsefe aracılığıyla aklıma geldi.⁴ Simmel'in burada parmak bastığı ve çok uzun zamandan beri birçok açıdan ayrıntılı bir biçimde özellikle de kadınların yanını tutarak işlenmiş olan nokta⁵, şudur: Bütün kültürümüz, bir erkek kültürüdür. Devlet, yasalar, ahlâk, din ve bilim hep erkeklerin yaratusı olmuştur. Simmel, bütün bu olgular-

¹Freud, "The Infantile Genital Organization of the Libido." *Collected Papers*, Cilt II, No. XX. [Homey'in Freud'a göndermeleri genellikle Standard'dan önceki basımlara yapılmıştır. (*The Complete Psychological Works of Sigmund Freud* ve *Collected Papers*, yayımlayan Hogarth Press, Londra).]

²H. Deutsch, *Psychoanalyse der weiblichen Sexualfunktionen* (1925).

³Freud, "Einige psychische Folgen der anatomischen Geschlechtsunterschiede," *Intern. Zeitschr. f. Psychoanal.*, XI (1925).

⁴Georg Simmel, *Philosophische Kultur*.

⁵Bkz. özellikle Vaerting'e. *Männliche Eigenart im Frauenstaat und Weibliche Eigenart im Männerstaat*.

dan, başka yazarların yaptığı gibi, kadınların aşâğılık olduğu sonucunu çıkartmaz, tersine her şeyden önce erkek kültürü kavramına önemli bir genişlik ve derinlik kazandırır. “Genelde sanatın gerekleri, yurtseverlik, ahlâk; özelde toplumsal düşünceler; kılğısal yargılarda doğruluk; kuramsal bilgilerde nesnellik; yaşam enerjisi ve derinliğı — biçim ve hak olarak sanki tüm insanlığa aitmiş gibi görünen bütün bu sınıflandırmalar, aslında tarihsel görünüş açısından tepeden tırnağıa erildir. Mutlak düşünceler olarak bakılan bu şeyleri tek bir sözcükle, “nesnel”le tanımladığımızı düşünürsek, o zaman soyumuzun tarihinde nesnel-eril denkleminin geçerli olduğunu görebiliriz.”

Burada Simmel, “Cinsiyet farklılıklarından doğan, yansız olmayan, tersine temelde kendiliğinden eril olan” kadın ve erkek doğası değerleri hakkında, insanların kestirimlerde bulunmasına yol açan belirli ölçütlerin, tarihsel olguların tanınmasındaki güçlüğü’nü nedeni olduğunu düşünür... İçine cinsiyet sorununun girmediğı bütünüyle “insana özgü” bir kültürün varlığına inanmıyoruz, çünkü bir dilde aynı sözcüğün her iki kavram içinde kullanılmasına yol açan “insan”⁶ kavramıyla “erkek”⁷ kavramının (deyim yerindeyse) çocukça bir anlayışla, özdeş tutulması böyle bir kültürün gerçekten var olmasını engeller. Kültürümüzün temelindeki eril niteliğın kökeninin cinslerin asal yapısından mı yoksa kültür sorunuyla hiçbir bağlantısı olmayan erkeklerin belirli güç üstünlüğünden mi kaynaklandığını şimdilik üstü kapalı geçiyorum. Gene de birçok değışik alanda üstün başarı kazanan kadınlar için “erkek gibi” deymi övgü niteliğinde kullanılırken, yetersiz kalınan işlerde küçümseyerek “kadın gibi” sözcüğünün kullanılışı nedeni budur”.

Bütün bilimler ve değıerlendirmeler gibi, kadınların ruhsal yapısı da şimdiye kadar hep erkeklerin bakış açısından ele alınmıştır. Erkeğın, nesnel geçerliliğı doğuran üstün konumunun, onun kadınlarla öznel ve duygusal ilişkilerine bağlanması kaçınılmazdır; Delius’a⁸ göre de, kadının ruhsal yapısı şimdiye kadar hep aslında erkeklerin arzularıyla düş kırıklıklarının birikimi olmuştur.

⁶Almanca *Mensch*.

⁷Almanca *Mann*.

⁸Delius, *Vom Erwachen der Frau*.

Bu durumda çok önemli bir başka etmen de, kadınların kendilerini erkeklerin isteklerine uydurması ve bu uyumu da sanki kendi asıl doğalarıymış gibi kabul etmeleridir. Yani, kendilerine erkeklerin onları görmek istediği biçimde bakarlar ya da bakmışlardır; kadınlar erkek düşüncesinin aşılacaklarına bilinçsiz olarak boyun eğler.

Yaratılışımızın, düşüncelerimizin ve yaptığımız işlerin erkek ölçütlerine ne ölçüde boyun eğdiğini açıklığa kavuşturursak, o zaman bu düşünce biçimini kökten sarsmanın, hem kadınlar hem de erkekler için ne denli zor olduğunu da görüp kavrayabiliriz.

Öyleyse sorun, çözümsel ruhbilimin, araştırmalarına konu olarak kadını aldığı zaman söz konusu düşünüş biçiminden ne denli etkilendiğidir; çünkü salt erkek gelişiminin, doğalı buymuş gibi, açıkça irdelendiği evreyi henüz geride bırakamamıştır. Başka bir deyişle, bu sorun, çözümlemenin bize tanımladığı gibi, kadınların evriminin nereye kadar erkek ölçütleriyle değerlendirileceği ve dolayısıyla ortaya çıkan görüntünün gerçek kadın doğasını ne ölçüde doğrulukla yansıtmayı başara- cağıdır.

Eğer soruma bu açıdan bakarsak, ilk izlenimimiz son derece şaşırtıcıdır. Kadın gelişiminin şimdiki çözümsel tanımlamaları (doğru olsun olmasın) erkek çocuğun kızlar hakkındaki örneksel düşüncelerinden kıl payı ayrılmaz.

Erkek çocuğun kızlarla ilgili düşüncelerini çok iyi biliyoruz. Bu nedenle bunları birkaç kısa cümlecikle tanımlayacak ve bir karşılaştırma yapılabilirsin diye kadın gelişimiyle ilgili düşüncelerimi bunların karşısına yerleştireceğim.

ERKEK ÇOCUĞUN DÜŞÜNCELERİ

Kızların da oğlanlar gibi bir kamışa sahip olduğuna çocukça inanış

Kızlarda kamışın olmadığını anlama

Kızın iğdiş edilmiş, sakatlanmış bir oğlan olduğu düşüncesi

KADIN GELİŞİMİYLE İLGİLİ DÜŞÜNCELERİMİZ

İki cinsten salt erkeklerin cinsel örgeninin bir işlevinin oluşu.

Kamıştan yoksun oluşun üzüntülü bulgulanışı

Kız çocuğun bir zamanlar bir kamışa sahip olduğu ama iğdiş edilerek yitirdiği inancı

Kızın kendisine de bir gözdağı
oluşturan bir cezaya uğradığı
düşüncesi

*İğdiş edilmenin kendisine verilen
bir eziyet çektirme cezası olduğuna
inanış*

Kız çocuğun aşağı görülmesi

*Kız çocuğun kendisini aşağı görmesi
kamışa imrenme*

Oğlan, kız çocuğun bu örgeni
yitirmesinden doğan
duygularla ya da imrenmeyle
nasıl başettiğini düşleyemez

*Kız çocuk hiçbir zaman
yetersizlik ve aşağılık duygularını
silip atamaz ve sürekli
erkek olma arzusunu
yeniden yenmeye çalışır*

Oğlan çocuk, kızın kamışına
imrenmesinden korkup yılar.

*Kız çocuk bütün yaşamı boyunca
kendisinin yoksun olduğu
bir şeye sahip olduğu için
erkeklerden öç almaya çalışır.*

Bu eksiksiz örtüşmenin varlığı, elbette durumun nesnel doğruluğu açısından bir ölçüt sayılamaz. Kız çocuğun, çocukluktaki cinsel örgen oluşumunun, erkek çocuklardaki örgensel oluşuma, şimdiye kadar hep düşünüldüğü gibi, çarpıcı bir benzerlik göstermesi de olasıdır.

Ama bu kuşkusuz bizim öbür olasılıkları da dikkate almamızı, üzerinde düşünmemizi sağlamak için tasarlanmıştır. Örneğin Georg Simmel'in düşünce zincirini izleyebilir ve kadınların kendilerini eril yapıya uydurmalarının, kız çocuğun özgül doğasını etkileyecek kadar erken bir dönemde ve bu denli yüksek ölçüde yer alma olasılığının bulunup bulunmadığını düşünebiliriz. Aslında eril bakış açısını aşılamanın çocuklukta olduğu inancıyla, bu noktaya daha sonra kısaca yeniden döneceğim. Ama doğa tarafından verilen bir şeyin, hiçbir iz bırakmaksızın bu görüş içinde eritilmesi bana pek de rastgele yapılmış bir şey gibi görünmüyor. Dolayısıyla, biraz önce ortaya attığım soruya —yani belirttiğim dikkate değer koşutluğun, erkeklerin bakış açısına göre yapılmış gözlemlerimizdeki tekyanlılığın bir anlatımı olup olmadığı sorusuna— dönmek zorundayım.

Böyle bir varsayım hemen bir iç karşı çıkışla yüz yüze kalıverir, çünkü kendimize çözümsel araştırmaların dayandırıldığı sağlam dene-

yim temelini anımsatırız. Ama kuramlarla ilgili bilimsel bilgilerimiz bize, bu temelin her zaman bütünüyle güvenilir olmadığını, deneyimlerin doğası gereği öznel etmenler taşıdığını da söyler. Dolayısıyla, çözümsel deneyimlerimiz bile, hastanın özgür çağrışımlarla, düşler ve belirtilerle çözümlemeye taşıdığı gereçlerden elde ettiğimiz dolaysız gözlemlerden, bu gereçler üzerine yaptığımız yorumlardan ve vardığımız sonuçlardan çıkartılır. Böylece, uygulayım doğru yürütüldüğü zaman bile, kurumsal olarak bu deneyimde bir değişkenlik olasılığı bulunur.

Şimdi eğer aklımızı bu eril düşünüş biçiminden kurtarmaya çalışırsak, kadının ruhsal yapısında yer alan neredeyse tüm sorunların farklı bir görünüşe büründüğünü görürüz.

Burada bizi şaşırtan ilk şey, her zaman ve en önce çözümsel görüşte ana noktayı oluşturan cinsler arasındaki örgen yapısı farklılıkları ve ele almadığımız öbür dirimsel ayrılıklar, yani üreme işlevinde kadınlarla erkeklerin yüklendiği görevler olur.

Analık kavramında erkeklerin bakış açısının etkisi, Ferenczi'nin son derece parlak üretkenlik kuramında en açık biçimde aktarılmıştır.⁹ Onun görüşüne göre, her iki cinsten gerçek cinsel ilişki çağrısının asıl büyük anlamı ana karnına dönme arzusunda aranmalıdır. Bu yarışın sonunda erkek, üreme örgeni aracılığıyla bir kez daha dölyatağına gerçekten girme ayrıcalığını elde eder. Önceleri daha aşağı konumda olan kadın, oluşumunu bu örgensel duruma uyarlamaya zorlanır ve belirli ödünler vermeye koşullanır. Kadın yarattığı düşlem dünyasında aslının yerine koyduğu hazlarla, her şeyden önce de mutluluğunu paylaştığı çocuğunun bakımıyla "yetinmek" zorundadır. Çok çok, doğurma ediminde erkeklerden esirgenen hazların gizilgücüne sahip olabilir.¹⁰

Bu görüşe göre, kadının ruhsal durumunun kuşkusuz hiç de hoşagidecek bir yanı yoktur. Kadın cinsel ilişkiye yönelik gerçek, birincil bir tepiy duymaktan yoksundur, ya da en azından tüm dolaysız doyumlar —bir ölçüde de olsa— ondan esirgenmiştir. Eğer durum böyleyse, o zaman kadının cinsel ilişkiye yönelik tepilerinin ve bundan aldığı hazzın erkeklerinkinden kuşkusuz çok daha az olması gerekir. Çünkü

⁹Ferenczi, *Versuch einer Genitaltheorie* (1924).

¹⁰Bkz. Helene Deutsch, *Psychoanalyse der Weiblichen Sexualfunktionen*; ve Groddeck, *Das Buch vom Es*.

kadın asıl özleminin kesin doyumuna ancak dolaylı olarak, dolambaçlı yollardan ulaşabilir — yani bu doyuma bir ölçüde özezer (mazoşist) duygu dönüşümlerinin dolaşık yollarından geçerek, bir bakıma kendini doğuracağı çocukla özdeşleştirerek erişebilir. Bununla birlikte bunlar yalnız “dengeleyici yollardır”. Sonuçta kadının erkeğe tek üstünlüğü, doğum sırasında duyulan kuşkuya açık hazdır.

Bu noktada bir kadın olarak, şaşkınlık içinde soruyorum, ya analık? Kişinin içinde yeni bir yaşam taşımasının mutluluk dolu bilinci? Ya bu yeni varlığı dünyaya getirirken duyulan gittikçe artan umutların tanımlanamaz mutluluğu? Ya sonunda bebek doğduğu zaman, insanın onu ilk kez kollarına aldığı anda duyduğu haz? Emzirmenin verdiği, derin hazlarla dolu doyum duygusu; bebeğin anasının bakımına gereksindiği bütün o dönem boyunca yaşanan mutluluk?

Ferenczi, konuşmada, kadın açısından acıklı bir biçimde sona eren çatışmanın birincil döneminde, yengiyi kazanan erkeğin, analığın tüm yükünü, kapsadığı her şeyle birlikte kadının üzerine yıktığı görüşünü belirtmiştir.

Elbette, toplumsal savaşım açısından bakılırsa, analık bir engel *sayılabilir*. Günümüzde bu kuşkusuz böyledir ama insanların doğaya daha yakın olduğu zamanlarda durumun pek de böyle olduğu söylenemez.

Ayrıca kamışa imrenmeyi dirimbilimsel ilişkilerle açıklıyoruz, toplumsal etmenlerle değil; tersine kadının kendini toplumsal açıdan zayıf duyumsamasını, hemen erkeklik örgenine duyduğu imrenmenin sözde nedeni olarak yorumlamaya da alışkınızdır.

Oysa dirimbilimsel açıdan kadının analıkta ya da ana olma yetisinde hiçbir biçimde göz ardı edilemeyecek, tartışılmaz bir işlevsel üstünlüğü vardır. Bu, erkek ruhunun bilinçaltında yatan analığa imrenmede en açık biçimiyle görülür. Aslında bu imrenmeyi hepimiz biliriz, ama iş devimsel bir etmen olarak irdelemeye gelince buna pek az ilgi gösteririz. İnsan ancak, benim yaptığım gibi, uzun bir kadınları çözümleme deneyimi geçirdikten sonra erkekleri çözümlemeye başladığı zaman, erkeklerin gebeliğe, doğuma ve analığa olduğu kadar memelere ve emzirmeye duyduğu yoğun imrenmenin son derece şaşırtıcı izlenimlerini edinebilir.

Kadını küçümseyen bilinçaltı eril eğilim, yukarıda sözü edilen analık görüşünde kendini anlaksal olarak ortaya koymasa da, çözümlemelerden elde edilen izlenimlerin ışığında bu durumun araştırılması elbette zorunludur. Bu küçümseme aşağıdaki gibidir: Aslında kadınlar gerçekten erkeklik örgeni ister; her şey olup bittikten sonra analık yaşama savaşını güçleştiren bir yük olup çıkar; erkekler de buna katlanmak zorunda kalmadıkları için sevinç duyar.

Helene Deutsch kadınlarda erkeklik karmaşasının, erkeklerdeki kadınlık karmaşasından daha büyük bir yer tuttuğunu yazdığı zaman, erkeklerin duydukları imrenmeyi, kız çocukların erkeklik örgenine imrenmesine kıyasla çok daha başarılı bir biçimde yüceltebildiklerini ve kültürel değerlerin oluşumunda bunun temel değilse de itici güçlerden biri olarak iş gördüğünü gözden kaçırmış gibi görünmektedir.

Dil de, bu kültürel üretkenliğin kökenine yöneliktir. Bildiğimiz tarihsel çağlarda, bu üretkenlik kuşkusuz erkeklerde, kadınlardakiyle kıyaslanamayacak ölçüde büyüktür. Bütün alanlarda yaratıcı işler yapma güdüsünün erkeklerdeki büyük gücü, canlı bir varlığın yaratılmasında, bedelini sürekli başarılarıyla ödemeye zorlandıkları görece daha küçük bir işleve sahip oluşlarından gelmiyor mu?

Eğer kurduğumuz bu bağlantıda haklıysak, o zaman karşımıza kadınlarda erkeklik örgenine imrenmenin yerini tutabilecek benzer bir güdünün neden bulunmadığı sorunu çıkar. Bunda iki olasılık vardır: Ya kadındaki imrenme, erkeğinkinden kesinlikle daha azdır; ya da başka bir biçimde çok daha az başarıyla üstesinden gelinmiştir. Her iki varsayımı da destekleyecek olgular sunabiliriz.

Erkeklerdeki imrenmenin çok daha yoğun olduğunu kabul edersek, kadınlarda edimsel bir beden yapısı zayıflığının, yapılanmanın üretkenlik öncesi evresinde var olduğunu söyleyebiliriz.¹¹ Erişkin kadının cinsel örgen yapılışında bir zayıflık yoktur, çünkü kadının cinsel ilişki yetisi erkeğinkinden az değil, yalnız farklıdır. Öte yandan üreme konusunda erkeğin işlevi kesinlikle kadınınkinden azdır.

Ayrıca, erkeklerin kadınları yüceltme değil, küçümseme gereksinimi içinde olduğunu da açıkça görürüz. Kadınların ikincil olduğu dog-

¹¹K. Homey, "Kadınlarda İğdiş Edilme Karmaşasının Oluşumu" *Int. J. Psycho-Anal.*, Cilt V (1924) [bu kitapta sayfa 37].

masının kökenlerinin erkeklerin bilinçaltı eğilimlerinde yattığı savı, ancak bu görüşün gerçekte doğru olup olmadığı konusunda içimizde bir kuşku uyandıktan sonra aydınlığa kavuşabilir. Ama kadınların ikincil olduğu inancının ardında, aslında erkeklerin kadınları küçümseme eğilimi yatıyorsa, o zaman bu bilinçaltı küçümseme tepisinin çok güçlü olduğunu da belirtmemiz gerekir.

Ayrıca, kültürel bakış açısından, kadınların erkeklik örgenine imrenme duygusunun üstesinden çok daha az başarıyla geldiğini öne süren görüşü savunacak birçok şey söylenebilir. Elverişli koşullarda bu imrenmenin, bir koca ve çocuk arzusuna dönüştürüldüğünü biliyoruz; bir olasılıkla bu imrenme, söz konusu dönüşüm aracılığıyla gücünün büyük bir bölümünü yüceltme güdüsü olarak yitirir. Ama, çok daha ayrıntılı olarak göstereceğim üzere, elverişli olmayan durumlarda erkeğin analık yetisinin olmayışı salt aşağılık olarak düşünülüp, bunun bütün itici gücü hiçbir ketleme olmaksızın geliştirilirken, kadınlardaki imrenme verimli bir biçimde kullanılmak yerine suçluluk duygularını yüklenir.

Bu tartışmada Freud'un son zamanlarda dikkatimizi çektiği bir soruna daha önceden de değinmiştim:¹² bu sorun, çocuk arzusunun kökeni ve sürecidir. Bu sorun karşısındaki tutumumuz son on yıl içinde değişmiştir. Bu nedenle, bu tarihsel evrimi baştan sona kısaca ele alabilirim.

İlk varsayıma göre,¹³ erkeklik örgenine imrenme, hem çocuk hem de erkek arzusunu cinsel enerji açısından pekiştiriyor; ama erkeğe duyulan arzu, çocuk arzusundan bağımsız olarak ortaya çıkıyordu. Sonuçta, Freud bu sorunu irdeleyen son kitabında çocuk arzusunun, yalnız erkeklik örgenine imrenmeyle, genelde bu örgenin eksikliğinden doğan düş kırıklığıyla ortaya çıktığını; babaya duyarlı bir bağlılığın ancak bu dolaylı yoldan —yani erkeklik örgeni arzusuyla çocuk arzusunun— doğduğunu belirten varsayımını ortaya atana kadar, kamışa imrenme üzerinde pek de önemle durulmuyordu.

¹²Freud, "Über einige Psychische Folgen der anatomischen Geschlechtsunterschiede."

¹³Freud, "On the Transformation of Instincts with Special Reference to Anal Erotism," *Collected Papers*, Cilt II, No. XVI.

Bu ikinci varsayım belli ki karşı cinse ilgi duymanın dirimbilimsel ilkesini ruhbilimsel açıdan açıklama gereksinimiyle yaratılmıştır. Bu, erkek çocuğun anasını sevgi nesnesi olarak görmesi gerektiğini doğal kabul edip, “ama nasıl oluyor da kız çocuk karşı cinse bağlanıyor?” diye soran Groddeck’in dile getirdiği sorunun karşılığıdır.¹⁴

Bu soruna yaklaşabilmek için her şeyden önce kadınlardaki erkeklik karmaşası konusundaki görgül gereçlerimizin, farklı öneme sahip iki kaynaktan türetildiğini anlamamız gerekir. Bunlardan birincisi, öznel etmenlerin görece önemsiz bir yer tuttuğu, çocuklar üzerinde yapılmış do-laysız gözlemlerdir. Korkutulup sindirilmemiş kız çocuklar, bütün iç-tenlikleriyle ve sıkılmaksızın erkeklik örgenine imrendiklerini ortaya koyar. Bu imrenmenin örneksel olduğunu görür ve neden böyle oldu-ğunu da kolayca anlarız; ayrıca erkek çocuktan daha azına sahip olmanın yarattığı özsevisel çileciliğin, üretkenlik öncesindeki farklı duygu yatırımlarından doğan bir dizi zayıflık duygusuyla nasıl pekiştirildiğini de anlarız: Bunlar, oğlan çocuğun işeme kösnüllüğüyle ilgili gözle görünen ayrıcalıkları, gözetleme içgüdüğü ve kendini okşamadır.¹⁵

Kız çocuktaki, salt bedensel farklılıktan kaynaklanan, erkeklik ör-genine imrenmeye *birincil* (primary) terimini kullanmayı önermek isterim.

Deneyimlerimizin çıkartıldığı ikinci kaynaksa, erişkin kadınlardan elde edilen çözümsel gereçlerde bulunabilir. Doğal olarak bu konuda bir yargıya varmak çok daha zordur; bunun sonucu olarak öznel öğeler daha geniş bir alana yayılır. Burada öncelikle kamışa imrenmenin çok büyük devimsel bir gücün etmeni olarak işlerlik kazandığını görürüz. Kadınlık işlevlerini yadsıyan hastaların böyle davranmasına yol açan bilinçaltı güdünün erkek olma arzusu olduğunu görürüz. İçeriği şöyle olan düşlemlerle karşılaşırız: “Bir zamanlar bir kamışım vardı; ben iğdiş edilmiş, sakatlanmış bir erkeğim”; bu düşlemlerde, yan-etkisi her türden direngen bir hastalık hastalığı düşüncesi olarak ortaya çıkan aşı-ğılık duygularına yol açar. Erkeklerle karşı kadınlarda bazen küçümse-me, bazen de iğdiş edip sakatlama arzusu biçiminde beliren düşmanca

¹⁴Groddeck, *Das Buch vom Es*.

¹⁵Bu konuyu “Kadınlarda İğdiş Edilme Karmaşasının Başlangıcı Üzerine” adlı yazımda ayrıntılı bir biçimde ele almıştım.

bir tutumla karşılaşır, bazı kadınların tüm yazgısının bu etmen tarafından çizildiğini anlarız.

Bu imrenmenin böyle etkilere yol açabildiğini görüp kavradığımızda, izlenimlerimizi erkeklik örgenine imrenme duygusuyla birleştirebileceğimiz sonucuna varmamız ve *a posteriori* (sonraki) bir uslamamayla bu imrenmenin müthiş bir yoğunluğa, müthiş bir devimsel güce sahip olduğunu söylememiz doğaldır — doğaldır çünkü düşünüş biçimimiz eril yönelimlidir, Burada ayrıntılardan çok genel durum hakkında yaptığımız kestirimlerimizde, erişkin kadınları ele aldığımız çözümlemelerden çok iyi tanıdığımız erkek olma arzusunun şu ilk, çocukluk-taki asal erkeklik örgenine imrenme duygusuyla bir ilgisi olmadığını; tersine bunun kadınlık gelişimine atılan adımda başarısızlığa uğrayan her şeyi biçimlendiren ikincil bir oluşum olduğunu gözden geçiriyoruz.

Baştan sona tüm deneyimlerim bana, kadınlardaki Oidipus karmaşasının (yalnız hastanın çöküntüye uğradığı uç noktadaki sorunlarda değil, *düzenli olarak*) bütün olası ölçü ve biçimlerde, erkeklik örgenine imrenmeye yönelik bir gerilemeye yolaçtığını büyük bir açıklıkla göstermiştir. Erkek ve kadınlardaki Oidipus karmaşasının sonuçları arasında saptanan farklılık, ortalama durumlarda bana aşağıdaki gibi görünmektedir. Erkek çocuklarda iğdiş edilme korkusu nedeniyle cinsel nesne olarak anadan vazgeçilir, ama sonraki gelişimde eril işlev üstlenilmekle kalmaz aynı zamanda iğdiş edilme korkusuna tepki olarak aşırı önemsenir. Bu durum oğlanların saklanıp gizlenme ve ergenlik öncesi döneminde açıkça görüldüğü gibi, daha sonraki yaşamlarında da sürüp gider. Kızlarsa cinsel nesne olarak babadan vazgeçmekle kalmaz, kadınlık işlevlerini tümüyle bir yana atarlar.

Bu kadınlıktan kaçışı anlayabilmek için, Oidipus karmaşasına bağlı uyarılmaların ilk kez belirlediği çocukluktaki kendini okşamayla ilgili olguları enine boyuna irdelemek gerekir.

Burada da durum oğlan çocuklar açısından çok daha açıktır, ya da belki bu konuda daha çok bilgiye sahibiz. Kız çocuklarla ilgili olguların bu denli gizemli oluşu, acaba onlara erkeklerin gözleriyle baktığımız için midir? Kız çocukların belirli bir kendini okşama biçimi olduğunu bile kabul etmeyip, onların özsevisel etkinliklerini sessiz sedasız erkeklerinki gibidir diye tanımladığımızda; artıyla eksi arasında oldu-

ğu gibi kızlarla oğlanlar arasında da varlığı kesin olan farklılıkları, yani kendini okşamanın doğurduğu kaygı açısından iğdiş edilme korkusuyla, gerçekten iğdiş edilmiş olma arasındaki ayrım olarak düşündüğümüzde, durum gerçekten böyleymiş gibi görünür! Kız çocukların salt bızırı okşayarak kendilerini doyurduğunu öne süren ve bana hiç de güvenilir gelmeyen varsayımı doğru kabul etsek bile, çözümsel deneyimlerim bana kız çocukların (doğal olarak uygulayım açısından oğlanlarından farklı) kadınlara özgü belirli bir kendini okşama biçimi olduğunu kesinlikle göstermiştir. Ayrıca geçmişteki evrimine karşın bızırın kadına özgü, doğal bir örgen olduğu ve kadının cinsel aygıtının ayrılmaz bir parçasını oluşturduğu neden kabul edilmesin, anlamıyorum.

Kız çocuğun cinsel gelişiminin ilk evrelerinde, örgensel dölyolu duygulanımlarına sahip olup olmadığını, erişkin kadınlardan elde edilen çözümsel gereçlere bakarak belirlemek son derece zordur. Beni bu tür duygulanımların bulunduğu sonucuna varmaya yönelten, birçok hastamın durumu oldu; sonuçlarımın temelini oluşturan gereçlereyse biraz sonra değineceğim. Aşağıda sayacağım nedenler yüzünden bu duygulanımların bulunması bana kuramsal olarak son derece olası görünüyor. Kuşkusuz aşırı büyüklükte bir erkeklik örgeninin acı verip katarak, bir şeyi yok etmeye yönelik gözdağı oluşturan delip geçme eylemiyle ilgili şu yakından bildiğimiz düşlemler, kız çocuğun Oidipus düşlemlerini son derece gerçekçi bir biçimde (çocukluğun kolaylıkla biçim verilebilen belirli düşünceleriyle uyum içinde) babayla çocuk arasındaki boyut orantısızlığı üzerine kurduğunu gösterir. Aynı zamanda hem Oidipus düşlemlerinin hem de bu düşlemlerin sonucunda mantıksal olarak ortaya çıkan içte —yani dölyolunda— bir yara açılması korkusunun, kadının ilk çocukluk döneminde yer alan cinsel örgen yapılışında bızır kadar dölyolunun da önemli bir yer tuttuğunu varsaymak zorunda olduğumuzu gösterdiğine inanıyorum.¹⁶ Bızıra oranla dölyolu bölgesinin aslında (kaygıdan ve buna karşı koyma çabalarından kaynaklanan) daha güçlü bir duygu yatırımına sahip olduğunu daha sonraki cinsel soğukluk görüngülerinden bile çıkarabiliriz; kanda-

¹⁶Bu tür bir ilişki olasılığı aklıma geldiğinden beri, önceleri eril anlamda iğdiş edilme düşlemleri olarak yorumlamakla yetindiğim birçok görüngüyü, bu anlamda —yani dölyolu yaranlanması korkusunu açıklar biçimde— yorumlamayı öğrendim.

şıyla cinsel ilişkiye girme arzularının bilinçaltının yanılmaz doğruluğuyla dölyolu bölgesine yüklenmesinin nedeni de budur. Bu bakış açısından cinsel soğukluk, “ben” için bu denli tehlikeli olan düşlemlerden kurtulma çabası olarak görülmelidir. Ayrıca bu, birçok yazarın da öne sürdüğü gibi, doğumda ya da çocuk doğurma korkusunda ortaya çıkan bilinçaltı haz duygularına yeni bir ışık tutar. Çünkü (salt dölyoluyla bebek arasındaki orantısızlık ve bunun ortaya çıkarttığı acı yüzünden) doğumun bilinçaltında, çocukluktaki hiçbir suçluluk duygusunun yüklenemediği kandaşıyla cinsel ilişkiye girme düşlemlerinin gerçekleşmesini hazırlayan, sonraki cinsel ilişkiden çok daha büyük ölçüde yer tuttuğu düşünülebilir. Erkek çocukların iğdiş edilme korkusu gibi kadınlardaki üreme kaygısı da, her zaman suçluluk duygularının izlerini taşır; bu kaygının kalıcı etkisinin nedeni de suçluluk duygularıdır.

Bu durumda, aynı yönde işleyen bir başka etmen de cinsler arasındaki bedenyapısal farklılığın belirli sonucudur. Erkek çocuk, kendini okşamanın korkulan sonuçlarına uğrayıp uğramadığını anlamak için cinsel örgenlerini yoklayabilir; kız çocuksa bu konuda bütünüyle karanlıktadır ve tam bir belirsizlik içinde kalır, demek istiyorum. Elbette iğdiş edilme kaygısının şiddetli olduğu erkek çocukların durumunda, bu gerçeklik sınaması olasılığının pek bir ağırlığı yoktur ama daha sık görüldükleri için kılğısal açıdan daha önemli olan zayıf korkularda bu farklılığın çok daha önemli bir yer tuttuğunu düşünüyorum. Bu etmenin kadınların anlaksal yaşamında önemli bir işleve sahip olduğu ve kadınlarda çok sık rastlanan iç güvensizliğe katkıda bulunduğu sonucuna varmama, sanırım çözümlemesini yaptığım kadınlarda ortaya çıkan çözümsel gereçler yol açtı.

Bu kaygının baskısı altında kız çocuk, kurmaca bir erkek işlevine sığır.

Bu kaçışın tutumbilimsel yararı nedir? Burada belki de bütün çözümçülerin sahip olduğu bir deneyime başvuracağım: Bu çözümçüler genellikle erkek olma arzusunun görece gönüllü kabul edildiğini, bir kez benimsenince de bu dileğin babayla ilgili düşlemlerle cinsel enerji isteklerinin gerçekleşmesinden kaçınma arzusu olarak düşüncelerde güçlü bir biçimde yer ettiğini bulmuşlardır. Dolayısıyla erkek olma dileği, kadınca isteklerin bastırılmasına ya da varlıklarının ortaya çıkma-

sına karşı koymaya yardım eder. Çözümleme ilkelerine bağlı kalırsak, bu durmadan yinelenen örneksel deneyim bizi, erkek olma düşlemlerinin kişiyi babayla ilgili cinsel enerji isteklerine karşı korumak amacıyla daha önceki bir evrede kurulduğu sonucuna varmaya zorlar. Erkeklik kurmacası artık, kız çocuğun suçluluk ve kaygıyla yüklü kadınlık işlevinden kaçmasına olanak verir. Kız çocuğun kendi yolundan erkeğinkine sapma çabasının kaçınılmaz bir aşağılık duygusuna yol açtığı doğrudur, çünkü kendini sahip olduğu dirimsel yapıya yabancı istek ve değerlerle tartınaya başlar ve elinden yetersiz olduğunu duyumsamaktan başka bir şey gelmez.

Bu aşağılık duygusu son derece yıpratıcı olmasına karşın, çözümleme deneyimleri ben'in bununla, kadınca bir tutumun yanında yer alan suçluluk duygularına oranla, çok daha kolay başettiğini kesinlikle göstermiştir; dolayısıyla kız çocuğun Scylla'nın suçluluk duygularından kaçıp, Charybdis'in aşağılık duygularına sığınması "ben" için yararlıdır.

Bir bütünlük sağlamak için, babayla özdeşleşme sürecinin kadınlara getirdiği, bununla aynı zamanda yer aldığını bildiğimiz yarara da değinmek istiyorum. Bu sürecin önemi konusunda, daha önceki çalışmalarında söylediklerime ekleyecek bir şey bulamıyorum.

Babayla özdeşleşme sürecinin, babayla ilgili kadınsı arzulardan kaçmanın neden her zaman erkeksi bir tutum benimsemeye yol açtığı sorusunun yanıtlarından biri olduğunu biliyoruz. Şimdiye kadar söylenenlerle ilgili bazı düşünceler bu soruna ışık tutan başka bir görüşü daha ortaya çıkarmaktadır.

Cinsel enerji, gelişimi sırasında bir engelle karşılaştığında, daha önceki bir örgütlenme evresinin geriye yönelik bir devinime geçtiğini biliyoruz. Şimdi, Freud'un en son yapıtına göre erkeklik örgenine imrenme, babaya yönelik sahici nesne sevgisine yol açan ilk basamağı oluşturur. Freud'un öne sürdüğü bu düşünceler iç gerekliliği biraz olsun kavramamıza yardım eder; cinsel enerji kandaşıyla cinsel ilişkiye girme engeli tarafından bastırıldığında, iç gereklilik cinsel enerjiyi mutlaka ilk basamağa geri gönderir.

İlke olarak Freud'un kız çocuğun erkeklik örgenine imrenme yoluyla nesne sevgisine yönelik bir gelişme gösterdiğini öne süren düşüncelerine katılıyorum, ama aynı zamanda bu evrim yapısının farklı bir biçimde açıklanabileceğini de düşünüyorum.

Çünkü salt Oidipus karmaşasından gerilemeyle asal erkeklik örgenine imrenme duygusunun yoğun gücünün ne denli büyük bir bölümünün ortaya çıktığını gördüğümüzde, bu imrenmeye bakarak en yalın doğa yasası belirimlerini, cinsler arasındaki karşılıklı çekim ilkesi olarak yorumlama eğilimine kapılmamalıyız.

Dolayısıyla, bu asal, dirimsel ilkeyi ruhbilim açısından nasıl ele almamız gerektiği sorunuyla karşılaştığımızda, bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadığımızı da açıklamamız gerekir. Gerçekten de bu açıdan ele alındığında söz konusu varsayım beni, nedensellik ilişkisinin bambaşka bir şey olduğuna ve kız çocuğun erkeklik örgenine cinsel enerji açısından ilgisini çeken şeyin, çok erken dönemde etkili olmaya başlayan karşı cinse yönelme olabileceğine gittikçe daha çok inanmaya zorlanmaktadır. Ulaşılan gelişim düzeyine uygun olan bu ilgi, daha önce de tanımladığım gibi, başlangıçta özdoymusal ve özsevisel biçimde etkisini gösterir. Eğer bu ilişkilere böyle bakarsak, erkeklerde Oidipus karmaşasının kaynağı konusunda mantıksal olarak ortaya çıkan yeni sorunlarla karşılaşırız ama bunları başka bir yazıma ertelemek istiyorum. Erkeklik örgenine imrenme cinsler arasındaki gizemli çekimin ilk anlatımı olsaydı, çözümleme bunun varlığının, çocuk arzusuyla babaya duyulan sevgi bağının yer aldığı katmandan daha derinde olduğunu gösterdiğinde, ortada merak edilecek bir şey de kalmazdı. Babaya sevgiyle bakmaya giden yol, salt erkeklik örgeni konusunda uğranan düş kırıklığıyla değil, bir başka biçimde de hazırlanırdı. O zaman bunun yerine, erkeklik örgenine duyulan cinsel enerji yüklü ilgiyi Abraham'ın terimiyle¹⁷, bir tür "bölgesel sevgi" olarak açıklamak zorunda kalırız. Abraham, bu tür sevgi her zaman sahici nesne sevgisinin ilk basamağını oluşturur, der. Bu süreci daha sonraki yaşamda yer alan bir benzerlikle de açıklayabiliriz: Sevgi tutumuna yol açmak için hayranlık dolu imrenmenin özellikle ortaya atılışı olgusundan söz ediyorum.

Bu gerilemenin gerçekleşmesinde görülen sıradışı kolaylık konusunda bir çözümleme bulgusundan söz etmeliyim.¹⁸ buna göre, kadın hastalar arasında erkeklik örgenine sahip olmak için duyulan özsevisel

¹⁷Abraham, *Versuch einer Entwicklungsgeschichte der Libido* (1924).

¹⁸Freud buna *The Taboo of Virginity*'de değinmiştir.

arzuyla nesneye karşı duyulan cinsel enerji dolu özlem genellikle öylesine iç içe geçmiştir ki, “ona duyulan arzu”¹⁹ sözü kullanıldığında hangi anlamın ereklendiğine karar vermekte güçlük çekilir.

Karmaşanın en çarpıcı bölümü olduğu için, bu duruma adını veren iğdiş edilme düşlemleriyle ilgili birkaç sözüm daha var. Kadın gelişimi kuramına göre, bu düşlemleri ikincil oluşum saymak zorundayım. Bunların kökenini aşağıdaki gibi açıklıyorum: Kadın kurmaca bir erkekliğe sığındığı zaman, kadına özgü cinsel örgen kaygısı bir ölçüde eril anlam kazanır — dölyolunun yaralanması korkusu, iğdiş edilme düşlemlerine dönüşür. Kız çocuk bu duygu dönüşümünden kazançlı çıkar çünkü cezalandırılma beklentisindeki belirsizlik (bedenyapısal oluşumun koşullandırdığı belirsizlik) somut bir düşünceye dönüşür. Ayrıca iğdiş edilme düşlemleri eski suçluluk duygularının gölgesi altına girmiş — erkeklik örgeniye suçsuzluğun kanıtı olarak arzulanır olmuştur.

Kökeni Oidipus karmaşası olan bu örneksel eril işleve kaçış güdülerini toplum yaşamında kadınları ezen güncel güçlüklerle pekiştirilip desteklenir. Elbette bu son kaynaktan çıktığı zaman erkek olma arzusunun, söz konusu bilinçaltı güdülere, alışılmadık ölçüde uygun bir neden uydurma yolu olduğunu da kabul etmemiz gerekir. Ama bu sakıncalı durumun, aslında gerçekliğin bir parçası olduğunu ve çoğu kadının sandığından daha büyük bir önem taşıdığını da unutmamalıyız.

Georg Simmel bu bağlamda “toplumsal açıdan erkeğe verilen büyük önemin bir olasılıkla erkeğin güç üstünlüğünden kaynaklandığını”, tarihsel olarak da cinsler arası ilişkilerin kabaca efendiyle köle ilişkisi gibi tanımlandığını söyler. Dolayısıyla, “kendisinin efendi olduğunu sürekli aklında tutması gerekmezken, kölenin köle olduğunu hiç aklından çıkarmaması, efendinin ayrıcalıklarından biridir.”

Burada belki bu etmene çözümsel yazında gereken önemin verilmesine de bir açıklama bulunabilir. Aslında kız çocuk, doğumundan başlayıp ilerideki yaşamına dek —ister acımasızca ister yumuşaklıkla belirtilsin, kaçınılmaz olarak— hep ikincil olduğu anırtmasıyla yüz yüzedir; bu deneyimse içindeki erkeklik karmaşasını sürekli uyarır.

Burada göz önüne alınması gereken bir konu daha vardır. Uygarlığımızın şu ana kadarki eril niteliğinden ötürü, tüm günlük uğraşlar er-

¹⁹ Almanca, *Haben-Wollen*.

keklerin elinde olduğu için, kadınların kendi doğalarını gerçekten doyuracak bir yücelme duygusuna ulaşmaları çok zordur. Bunun sonucunda doğal olarak erkek işlerinde onlarınkine denk bir başarı elde edemedikleri, dolayısıyla ikincil sayılmalarının sahiden bir temeli olduğuna inandıkları için, bu da kadınların aşağılık duyguları üzerinde etkili olmaktadır. Kadınlıktan kaçışa yol açan bilinçaltı güdülerin, kadınların toplumdaki günlük ezilmeleriyle ne ölçüde pekiştirildiğine karar vermek bana olanaksız gibi geliyor. Bu ilişki ruhsal ve toplumsal etmenlerin karşılıklı etkileşimi olarak düşünülebilir. Ama burada bu sorunları ancak ortaya koymakla yetineceğim, çünkü bunlar öylesine ciddi ve önemli sorunlardır ki bütünüyle ayrı bir araştırma konusu oluşturur.

Aynı etmenler, erkeklerin gelişiminde farklı bir etkiye sahiptir. Bunlar bir yandan erkeğin, aşağılık duygularının izini taşıyan kadınca isteklerinin bastırılmasına yol açar; öte yandansa erkeğin bunları yüceltmesi çok daha kolaydır.

Tartışmanın daha önceki bölümlerinde, birçok noktada geçerli görüşten ayrılıklar gösteren kadının ruhsal yapısındaki belirli sorunları gözler önüne sermeye çalıştım. Ortaya çıkan görünüm, karşıt bakış açısından tek yanlı sayılabilir. Ama bu yazıda asıl amacım, gözlemcinin cinsiyetinden doğan olası bir yanlılık kaynağını göstermek ve bunu yaparken de ulaşmaya çalıştığımız ereğe bir adım daha yaklaşmaktı; bu erek erkek ya da kadınların bakış açısında var olan özneliliği aşmak; kadının —belirli niteliklerini ve erkeklerden ayrıldığı noktaları dikkate alarak— doğasındaki olgulara şimdiye kadar ulaşılandan daha sadık kalacak anlaksal gelişiminin bir görünümünü elde etmektir.

KET VURULMUŞ KADINLIK^(*)

Cinsel Soğukluk Konusunda Ruhçözümsel Bir Yazı

KADINLARDA cinsel soğukluğun olağanüstü ölçüde yaygın oluşu, hekimlerle cinselbilim uzmanlarını birbirine taban tabana zıt iki ayrı görüşe sürüklemiştir.

Topluluklardan biri konunun birey için önemi açısından cinsel soğukluğu, erkeklerdeki cinsel güçsüzlük sorunlarıyla kıyaslar. Bu nedenle de cinsel soğukluğun en az cinsel güçsüzlük kadar hastalık olduğunu savunurlar. Bu sav, özellikle ortaya çıkışındaki şıklık yüzünden, cinsel soğukluğun nedenleriyle sağaltımının daha ciddi bir biçimde ele alınmasının önemini vurgular.

Öte yandan bu durumun sık görülür oluşu, böylesine yaygın bir görüngünün hastalık olarak düşünülemeyeceği, çeşitli aşamalardaki cinsel soğukluğun hastalık değil, uygar kadının sıradan cinsel tutumu olarak değerlendirilmesi gerektiği düşüncesine yol açar. Bu görüşü kanıtlamak için ortaya atılan bütün varsayımlar¹, hekimin sağaltım amacıyla araya girmesinin hiçbir başarı nedeni ya da başarı şansı olmadığı sonucuna varmıştır.

İster toplumsal ister yapısal etmenler üzerinde duruyor olsun bu görüşe katılan ya da katılmayan bütün savların güçlü ve öznel inançları temel aldığı, dolayısıyla da söz konusu soruna genel, olgulara dayalı bir

(*)"Gehemnte Weiblichkeit: Psychoanalytischer Beitrag zum Problem der Frigidität," *Zeitschr. f. Sexualwissenschaft*, Cilt 13 (1926-27), sayfa 67-77. Çeviri olarak Karen Horney Vakfı'nın izniyle yeniden basılmıştır.

¹Bu konudaki göndermeler için "Neuropathia Sexualis"e bakın, Max Marcuse, Moll'un *Handbook of Sexual Sciences* adlı yazısı, 3. baskı, Cilt II, 1926.

açıklama getirmekte yardımcı olamayacağı izlenimi doğar. Başlangıcından bu yana ruhçözümleme bilimi doğası gereği izlemek zorunda olduğu farklı bir yöne girmiştir. Bu da bireyle gelişiminin, hekimsel-ruhbilimsel açıdan izlenmesidir.

Bu yolun bizi sorunların çözümüne ne denli yaklaştırdığını düşünürsek, sonunda şu aşağıdaki iki soruya yanıt almayı da umabiliriz:

1. Deneyimlerimize göre, hangi gelişim süreçleri belirli bir kadındaki cinsel soğukluk belirtilerinin oluşumuna yol açar?

2. Kadının cinsel enerji tutumbilimindeki bu görünyeye hangi imlem yüklenebilir?

Aynı soru daha az kuramsal olarak aşağıdaki gibi de sorulabilir: Bu yalnızca yalıtılmış, dolayısıyla da önemsiz bir belirti midir? Yoksa ruhbilimsel ya da bedensel sağlık bozukluklarıyla yakın bir ilişkisi var mıdır?

Bu soruların anlamını ya da olası değerini kabaca —dolayısıyla birçok bakımdan zayıf— bir karşılaştırmayla açıklamaya çalışacağım. Öksürük nedenlerini ortaya çıkaran hastalık süreci hakkında hiçbir şey bilmediğimizi varsayarsak, tüm olaylarda öksürmenin bir hastalık belirtisini mi yoksa öznel bir rahatsızlığı mı gösterdiği konusunda ortaya çıkabilecek bir tartışma olasılığını da dikkate almamız gerekir. Ama bu konudaki düşünce ayrılıkları, ancak öksürmenin daha derinde yatan olgusal rahatsızlıklarla ilişkisi bilinmediği sürece varlığını sürdürebilir.

Apaçık görülen kusurlarına karşın böyle bir kıyaslama yapmamın nedeni, bunun bize belirli bir görünge (perspektif) açmasıdır. Cinsel soğukluğun —öksürük gibi— salt derinlerde yatan bir bozukluğu gösteren bir belirti olması olası mıdır?

Bununla birlikte içimizde hemen bir kuşku uyanır. Cinsel soğukluk çekmesine karşın gene de sağlıklı ve yetenekli olan birçok kadın tanırız. Ama bu karşı çıkış iki nedenle ilk bakışta görüldüğü kadar inandırıcı değildir. Her şeyden önce yalnız bir tek olayın ayrıntılı ve dikkatli bir incelemesi bize, tanınması ve cinsel soğuklukla birleştirilmesi güç bozuklukların var olup olmadığını gösterir. Burada örneğin, yanlışlıkla dış etmenlere yüklenen kişilik sorunlarını ya da kişinin yaşamını kurarken uğradığı başarısızlıkları düşünüyorum. İkincisi, ruhsal yapımızın yalnız bir noktasında yapısal bir zayıflık ya da bozukluk belirlediği za-

man bütünüyle duruveren bir makine gibi kaskatı bir şey olmadığını da dikkate almamız gerekir. Tersine cinsel güçleri cinsel olmayanlara dönüştürmek, böylece de bunları kültürel açıdan değerli bir biçimde yüceltmek gibi önemli bir yeteneğe sahibiz.

Cinsel soğukluğun bireysel oluşumuna girmeden, edimsel olarak sık sık bununla birleştirdiğimiz bir görüngüye 'göz atmak istiyorum. Burada söyleyeceklerimi az çok olağan sayılan görüngülerle sınırlı tutacağım.

Cinsel soğukluğu ister örgensel ister ruhsal koşullarla bağlı kabul edelim, bu kadınların cinsel işlevlerine ket vurur. Bu nedenle cinsel soğukluğun, kadınlara özgü öbür işlevlerindeki bozukluklarla bağlantısı olduğunu görmek şaşırtıcı değildir. Birçok olayda, aylık kanama dönemlerinde çeşitli işlev rahatsızlıkları görülür.² Bunlar aylık kanamaların çevrim düzensizlikleri, sancılı kanamalar, ya da —bütünüyle ruhsal alanda kalan— her seferinde ruhsal dengede ciddi bozukluklara neden olan genellikle kanamanın sekizle on dört gün öncesinde başlayan gerilim, aşırı duyarlılık ve zayıflıktır.

Başka olaylarda güçlük kadının analığa karşı takındığı tutumda yatar. Bazı durumlarda gebelik —birtakım nedenler uydurularak— bütünüyle yadsınır, öbüründe kanıtlanabilir örgensel bir neden olmaksızın düşükler ortaya çıkar. Bir başkasındaysa çok iyi bilinen sayısız gebelik yakınmalarıyla karşılaşırız.³ Doğum sırasında doğumla ilgili işlevsel zayıflık ya da sinirceli kaygı gibi rahatsızlıklar da ortaya çıkabilir. Bazı kadınlardaysa çocuk bakımı, meme vererek beslemenin tam olarak başarısızlığa uğramasından başlayıp sinirsel bitkinlikle son noktasına erişen güç bir işe dönüşür. Ya da çocuklarına karşı anaca bir tutum göstermezler. Bunun yerine karşımızda çocuklarına gerçek bir sevgi sıcaklığı veremeyen, onları bakıcılara bırakma eğiliminde analar buluruz. Aynı şey, kadınların günlük ev işlerinde de karşımıza çıkar. Bu işler ya aşırı önemsenip aile için tam bir eziyete dönüşür ya da isteksiz yapılan her iş gibi ev işleri de kadını bitirip tüketir.

²Daha ilerideki irdelemelerde olduğu gibi burada da belirli örgensel nedenlere bağlı düzensizlikleri ele almıyorum.

³Bu rahatsızlıkları bedensel enerji dönüşümünde yer alan işlevsel-kimyasal değişikliklere bağlayamayız, çünkü uygun bir ruhsal tutum bulunduğu zaman, bu değişiklikler tekbaşlarına bu güçlükleri neden olamazlar.

Bununla birlikte, kadın işlevlerinde bütün bu rahatsızlıkların bulunmadığı yerlerde bile, *bir* ilişki — yani erkeklerle ilişki düzenli olarak bozulur ya da eksik kalır. Bir başka yazımda bu rahatsızlıkların yapısına yeniden döneceğim. Burada salt şu kadarını söylemekle yetiniyorum: Bu rahatsızlıklar kendilerini ister aldırmaçlıkla, ister hastalıklı bir kıskançlıkla, ister güvensizlikle ister alınganlıkla, ister sahiplenme ister aşâğılık duygularıyla, ister sevgili gereksinimiyle ister kadınlarla kurulan yakın arkadaşlıklarda gösterebilir, ortak bir noktaları vardır — bu da karşı cinsten bir sevgi nesnesiyle (hem bedensel hem de ruhsal açıdan) sevisel ilişki yaşamayı beceremeyiştir.

Çözümlemede bu kadınların bilinçaltı ruhsal yaşamına derin bir içgörü ile bakmayı becerebilirsek, o zaman kural olarak, kadınlık işlevinin kesinlikle yadsındığını görebiliriz. Bu yadsıma çok önemlidir, çünkü bu kadınların bilinçli ben'i genellikle kadınlığın böylesine etkin bir biçimde yadsındığını gösteren kanıtları içinde taşımaz. Tersine bilinçli tutum kadar genel görünüm de bütünüyle kadınca olabilir. Cinsel soğukluk çeken kadınların sevisel açıdan hevesli, cinsel açıdan istekli oluşu, cinsel soğuklukla cinselliğin yadsınmasını aynı şey saymanın yanlışlığı konusunda bizi uyaran yerinde bir gözlemlerle açıkça gösterilmiştir. Aslında daha derin katmanlarda cinselliğin genel yadsınmasından çok, özellikle kadınlık işlevlerinin üstlenilmesi konusunda takınılan gönülsüz tutumla karşılaşırız. Nefretin ayırdına varıldığı ölçüde, kadınlara uygulanan toplumsal ayrımcılık gibi etmenlere bağlı olarak; kocayı ya da genelde erkekleri suçlayarak bu duruma birtakım nedenler uydurulur. Bununla birlikte daha derindeki katmanlarda açıkça görülebilen başka bir güdülenme —yoğunluğu azalıp çoğalan bir erkek olma dileği ya da düşlemi— vardır. Burada hâlâ bilinçaltı dünyasından söz ettiğimi vurgulamak isterim. Bu gibi dilekler bir ölçüde bilinçli olmakla birlikte, kadın genelde bunların boyutları ve derinlerde yatan içgüdüsel-güdülenimi konusunda bilinçli değildir.

Kadınların ayrımcılık karşısındaki duygularını, erkeğe imrenmelerini, erkek olma arzularını, kadınlık işlevlerini yadsımalarını kapsayan bütün bu duygu ve düşünme karmaşasına, *kadınlardaki erkeklik karmaşası* adını veriyoruz. Bu karmaşanın etkileri hem sinirsel kadınların hem de az çok sağlıklı olanların yaşamında böylesine büyük bir çeşitli-

lik gösterir ki, ben burada salt ana çizgileri kabataslak tanımlamakla yetinöceğim.⁴

Erkeklerle duyulan imrenme, —tıpkı emekçinin işverene beslediği gizli düşmanlık ve işvereni atlatma çabaları, ya da onu binlerce günlük oyunla ruhsal olarak yıpratması gibi— erkeklerle iççerleme biçiminde, ayrıcalıklı kişi olan erkeğe beslenen acı duygularda ortaya konur. Kı-sacası sayısız evlilikde göröldüğü için bu göröüntüyü daha ilk bakışta ta-nırız.

Ama bütün erkekleri küçük gören kadının aynı zamanda erkeği kendinden üstün sayışını da kolayca görebiliriz. Onlar, kadınların başa-rı elde edebilecek bir yeteneğe sahip olduğuna inanmaz, tersine erkek-lerle özdeşleşip kadınları küçümseme eğilimine girer. Kendisi erkek ol-mamasına karşın, en azından erkeklerin kadınlarla ilgili yargılarını paylaşmayı amaçlar. Bu tutum, erkeklerle yönelik belirgin bir aşağıla-ma eğilimiyle sık sık yer değıştirerek sürer gider; bu da bize koruklar-la tilki öyküsünü anımsatır.

Ayrıca bilinçaltında bu tür bir imrenmenin bulunması, kadının ken-di erdemlerini görmesini engeller. Analık bile bir yük sayılır. Her şey erkek ölçütleriyle —yani aslında kendine bütünüyle yabancı bir denek-taşına vurularak— değçerlendirilir; işte bu nedenle kadın kendini hep yetersiz bulur. Dolayısıyla günümüzde hem somut hem de saygın ba-şarılar elde etmiş yetenekli kadınlarda bile önemli ölçüde bir güvensiz-likle karşılaşırız. Bu, iççerindeki erkeklik karmaşasından kaynaklanır ve eleştiri karşısında aşırı duyarlılıkla, çekingenlikle kendini gösterir.

Öte yandan temelde zarar görmüş, feleğin sillesini yemiş olma duy-guları, uğradığı haksızlıklar yüzünden, kadının bilinçaltında yaşamdan ödün beklemesine yol açar. Bu beklentilerin aslında hiçbir zaman do-yurulamayışı; bunların kökeniyle tam bir uyum içindedir. Sürekli bir şeyler isteyen, hiçbir zaman hoşnut edilemeyen kadınların durumunu genel cinsel doyumsuzluğa bağlayarak açıklamak hep yapılagelen bir şeydir. Ama derin bir bakış bu doyumsuzluğun, erkeklik karmaşasının sonucu olduğunu açıkça gösterebilir. Güçlü bilinçdışı erek olma istek-lerinin kadınca davranmaya uygun düşmediği kolayca anlaşılabilirceği

⁴Abraham, "Manifestations of the Female Castration Complex," *Int. J. Psycho-Anal.*, Cilt 4 (1921). Freud, "The Taboo of Virginity" (*The Standard Edition* Cilt XI), sayfa 191.

gibi deneylerle de kanıtlanabilir. Erkek cinsel eş olarak bütünüyle bir yana atılmadığı zaman bu isteklerin, kendi iç mantığı yüzünden, cinsel soğukluğa yol açması kaçınılmazdır. Büyük olasılıkla cinsel soğukluğun ardından, yukarıda sözü edilen aşağılık duyguları da köklenir, çünkü bu daha derin katmanlarda kesinlikle sevmeye yetisinden yoksunluk gibi algılanır. Bu durum, cinsel soğukluğun bilinçli törel değerlendirilmesinde iffet ya da namus belirtisi sayılmasına çoğu kez bütünüyle ters düşer. Cinsel alandaki bu şaşmaz bilinçaltı eksiklik duygusu, başka kadınlar karşısında kolayca sinirceyle pekiştirilmiş kıskançlığa yol açar.

Erkeklik karmaşasının öbür sonuçları bilinçaltının çok daha derinlerinde yatar ve bilinçaltı düzeneği bütünüyle bilinmedikçe bunların anlaşılması olanaksızdır. Birçok kadının düşleriyle hastalık belirtileri onların kadınlıklarıyla uzlaşamadıklarını açıkça göstermiştir. Bu kadınlar tersine bilinçaltı düşsel yaşamlarında aslında erkek olarak yaratıldıkları masalını sürdürürler. Bazı etkilerle sakatlanmış, yaralanmış, incitilmiş olduklarına inanırlar. Bu düşlemlere uygun olarak kadınların cinsel örgeni, hasta ve sakat kalmış bir örgen sayılır; bu düşünce —kadınlar bilinçli ve bilgili olsalar da— aylık kanama dönemleri kanıt gösterilerek doğrulanır ve hep canlı tutulur. Böyle bir yapıya sahip bilinçaltı düşlem ilişkisi, yukarda sözü edilen aylık kanama güçlüklerine olduğu kadar, cinsel ilişki sırasında duyulan acılara ve kadın hastalıkları sorunlarına da kolayca yol açar.⁵

Başka durumlarda da bu düşünceler ve bunların yanında yer alan yakınlıklarla hastalık hastalığı korkuları cinsel örgene bağlanmayıp akla gelebilecek bütün öbür örgenlere aktarılır. Ancak, bu tür bir deneme yazısının sınırları içinde kalmayacak, kapsamlı bir ruhçözümsel gereç irdelemesi bizi birbirinden bağımsız her hastalığın kendi sürecine içgörüyü bakmaya götürebilir. Bilinçdışı erkek olma isteklerinin dirençli olduğu konusundaki izlenimler ancak çözümleme yönteminin kendisiyle elde edilebilir.

Kadınların ruhsal gelişiminde yer alan bu ilginç karmaşanın kökeni araştırıldığı zaman, kız çocukların oğlanların cinsel örgenlerine gerçekten imrendiği çocukluk evresi dolaysız bir biçimde gözlenip tanımlana-

⁵Dış gebelik gibi sahici örgensel değişikliklerin bulunduğu yerlerde bile öznel yakınlıklar genellikle ruhsal etmenlerden kaynaklanır.

bilir. Bu, dolaysız gözlemle kolayca sınanabilecek, sağlam temellere dayanan bir bulgudur. Öncelikle öznel olan bu çözümsel yorumların, sözkonusu gözlemlere bir katkısı olmamıştır; dolaysız olarak kanıtlandığı zaman bile, buna hep dudak bükülerek bakılmıştır. Eleştirilenler, çocukların bu tür düşünceleri dile getirmelerine karşı çıkamadıkları zaman, en azından onların gelişim imlemini yadsımaya çalışırlar. Bu tür bir dileğin, giderek imrenmenin birkaç kız çocukta gözlenebileceğini, ama bunun başka bir çocuğun oyuncağına ya da şekerlemesine gösterilen imrenmeden farklı olmadığını söylerler. Bu nedenle —ruhsal ayırılma gelişimi başlamadan önce bedenin önemini çocukların yaşamındaki büyük işleviyle ilgili— böyle bir kanıyı merak edip düşünmemize yol açan etmene bir göz atmak istiyorum. Bedene karşı takınılan böylesine eski bir tutum biz yetişkin Avrupalılara alışılmadık gelebilir. Buna karşılık, çok daha çocuksu düşünen dolayısıyla cinsel konularda daha az bastırılmış toplulukların, bedendeki açık cinsellik simgelerine, özellikle de tanrısallık ve doğaüstü bir güç yakıştırılmış erkeklik örgenini de kapsayan tapınç törenleri düzenlediğini görürüz. Bu erkeklik tapınçlarının temelini oluşturan düşünüş biçimi, aslında çocuklarınkiyle öylesine büyük bir benzerlik içindedir ki, çocuğun var oluş biçimini yakından tanıyan herkes bunu kolayca anlayıp kavrayabilir. Buna karşılık, bu düşünüş biçimi de bizim çocuğun dünyasını daha iyi anlamamıza yardım eder.

Erkeklik örgenine imrenme evresini görgül bir olgu kabul edersek, ussal düşünce ışığında zorla çürütülebilen bir karşı çıkışla yüz yüze kalırız; bu görüşe göre kız çocuğun oğlana imrenmesini gerektirecek hiçbir neden yoktur. Kız çocuğun ana olma yetisinde, öylesine su götürmez dirimsel bir üstünlük vardır ki, insan bunun ancak tersini, yani oğlanın kafasında analık imrenmesi bulunduğunu düşünebilir. Böyle bir görüngünün gerçekten var olduğunu ve bundan erkekleri kültürel alanda üretken olmaya iten güçlü bir uyarın doğduğunu da kısaca belirtmek isterim.⁶ Öte yandan kız çocuk bu erken evrede henüz oğlan karşısında gelecekteki üstünlüğünü anlamış değildir; dolayısıyla söz konusu üstünlük onun bu sırada kendisini zayıf duyumsamasını engellemez. Yi-

⁶ "Çocuk" ve "Yapıt" (Almanca *Werk*=ürünler), "yaratmak" ve "doğurmak" vb. gibi sözcüklerin dilbilimsel eşanlamlılarına bakın.

ne de erkeklik örgenine imrenmeyi abarttığımız konusunda bize yöneltilen eleştirilerde bir doğruluk payı vardır. Çünkü aslında daha sonraki yaşamda sık görülen yıkıcı sonuçlarıyla erkeklik karmaşası, bu erken gelişim döneminin dolaysız ürünü değildir; tersine ancak karmaşık bir sapmadan sonra ortaya çıkar.

Bu koşulları anlamak için, erkeklik örgenine imrenmenin, nesneye değil, kişinin kendi benine yönelik özsevisel bir tutum olduğunu kavramak gerekir. Koşulların uygun olduğu kadın gelişiminde, bu özsevisel erkeklik örgeni imrenmesi, bir erkeğe ve bir çocuğa duyulan nesneye yönelik — cinsel enerji arzusunda hemen hemen bütünüyle yitip gider.⁷ Bu deneyim, kadınlıklarını güvenle benimseyen kadınların, erkek olma isteğinin yukarıdaki dışavurumlarından sözü edilmeye değer izler göstermedikleri gözlemine uymaktadır.

Bununla birlikte ruhçözümse bakış, böyle olağan bir gelişimi güvenceye almak için birçok koşulun yerine getirilmesi gerektiğini ve gelişimde birçok tıkanma ya da rahatsızlık olasılığının bulunduğunu göstermiştir. Daha ileri ruhsal-cinsel gelişimin belirleyici evresi, ilk nesne ilişkisinin aile içinde yer aldığı evredir.⁸ Doruk noktasına üçle beş yaş arasında ulaşan bu evrede işin içine kız çocuğun kadınlık işlevinden ür-küp kaçmasına yol açan farklı etmenler girer. Örneğin, erkek kardeşin kabalıkla kayırılması, kız çocukta güçlü erkek olma dileklerinin belirmesine büyük ölçüde katkıda bulunur. İlk cinsel gözlemlerin de bu yönde kalıcı etkisi vardır. Bu durum, tersi yapıp cinsel konuların çocuklardan gizlendiği çevreler için özellikle geçerlidir; salt bu karşıtlık sonucu cinsellik gizemli ve yasak bir niteliğe bürünür. Yaşamın ilk yıllarında epey sık gözlenen ana-babanın cinsel ilişkisi, çocuk tarafından genellikle ananın ırzına geçilmesi, incitilmesi, yaralanması ya da hasta düşürülmesi biçiminde algılanır. Ananın aylık kanama dönemlerinde bıraktığı izlerin gözlemlenmesi çocuğun bu kanısını pekiştirir. Babanın

⁷Oidipus durumu ortak terimi altında özetlediğimiz bu evrenin ruhçözümse araştırma bilgilerine okurların sahip olduğunu varsayıyoruz. Bunun erkeklik karmaşasıyla olan ilişkisi için Homey'in "Kadınlarda İğdiş Edilme Karmaşasının Oluşumu" yazısına bakın. *Int. J. Psycho-Anal.* (1924).

⁸Sigmund Freud, "On the Transformation of Instincts with Special Reference to Anal Erotism", *Collected Papers*, Cilt II, sayfa 164-171.

gerçek bir kabalığı, ananın hastalığı, çocukta kadının konumunun güvenli değil, tehlikeli olduğu düşüncesini artırır.

Bütün bunlar, kız çocuğun içgüdüsel isteklerini anasının kollarıyla özdeşleştirdiği ilk cinsel gelişim dalgalandırılmalarını yaşadığı evrede yer aldığı için, kızı etkiler. Bu bilinçsiz içgüdüsel isteklerden, aynı yönde devinen bir başka tepki doğar. Yani, babaya yönelik bu ilk kadınca sevgi ne denli yoğun olursa, babadan gelen düş kırıklıkları ya da anaya karşı duyulan suçluluk duyguları nedeniyle bu sevginin boşa gitme tehlikesi de o denli büyük olur. Ayrıca bu etkiler kadınlık işlevlerine sınırsız bağlı kalır. Bu dönemdeki cinsel uyarılmaların bedensel anlatımı olarak bilinen kendini okşama eylemi nedeniyle verilen gözdağlarını, bu tür bir suçluluk duygusu bağlantısı izler.

Bütün bu kaygılar ve suçluluk duyguları yüzünden kız çocuk kadınlık işlevini bir yana atıp, güvenlik uğruna kurmaca bir erkekliğe sığınabilir. Başlangıçta çocukça bir imrenmeden kaynaklanan ve doğası gereği çabucak yitip gidecek olan erkek olma arzuları, şimdi bu güçlü tepkilerle en aşırı durumuna gelir ve bu noktada yukarıda sözünü ettiğim şiddetli etkilerini birbiri ardı sıra gözler önüne serer.

Çözümsel düşünmeyen bir kişinin aklına en önce, daha sonraki sevisel yaşamında uğranan düş kırıklıkları gelir. Ara sıra kadınların düş kırıklığına uğrattığı bir erkeğin eşcinsel sevgi nesnelerine yöneldiğini görürüz. Elbette sonradan yaşanan olayları azımsamıyoruz, ama deneyimlerimiz bize sevi yaşamında uğranan talihsizliklerin çocuklukta edinilmiş bazı tutumların bir sonucu olabileceğini anımsatıyor. Öte yandan bütün bu sonuçlar, sonraki bu tür deneyimler olmaksızın da ortaya çıkabilir.

Bütün bu bilinç dışı istekler üst üste binince, kadın önüne geçilmez bir kısırdöngüye girmiş olur. Gerçi kadın, kadınlık işlevlerinden kurmaca erkekliğe ilk başta kendi kaçmıştır ama bir kez kurulup yerleşen bu erkeklik, kadının kadınlığını yadsımasına gittikçe daha çok katkıda bulunur ve artık bu yadsımaya biraz da hor görme karışır. Yaşamını bu tür bilinçaltı yapaylıklar üzerine kuran bir kadın aslında iki yönden tehlikeye atılmıştır; bir yandan özlük duygularını sarstığı için erkek olma arzuları; öte yandansa bazı deneyimler kaçınılmaz bir biçimde kadınlık işlevlerini anımsatsa da, bastırılmış kadınlığı pusuda bekler.

Yazın, böyle bir çatışkı içinde bozguna uğrayan bir kadının yazgısını anlatmaktadır. Bu kadını Schiller'in, tarihin görkemli ve kapsamlı satırlarıyla tanımlanmış kahramanı Orleanslı Genç kız'da görüp tanırız. Tarihin büründüğü çoşumculuk pelerini bize, bu kadın kahramanı yurdunun düşmanlarından birine vurulduğu için suçluluk duygularıyla ezilmiş olarak sunar. Ama bu güdülenme böylesine derin bir suçluluk duygusu ve bu denli şiddetli bir çöküntü için yeterli görünmemektedir; suçla ceza arasındaki ilişki haksız ve yanlıştır. Bununla birlikte şiirsel sezginin bilinçaltından kaynaklanan bir çatışkıyı tanımladığını varsaydığımız zaman, derinlerdeki ruhsal etkenin anlamı da ortaya çıkar. Oyunu ruhsal açıdan kavrayabilmek için giriş bölümüne bakmak gerekir. Burada Genç kız Tanrının kendisine bütün kadınlık deneyimlerini yasaklayıp, onun yerine erkekçe utku sözü veren sesini duymaktadır. Ses şöyle der:

Erkeklerin sevisi seni asla sarmayacak
Ne de tutkunun günah dolu alevi yüreğini yakacak,
Gelin tacı süslemeyecek saçlarını
Sokulup yatmayacak göğsünde sevimli bir çocuk,
Ama ün kazandıracığım sana savaş kahramanlıklarıyla
Dünyadaki tüm kadınların ününden de yazgisından da fazla.⁹

Şimdi, binlerce deneyimin doğruladığı bir varsayımı, yani tanrının sesinin ruhsal açıdan babaninkine denk düştüğünü doğru kabul edelim. Böyle düşünüldüğünde, temel durumun çekirdeğinde, kadınlara özgü deneyimlerin yasaklanmasıyla, kızın babasına dönük duyguları arasında bir ilişki olduğu görülür; babaya yansıtılan bu yasaklama, kızı erkek işlevlerine iter. Bu nedenle, asıl sinir çöküntüsü kızın bir düşmanına vurulmasıyla değil, salt sevdiği ve bastırılmış kadınlığı paramparça olduğu, ardından suçluluk duyguları da getirdiği için ortaya çıkmıştır. Bu çatışkının duygusal bir çöküntü yaratmakla kalmayıp, kadının "erkeklik" çabalarında da başarısızlığa uğramasına yol açmasının niteliksel olduğunu da yeri gelmişken söylemeden geçemeyeceğim.

⁹Friedrich Schiller, *Maid of Orleans*, İngilizce'ye çeviren: Charles E. Passage (New York, Frederick Unger Publishing Company, 1961), sayfa 15.

Sağaltımcı ruhbilimde, ozanın sezgisel dehasıyla yarattığı olaya biraz benzeyen hastalıklara sık sık rastlanır. Bunlar, ister salt cinselliği keşfettikten ister sahici bedensel bir deneyimden sonra ortaya çıkmış olsun, sinirceye yakalanan ya da ilk cinsel deneyimlerinin ardından kişilik değişiklikleri gösteren kadınların durumu budur. Özetlersek, bunlar özgül kadınlık işlevlerine giden yolun bilinçaltındaki suçluluk duyguları ya da kaygıyla engellendiği hastalıklardır diyebiliriz. Böyle bir tıkanma kaçınılmaz olarak cinsel soğukluğa yol açar demek istemiyoruz. Bu yalnız, kadın deneyimlerinin hangi ölçüde engelleneceğini belirleyen bütün direnişlerin niceliği sorunudur. Burada cinsel deneyimin düşüncesini bile bir yana atan kadınlardan başlayıp direnişin ancak cinsel soğukluğun beden diliyle anlaşılır olduğu kadınlara dek uzanan sürekli bir hastalık belirtileri dizisi görebiliriz. Eğer direniş görece önemsiz düzeydeyse, o zaman cinsel soğukluk da genellikle kaskatı, değişmez bir tepki biçiminde olmaz. Bundan, çoğunluğu bilinçdışı olan bazı koşullarda vazgeçilebilir. Bazı kadınlara göre cinsel deneyimin yasak bir ortamda gerçekleşmesi gerekirken, bazıları için cinsel ilişkiye karışan şiddetle acı çekmek gerekli olmakta, ötekilerdeyse ancak duygusal ilişkiler dışlandığı zaman bu deneyim yaşanabilmektedir. Sözü edilen son durumda kadınlar, sevgililerine karşı cinsel açıdan soğuk kalmakta, ama sevmemelerine karşın tensel olarak arzuladıkları bir erkeğe bedenlerini hiç sakınımsız verebilmektedir.

Cinsel soğukluğun, ruhsal kaynaklı kökeni, bu farklı dışavurumlardan tam olarak çıkarılabilir. Ayrıca cinsel soğukluğun gelişimine yöneltilecek derinlemesine çözümsel inceleme bunun belirli koşullarda ortaya çıkıp, belirli koşullarda yok oluşunun kesinlikle bireyin gelişim tarihi tarafından belirlendiğini anlamamıza yardım eder. Stekel'in "duyum yitimine uğramış kadın, yalnız kendine uygun doyum biçimini bulamamış kadındır" sözleri, "uygun biçim'in" ya hiçbir yönden gerçekleştirilemeyen ya da bilinçli ben tarafından kabul edilemeyen bilinçaltı koşullarla bağlantılı olabileceği göz önüne alınırsa, bu açıdan tam bir yanlış anlamadır.

Dolayısıyla cinsel soğukluk görüngüsü çok daha geniş bir çerçeveye girer. Sahici bir boşalma eksikliği yüzünden, cinsel enerji birikimine bazı kadınların katlanmakta güçlük çektiği göz önüne alınırsa, bu gerçekten de kendi doğrusu içinde önemli bir hastalık belirtisi oluşturu-

rabilir. Cinsel soğukluk asıl imlemini ancak, temelinde yer aldığı ve salt dile getirdiği gelişim bozuklukları aracılığıyla kazanır. Konuya bu içgörüyü yaklaştıldığında, cinsel soğukluğun öbür kadınlık işlevlerini neden bu denli sık etkilediği; cinsel soğukluğun ve temelindeki ketlemelerin bulunmadığı kadınlarda ciddi bir sinir çöküntüsünün neden ender görüldüğü kolayca anlaşılır.

Böylece bu görüngünün sıklığı konusundaki ilk soruna geri dönmüş oluyoruz. Bu düşünüşe göre, daha fazla yoruma gerek kalmadan anlaşılabileceği gibi, cinsel soğukluğa yol açan gelişim ketlemelerine dek uzanabildiğimiz için, cinsel soğukluğun yaygınlığı bunun olağan sayılmasına yetmez. Bununla birlikte, cinsel soğukluğun korkutucu boyutlara varan yaygınlığının nedenleriyle ilgili soruna hâlâ çözüm bulunamamıştır.

Bu sorunun yanıtı tek başına çözümsel yöntemlerle verilemez. Ruh-çözümlemesi yol göstermekten, ya da daha iyi bir anlatımla, cinsel soğukluğu doğuran gelişimin çapraşık yollarını belirtmekten öte bir şey yapamaz. Ayrıca, bu yollara girme olanağı sağlayacak bakışlar kazandırır. Ama aslında bu yollardan neden bu denli sık geçildiği konusunda hiçbir şey söyleyemez; söyledikleriye akıl yürütmeden öteye geçmez.

Cinsel soğukluğun bu denli yaygın oluşunun açıklaması, bana bireylerin dışında, kültürel etmenlerde yatıyormuş gibi geliyor. Kültürümüz, çok iyi bilindiği gibi, bir erkek kültürüdür ve bu nedenle kadının ve bireyselliğinin açılımına genellikle izin verilmez.¹⁰ Bu etmenin kadınlar üzerinde bıraktığı çeşitli etkilerden yalnız ikisine dikkatleri çekmek istiyorum.

Öncelikle, ana ve sevgili olarak tek tek bütün kadınlara ne denli değer verilirse verilsin, insan olarak ve ruhsal açıdan erkek her zaman daha değerli görülmüştür. Kız çocuk hep bu genel izlenim içinde büyür. Çocukluğun ilk yıllarından başlayarak, kızın içinde hep erkeklere imrenme nedeni taşıdığını kavrayabilirsek, o zaman bu toplumsal izlenimin, onun erkek olma dileklerine ne denli katkıda bulunduğunu ve kadınlık işlevlerini içten içe olumlamasını ne denli engellediğini de anlayabiliriz.

¹⁰Georg Simmel, "Philosophische Kultur," *Gesammelte Essays von Georg Simmel*, yay. Dr. Werner Klinkhardt (Leipzig, 1911).

Sakıncalı bir başka etmen de çağdaş erkeğin cinsel yaşamındaki belirli bir özellikte yatmaktadır. Kadınlarda ancak ara sıra gördüğümüz sevisel yaşamın tensel ve duygusal öğelerinin birbirinden ayrılışı aydın erkeklerde, kadınlardaki cinsel soğukluk kadar sık görülür.¹¹ Dolayısıyla erkek bir yandan ruhsal açıdan kendine yakın olan ama tensel açıdan çekingen kaldığı ve içten içe aynı tutumla karşılık vermesini beklediği, ömür boyu birlikte kalacağı bir eş ve arkadaş arar. Bunun kadın üzerindeki etkisi açıktır; kadının kendi gelişim sürecinden taşıdığı ketlemeler aşılmaz nitelikte olmasa da, bu durum kolayca cinsel soğukluğa yol açar. Aydın erkek salt cinsel ilişkiye girebileceği bir kadın bulmaya çalışır; bu eğilimini yosmalarla kurduğu ilişkilerde açıkça ortaya koyar. Ama bu tutumun kadınlara yansması sonuçta kaçınılmaz olarak cinsel soğukluk yaratır. Genellikle duygusal yaşamla cinsellik birbirine sıkı sıkıya bağlı ve hep aynı kaldığı için, kadın sevmediği ya da sevilmediği zaman kendini bütünüyle veremez. Erkeğin egemen konumu nedeniyle, öznel gereksinimlerini gerçeklikte de doyurabileceğini göz önüne alalım. Törelere eğitimin etkisinin, kadınlardaki ketlemeleri oluşturduğunu ve bunun sürdürülmesine katkıda bulunduğunu unutmayalım. O zaman bu kısa araştırma yazısı, kadınların kadınlıklarını özgürce ortaya koymalarını kısıtlayan hangi güçlü baskıların işe karıştığını gösterecektir. Öte yandan ruhçözümlemesi kadın gelişiminde, içten içe kadınlık işlevlerinin yadsınmasına yol açabilecek birçok olasılık ve eğilimi de gözler önüne sermektedir.

Ortaya çıkan kesin etkinin temel aldığı *exogenous* (dış etmenlerle ilgili) ya da *endogenous* (kalıtımsal) öğeler, bireylere göre değişir. Gene de temelde bu, her iki etmenin ortak işleyişi sorunudur. Bu iki etmenin etkilerini bir arada yürütüş biçimine daha doğru bir kavrayışla bakabilirsek, kadınlarda ketlemelerin bu denli sık görülüşünü de daha iyi anlayabiliriz.

¹¹Sigmund Freud, "Contributions to the Psychology of Love; A Special Type of Choice of Object Made by Men" (1910), *Collected Papers*, Cilt IV, sayfa 192-202.

TEKEŞLİLİK ÜLKÜSÜ SORUNU^(*)

BİR süredir kendi kendime her çözümünün kesinlikle evlilik sorunları konusunda söyleyecek birçok sözü olmasına ve hem kılğısal hem de kuramsal düşünceler bu sorunların üzerine gidilmesini kaçınılmaz kılmasına karşın, neden bu sorunları tepeden tırnağa ele alan çözümsel bir çalışma¹ yapılmadığını gittikçe artan bir şaşkınlıkla soruyorum; kılğısal diyorum çünkü her gün evlilik çatışkalarıyla yüz yüzeyiz; kuramsal diyorum çünkü yaşamda Oidipus karmaşasıyla evlilik kadar yakın ilişkisi olan bir başka durum daha yoktur.

Belki de (diyorum kendi kendime) bu sorun bizi, konuyu çekici bir bilimsel merak ve tutku nesnesi yapamayacağımız ölçüde yakından ilgilendiriyor. Ama aynı zamanda bizi böylesine yakından ilgilendiren durum, belki de sorunlar değil, en gizli kişisel deneyimlerimizin derinlerdeki köklerine fazlasıyla yakın duran çatışkılardır. Bir başka güçlük daha vardır: Evlilik toplumsal bir kurumdur; bunun sorunlarına ruhçö-

(*)Bu yazı Onuncu Uluslararası Ruhçözümleme Kurultayı'nda okunmuştur, Innsbruck, 3 Eylül 1927. *Int. J. Psycho-Anal.* Cilt IX (1928), sayfa 318-31. *The International Journal of Psycho-Analysis*'in izniyle yeniden basılmıştır.

¹Bu sorunlar, ruhçözümü yazınında şimdiye kadar hiçbir yönden *ele alınmamıştır* demek istemiyorum. Aşağıdaki yapıtları kaynak olarak gösterebilirim: Freud, " 'Civilized' Sexual Morality and Modern Nervousness", "Contributions to the Psychology of Love"; Ferenczi, "Psycho-Analysis of Sexual Habits"; Reich, "Bedensel Boşalmanın İşlevi"; Schultz-Henke, *Einführung in die Psycho-Analyse*; Flügel, *The Psycho-Analytic Study of the Family*. Ayrıca *Ehebuch*'da (Yay. Max Marcuse) Roheim'in "Urformen und Wandlungen der Ehe"; Horney'in, "Psychische Eignung und Nichteignung zur Ehe"; "Über die psychischen Bedingungen zur Gattenwahl"; "Über die psychischen Wurzeln einiger typischer Ehekonflikte" adlı yazıları da vardır.

zümşel açıdan yaklaşımımız kaçınılmaz olarak engellenir; aynı zamanda bu sorunların kılğısal önemi, bizi en azından bunun ruhbilimsel kaynaklarının ne olduğunu anlama çabasına iter.

Elimizdeki yazının amacı diye tek bir özel sorunu seçmiş olmama karşın, her şeyden önce evliliğin ortaya koyduğu temel bedensel durum hakkında (kaba çizgileriyle olsa da) bir görüş belirlemeye çalışmalıyız. Son günlerde Keyserling *Ehebuch* adlı yapıtında açık, ama son derece dikkate değer bir soruna parmak basmıştır. Burada, bütün çağlarda sürekli evlilikle ilgili mutsuzluklar yaşanmasına karşın, insanları evliliğe itmeyi sürdüren nedir, diye sormaktadır. Bu soruyu yanıtlamak için iyi ki ne “doğal” koca ve çocuk arzusu kavramına dayanmaya, ne de Keyserling’in yaptığı gibi, doğaötesi açıklamalara sığınmaya zorlanıyoruz; bizi evlenmeye iten şeyin çocukluktaki Oidipus karmaşasından —yani babaya karılık etmek, ona tek başına sahip olmak ve çocuklar doğurmaktan— kaynaklanan bütün eski arzuların evlilikte gerçekleşebileceği umudundan daha fazlası ya da azı olmadığını tam bir yerindeliikle söyleyebiliriz. Bu arada, belirli bir dönem içinde toplum yapısının bütün bu sonsuz dilek biçimlerini etkileyeceğini kabul etmemize karşın, bu bilgilere dayanarak evlilik kurumunun yakında kaybolacağı kestirimlerini duyduğumuzda buna büyük bir kuşkuyla bakma eğiliminde olduğumuzu da söylemeden geçemeyeceğim.

Dolayısıyla, evlilikte başlangıçta yer alan durum, tehlikeli bir biçimde bilinçaltı dileklerin ağır yüküyle doludur. Bu arzuların sürekli yinelenmesini önleyecek bir umar olmadığını; güçlülere dönük bilinçli gözlemlerimizin ve başkalarının yaşamından edindiğimiz bunlarla ilgili deneyimlerimizin bize pek yardım edemeyeceğini bildiğimiz için, bu tehlikeler az-çok kaçınılmazdır. Bu bilinçaltı dilek yükünün tehlikeli oluşunun iki nedeni vardır. Düş kırıklıklar bireye “ben” açısından, yalnız kendileri edimsel olarak ana-baba olan kişiler çocukça özlemlerimizin aklımızda kalan görüntülerini tasarımıyamadığı için değil, aynı zamanda —Freud’un da belirttiği gibi— koca ya da karı her zaman bir karşılayıcı olduğu için, bir gözdağı oluşturur. Düş kırıklığının acılığı, bir yandan düşkünlük derecesine bir yandansa bulunan nesne ve elde edilen doygunlukla, özgül bilinçaltı cinsel arzular arasında yer alan karşıtlık derecesine bağlıdır. Öte yandan, şu eski kandaşıyla cinsel iliş-

kiye girme yasağının diriltilişi —bu kez evlilikteki eşle ilgili olarak— üstben'e gözdağı oluşturur ve bilinçaltı isteklerin doyuruluşu ne denli yetkin olursa tehlike de o denli büyük. Evlilikte kandaşıyla cinsel ilişkiye girme yasağının canlandırılışı bir bakıma örnekseldir ve *mutatis mutandis* (gerekli değişiklikler yapılmış olarak) çocukla ana-baba arasındaki ilişkilerde görülen sonuçları doğurur; yani dolaysız cinsel amaçlar yerini cinsel amacın ketlendiği sevecenliğe bırakır. Ben kendi payıma bu gelişimin ortaya çıkmadığı bir tek hastayla karşılaştım; bu olayda kadın, on iki yaşındayken babasıyla sahici bir cinsel doyum yaşamış, buna karşın kocasına cinsel nesne olarak sürekli sevdalı kalabilmişti.

Elbette cinselliğin evlilik yaşamında bu çizgide bir gelişim eğilimi göstermesinin bir başka nedeni daha vardır —cinsel gerilim, arzunun doyurulması sonucu ve özellikle de bir nesneye ilişkin olarak kolayca giderilebildiği için— azalır. Ama bu örneksel görüngüdeki derin güdülenimin, bir olasılıkla sürecin hızının ve özellikle de ulaştığı gelişim düzeyinin kökleri, bu tür bir Oidipus gelişimi yinelenmesine dek izlenebilir.² Rastlantısal etmenlerin dışında ilk durumunun etkisinin kendini gösterdiği davranışlarla, bunların düzeyi, bireyin kafasında canlı bir baskı olarak duyumsanan kandaşıyla cinsel ilişkiye girme yasağının büyüklüğüne bağlıdır. Belirimleri farklı kişilerde farklı olmakla birlikte, çok daha derindeki etkiler ortak bir tanımla açıklanabilir: Kandaşıyla cinsel ilişkiye girme yasağına karşın, birey evlilik ilişkisine katlanabiliyorsa, o zaman bunlar belirli sınırlamalarla koşullara yol açar.

Bildiğimiz gibi bu tür sınırlamalar kendilerini karı ya da koca olarak seçilen kişide hemen ortaya koyar. Bunlardan biri, eş olarak seçilen kadının hiçbir biçimde anayı anımsatmaması zorunluluğu olabilir;

² "On the most Prevalent Form of Degradation in Erotic Life" (*Collected Papers*, cilt IV, s. 203) adlı yazısında Freud, bu sorunun üzerine aynı biçimde gitmiştir. Burada şöyle yazar: "Ama doyurulduğu zaman bir içgüdünün anlaksal değerinin hep azaldığı doğru mudur?" Ayrıca bize, içki alışkanlığı olan bir kişiyle, şarabı arasında kurulan ilişkide —yani zamanla bu kişinin belirli bir içki türüne gittikçe daha çok bağlandığı durumda— neler olup bittiğini anımsatır. Freud'un bu soruya yanıtı, sevisel yaşamımızda ilk nesnenin, "hiçbiri yeterince doyurucu olmayan" sonsuz bir karşılayıcılar dizisiyle simgelendiğini anımsattığı kadıyla, bizimkinin aynıdır. Bu açıklamaya ekleyebileceğim tek şey, ortada yalnızca dumadan "sahici" bir sevgi nesnesi arayışının sürdürülmesi olmadığı, aynı zamanda dileğin gerçekleştirilmesiyle kolayca birleşebilen yasaklamalara dayalı anlık nesneden sapmanın da bulunduğunu aklımızda tutmamız gerektiğidir.

eş soyunda ya da toplumsal kökeninde, anlaksal yetenek ya da dış görünüşünde anayla tam bir karşıtlık içinde olmalıdır. Bu açıkgozlülükle olup bittiye getirilen ya da işe üçüncü bir kişinin karışmasıyla çabuklaştırılan evliliklerin, gerçek sevda evliliklerine oranla neden daha başarılı olma eğilimi gösterdiğini açıklar. Evlilik durumunun, Oidipus karmaşasından kaynaklanan arzularla benzerliği bireyin eski tutumunun ve gelişiminin özdevingen olarak yinelenmesine yol açmakla birlikte, eğer bilinçaltı beklentiler başlangıçtan beri koca ya da karıya yüklenmemişse, o zaman buna daha az rastlanır. Ayrıca bilinçaltıdaki, evliliği şiddet dolu yıkımlardan koruma eğilimini de göz önüne alırsak, o zaman Doğu Yahudileri'nin törelerinde gördüğümüz evlilikleri düzenleyen aracı kurumda belirli bir ruhsalbilimsel bilgelik bulunduğunu da anlayabiliriz.

Bu tür koşulların kafamızdaki tüm ruhsal kurumlarca nasıl yaratıldığını evliliğin kendi içinde de görebiliriz. Ben'deyse, önsevişme ya da cinsel ilişkideki, çeşitlemeleri dizginleyen, eşe karşı önemsiz bir cinsel kayıtsızlıktan başlayıp, tam bir cinsel yetersizlik ya da soğukluğa dek uzanan her türlü cinsel örgen ketlenmesiyle karşılaşırız. Bundan başka ben'de farklı biçimlere giren güven kazanma ya da haklı çıkma çabaları görürüz. Bu çabalardan birinin sonu evliliğin yadsınması olur; bu yadsımayla kendini, kadınların evli olduklarını yalnız dış görünüşte kabul edip, içlerinde sürekli bir şaşkınlık duygusu taşıyarak bu olguyu önemsememelerinde, imzalarında kızlık adlarını kullanmalarında, bir genç kız gibi davranmalarında ve benzeri durumlarda ortaya koyar.

Ama evliliği bilince haklı gösterme konusunda iç gerekliliğin zorlamasıyla "ben", evliliğe abartılı bir ağırlık yükleyerek, ya da daha açık söylemek gerekirse koca ya da karıya duyulan sevgiyi abartılı bir biçimde vurgulayarak, evliliğe yönelik karşıt bir tutuma girer. "Sevda temize çıkartır" deyimi bu yüzden yaratılmış olabilir, sevda suçları'na yargının biçtiği cezanın daha yumuşak oluşu arasında bir benzerlik kurulabilir. Freud kadın eşcinselliği sorununu ele aldığı yazısında, bilincimizde hiçbir şey başka bir insana duyduğumuz sevgi ya da nefretin ölçüsü kadar yanlış ya da eksik değildir, der. Bu özellikle duyulan sevginin abartıldığı yerde, yani evlilik konusunda doğrudur. Bu durumun nasıl açıklanabileceğini uzun zamandır düşünüyorum. İlişkide geçicili-

ğın şaşırtıcı olmadığı durumlarda bu tür yanılsamalara düşülebilir ama insan evlilikte yalnız ilişkinin kalıcılığının değil, cinsel arzuların daha sık doyurulmasının da, cinselliği aşırı önemsemeyle buna bağlı yanılsamaları giderebileceği düşüncesine kapılabilir. İnsanların doğal olarak evlilikteki ruhsal yaşam konusunda besledikleri büyük arzularının nedenini, bu arzuların güçlü bir coşkudan kaynaklandığını, bu nedenle de coşkular canlı bir güç olmaktan çıktıktan sonra bile bu tür bir coşku düşüncesine kapıldıklarını söyleyerek kendi kendilerine açıklamaya çalışmaları bu sorunun en açık yanıtıdır. Gene de böyle bir açıklamanın oldukça yüzeysel kaldığını kabul etmek gerekir; bu bir olasılıkla, ben'deki varlığını yakından tanıdığımız ve yaşamda bu denli önemli bir yeri olan bir ilişki konusunda dar-görüşlü bir tutumu kanıtlamak için olguların çarpıtılması diye tanımlayabileceğimiz, bir bireşim yapma gereksiniminden kaynaklanmaktadır.

Bunun Oidipus karmaşasıyla bağlantısı bize çok daha kapsamlı bir açıklama getirir. Çünkü eşlerin birbirine bağlılık ve sevgi sözü verip, yemin ederek evliliğe adım atışları, bilinçaltında dördüncü buyruğun canlandırılması olarak kabul edilir. Dolayısıyla evlilikte eşi sevmemek bilinçaltında ana-baba konusundaki buyruğun yerine getirilmemesi kadar büyük bir suç sayılır; bu bağlamda ilk deneyimler —yani nefretin bastırılmasıyla sevginin abartılması— tıpatıp aynı biçimde ve tüm ayrıntılarıyla zorunlu olarak yinelenir. Üstben tarafından yasaklanan bir ilişkiye haklılık niteliğinin kazandırılmasında gerekli koşullardan birinin sevgi olduğunu kabul etmedikçe, bu görüngüyü doğru bir biçimde değerlendiremeyeceğimize inanıyorum. O zaman doğal olarak sevginin anımsanması ya da bunun yol açtığı yanılsama önemli bir tutumbilimsel işleve yardım eder; inatla ardından koşulmasının nedeni de budur.

Son olarak evliliğin, güçlü bir kandaşıyla cinsel ilişki yasağına karşı kendini korumasına yardım eden koşullardan birinin (sinirce belirtisindeki gibi) acı çekmek olduğunu görmek şaşırtıcı değildir. Bu konuda, acı çekme kısa bir tanımlamayla haklı çıkarılması beklenemeyecek ölçüde çok, çeşitli biçime girer. Örneğin bazı kişilerin iş ya da ev yaşamında bilinçaltı düzenlemelerle yönetilen birtakım koşullar vardır; bunların sonucunda birey, ya gücünü açacak ölçüde çalıştırılır ya da bir yük olarak gördüğü “ailesi uğruna” gereksiz özverilerde bulunur. Ya

da gene, evlilik için, insanlar ister iş yaşamlarında ister kişiliklerinde ya da anlaksal dünyalarında, kişisel gelişimlerinin önemli bir bölümünü gözden çıkarırlar. Son olarak, eşlerden birinin, bir olasılıkla güçlü bir sorumluluk duygusunun bilinçli tadı yüzünden, ötekinin arzularının kölesi olup bu acı dolu konuma gönüllü katlandığı sayısız olayı da bunların arasına katmamız gerekir.

Sözü edilen bu tür evlilikler konusunda, insan şaşkınlık içinde kendi kendine şu soruyu sorar — yok olup gitmeleri gerekirken, tam tersine neden bozulmadan kalabiliyor? Ama düşünceler bu tür birleşmelerin kalıcılığını güvence altına alan şeyin, daha önce de belirttiğim gibi, acı çekme koşulunun yerine getirilmesi olduğunu göstermektedir.

Bu noktaya ulaşıncı, bu olaylarla bedeli sinirce olan evlilikler arasında hiçbir belirgin ayırım çizgisi bulunmadığını görüp anlarız. Bununla birlikte bedeli sinirce olan evliliklere girmek istemiyorum, çünkü bu yazımın amacı genellikle olağan sayılan durumları tartışmaktır.

Bu araştırmada gerçek olguları belirli bir biçimde değiştirdiğimi söylemek bana biraz gereksiz gibi geliyor; çünkü tanımladığım koşulların herbiri başka türlü de anlatılabilirdi; ayrıca bu olguları açık seçik ortaya koymak için ayrı ayrı ele aldım; oysa gerçekte bunlar genellikle birbirine karışır. Bir örnekle göstermek gerekirse: Bütün koşullardan —kadınlara evliliği başlı başına akla sığar bir olay gibi gösteren— *analık* tutumunun aslında hiç de sıradışı olmadığı özellikle de saygın kadınlarda, bir şey sezip anlayabiliriz. Bu kadınlar şunları söyler gibidir: Kocamla ilişkilerimde karı ve sevgili gibi davranmamalı, yalnız akla sevgi dolu bir sevecenliği getiren analık işlevlerimi yerine getirmeliyim. Böyle bir tutum, evlilik için bir bakıma iyi bir koruyucudur ama sevginin sınırlanması üzerine kuruludur ve karı-kocanın ruhsal dünyasını kuraklaştırır.

Kendinden çok vermekle az vermek arasındaki bu ikilemin sonucu (tek tek her olayda) ne olursa olsun, söz konusu durumun özellikle şiddetli olduğu bütün hastalıklarda karı ya da kocaya beslenen gizli düşmanlık sonuçlarıyla şu iki etmen —düş kırıklığına uğrama ve kandaşıyla cinsel ilişki yasağı— eşleri birbirinden soğutur ve ikisini de ellerinde olmadan yeni bir sevgi nesnesi arayışına sokar. Tekeşlilik *sorununun* ortaya çıkmasına neden olan temel durum, budur.

Bu biçimde açığa çıkan cinsel enerjinin döküldüğü başka kanallar da vardır —yüceltme, bastırma, önceki nesnelere gerileyen duygu yatırımı ve çocuk aracılığıyla boşalma gibi— ama bugün bunları ele almayacağız.

Kabul etmek gerekir ki, başka insanların bizim sevgi nesnemiz olma olasılığı hep vardır. Çünkü çocukluk izlenimlerimizle bunların önemsiz ayrıntıları öylesine çeşitlidir ki, bunlar aslında birçok açıdan birbirine benzemeyen nesne seçimine izin verir.

Bu yeni nesnelerin ardından koşma tepisi (gene oldukça normal insanlarda) bilinçaltı kaynaklarından büyük bir ivme kazanabilir. Çünkü, evlilik çocukluk arzularının gerçekleşmesinin yerini tutmamasına karşın, bu arzular salt bireyin gelişimi, onun ana ya da baba işlevleriyle özdeşleşme başarısına olanak verdiği ölçüde doyurabilir. Oidipus karmaşasının sonucu, bu kurmaca değerden ayrıldığı zaman, ortaya hep aynı görüngü çıkar. Söz konusu birey bazı temel noktalarda ana-baba-çocuk üçlüsündeki çocuk işlevine sığınır. Sorun böyle olunca, bu içgüdüsel tutumdan kaynaklanan arzular evlilik aracılığıyla dolaysız olarak doyurulamaz.

Burada çocukluktan getirilen bu sevgi koşullarını, Freud'un yapıtlarından çok iyi tanıyoruz. Bu nedenle evliliğin gizli anlamının, söz konusu arzuların doyurulmasını nasıl engellediğini göstermek amacıyla, bu koşulları salt anımsatmakla yetineceğim. Çocukta sevgi nesnesi, yasak düşüncesiyle sınırlı birleşmiştir; henüz karı ya da koca sevgisine de izin yoktur — ürküntü verici evlilik görevleri düşüncesi işte bunun ardından kendini gösterir. Yarışma (işin içinde incinmiş bir üçüncü kişi olması koşulu) tekeşli evliliğin doğası tarafından engellenir; gerçekten de tekellecilik yasalarla düzenlenmiş bir ayrıcalıktır. Gene, üreme organlarıyla ilgili güvensizlik ve özseverliğin yapısındaki bunun karşılığı olan zayıflık yüzünden erk ya da sevisel çekimi kanıtlamak üzere sürekli yinelenen bir zorlanım olabilir, (burada türeyimsel olarak farklı bir düzlemde yer alırız çünkü yukarıdaki koşulların kökeni Oidipus karmaşasının kendisinde yatmaktadır, oysa biraz sonra sözünü edeceğim koşulların kökleri Oidipus çatışkısının sona erdiği yerde ortaya çıkan özel bir duruma karşı gösterilen düşkünlüğe dek uzanır). Ya da bilinçaltında eşcinsellik eğilimi bulunuyorsa, o zaman konu olarak aynı

cinsten nesne arayışına yönelik bir zorlanım vardır. Kadınlar açısından bu dolambaçlı bir yol izler; ya koca başka kadınlarla ilişkiye itilir ya da karı, içinde başka bir kadının bulunduğu bir ilişkinin ardına düşer. Bütün bunlardan başka —ve kılğısal bakış açısından, belki de en önemlisi budur— sevda yaşamında bir çözülme başlayınca, birey nesne üzerinde tensel arzularından çok sevecenlik duygularını toplamaya zorlanır.

Bu çocukluk koşullarından herhangi birinin saklanması, tekeşlilik ilkesine ters düştüğünü kolaylıkla görebiliriz: daha doğrusu bu kaçınılmaz olarak karı ya da kocayı başka sevgi nesneleri arayışına iter.

İşte o zaman, bu çokeşlilik arzuları, eşin tekeşlilik istekleri ve kendimiz için kafamızda kurduğumuz bağlılık ülküsüyle çatışır.

Önce bu iki istemden ilkini ele alalım, çünkü başkasının isteklerinden vazgeçmesini beklemek, isteklerimizden vazgeçmeyi kendimize kabul ettirmekten elbette daha ilkel bir görüngüdür. Geniş bir tanımlama yaparsak bu istemin kökeni açıktır; yani salt çocukluktaki ana ya da babayı tekeline alma arzusunun yeniden canlanmasıdır. Şimdi bu tekele alma arzusu evlilik yaşamında hiç de alışılmadık bir şey değildir; tersine katışıksız bir sevda ilişkisinin özüdür (kaynağı hepimizin içindeyse, öyle olması gerekir diye düşünürüz). Elbette bütün öbür ilişkilerde olduğu gibi evlilikte de bu bütünüyle sevgiden kaynaklanan bir istemdir, ama kökende yıkıcılık eğilimleri ve nesneye gösterilen düşmanlıkla öylesine ayrılmaz bir biçimde birleşmiştir ki istekleri yaratan sevda-dan geriye, ardında bütün bu düşmanca eğilimlerin gerçekleştiği bir perdeden başka hiçbir şey kalmaz.

Çözümlemede bu tekeline alma arzusu kendini her şeyden önce nesneye tek başına sahip olmak için onunla birleşme arzusu biçimine girdiği zaman, ağız evresinin türevi olarak ortaya koyar. Genellikle en sıradan gözlemlerde bile sahip olma hırsının kökeni, yalnız eşin sevisel deneyimlerine dış bilemekte değil aynı zamanda onun işinin, arkadaşlarının ve ilgi duyduğu konuların da kıskanılmasında kendini gösterir. Bu belirimler kuramsal bilgilerimizde çıkarttığımız beklentileri doğrular, yani bu sahiplenmede bütün ağızla sınırlandırılmış yaklaşımlarda olduğu gibi, karmaşık bir karşıtlıklar birliği vardır. Bazen erkeklerin aslında, karılarına tek eşe bağlılık konusundaki çocuksu ve eksiksiz is-

teklerini, kadınların kocalarına kabul ettirdiklerinden çok daha etkin bir biçimde kabul ettirmekte başarılı olmakla kalmadıkları, aynı zamanda tekele alma içgüdülerinin çok daha güçlü olduğu izlenimini edinizir, bunun önemli bilinçli nedenleri vardır —örneğin erkek babalığından emin olmak ister— ama anası oğlunu emzirdiği zaman, oğlan sevgi nesnesiyle bir ölçüde birleşme sağlayabilirken, kız çocuk babasıyla ilişkisinde bunun karşılığı bir deneyime geri dönemediği için, erkeklerde isteğin ağız kökeninin çok daha güçlü bir tepki yarattığını söylemek kesinlikle yerinde bir gözlemdir.

Bunlara ek öbür yıkıcı öğeler de bu arzuyla bir başka bağlamda iç içe geçip kaynaşmıştır. İlk günlerde ana-babanın sevgisini tekeline alma isteği, engelleme ve düşkırıklığıyla karşılaşılıyor, sonuçsa nefret ve kıskançlık tepkisi olarak ortaya çıkıyordu. Dolayısıyla bu istemin ardında her zaman belirli bir nefret gizlenir; bu nefret isteğin zorlamasıyla davranış biçimlerinde görülüp sezilebilir ve genellikle eğer eski düş kırıklıkları yinelenirse, yeniden ortaya çıkar.

Bu ilk engelleme yalnız nesne sevgimizi değil, aynı zamanda öz-saygımızı da en duyarlı noktasından yaralar; ayrıca her insan içinde, özüne-hayranlığın aldığı bir yaranın izini taşır. Bu nedenle sonradan tekeşli bir ilişki isteyen ve bunu da eski düş kırıklıklarının bıraktığı yara izinin duyarlılığıyla orantılı bir buyurganlıkla isteyen, bizim gururumuzdur. Tek başına sahip olma isteğinin her şeyden çok erkek tarafından yaratıldığı ataerki toplumlarda, bu özüne-hayranlık etmeni “boy-nuzlu” yakıştırmasıyla alay konusu edilerek son derece yalın bir biçimde ortaya konur. Burada istek yine sevgiden kaynaklanmamaktadır; bu bir saygınlık sorunudur. Erkek egemen toplumlarda bu durumun git-tikçe daha çok bir saygınlık sorunu haline getirilmesi kaçınılmazdır, çünkü kural olarak, erkekler sevgiden çok kendilerinin türdeşleri karşısındaki toplumsal konumunu düşünürler.

Son olarak tekeşliliğin, dışkılık evresi-elezerliğinde (anal-sadistic) yer alan içgüdüsel etmenlerle çok yakın bir ilişkisi vardır ve evlilikte tekeşlilik isteklerine özel bir nitelik kazandıran şey de işte bu özüne hayranlık etmenleriyle bir arada yer alan elezerlik etmenleridir. Çünkü özgür seveda ilişkilerinin tersine evlilikte sahip olma sorunları, evliliğin tarihsel imlemiyle iki yanlı, iç içe geçmiş bir ilişki içindedir. Parasal bir

ortaklığı simgeleyen evlilik olgusu, bu niteliğiyle kadını erkeğin malı sayan görüşten daha az önem taşır. Dolayısıyla, makatsal özelliklerin, özel bir biçimde bireysel açıdan önemsenmesi olmadan da, bu etmenler evlilikte güç kazanır ve sevgi arzusunu, dışkılık bölgesine özgü elezer sahip olma isteğine dönüştürür. Bu kökenden gelen etmenler, kocalarına bağlı kalmayan kadınlara biçilen eski cezalarda, en kaba biçimiyle görülür, ama bugünkü evliliklerde de bunlar kendilerini sahip olma isteğini gerçekleştirmek üzere kullanılan araçlarda hâlâ göstermektedir; bu araçlar sevecenlik içeren az çok bir zorlama ve eşe eziyet olsun diye hep uyanık tutulan bir kuşku olabilir, — bunların ikisini de saplantı sinircesi çözümlemelerimizden çok iyi tanıyoruz.

Dolayısıyla tekeşlilik ülküsünün gücünü aldığı kaynaklar yeterince ilkel görünmektedir. Bu sözde güçsüz kaynağa karşın tekeşlilik, bir zorbalık ülküsüne dönüşür ve burada, bildiğimiz gibi, bilinç tarafından bir yana atılan ilk içgüdüsel tepileri gerçekleştiren öbür ülkülerin evrimini paylaşır. Bu kez sürece katkıda bulunan şey, bastırılmış en güçlü dileklerimizden belirli bir bölümünün gerçekleşmesi olgusunun aynı zamanda çeşitli toplumsal ve kültürel açılardan elde edilen değerli bir başarıyı simgelemesidir. Rado'nun da "An Anxious Mother"³ (Kaygılı Ana) adlı yazısında gösterdiği gibi, bu ülkü oluşumu ben'in en önemli işlevini sınırlamasına yol açar; oysa tersi gerçekleşse bu işlev ben'e sürekli tekellilik isteğinin, bir *dilek*, bir *arzu* olarak kavrandığında yalnızca gerçekleştirilmesinin güç olmakla kalmayıp, aynı zamanda gereksiz de olduğunu; tekelliliğin gerçek sevdâ dileklerinin bir göstergesi olmaktan çok özüne-hayranlık ve elezerlik tepilerinin doyurulmasını simgelediğini öğretebilir. Rado'nun söylediği gibi bu ülkünün oluşumu ben'e bütün içgüdülerini başıboş bırakmakta özgür olduğu perdesi altında, tersi olsa kınanacak bir "özüne-hayranlık güvencesi" verir ve aynı zamanda öne sürdüğü isteğin haklı ve kusursuz olduğu düşüncesiyle kendi değerini yükseltir.

Elbette, bu isteklerin yasalarla onaylanması da çok büyük bir önem taşır. Salt bu zorlanım nedeniyle evliliğin uğradığı tehlikelerin gerçekleşmesinden kaynaklanan yenileştirme önerilerinde son sözü edilen noktaya çoğunlukla özel bir karşı çıkış gösterilir. Bununla birlikte, bu

³Int. J. Psycho-Anal., Cilt IX (1928).

yasal onay bir olasılıkla, yalnız tekeşlilik isteğinin insanların kafasındaki değerinin gözle görülebilir dış anlatımıdır. Tekeline alma isteğinin ne kadar derin içgüdüsel bir temele oturduğunu kavradığımız zaman, bu ülkünün günümüzde haklı gösterilmesi insanların elinden alınır, ne pahasına olursa olsun yerine bir biçimde yenisinin konacağını da anlayabiliriz. Ayrıca, toplum tekeşliliğe önem verdikçe, ruhsal tutumbilim açısından bu durumun, zorla kabul ettirdiği içgüdü'nün kısıtlanmasını dengelemek üzere, istemin temelini oluşturan ilk içgüdülerin doyumuna da izin vermesi toplumun kendi çıkarına olur.

Temeldeki bu genel tekeşlilik istemi, bireysel olaylarda çeşitli çevrelerce pekiştirilebilir. Bazen bileşiği oluşturan etmenlerden biri, içgüdüsel tutumbilimde çok güçlü bir işleve sahip olabilir, ya da genelde kıskançlığı güdüleyen güçler olarak tanıdığımız bütün öbür öğeler işe karışabilir. Aslında tekeşlilik istemini, kıskançlığın eziyetlerine karşı bir güvence olarak tanımlayabiliriz.

Öte yandan tıpkı kıskançlık gibi tekeşlilik isteği de, babaya tek başına sahip olma hakkına kavuşamayacağımızı kulağıma fısıldayan suçluluk duygularının ağırlığı altında bastırılabilir. Ya da gene gizil eşcinselliğin çok iyi bilinen belirimlerindeki gibi, öbür içgüdüsel amaçlarla üstü örtülebilir.

Ayrıca, daha önce de söylediğim gibi çokeşlilik arzuları, kendi bağıllık ülkümüzle çatışabilir. Başkalarındaki tekeşlilik isteğinden farklı olarak, bağıllık konusunda takındığımız tutumda çocukluk deneyimlerimizin dolaysız bir ilkörneği yoktur. Bu tutumun özü, içgüdü'nün kısıtlanmasını gösterir; dolayısıyla hiç de asal bir şey değildir; yalnız başlangıcından bu yana hep içgüdüsel bir dönüşüm olmuştur.

Kural olarak, tekeşlilik istemini inceleme konusunda erkeklerden çok kadınlarla çalışma fırsatı bulur, kendimize bunun neden böyle olduğunu sorarız. Bizim için sorun (sık sık öne sürüldüğü gibi) kadınlara oranla erkeklerin doğal olarak daha fazla çokeşlilik eğiliminde olup olmadığı değildir; bunun bir tek nedeni vardır, bu da doğal eğilimin sorunları konusunda kesinlikle bildiğimiz şeylerin çok az oluşudur. Ama bütün bunlar bir yana, bu savın salt erkeklerin yanını tutup onları kayıran bir boş konuşma olduğu apaçık ortadadır. Bununla birlikte sanırım, günlük yaşamda kadınlara oranla erkeklerde bağıllığı ender görülen

bir şeye dönüştüren ruhsal etmenlerin neler olduğunu sormakta haklıyız.

Bu soru birden çok yanıtı açıktır, çünkü tarihsel ve toplumsal etmenlerden ayrı düşünülemez. Örneğin, erkeklerin tekeşlilik istemlerini kadınlara bütün yöntemleri kullanarak etkin bir biçimde kabul ettirmelerinin, ikincil bir etmen olarak kadınları ne ölçüde koşullandırdığını irdeleyebiliriz. Bunları söylerken yalnız kadının parasal bağımlılığını ve kocalarına bağlı kalmayan kadınlara biçilen acımasız cezaları düşünüyor değilim; bu sorunda Freud'un "The Taboo of Virginity" (Kızlık Yasağı) adlı yazısında son derece yalın bir biçimde gösterdiği çok daha karmaşık etmenler vardır — bu yazıda özellikle, kadınlardaki "cinsel köleliğin" sağlama almak için erkekler tarafından yaratılan, kızların evliliğe el değmemiş olarak gelmesi istemi ele alınır.

Çözümsel bakış açısından, bu sorunla ilgili iki soru ortaya çıkar. Birincisi şudur: Madem ki gebelik olasılığı cinsel ilişkiyi işlevsel açıdan, erkeklere oranla kadınlar için daha önemli bir sorun haline getiriyor, o zaman bu olgunun bazı ruhsal simgelere sahip olması beklenilemez mi? Kişisel olarak ben, böyle olmasa şaşardım. Bu konuda o kadar az bilgiye sahibiz ki, şu ana kadar özel bir üreme içgüdüsünü hiçbir biçimde ötekilerden ayıramamış, bunun altında ancak her zaman bir ruhsal üstyapı bulmayı becermişizdir. Bağlılık olasılığıyla son derece güçlü bir ilişkisi olan "ruhsal" ve tensel sevdâ arasındaki ayrışma, daha çok —aslında hemen hemen özellikle— erkeklere özgü bir niteliktir. Bizim burada araştırdığımız konu da bu —cinsler arasındaki dirimsel farklılıkların karşılıklı ilişkisi— olamaz mı?

İkinci soruysa aşağıdaki düşüncelerden ortaya çıkmaktadır. Erkeklerle kadınlardaki Oidipus karmaşasının sonuçları arasındaki farklılıklar şöyle açıklanabilir: Oğlan üreme örgenleriyle övünerek, ilk sevgi nesnesiyle bağlarını çok daha kökten biçimde koparır, oysa kız çocuk babanın kişiliğine çok daha fazla saplanıp kalır; bu da ancak cinsel işlevlerinden büyük ölçüde vazgeçmesi koşuluyla olabilir. Öyleyse sorun, cinsler arasındaki farkın kanıtını daha sonraki yaşamda, kadınlara konan büyük cinsel örgen yasaklarında bulup bulmadığımız, kadınlarda bağlılığı kolaylaştıran şeyin kesinlikle bu ketlemeler olup olmadığıdır; çünkü cinsel soğukluk, cinsel güçsüzlükten daha yaygındır ve bunların her ikisi de cinsel örgen ketlemelerinin belirimidir.

Böylece genellikle bağlılığın temel koşulu sayma eğiliminde olduğumuz etmenlerden birine yani cinsel örge ketlemesine ulaşmış olduk. Gene de, durumu bu şekilde açıklamanın belki de yanlış olmadığını, ama bununla birlikte daha kesin bir açıklamanın kuşkusuz gerekli olduğunu anlamak için soğuk kadınlarla güçsüz erkeklerin belirleyici özelliğini oluşturan aldatma eğilimine bakmamız yeterlidir.

Bağlılıkları saplantılı bir nitelik taşıyan insanların genellikle göreneksel yasakların arkasında cinsel bir suçluluk duygusu sakladığını gözlemlediğimizde, bir adım daha ileri gitmiş oluruz.⁴ Göreneklerle yasaklanan her şey —evlilikle aklanmamış cinsel ilişkiler de içinde olmak üzere— bilinçaltı yasakların bütün yükünü üstünde toplar ve bu tür göreneklere büyük bir törel ağırlık kazandıran şey de budur. Beklediğimiz gibi, ancak belirli koşullar altında kendilerini evlenmekte özgür duyan insanlarda bu güçlük görülür.

Bu suçluluk duyguları özellikle eşler arasında yaşanır. Eşe bilinçaltında yalnız küçükken sevilip imrenilen ana-babanın işlevi yakıştırılmakla kalmaz, aynı zamanda yasaklarla cezalardan duyulan eski korku canlanır ve karıya ya da kocaya yüklenir. Özellikle kendini okşamaktan duyulan eski suçluluk duygusu yeniden boygösterir, böylece dördüncü buyruğun baskısı altında, ya abartılmış bir görev duygusunun eski suç-yüklü havası yaratılır ya da öfke dolu bir tepki gösterilir. Bir başka durumdaysa, içtenlikten yoksun bir ortam doğar ya da eşten her şeyin gizlenmesinin yarattığı korkunun kaygı dolu tepkisi yer alır. Bence, aldatmayla kendini okşama arasındaki ilişki, suçluluk duygularına oranla çok daha dolaysızdır. Kendini okşamada ana-babaya ilişkin cinsel arzuların ilk olarak bedensel bir anlatım bulduğu doğrudur. Ama kural olarak, kendini okşama düşlemlerinde başka nesneler çok erken yaşta ana-babanın yerini alır; dolayısıyla ilk dilekler gibi bu düşlemler de çocuğun ana-babasını ilk aldatışını simgeler. Bunun aynısı kız ya da erkek kardeşlerle, oyun arkadaşlarıyla, hizmetçilerle vb. yaşanan sevisel deneyimler için de geçerlidir. Kendini okşamanın, düşünlem dünyasındaki ilk aldatmayı simgelemesi gibi, sevisel deneyimler de gerçek yaşamdaki aldatmayı gösterir. Çözümlemede ister düşünlem ister gerçek

⁴Bu ilişki Sigrid Undset tarafından *Kristin Lavransdatter*'de son derece açık bir biçimde gösterilmiştir.

olsun, bu ilk olaylar nedeniyle canlı bir suçluluk duygusu taşıyan insanların, evlilikte yer alabilecek herhangi bir aldatmadan özel bir biçimde kaçındığını görürüz, çünkü bu onlar için eski suçun yinelenmesi anlamına gelir.

Genellikle, çokeşlilik arzularına karşın, bağlılıkları takıntıya dönüşen insanlarda kendini yineleyen işte bu eski saplantıdan arta kalanlardır.

Bununla birlikte bağlılığın oldukça farklı bir ruhsal temeli olabilir; bu temel biraz önce ele aldığım insanlarda ya bağlılık düşüncesiyle bir arada varlığını sürdürür ya da bütünüyle bağımsız olabilir. Söz konusu kişiler, şu ya da bu nedenle eşe tek başına sahip olma isteklerinde özellikle duyarlı olabilir ve tepki olarak aynı şeyin kendileri için de istenmesini beklerler. Bu kişiler başkalarından bekledikleri istemlerin gerçekleştirilmesini ancak kendilerinin sağlayabileceğini bilinçli olarak düşünürler, ama bu gibi durumlarda derindeki neden erk düşlemlerinde yatmaktadır; bu düşlemlere göre kişinin öbür ilişkilerden vazgeçmesi, eşi aynı biçimde davranmaya zorlayan büyümlü bir çalıma benzer.

Artık tekeşlilik isteminin arkasında hangi güdülerin yattığını ve hangi güçlerle çatışmaya girdiğini görmüş bulunuyoruz. Somut yaşamdan alınan bir benzetme kullanarak, evlilikteki bu karşıt tepilere merkezkaç ve merkezci güçler adını verebiliriz; ayrıca burada karşıtların birbirine denk olarak eşleştiği bir güç denemesinin de yer aldığını söylememiz gerekir. Çünkü bunların ikisi de güdü güçlerini Oidipus karmaşasından kaynaklanan en temel ve dolaysız arzularından elde etmiştir. Etkinlik derecelerinde akla gelebilecek bütün çeşitlemelere karşın, her iki tepi kümesinin de evlilik yaşamında devinime geçmesi kaçınılmazdır. Bu bizim, evlilik yaşamındaki çatışmaları çözebilecek herhangi bir ilke bulmanın neden olanaksız olduğunu ve olmayı sürdüreceğini anlamamıza yardım eder. Hangi güdülerin işe karıştığını oldukça açık görebilmemize karşın, bireysel olaylarda bile şu ya da bu tür bir davranıştan hangi sonuçların çıktığını, yalnız çözümsel deneyimlerimizin ışığında geriye baktığımız zaman kavrayabiliriz.

Kısacası nefret öğelerinin yalnız tekeşlilik ilkesi bozulduğu zaman değil, buna özen gösterildiğinde de bir çıkış noktası bulunduğunu ve farklı biçimlerde kendini gösterdiğini; nefret duygularının şu ya da bu bi-

çimde e e yöneltildiğini, evlilik yaşamının dayandırılması gereken temelini —yani karı-koca arasındaki sevgi dolu ilişkinin— altını oymak üzere her iki tarafın da bu duygularını devreye soktuğunu gözlemleyebiliriz. O zaman hangi yolun doğru olduğuna karar vermeyi t rebilimcilere bırakmamız gerekir.

Böyle bir yaklaşım bizi bu tür evlilik çatışkılarını karşısında bütünüyle umarsız bırakmaz. Bu çatışkılarını besleyen bilinçaltı kaynakların bulunuşu, yalnız tekeşlilik ülküsünü değil, çokeşlilik eğilimlerini de öyle-sine zayıflatabilir ki, bu çatışkılarını yenme olasılığı ortaya çıkar. Ayrıca elde ettiğimiz bilgiler bize bir başka biçimde de yardım eder. İki kişinin evlilik yaşamındaki çatışkılarını gördüğümüz zaman ister istemez tek çözümün ayrılmalara olduğunu düşünürüz. Her evlilikte yer alan çeşitli çatışkılarının kaçınılmazlığını ne kadar iyi kavrarsak, bu tür denetimsiz kişisel izlenimlere karşı tutumumuzun sakınmak olması gerektiğine inancımız da o denli pekişir; dolayısıyla gerçek yaşamda bunları denetleyebilme yeteneğimiz artar.

AYLIK KANAMA ÖNCESİ GERİLİM^(*)

ALABİLDİĞİNE dikkat çekici bir görüngü olan aylık kanama dönemlerinin kaygıyla kuşatılmış düşlemlerin başlangıç ve odak noktası olduğunu görmek hiç de şaşırtıcı değildir. Bu özellikle, kaygının cinsel öğelerle ilişkili olduğunu öğrendiğimizden beri böyledir. Deneyimlerimiz, etkileşici budunbilimsel olguların yanı sıra, tek tek ele alıp çözümleme uyguladığımız hastalardan da elde edilmiştir. Bu kaygılı düşlemler her iki cins tarafından da kurulur; ilkel insanların¹ yasakları, erkeklerin kesinlikle aylık kanama dönemleri üzerinde toplanan kadın korkularının etkili kanıtlarını taşımaktadır. Kadınlara uygulanan bütün çözümler kanamayla birlikte kadında etken ve edilgen yapıda acımasız tepilerle düşlemlerin uyandığını göstermektedir. Bu düşlemleri ve bunları yaşayan kadınlar için anlamlarını kavrama konusunda yetersiz olmamıza karşın, elde ettiklerimiz bize kullanışlı ve yararlı bir araç sağlamıştır. Bu bilgiler, aylık kanama dönemlerinin çeşitli ruhsal ve işlevsel bozukluklarını sağaltım açısından etkilememizi sağlar. Rahatsızlıkların yalnız kanama dönemi sırasında değil, daha az sıkıntı vermekle birlikte kanamanın başlangıcından daha önceki günlerde de sıklıkla

(*)"Die Prämenstruellen Verstimmungen" *Zeitschr. f. Psychoanalytische Pädagogik*, Cilt 5, No. 5/6 (1931), sayfa 1-7. Karen Horney Vakfı'nın izniyle çeviri olarak yeniden basılmıştır.

¹Bu noktada aylık kanama dönemini çevreleyen yasakların nedenlerine girmeyeceğim; salt Daly'nin "Hindu Mythology and Castration Complex, 1927" ve "The Menstruation Complex, 1928" adlı derin ve aydınlatıcı bilgiler içeren yazılarına değinmekle yetineceğim. *Internationaler Psychoanalytischer Verlag. (C.D. Daly'nin Zeitschr. f. psychoanalytische Pädagogik, Cilt 5, No. 5/6'da yer alan yazısına da bakın.)*

görülmesine pek aldırış edilmemesi dikkate değer bir konudur. Bu rahatsızlıklar genelde bilinen şeylerdir; bunlar her şeyi gereğinden fazla önemseme duygusu, bir kayıtsızlık ya da ağırlık duyumu, yoğun bir kendini aşma duygusundan başlayıp, belirgin bir karamsarlığa ciddi bir çöküntüye kadar uzanan çeşitli derecelerdeki gerilimleri kapsar. Bütün bu duygular genellikle öfke ve kaygıyla iç içedir. Duygu durumundaki bu düzensiz değişim insanda, sahici aylık kanama dönemi rahatsızlıklarından çok, sıradan günlük yaşantılara yakınmış gibi bir izlenim uyandırır. Bu duygu değişimleri sağlıklı kadınlarda da sık sık görülür ve genellikle bir hastalık süreci izlenimi vermez. Ayrıca bunlar ender olarak ruhsal rahatsızlıklarla ya da duygu dönüşümüyle birleştirilir.

Bunların, aylık kanamalar üzerinde kurulan düşlemlerle pek az ilgisi olduğu açıktır. Bunlar gerçekten sahici aylık kanama rahatsızlıklarına dönüşebilir ama genellikle kanamanın başlamasıyla birlikte gelen bir rahatlama duygusuyla, geriler. Bazı kadınlar bu rahatsızlıkların aylık kanama dönemiyle ilişkisini her görüşte şaşkınlığa düşer. Bu kadınlar kanamayla birlikte gelen söz konusu rahatlama duygusunu bütün bu eziyet verici karabasanın, tepeden tırnağa bedensel bir süreç aldatmacasından başka bir şey olmadığını savunarak açıklar. Bu koşulların gerçekten de kanama ve buna yakıştırılan yorumla hiçbir ilgisi olmadığını öne süren kuramı destekleyen bir başka etmen de, bunların ilk kanamadan önceki bir dönemde, yani olması beklenen bir kanamayla bilinçaltı bir ilişki kurulamadığı zamanda bile sık sık görülmesidir. Burada ruhsal süreç, bedensel olana koşuttur çünkü kanama dönemi salt kan yitirmekten başka bir şeydir.

Aylık kanama dönemi gerilimleri işlevsel konulara yönelen hekimlerden çok bizi ilgilendirmektedir. Çünkü, hekimle tüm sürecin en temel, hatta belki de en önemli olaylarının kanamanın başlangıcından önce yer aldığını bilirler. Bedensel olarak belirlenmiş genel işlevsel yük düşüncesiyle kolayca yetinirler.

Bu olayları kısaca gözden geçirmek yararlı olur düşüncesindeyim. İki aylık kanamanın aşağı yukarı ortasında yumurtalıklardan birinde bir yumurta olgunlaşır, çevresindeki zar (bezcik) yırtılır ve yumurta, döllenme olursa yuvalanacağı döl yatağına doğru tüplerden inmeye başlar.

Yumurta yaklaşık iki gün canlı kalır ve döllenmeye hazır olur. Bu arada yumurtanın yırtılan bezciği corpus luteum'a (sarı kütleye) dönüşür. Bu sarı kütle işlevsel olarak bir içsalgı bezidir — yani saf biçimiyle son günlerde ayrıştırılabilen bir öz salgılar. Buna “dişilik salgısı” (östrojen) denir, çünkü yumurtalıkları alınmış farelerde bile bir kızışma çevrimi yaratabilme gücüne sahiptir. Bu dişilik salgısı dölyatağı üzerinde öyle bir biçimde etkili olur ki, dölyatağının içini kaplayan sümüksü zar sanki gebelik başlayacakmış gibi bir değişime girer; yani bu sümüksü zar süngerimsi bir yapı kazanır, kanla dolar ve içinde yer alan salgı bezleri salgıyla şişer. Döllenme olmazsa, sümüksü zarın yüzeysel katmanları dökülür, dölütün büyümesi için toplanan özdek atılır ve bunları izleyen kanamayla ölü yumurta akıp gider. Aynı zamanda sümüksü zarın yenilenmesi başlar.

Dişilik salgısının işlevi bu tek etkiyle sona ermez; kanama döneminin başlangıcından önce beze dokularında edimsel bir büyüme gösteren memelerde olduğu gibi, öbür üreme organları da şişer. Ayrıca salgılar, kan basıncını, enerjisi dönüşümünü (metabolizma) ve beden ısını ölçülebilir derecede etkiler. Bu etkilerin boyutlarına bakarsak, kadınların yaşamında dirimsel anlamı döllenme süreci için aylık hazırlık demek olan, büyük bir tartımlı çevrimden söz edebiliriz.

Bu dirimbilimsel olaylar hakkında bildiklerimiz, bize aylık kanama dönemi gerilimlerinin ayrıntılı ruhsal içeriği hakkında herhangi bir bilgi vermez, yine de belirli ruhsal süreçler bu bedensel olaylara koşut olduğu ya da bunları ortaya çıkardığı için gerilimlerin anlaşılması açısından bilinmeleri gereklidir.

Bu söylediklerimiz asal olarak yeni bir şey değildir. Tanımlanan olaylarla birlikte cinsel enerjide de bir artış olduğu kanıtlanmış dirimsel bir olgudur. Benzer olaylar hayvanlarda da açıkça gözlemlenebilir; sözü edilen salgiya, dişilik salgısı adının verilışı de bu ilişki yüzündendir. İnsan türünün dışısındaki cinsel enerji artışının ruhsal açıdan benzerlik gösteren koşut bir süreç içerdiğini öne süren Havelock Ellis gibi tanınmış araştırmacılarla aynı görüşü paylaşıyoruz. Dolayısıyla kadınlar kültürel kısıtlamaların karşlarına çıkarttığı güçlükler nedeniyle, cinsel enerji gerilimi artışını kendi içlerinde yenme sorunuyla yüz yüze gelirler. Kaçınılmaz içgüdüsel gereksinimleri giderecek fırsatlar bu-

lunsa, sorun kolayca çözülür. Ama iç ya da dış nedenlerle böyle fırsatlar doğmazsa, her şey güçleşir. Bu ilişki sağlıklı yani ruhsal-cinsel gelişimi görece bozulmamış kadınlarda da doğrulanmıştır. Bu kadınların aylık kanama dönemi rahatsızlıkları, sevi yaşamları doyurulduğu zaman yok olmakta, doyumsuz deneyimler yaşayıp dış engellemelerle karşılaştıkları zamansa yeniden ortaya çıkmaktadır. Bu gerilimleri yaratan düzeneklerin gözlemlenmesi, engellemeleri herhangi bir nedenle kötü bir biçimde karşılayan, bunlara öfkeli² bir tepki gösteren ama bu öfkeyi dışa vuramayan ya da pek azını vurabilen, dolayısıyla kendi kendini yiyen kadınlarla ilgilendiğimizi göstermektedir.

Çok daha ciddi belirtilerle karmaşık düzenekler, coşku ketlemeleri nedeniyle doyumsuz kalan kadınlarda görülür. Canlılıklarını bir ölçüde yitirdikleri için acı çekmekle birlikte, bu kadınların pek de sağlam olmayan bir denge kurdukları izlenimini ediniriz. Bununla birlikte, cinsel enerji arttığında, enerjinin çıkış yolu kapatılır, artık dengede tutma olanağı da kalmaz. Böylece gösterdikleri belirtiler açısından çocukluk tepkilerinin yeniden boy göstermesi olarak tanımlanabilen, bir gerileme görüngüsü, her bireyde farklı olmak üzere ortaya çıkar.

Bakımevi gözlemleriyle desteklenen bu tepkilerin doğruluğuna karşı çıkmak, hemen hemen olanaksızdır. Bununla birlikte, aylık kanama dönemi gerilimleri, özellikle daha ılımlı olanları, beklendiği kadar değilse bile sık sık görüldüğüne göre, bu nedensellik ilişkisini sınırlayan koşulların bulunup bulunmadığını sorgulamamız gerekir. Bunların hiç görünmediği sinirceler bile vardır. Sözü edilen son soruya yanıt verebilmek için, üretken cinsel enerjinin birikimiyle gelişiminin, kanama dönemi öncesi gerilimin varlığı ya da yokluğuyla birleştirilmesi gerekir. Bu, bireysel koşulların bazı yönlerinin belki daha iyi anlaşılmasını sağlar. Her şeyden önce şu soruyu yinelemeliyiz: Kanama döneminde ortaya çıkan gerilimlerin özgül etkeni, gerçekten cinsel enerjinin bu biçimde artışı mıdır?

Aslında burada ruhsal bir olayın yalnız bir yönünün etkilerini ele almış, dolayısıyla öteki yönü, yani dirimbilimsel açıdan belirleyici olanı

²Bu gibi tepkilerin aldığı biçim, sözü edilen süreçlerin genel açıklaması bakımından konumuzun dışında kalmaktadır.

göz ardı etmiş olduk. Cinsel enerji artışının dirimbilimsel açıdan gebe kalmaya hazırlık anlamına geldiğini ve kaçınılmaz değişikliklerin de bu gebelik hazırlığına yaradığını unutmamalıyız.

Bu nedenle şu soruların sorulması gerekir: Kadının, bilinçaltında bu süreçlerin ayrımına varma olasılığı var mıdır? Gebeliğin bedensel hazırlığı kendini ruhsal yaşamda bu biçimde gösteriyor olamaz mı?

Şimdi deneyimimizi gözden geçirelim. T. adlı bir hastam kanama dönemi öncesinde düşlerinin hep duyumsal ve kıpkırmızı olduğunu, kendini kötülük ve günah yüklü bir şeylerin baskısı altında kalmış gibi duyumsadığını, bedeninin ağırlaşmış olduğunu, sormadan söylemişti. Kanamanın başlamasıyla birlikte hemen bir rahatlama duygusu geliyordu. O zaman hep bir çocuk dünyaya getirdiğini düşünüyordu. Bu hastamın yaşamöyküsündeki ayrıntılar şöyleydi: Ailedeki en büyük çocuk oydu, kendinden başka iki küçük kız kardeşi vardı; annesi baskıcı ve kavgacı bir kadındı; babasıysa koruyucu bir sevecenlikle kendini hastama adamıştı. Birlikte çıktıkları gezilerde baba-kıza evli bir çift gözüyle bakılıyordu. On sekizindeyken, kişilik ve görünüş olarak babasına benzeyen, kendinden otuz yaş daha büyük biriyle evlenmişti. Kocasıyla birkaç yıl hiçbir cinsel ilişkiye girmeksizin mutlu yaşamıştı. Bu dönemde çocuklara karşı içinde yoğun bir soğukluk duymuştu. Sonraları, yavaş yavaş evliliğiyle yaşamı kendisini doyurmamaya başlamış, çocuklara karşı tutumunda bir değişiklik olmuştu. Anaokulu öğretmenliğiyle ebelik arasında bir süre kararsız kalmış, sonra öğretmenliği seçerek bir meslek edinmeye karar vermişti. Öğretmen olarak geçirdiği yıllarda, çocuklara belirgin bir sevecenlik göstermiş; sonra yaptığı iş ona ters gelmeye başlamıştı. Bunların kendi çocukları değil, başkalarınınkiler olduğunu düşünüyordu. Gebe kalmak yerine dölyatağında ırların çıktığı, bu örgein alındığı kısa bir dönem dışında, cinselliği hep yadsımıştı. Cinsel arzuları, ancak çocuk sahibi olması olanaksızlaştıktan sonra kendini göstermişti. Bu kabataslak tanım bir şeyi —bu durumda en çok bastırılanın çocuk arzusu olduğunu— göstermek açısından umarım yeterlidir. Bu hastamın sinirce yapısı, analıkla çocuksuluğun güçlü yönlerini gösteriyor ve kendi bütünlüğü içinde aynı ana sorunun ayrıntılarını oluştuyordu.

Bu olayda, çocuk arzusunu neyin pekiştirdiği ve böylesine yoğun bir baskıya neyin yol açtığı sorusuna girmeyeceğim. Düşündürücü ka-

nıtlar, benzer yapıdaki öbür olaylarda olduğu gibi burada da, yıkıcı tepilerle eski bağlantılar yüzünden, kaygı ya da suçluluk duygularının çocuk sahibi olma arzusunu aşırı derecede öne çıkarttığını göstermeye yeterlidir.

Böyle bir baskı, aşırıya kaçarsa, kişinin çocuk yapma arzusunu tam anlamıyla ve edimsel olarak yadsımasına yol açar. Özellikle güçlü bir çocuk arzusunun görece kesinlikle yakıştırıldığı, ama gerçekleşmesi konusunda en ufak bir olasılığa bile yer bırakmayacak ölçüde güçlü bir savunmanın bulunduğu olayların ayrıksız tümünde ve sinirce yapısının geri kalanından bağımsız olarak kanama dönemi öncesi gerilimlerini hep görmüşümdür. Bu durum bizde şaşkınlık uyandırır ve örgenliğin gebe kalmaya hazırlandığı bir sırada, bastırılmış çocuk arzusunun, ruhsal dengenin bozulmasına yol açarak bütün karşıt-duygu yatırımlarıyla devinime geçtiği varsayımını öne sürmemize neden olur. Bu çatışkırı açığa vuran düşler, aylık kanamanın hemen öncesinde yer alan bir dönemde, çarpıcı bir sıklıkla ortaya çıkar. Bununla birlikte, zaman içinde bu düşlerle karşılaşma sıklığının denetlenmesi için, analık sorunlarını bir biçimde ele alan daha kesin deneylerin yapılması gereklidir. Örneğin açıkça güçlü bir çocuk arzusu beslemesine karşın, bunun gerçekleşmesine izin verecek, cinsel ilişkiye girme korkusundan başlayıp çocuk bakımına uzanan, tüm evrelerden duyduğu korkunun kaygıyla sonuçlandığı bir hastamda aylık kanama öncesi gerilimler düzenli olarak ortaya çıkıyordu; doğururken ölme korkusunun, çocuğa duyduğu güçlü arzusunun gerçekleşmesini engellediği bir başka kadında da aynı gerilimler vardı.

Çocuk arzusunun çok çatışkılı olmasına karşın, gebeliklerin ve doğumların yer aldığı durumlarda, kanama dönemi öncesi gerilimlerin daha az ortaya çıktığını düşünüyorum. Burada, yaşamlarında analığa çok önemli bir yer veren, ama sabah bulantıları, doğum sırasında kasılma zayıflığı ya da çocuklarına karşı aşırı koruyucu bir tutum takınma gibi analığı çağrıştıran bilinçaltı çatışkaların görüldüğü bazı kadınlardan söz ediyorum.

Burada izlenimlerimi büyük bir sakınlımla özetleyeceğim. Sanırım bu gerilimler, çocuk arzusunun edimsel deneyimlerle arttırıldığı ama herhangi bir nedenle sahiden gerçekleşmesinin olanaksızlaştığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Analık duygusu fazlasıyla gelişmiş ama gene

de içi çatışkı dolu bir kadınla ilgili gözlemlerim bana, cinsel enerji gerilimindeki artışın bu durumdan tek başına sorumlu olmadığını açıkça gösterdi. Bu kadın, bir erkekle cinsel ilişkileri genellikle doyurucu olduğu zamanlarda bile, rahatsız edici kanama öncesi gerilimlerin acısını çekiyordu. Bununla birlikte, özellikle o sıralarda çok güçlü duyumsadıgı çocuk doğurma arzusunu gerçekleştirmesine birtakım inandırıcı nedenler yüzünden olanak yoktu. Kanama öncesinde memeleri şişip irileşiyordu. Yaşamının bu evresinde düzenli olarak çocuk doğurma sorunları konusunda tartışmalar çıkıyordu; bu tartışmalar bazen korunma yolları ile ilgili kaygılar, bunların etkileriyle olası zararlarını tartışma kılığında başgösteriyordu.

Henüz sözünü etmediğim bir başka görüngü de, cinsel enerji artışının genellikle kanama öncesi gerilimlerin ortaya çıkmasında gerçekten payı olduğunu ama bunun özgül etken olmadığını göstermektedir. Kanamanın başlamasıyla ortaya çıkan belirgin rahatlama söz ediyorum. Cinsel enerji artışı, kanama dönemi boyunca sürdüğü için coşkusalsal gerilimin birden düşüşü bu açıdan anlaşılamaz. Bununla birlikte, T. adlı hastamın “bebek gitti işte” deyişi gibi, kanamanın başlangıcı gebelik düşlemlerini sona erdirir. Bireylere özgü ruhsal süreçler birbirinden farklı olabilir. Yukarda sözü edilen hastaların birinde kurban verme düşüncesi önde geliyordu. Söz konusu kadın kanamanın başlangıcında “Tanrı kurbanı kabul etti” diye düşünebiliyordu. Bunun gibi, güçlü bir biçimde yadsınan düşlemler sona erdiği için, gerilimin rahatlama, her bireyde farklı olmak üzere, bazan kanamayla simgelenen düşlemlerin bilinçaltındaki doyumuna ya da üstben’in gevşemesine bağlı olabilir. Temel olgu, bütün bunların kanamanın başlamasıyla son buluşudur.

Kısaca özetlersek, burada sıralanan bütün izlenimlerden, kanama öncesi gerilimlerin doğrudan doğruya gebelik hazırlığının bedensel süreçleri tarafından yaratıldığını öne süren varsayım ortaya çıkar. Şu ana kadar bu ilişkiler konusunda öylesine güvenilir bilgiler elde ettim ki, bu rahatsızlığın belirdiği durumlarda hastalığın ve kişiliğin çekirdeğinde çocuk arzusunu barındıran çatışkılar bulacağımı hemen kestirebilirim. Nitekim, bu beklentim konusunda şimdiye kadar hiç yanılmadım.

Bu düşüncenin sınırlarını, kadın hastalıkları uzmanlarının görüşlerine ters düşecek biçimde bir kez daha belirlemek istiyorum. Biz temel bir zayıflıkla, yani kadınların daha az verimli oluşu gibi yanlı bir sonu-

ca yol açan koşulla ilgilenmiyoruz. Kadın çevrimindeki bu özel zamanın, analık düşüncesinin bile birçok çatışkı doğurduğu kadınlarda bir yüke dönüştüğüne inanıyorum.

Gene analığın kadınlar için Freud'un düşündüğünden çok daha önemli bir konu olduğuna inanıyorum. Freud hep, çocuk arzusunun "bütünüyle ben-ruhbilimine ait olduğunu"³, erkeklik örgenine sahip olamayıştan kaynaklanan düş kırıklığı yüzünden ikincil olarak ortaya çıktığını⁴, bu nedenle de asal içgüdü olmadığını söyler durur.

Bense tam tersine, çocuk arzusunun erkeklik örgenine sahip olma arzusundan ancak ikincil derecede etkilenip pekişebileceğine, arzusun birincil olduğuna ve dirimsel alanda içgüdüsel olarak kök saldığına inanıyorum. Kanama dönemi gerilimleriyle ilgili gözlemler, bana ancak bu asal kavram temelinde anlaşılabilir gibi geliyor. Gerçekten de, Freud'un "dürtüler" konusunda ortaya attığı koşulların tümünü çocuk isteğinin karşıladığını salt bu gözlemlerin bile gösterebileceğine inanıyorum. Bu nedenle analık dürtüsü "sürekli devinen içbedensel uyaranların ruhsal açıdan anlatımıdır."⁵

³Sigmund Freud, "On the Transformation of Instincts with Special Reference to Anal Erotism" (1916), *Collected Papers*, Cilt II, sayfa 164-71.

⁴Sigmund Freud, "Some Psychological Consequences of the Anatomical Differences Between the Sexes" (1925), *Collected Papers*, Cilt V, 1956, sayfa 175-80.

⁵Freud, "Three Papers on the Theory of Sex," *Collected Papers*, Cilt V.

CİNSLER ARASINDAKİ GÜVENSİZLİK^(*)

BUGÜN cinsler arası ilişkilerde yer alan bazı sorunlar üzerinde konuşurken, sizlerden düşkürlüğüne uğramamanızı isteyeceğim. Sorunun hekimler için son derece önemli olan yanları üzerinde öncelikle durmayacağım. Yalnız konuşmamın sonunda sağaltım sorununu kısaca ele alacağım. Cinsler arasındaki güvensizliğin ruhsal nedenlerine dikkatlerinizi çekmek, benim için daha büyük bir önem taşıyor.

Kadınlarla erkekler arasındaki ilişkiyi, çocuklarla ana-babalar arasındaki ilişkiye benzetebiliriz, çünkü dikkatlerimizi ilişkinin olumlu yönleri üzerinde toplamayı yeğleriz. Sevgiyi asal olarak belirlenmiş bir etmen, düşmanlığıysa rastlantıyla çıkmış ve sakınılması gereken bir olay saymayı yeğleriz. “Cinsler savaşı” ve “cinsler arası düşmanlık” gibi savsözleri çok iyi bilmemize karşın, bunların pek bir anlamı olmadığını da kabul etmemiz gerekir. Bunlar dikkatlerimizin erkeklerle kadınlar arasındaki cinsellik ilişkisi üzerinde yoğunlaşmasına yol açar; bu da bizi fazlasıyla tek-yanlı bir bakış açısına sürükler. Aslında birçok hastalık öyküsünden elde ettiğimiz bilgilere bakarsak, sevgi ilişkilerinin açık ya da gizli düşmanlıkla kolayca yok edilebileceği sonucuna varabiliriz. Öte yandan suç, bireysel talihsizlikler, eşlerin geçimsizliği, ve toplumsal ya da parasal nedenler gibi güçlülere yüklemeye de hazırızdır.

^(*) 20 Kasım 1930'da Alman Kadınlar Tıp Demeyi'nin Berlin-Brandenburg Dalı toplantısında yer alan konuşma. "Das Misstrauen zwischen den Geschlechtern." *Die Ärztin*, VII, VII (1931), sayfa 5-12. Karen Horney Vakfı'nın izniyle çeviri olarak yeniden basılmıştır.

Erkeklerle kadınlar arasındaki kötü ilişkilerin nedeni olduğunu düşündüğümüz bireysel etmenler, biraz önce sözü edilen etmenlere uygun olabilir. Bununla birlikte sevgi ilişkilerinde karışıklıkların çok sık görülüşü, ya da daha iyi bir anlatımla, düzenli olarak ortaya çıkışı yüzünden, bu karışıklıkların bireysel olaylarda ortak bir altyapıdan kaynaklanıp kaynaklanmadığını; cinsler arasında kolayca ve sık sık beliren kuşkuculuğun ortak bir paydası bulunup bulunmadığını kendimize sormak zorundayız.

Kısa bir konuşma çerçevesi içinde, bu denli geniş bir alanda yapılan araştırmanın sonuçlarını eksiksiz vermeye çalışmak hemen hemen olanaksızdır. Bu nedenle, evlilik gibi toplumsal kurumların kökeniyle etkilerinde yer alan etmenlerin sözünü etmeyeceğim. Burada yalnız ruhsal açıdan anlaşılabilir etmenlerin bazılarını rastgele seçip cinsler arasındaki gerilimle düşmanlığın nedenleri ve etkileri üzerinde duracağım.

Sözlerime son derece sıradan bir şeyle —yani bu kuşkuculuk havasının çoğu kez anlaşılabilir hatta haklı gösterilebilir oluşuyla— başlayacağım. Sanırım bu durum bireysel olarak eşlerle değil, coşkunun yoğunluğu ve bunun dizginlenmesi güçlüğüyle ilgilidir.

Bu coşkuların, sonsuzluğa ve sınırsızlığa sıçrayış anlamına gelen bir esrimeye, kendinden geçmeye, kendini bırakmaya yol açtığını bilir ya da sezeriz. Belki de gerçek tutkunun bu denli ender rastlanır oluşunun nedeni budur. Çünkü iyi bir işadamı gibi, bütün yumurtalarımızı bir sepete koymaktan hoşlanmayız. Sakınlı davranmaya eğilimli, hemen gerilemeye hazırızdır. Böyle olabileceği gibi, aynı zamanda, korunma içgüdümüz yüzünden, kendimizi bir başka kişide yitirmenin doğal korkusunu da içimizde taşıyız. Sevdanın, eğitimin ve ruhçözümlemesinin başına gelenlerin nedeni budur. Herkes bu konuları çok iyi bildiğini sanır ama gerçekten bilen yalnız birkaç kişidir. İnsanlar kendilerinin ne kadar az verdiklerine bakmaksızın, eşlerinde hep eksiklik bulur, içlerinde sevgiden çok “zaten beni gerçekten hiçbir zaman sevmedin ki” duygusunu taşırlar. Kocasını kendisine bütün sevgisini, zamanını ve ilgisini vermediği için canına kıymayı düşünen bir kadın, kendi düşmanlığının, gizli kinciliğinin ve saldırganlığının ne kadarının, davranışlarına yansdığına dikkat bile etmez. Bir yandan kocasındaki sevgi

eksikliğini görüp bunu yoğun bir biçimde duyumsarken, bir yandan da kendi engin “sevgisi” yüzünden umutsuzluğa kapılır. (Bir kadın düşmanı olan) Strindberg bile, kendini savunmak için bir kezinde kadınlardan nefret etmediğini, kadınların ondan nefret edip kendisine eziyet ettiklerini söylemeyi becerebilmişti.

Burada hiçbir biçimde hastalık görüngüsünü ele almıyoruz. Hastalık durumlarında salt genel ve sıradan olayların çarpıtılıp abartılmış biçimini görürüz. Bir dereceye kadar herkes, kendi düşmanlık tepilerini göz ardı etme eğilimi gösterip, bilinçaltındaki suçluluk duygularının baskısı altında bunları eşine yöneltebilir. Bu süreç kaçınılmaz olarak eşin sevgisi, bağlılığı, içtenliği ve inceliği konusunda gizli ya da açık bir güvensizliğe neden olur. İşte bu nedenle eşler arasındaki nefretten değil, güvensizlikten söz etmeyi yeğledim, çünkü deneyimlerimize uygun olarak güvensizlik konusunu daha iyi tanıyoruz.

Olağan sevi yaşamımızdaki daha ileri derecede ve önlenemez olan, düş kırıklıklarıyla güvensizlik, kaynağını, yoğun sevgi duygularımızın içimizde derinlerde bir yerde uyuklayan gizli beklentilerimizle mutluluk özlemlerimizi devinime geçirmesinden alır. Yapısı aykırılık taşıyan ve her yönde sınırsız bir gelişim gösteren bilinçaltı dileklerimiz, burada doyurulmayı beklemektedir. Eşin bizi yönetebilmesi için güçlü, bizim onu yönetebilmemiz içinse zayıf, hem alacağı tatlardan özveride bulunabilen hem de duyarlı olmamız beklenir. Hem bizi baştan çıkma-ya zorlaması hem de yumuşak olması, salt bize zaman ayırması, ama bunun yanı sıra yaratıcı işlerle de dopdolu uğraşması gerekir. Bütün bu beklentilerimizi gerçekten yerine getirebileceğini kabul ettiğimizdeyse, ona gözde büyütülmüş bir cinsellik parıltısı yakıştırırız. Bu biçtiğimiz aşırı değerın büyüklüğünü sevgimizin ölçütü sanırız ama bu aslında yalnız beklentilerimizin büyüklüğünü gösterir. İsteklerimizin yapısı, gerçekleştirmelerini olanaksız kılar. İyi kötü başa çıkabileceğimiz düş kırıklıklarımızın kökeni bunda yatar. Gizli beklentilerimizin boyutlarını bilmeyişimiz gibi, uygun koşullar altında düş kırıklıklarımızın da birçoğunun farkına bile varmayız. Babasının gökyüzünden yıldızları indirip kendisine veremeyeceğini anlayan bir çocuk gibi, bizim de içimizde güvensizliğin izleri kalır.

Kuşkusuz buraya kadar ki düşüncelerimiz ne yeni ne de özellikle çözümseldir; üstelik daha önce çok daha iyi bir biçimde anlatılmıştır. Çözümsel yaklaşım şu soruyla başlar: İnsan gelişimindeki hangi özel etmenler, beklentilerle bunların gerçekleşmeleri arasındaki karşıtlıklara yol açar ve bunların belirli durumlarda özel bir imlem kazanmasının nedeni nedir? Konuyu genel bir irdelemeyle ele alalım. İnsanlarla hayvanların gelişimi arasında temel bir farklılık —yani çocuğun başkasına bağımlı ve zayıf olduğu uzun bir dönem— vardır. Çocukluk cenneti, genellikle yetişkinlerin düştükleri bir yanılsamadır. Çocuk için bu cennet tehlikeli canavarlarla doludur. Burada karşı cinsle yaşanan tatsız deneyimler kaçınılmazdır. Bunu doğrulamak için, çocuğun çok küçük yaşlarda bile yetişkinlerinkine benzeyen ama gene de onlardan farklı, coşkulu ve içgüdüsel cinsel arzulara sahip olduğunu anımsamamız yeter. Çocuklar, dürtülerinin ereği, her şeyden önce de isteklerinin bozulmamış bütünlüğü açısından yetişkinlerden farklıdır. İsteklerini dolaysız iletmek onlar için zaten zordur, bunu başardıkları zaman da ciddiye alınmazlar. Ciddiyetlerine bazen şirinlik olarak bakılır bazen de aldırış edilmez ya da yadsınır. Kısacası çocuklar azarlanmış, aldatılmış, yalan söylenmiş oluşlarının acı dolu ve aşağılayıcı deneyimlerine katlanırlar. Ayrıca kardeşlerin ya da ana-babanın yanında ikincil konumda tutulup yetişkinlerin onlardan esirgediği hazları bedenleriyle oynayarak aradıklarında korkutulup ürkütülürler. Bütün bunlarla karşılaşan çocuk görece güçsüzdür. Ya öfkesini açığa vuramaz, ya pek azını vurabilir, ayrıca anlaksal bir kavrayışla bu deneyimin üstesinden de gelemeyiz. Dolayısıyla öfkeyle saldırganlık çocuğun içinde, pek az ayırdına varılabilen, bir yetişkinin gözünde kabahat sayılan aşırıya kaçmış düşlemler olarak yığılıp kalır; bu düşlemler zorla almak ve çalmaktan başlayıp öldürme, yakma, parçalama ve boğmaya kadar gider. Çocuk içinde taşıdığı bu yıkıcı güçlerin pek azının ayırdında olduğu için, dışediş yasasına göre, büyüklerin de kendisine aynı biçimde gözdağı oluşturduğunu düşünür. Hiçbir çocuğun yakasını kurtaramadığı kaygıların kökeni işte buradadır. Bu, daha önce sözünü ettiğim sevgi korkusunu daha iyi anlamamıza olanak verir. İşte tam burada, yani bütün alanların en akıldışı olanında, bizi içgüdüyle savunmaya geçiren çocukluktaki gözdağı

verici ana-babadan kaynaklanan eski korkumuz canlanır. Bir başka deyişle sevgi korkusu, hep bizim başkasına, başkasının bize yapabileceklerinden doğan korkuyla karışır. Örneğin Aru Adaları'nda bir erkek, bir tartışma çıkar, saçını yakıp kendisini hasta eder diye, sevdiğine saçından bir tutam armağan etmez.

Çocukluk çatışkılarının daha sonraki yaşamda karşı cinsle ilişkileri nasıl etkileyebileceğini kısaca tanımlamak istiyorum. Bunun için örneksel bir durumu ele alalım. Babası tarafından çok büyük bir düş kırıklığına uğratarak incitilen kız çocuk, doğuştan gelen içgüdüsel erkekten birşeyler alma arzusunu, kinci bir zorla edinmeye dönüştürür. Dolayısıyla daha sonraki tutumu belirleyecek dolaysız gelişim çizgisinin temeli atılmış olur; bu temele göre kadın analık içgüdülerini yadsı-makla kalmaz, aynı zamanda tek bir dürtüye sahip olur; erkeğe zarar vermek, onu sömürmek, kanını iliğini kurutmak ister. Kadın bir kan içici olmuştur. Şimdi de alma arzusundan, zorla elde etmeye yönelik benzeri bir dönüşümün bulunduğunu varsayalım. Diyelim ki zorla elde etme arzusu, suçluluk taşıyan bilinçten kaynaklanan kaygıya bağlı olarak bastırılmış olsun; işte burada karşımıza bütün erkekler kendilerinden birşeyler isteyeceğinden kuşkulandır diye korktuğu için, onlarla ilişki kuramayan belirli bir kadın tipi oluşumuna yol açan temel düşünce çıkar. Bu aslında kadının, bastırılmış arzularının karşısındaki erkek tarafından anlaşılması korkusudur. Ya da kendi bastırılmış arzularını bütünüyle erkeğe yükleyerek, bütün erkeklerin amacının salt kendini sömürmek olduğunu, ondan yalnız cinsel doyum istediğini, sonra bir yana atıvereceğini kurar. Ya da tepkisel aşırı utangaçlığın bastırılmış erk dürtüsünü gizlediğini düşünelim. O zaman karşımıza kocasından birşey istemekten ya da verileni kabul etmekten çekinen kadın türü çıkar. Bununla birlikte bu tür kadınlar bastırılmış isteklerinin yeniden ortaya çıkmasına bağlı olarak, iletilmemiş, genellikle de sözlere dökülememiş arzularının doyumsuz kalışına, bunalıma girerek tepki gösterirler. Böylece erkek, dolaysız saldırganlığa oranla bunalımdan çok daha kötü etkilendiği için, kadınla birlikte kızgın tavadan ateşe atlar. Genellikle erkeklere duyduğu saldırganlığın bastırılması, kadının bütün yaşam enerjisini kurutur. O zaman kadın kendini yaşam karşısında umarsız kalmış duyumsar. Umarsızlığının tüm sorumluluğunu erkeğin sırtına yıkıp ona

soluk aldırılmaz. Böylece, aldatıcı bir umarsızlık ve çocuksuluk görünüşü altında erkeğini yöneten kadınlarla karşılaşırız.

Bunlar kadınların erkekler karşısındaki asal tutumlarının, çocukluk çatışmaları tarafından nasıl bozulduğunu gösteren örneklerdir. Bana son derece önemli görünmekle birlikte sorunları yalınlaştırma çabasıyla, bir tek nokta üzerinde —analık gelişimindeki bozukluklar üzerinde— durmadım.

Şimdi de erkeklerin ruhsal yapısındaki belirli özellikleri tanımlayacağım. Örneğin kadınlarla son derece olumlu ilişkiler kuran, onlara insan olarak çok büyük değer veren erkeklerin bile, kadınlara karşı nasıl gizli bir güvensizlik beslediğini; bu güvensizliğin, gelişme çağlarında analarına besledikleri duygularla ilişkisi olduğunu ele alıp incelemek çözümsel açıdan son derece öğretici olacaksa da, burada gelişimin bireysel çizgilerine girmek istemiyorum. Daha çok, erkeklerin kadınlara karşı takındığı belirli örneksel tutumlar üzerinde duracak; bunların tarihin çeşitli çağlarında ve farklı kültürlerde yalnız kadınlarla cinsel ilişkilerde değil, çok daha sık karşılaştığımız, erkeklerin kadınlarla ilgili genel değerlendirmeleri gibi cinsellikle ilişkisi olmayan durumlarda nasıl ortaya çıktıklarını göstereceğim.

Adem ve Havva'dan başlayarak rastgele örnekler seçeceğim. Eski Ahit'te yazıldığı gibi Yahudi kültürü açıktan açığa ataerkildi. Bu olgu kendini hiçbir ana tanrıçanın bulunmadığı Yahudi dininde; kocaya salt evlilik bağı kopararak karısını boşama hakkını veren törelerle geleneklerde ortaya koyar. Yalnız bu altyetişime bakarak, erkek eğilimini Adem'le Havva öyküsündeki iki olaydan kolayca tanıyabiliriz. Burada her şeyden önce kadının doğurma yetisi biraz yadsınmış, biraz da küçümsenmiştir: Havva, Adem'in kaburga kemiğinden yaratılmış ve acılar içinde çocuk doğurma cezasına çarptırılmıştır. İkinci, Havva'nın Adem'i bilgi ağacının yemişini yemeye kandırmasının cinsel kıskırtma sayılmasıyla kadın erkeğin başını derdesokan bir cinsel ayartıcı olarak ortaya çıkmıştır. Biri içerlemeden, öbürü kaygıdan doğan bu iki ögenin cinsler arasındaki ilişkiye, eski çağlardan günümüze dek zarar verdiğini düşünüyorum. Bunu kısaca ele alalım. Erkeğin yalnız cinsel açıdan çekici bulunduğu ve şiddetle arzulamasına karşın, baskı altında tutulması gerektiğine inandığı kadınlardan korkması gibi yalın bir olgunun da

gösterdiği üzere, erkeğin kadın korkusunun kökleri cinsellikte yatmaktadır. Öte yandan erkekleri korkuttuğu için genç kadınların ezildiği toplumlarda bile, yaşlı kadınlar büyük bir saygı görür. Bazı ilkel toplumlarda yaşlı kadınların kabile ilişkilerinde söz hakkı vardır; Asya toplumlarında erk ve saygınlığa katılabilir. Öte yandan ilkel toplumlarda kadınları, tüm cinsel olgunluk dönemleri boyunca birtakım yasaklar kuşatır. Arunta kabilesinde kadınların erkeğin cinsel örgenlerini büyüleme gücüne sahip olduğuna inanılır. İnce uzun bir ota bakarak şarkı söyleyip, bunu bir erkeğe yöneltir ya da üzerine atarsa, erkek ya hastalanır ya da cinsel örgenlerini bütünüyle yitirir. Kadınlar tuzaklarıyla erkeğin yıkımını hazırlar. Bir Doğu Afrika kabilesinde, kadının soluğunun erkeği zayıflatacağına inanıldığı için, karı-koca birlikte uyumaz. Güney Afrika kabilelerinde bir kadın çıkıp erkeğin bacağına otursa, erkek koşma yetisini yitirir; bu nedenle ava, savaşa ya da balığa gidişin iki-beş gün öncesinden başlayarak cinsel perhize girilir. Aylık kanamalar, gebelik ve doğum çok daha büyük bir korku kaynağıdır. Kanama dönemindeki kadınlar yasaklarla kuşatılmıştır — kanaması olan bir kadına dokunan erkek hemen ölür. Bütün bunların altında bir tek temel düşünce yatar: Kadın ruhlarla iletişim kurabilen dolayısıyla erkeğe zarar vermekte kullanabileceği büyülü güçlere sahip olan gizemli bir varlıktır. Bu nedenle erkek, kadını boyunduruk altına alarak kendini onun güçlerinden korumak zorundadır. Bengal’de Miriler, fazlasıyla güçlenecekleri korkusuyla, kadınların kaplan eti yemelerine izin vermez. Doğu Afrika’da Watawela’lar, kadınlar kendilerini yönetmesin diye ateş yakma işini bir giz olarak saklar. Californialı Kızılderililer kadınlarını baskı altında tutmak üzere tören düzenler; bir erkek kadınları ürkütmek için şeytan kılığına girer. Mekke’li Araplar kadınlarla efendileri arasındaki yakınlaşmaları önlemek için onları dinsel törenlere sokmaz. Orta Çağlarda da benzeri töreler görürüz — cadıların yakılışıyla Meryem tapıncı yan yana yer alır; cinsellikten bütünüyle arınmış “tertemiz” analığa Tapınmanın yanı başında, cinsel ayartıcı kadının acımasızca yok edilişi vardır. Burada gene temeldeki kaygının izleri görülür, çünkü cadı şeytanla ilişki içindedir. Günümüzdeyse kadınları daha insana özgü yöntemlerle, bazen gizlenmiş düşmanlıkla bazen de sözde

bir arkadaşlıkla, simgesel anlamda yakmayı sürdürüyoruz. Ne olursa olsun “Yahudiler yakılmalı”.^(*) Dostça ve gizli bir autos-da-fe’yle (ateşe atmayla) kadınlar hakkında birçok güzel söz söylenir, ama ne yazık ki o, Tanrı-vergisi doğal konumu yüzünden erkekle eşit değildir. Moebius, kadın beyninin ağırlığının erkeğinkinden az olduğuna dikkat çekmiştir; oysa bu noktada kabalığa hiç gerek yoktur. Tersine kadının ikincil değil, yalnız farklı olduğu vurgulanabilir, kadınların ne yazık ki erkeğin böylesine büyük değer verdiği kültürel niteliklerin pek azına sahip olabildiği ya da hiç olamadığı söylenebilir. Kadının kişisel ve coşkusal dünyalara sınıksız bağlı olduğu söylenir, bu sıradışı bir nitelik; ama ne yazık ki onun adaletli ve nesnel davranmasını engelleyip hukuk ve yönetimde, kutsal topluluklarda yer almasını engeller. Kadının yalnız sevi dünyasında yeri vardır. Zihinsel konular onun içdünyasına yabancıdır, kültürel eğilimlere ilgi duymaz. Bu nedenle, Asyalılar’ın içtenlikle inandığı gibi, kadın ikinci sınıf bir varlıktır. Kadın çalışkan ve yararlı olabilir ama, üretken ve bağımsız işler yapamaz. Gerçekten de, başbelası kanama dönemleri ve doğum tragedyası kadının gerçek başarıya ulaşmasını engeller. Bu nedenle bütün erkekler, sofu Yahudilerin yakarılarında yaptıkları gibi, kadın yaratılmadıkları için Tanrılarına sessizce şükredip otururlar.

Erkeklerin analık karşısındaki tutumları geniş ve karmaşık bir konudur. İnsanlar genellikle bu alanda hiçbir sorun olmadığına inanırlar. Bir kadın düşmanı bile ana olarak kadına ve yukarda Meryem Tapıncı konusunda belirtildiği gibi, belirli koşullar altında kadının analığına saygı göstermeye hazırdır. Daha açık bir resim çizebilmek için, iki tutum arasında bir ayırım yapmak zorundayız: Bunlar, erkeğin en temiz biçimiyle Meryem Tapıncı’nda simgelenen analık karşısındaki tutumu ile eski ana tanrıça simgesinde gördüğümüz analar karşısındaki tutumdur. Erkekler, kadınların belirli ruhsal niteliklerinde dile getirilen analığın yani besleyen, özgeci, özverili anaların yanında olmuşlardır;

(*)İNGİLİZCE’YE ÇEVİRENİN NOTU: Bu tümce, aydınlanma ve usçuluk konusunda insancılık yanlısı bir sözcü olan, on sekizinci yüzyıl Alman yazarı Gotthold Ephraim’in *Nathan the Wise* adlı yapıtından alınmıştır. Halk arasında kullanılan bir deyim olmuştur. Anlamı: Yaptığı işler ne denli değerli ve iyi-niyetli olursa olsun, bir insanın Yahudi olması onun suçlu sayılmasına yeter demektir.

çünkü böyle bir kadın, erkeğin bütün istekleriyle özlemlerini yerine getirebilecek kadının kusursuz bir biçimde somutlaşmasıdır. Eski ana tanrıçalarda erkekler ruhsal açıdan analar değil, asal anlamıyla analığa saygı gösterirdi. Ana tanrıçalar yersel tanrıçalardır, toprak gibi üretkendirler. Dünyaya yeni bir yaşam getirir ve onu beslerler. Erkeği hayran bırakan da işte bu asal güç, yani kadının yaşam-yaratan gücüydü. Sorunun kaynağı da tam burada yatmaktadır. Çünkü kendisinin sahip olmadığı yetenekleri başkasında görünce öfke duymaksızın beğenip değer vermeyi sürdürmek insanın doğasına aykırıdır. Bu nedenle erkeğin yeni bir yaşam yaratmadaki küçük payı kendince yeni bir şey yaratmanın şonsuz güdüsüne dönüşür. Övünç duyabileceği değerler yaratmıştır. Devlet, din, sanat ve bilim zaten onun yaratılarıdır ve tüm kültürümüz eril bir damga taşır.

Bununla birlikte her yerde olan burada da gerçekleşir; en büyük doyumlarla başarılar bile, eğer yüceltmeyle ortaya çıkmışsa, doğa tarafından armağan edilmemiş birşeyin yerini tam olarak tutamaz. Bu nedenle erkeklerin içinde kadınlara karşı genel bir öfkenin kırıntıları hep olagelmıştır. Günümüzde bu öfke kırıntılarını, kendi alanlarını kadınlara kaptırma tehlikesine karşı erkeklerin çevirdiği kuşku dolu savunma dolaplarında görebiliriz; gebelikle çocuk doğurmayı küçümseyip erkek cinselliğini ve örgenlerini abartma eğiliminde oluşlarının nedeni de budur. Bu tutum, kendini bilimsel kuramlarda ortaya koymakla kalmaz; aynı zamanda bütün cinsler arası ilişkilerin ve geneldeyse cinsel ahlâkın uzun erimli sonucunu oluşturur. Analık, özellikle de evlilikdışı analık —Rusya'daki son düzeltim çabaları dışında— yasalar tarafından yeterli biçimde korunmamaktadır. Tam tersine, erkeğin cinsel gereksinimlerinin doyurulmasına yönelik birçok olanak hazırlanmıştır. Sorumsuz cinselliğe hoşgörüyle bakılması ve kadının yalnız bir bedensel gereksinim nesnesi sayılıp aşağılanması erkeklere özgü tutumun öbür sonuçlarıdır.

Erkeğin kültürel üstünlüğünün zamanın başlangıcından beri var olmadığını, kadınların da son derece önemli konumda bulunduğu bir dönem yaşandığını Bachofen'in araştırmalarından biliyoruz. Yasayla törelerin merkezinde ananın bulunduğu bu döneme anaerkil dönem adı veriliyordu. Sophokles'in *Eumenides*'de gözler önüne serdiği gibi, ana-

nın canına kıymak bağışlanmaz bir suçtu; buna kıyasla babayı öldürmek daha önemsiz bir suç sayılıyordu. Erkekler ancak yazılı tarihte küçük dönüşümlerle cinsel ahlâkta olduğu gibi, tutumbilim ve hukuk alanlarında da öne geçmişlerdir. Günümüzde kadınların eşitlik elde etmek için bir kez daha savaşıma yürekliliği gösterdiği bir dönemden geçiyor gibiyiz. Bu evrenin ne kadar süreceğini söylemek şu an için olanaksızdır.

Bütün kötü olayların erkek üstünlüğünün sonucu olduğunu ve kadınlara üstünlük verilse, cinsler arasındaki ilişkilerin düzeleceğini söylemek istediğim sanılmasın. Bununla birlikte kendimize cinsler arasında herhangi bir erk çatışmasına gerek var mı sorusunu sormalıyız. Belli zamanlarda daha güçlü olan yan, konumunu korumasına ve bunu zayıf olana kabul ettirmesine olanak sağlayacak bir düşünüyapı oluşturur. Bu düşünüyapıda zayıfların farklılığı ikincilik gibi yorumlanır ve bu ayrımların değişmez, temel ve Tanrı isteği olduğu öne sürülüp kanıtlanır. Böyle bir düşünüyapının işlevi, çekişmenin varlığını yadsımak ya da saklamaktır. Cinsler arasında yer alan çekişmenin neden çok az ayrımında olduğumuz konusunda ilk başta ortaya çıkan sorunun yanıtlarından biri işte budur. Bu olgunun gizlenmesi erkeklerin çıkarınadır; düşünüyapıları üzerinde önemle durmaları, kadınların da bu kuramları benimsemesine neden olur. Bu neden uydurmaları çözümleme ve düşünüyapıları temeldeki itici güç açısından ele alıp inceleme girişimlerimiz Freud'un açtığı yolda atılmış bir adımdan başka birşey değildir.

Yorumumun, içerenin kökenini korkunun kökeninden çok daha açık gösterdiğine inanıyorum; bu nedenle ikinci sorunu kısaca ele alacağım. Erkeğin kadın korkusunun, onun cinselliğine yönelik olduğunu görmüştük. Bu nasıl anlaşılır? Bu korku en açık biçimiyle Arunta kabilinde görülür. Bu kabilede kadınların, erkek cinsel örgenlerini etkileyecek büyü bir güce sahip olduğuna inanılır. Çözümlemede iğdiş edilme kaygısıyla anlatmak istediğimiz şey işte budur. Bu, suçluluk duygularına ve eski çocukluk korkularına dek uzanan ruhsal kaynaklı kaygıdır. Bunun bedensel-ruhsal çekirdeği, sevişirken erkeğin örgenini kadının örgenine sokmasında, tohumlarını onun içine bırakmasında, ilişkinin ardından örgeninin sönmesini kadının kendisini zayıflatmasının kanıtı olarak duyumsamasında, yaşam gücünü kadının ellerine bı-

rakmak olarak yorumlamasında yatar. Aşağıdaki düşünce henüz tepeden tırnağa araştırılmamış olmakla birlikte, ruhçözümsel ve budunbilimsel bilgilere göre, anayla ilişkinin, babayla kurulan ilişkiye oranla çok daha güçlü ve dolaysız bir ölüm korkusuyla birleştirilmesi olasılığı vardır. Ölüm özleminin anaya kavuşma özlemi olarak anlaşıldığını öğrenmiştik. Afrika masallarında yeryüzüne ölüm getiren kişi, kadındır. Büyük ana tanrıçalar da ölümle yıkım getirmişlerdir. Sanki yaşam veren kişinin aynı zamanda onu alabileceği düşüncesi aklımızda yer etmiştir. Erkeğin kadın korkusu konusunda anlaşılıp kanıtlanması çok daha güç olan, ama hayvan dünyasında sık sık yinelenen belirli bir görüngünün izlenmesiyle açıklanabilecek üçüncü bir yön daha vardır. Burada genellikle erkeğin, dişisini çekmek için belirli uyaranlarla; çiftleşme sırasında dişisini tutmak için belirli örgenlerle donatıldığını görebiliriz. Eğer dişinin cinsel gereksinimi erkeğinki kadar yoğun ve sıkıntı verici olsaydı, o zaman bu tür donanımlar da anlamsız olurdu. Aslında, dişinin erkeği döllenmeden sonra, koşulsuz ittiğini görürüz. Hayvan dünyasından alınan örnekleri insanlara uygularken son derece sakınlı davranılması gerekmele birlikte, bu bağlamda aşağıdaki soruları sorabiliriz: Kadınlarda cinsel enerjinin bir bölümü doğurma süreciyle ilgili olduğu için cinsel açıdan erkeğin kadına bağımlılığı, kadının erkeğe bağımlılığından daha yüksek olabilir mi? Bu nedenle erkeklerin kadınları kendilerine bağlı tutma çabaları, onlar için yaşamsal bir konu mudur? Yapısı ruhsal kaynaklı ve erkeklere ilişkin olduğu sürece, kadınlarla erkekler arasındaki büyük erk çekişmesinin kökeninde yer aldığını düşündüğümüz etmenler hakkında söylediklerimiz şimdi-lik yeterlidir.

Sevda adını verdiğimiz o çok yönlü şey, bir uçtaki yalnızlıkla, karşı uçtaki yalnızlık arasında köprüler kurmayı başarır. Bu köprüler çok güzel olabilir ama sonsuza dek dayanabilecek olanları pek enderdir; genellikle de ağır yükler altında çökmeden kalamazlar. Başlangıçta ortaya attığımız, cinsler arasında nefrete oranla sevgiyi neden daha kolay ve açık gördüğümüz sorusunun öbür yanıtı da işte budur: Cinslerin birleşmesi bize en büyük mutluluk olanağını verir. Bu nedenle doğal olarak sürekli mutluluk fırsatlarımızı yok etmeye çalışan yıkıcı güçlerin, ne denli sarsılmaz olduğunu göz ardı etme eğilimindeyizdir.

Sonuç olarak şu soruyu sorabiliriz: Çözümsel açıdan içgörülerimiz cinsler arasındaki güvensizliğin azalmasına nasıl katkıda bulunabilir? Sevda ilişkisinde duygulanımların gücünden duyulan korkuyla, bunları denetleme güçlüğü; kendini bırakışla kendini koruma; Ben'le Sen arasında beliren çatışkılar, bütünüyle akla yakın, bitip tükenmek bilmez ve sanki doğal bir görüngüdür. Aynı şey özde, çözümsüz çocukluk çatışkılarımızdan kaynaklanan güvensizliğe hazır oluşumuza da uygulanabilir. Bununla birlikte bu çocukluk çatışkıları, yoğunluk açısından büyük değişiklikler gösterebilir ve ardında çeşitli derinliklerde izler bırakabilir. Çözümleme yalnızca bireysel olaylarda karşı cinsle ilişkileri yoluna koymakta yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda çocukluktaki ruhsal koşulları düzeltip, büyük çatışkılarının önüne geçmeye çalışır. Elbette bu bizim gelecek için beslediğimiz umuttur. Durumun gözler önüne serilmesi güdüyü ortadan kaldırmaz; yalnız çatışkıları yüzeysel konulara indirgemek yerine, onlarla kendi temelinde savaşıp alt etmek için daha iyi fırsatlar yaratılmasına yardım eder.

EVLİLİK SORUNLARI^(*)

EŞLERİN birbirlerinin gelişimsel gizil gücünü bastırıp söndürmediği, üstü örtülü gerilim akımlarının eve yansıtılmadığı, çok yoğun olduklarındaysa iyimser bir umursamazlıkla karşılandığı iyi evlilikler neden bu denli az? Bunun nedeni evlilik kurumunun, insan yaşamındaki belirli olgularla uzlaşamaması olabilir mi? Yoksa evlilik yok olmaya yüz tutmuş bir yanılsamadan başka bir şey değil mi; ya da çağdaş insan bu kurumu sapasağlam koruma konusunda yetersiz mi kalıyor? İşe yaramadığına inandığımızda yıkılıp gitmesine izin mi verecek, yoksa ona sahip mi çıkacağız? Evlilik neden genellikle sevdanın ölümü olur? Bu duruma önlenmesi olanaksız bir yasaymış gibi boyun eğmek zorunda mıyız, yoksa içeriği ve etkileri değişken, belki de yakından tanıdığımız ama gene de bizi yerlere seren içimizdeki baskıların yönetiminde miyiz?

Yüzeyde sorun son derece yalın — ama bir o kadar da umutsuz görünmektedir. Aynı kişiyle sürdürülen uzatılmış bir yaşam alışkanlığı bütün ilişkileri, özellikle de cinselliği bıkırtıcı ve sıkıcı bir duruma sokar. Dolayısıyla yavaş yavaş bir çözülme ve soğumanın ortaya çıkması kaçınılmazdır denilebilir. Van de Velde, cinsel doyumsuzluk koşullarının nasıl giderilebileceği konusunda iyi niyetli önerilerle dolu büyük bir kitap yazmıştır. Ama gözden kaçırdığı bir nokta vardır; yani hastalığı değil belirtilerini ele almıştır. Bomboş geçen tekdüze yıllar yüzünden evliliğin, ruhunu ve pırıltısını yitirdiğini söylemek, konuya yüzeysel olarak bakmaktır.

(*)"Zur Problematik der Ehe, *Psychoanalytische Bewegung*, IV (1932), sayfa 212-23. Karen Homey Vakfı'nın izniyle çeviri olarak yeniden basılmıştır.

Aslında işe karışan gizli baskıları algılamak hiç de zor olmamakla birlikte, derinliklere çevrilen her bakış gibi bu da rahatsızlık vericidir. Evlilikteki boşluğun salt yıpranmaya bağlı olmadığını, aynı zamanda gizlice işin içine girip evliliğin temellerini sarsan üstü örtülü yıkıcı baskıların sonucu olduğunu; bu boşluğun verimli bir toprağa düş kırıklıkları, güvensizlik, düşmanlık ve nefret tohumları saçmaktan başka bir şey olmadığını kavramak için Freud'un düşüncelerini okulda öğrenmek gerekmez. Bize gizemli görüldüğü için bu baskıları, özellikle de kendimizde, bulmaktan hoşlanmayız. Bunları salt tanımamız bile, kendi kendimizden rahatsız edici isteklerde bulunmamızı gerektirir. Gene de eğer evlilik sorunlarına sahiden ruhçözümsel açıdan eğilmek istiyorsak bu tür bir ayırdında olma durumunun ardına düşüp, konuyu derinleştirmeliyiz. Ruhbilim açısından temel soru —evlilikte eşe yönelik nefret nasıl ortaya çıkar— olmalıdır.

Her şeyden önce genel yapısı söz etmeye değmeyecek kadar sıradan olan birkaç neden vardır. İster Kutsal Kitabımızla aynı düşünceyi paylaşıp bütün insanların günahkâr olduğunu söyleyelim, ister Mark Twain'le bir olup herkesin biraz kaçık olduğunu öne sürelim, ya da daha aydınca bir tutum izleyip bütün bu kusurlara sinirce adını verelim, bütün bu nedenler kendimizde de bulunduğunu bildiğimiz insan yeteneklerinin sınırlılığından kaynaklanmaktadır. Bütün bu yakıştırmalar bir tek kişinin kendini kuraldışı saymasına izin verir: Bu da kendimizdir. Düşünüp taşınıp evlenmeye karar veren bir kişinin kendine: Uzun erimde ne gibi kötü nitelikler geliştireceğim dediğini kim duymuştur? Kusurlar —elbette eş açısından— yan yana yaşanan uzun dönemde ortaya çıkar. Bu kusurlar zaman dağının tepesinden yuvarlanırken kendiliğinden büyüyen küçük bir çığı devinime geçirir. Bir olasılıkla eğer koca bağımsız olduğu yanılsamasına kapılırsa, karısının kendisine gerek duyduğu ve elini kolunu bağladığı duygusuna gizil bir acılıkla tepki gösterecektir. Buna karşılık kadın, bu bastırılmış karşıcılığı sezecek, eşini elinden kaçırmamak için gizlediği bir kaygıyla tepki duyacak, bu kaygı yüzünden de kocası üzerindeki isteklerini içgüdüsel olarak arttıracaktır. Kocaysa buna, sonunda set yıkılıp ortalığı sel götürene kadar, arttıkça artan bir duyarlılık ve savunmayla karşı koyacak ama sonuçta her ikisi de altta yatan öfkeselliği anlamış olmayacaktır. Burada son

derece önemsiz bir olay bile patlamaya neden olabilir. Evliliğe kıyasla —yosmalık, karşılıklı gönül çelme, arkadaşlık ya da bir sevda serüveni üzerine kurulu— geçici bir ilişki yapı olarak daha yalındır, çünkü burada eşle sürtüşmeleri önlemek görece daha kolaydır.

Ayrıca insan olarak olağan kusurlarımızdan biri de ruhsal dünyamızda olduğu gibi dış dünyada da gerekenden fazla uğraşıp didinmekten hoşlanmayışımızdır. Yaşamı boyunca aynı işte çalışan bir devlet memuru, genellikle bütün gücünü ortaya koyamaz. Ne olursa olsun güvenli bir işi vardır; bir profesyonel gibi ya da hatta bir emekçi gibi bir uzmanlık kazanmak için savaşıp yarışması gerekmez. Şimdi, yasalarla, ya da yasaların sağladığı haklarla olmasa da, yürürlükteki ölçütlerle onaylanan evlilik anlaşmasının getirdiklerini ele alalım. Burada, eşe destek olma hakkının, yaşam boyu sürecek bir arkadaşlığın, bağlılığın ve giderek cinsel işbirliğinin, evliliğin üzerine çok büyük bir yük bindirdiğini ve bu kurumun, işten atılma olasılığı bulunmayan kamu görevlisinin durumuyla müthiş benzeştiğini ruhsal bakış açısından kolayca görebiliriz. Evlilik konusunda eğitimimiz öylesine yetersizdir ki, elimize sevi gibi bir armağan verildiği zaman bile, iyi bir evliliğin adım adım kurulması gerektiğini çoğumuz bilmeyiz. Hiç değilse şimdilik elimizde yasalarla mutluluk arasındaki boşluğu kaldırmak için kurulmuş, bilinen bir köprü bulunuyor. Bu da ruhsal dünyamızda eşimiz üzerindeki haklarımızdan vazgeçmeye yönelik, kişisel tutumumuzdaki değişikliği gerekli kılar. Haklarımız derken, dileklerimizden değil, istemlerimizden sözettiğimi belirtmek isterim. Bu genel güçlüklerle ek olarak, tek tek her olayda ortaya çıkış sıklığı, niteliği ve yoğunluğu değişen çok daha kişisel güçlükler de vardır. Sevgiye zarar verip nefret doğuran bitip tükenmek bilmez bir dizi tuzak yer alır. Bunları sıralayıp tanımlamanın pek bir yarar sağlamayacağını düşünüyorum. Dikkatimizi daha büyük kümeler üzerinde toplayıp bunları ele almanın çok daha yalın ve açık olacağına inanıyorum.

Eğer “doğru” eşi seçememişsek evliliğin tanısı ilk baştan yanlış konmuş demektir. Bütün yaşamımızı paylaşacağımız kişiyi seçerken, genellikle uygun olmayan birini seçmemize nasıl bir anlam verebiliriz? Burada olup biten nedir? Nedeni, kendi gereksinimlerimizin ayırında olmayışımız mıdır? Yoksa karşımızdaki kişiyi yeterince tanımayışımız

mıdır? Ya da sevdanın yarattığı geçici körlüğün etkisi altında mı kalırız? Kuşkusuz bütün bu etmenlerin bir payı vardır. Bununla birlikte kendi isteğimizle yaptığımız evliliklerde genellikle seçimimizin bütünüyle “yanlış” olmadığını aklımızda tutmanın önemine de inanıyorum. Seçilen eşteki bir nitelik beklentilerimizden bazılarını gerçekten karşılayabilir; eşimizdeki bir özellik içimizdeki özelemlerden birinin gerçekleşmesi konusunda bize umut verebilir; bunun evlilikte gerçekleştiği durumlar da vardır. Ama eğer özümüzün öbür yanları bir kenara sinip eşle ortak hiçbir şey bulamazsa, o zaman bir yabancılaşmanın kalıcı ilişkiyi kaçınılmaz biçimde bozacağı besbellidir. Dolayısıyla böyle bir seçimdeki temel yanlışlık, bu seçimin yalıtılmış bir koşulu yerine getirmek için yapılmış olmasında yatar. Yalnız tek bir tep, bir tek arzu şiddetle öne çıkmış ve geri kalan her şeyi gölgede bırakmıştır. Örneğin bu tep bir erkekte, bütün erkeklerin beğendiği bir kıza bir sahip olma itisi olarak görülür. Bu, seveda için talihsiz bir durumdur, çünkü yarışçılının altilmesiyle birlikte kadının çekiciliği de azalır ve ancak, bilinçaltında aranan, yeni yarışçılının ortaya çıkışıyla yeniden alevlenebilir. Ya da bir eş parasal, toplumsal ya da ruhsal düzelemlerde, içimizdeki gizli tanınma çabalarının gerçekleşmesi konusunda umut verdiği için, bize çekici gelebilir. Bir başka durumdaysa seçimimizi, içimizde gücünü hâlâ koruyan çocukluk arzularımız belirleyebilir. Burada aklıma, dört yaşındayken anası ölen, büyük bir ana özlemi duyan olağanüstü yetenekli ve başarılı genç bir erkek geliyor. Bu hasta, akıl ve kişilik açısından kendinden çok aşağı, yaşlıca, tumbul ve anaç bir dulla evlenmişti. Ya da on yedi yaşındayken bedensel ve ruhsal yapısı belirgin bir biçimde sevgili babasını andıran, kendinden otuz yaş büyük bir erkekle evlenen kadının durumunu ele alalım. Hiç sevişmemelerine karşın, kadın çocuksu özelemler geliştirene kadar birkaç yıl mutlu yaşamışlardı. Sonra kadın birden yapayalnız olduğunun ayırdına varmış, birçok hoş niteliği olmasına karşın kendisi için hiçbir anlam taşımayan bir erkeğe bağlanmıştı. Buna benzer sayısız olayda, içimizde bomboş ve gerçekleşmemiş birçok şey kaldığını görürüz. Baştaki doyumun ardından düş kırıklığı gelir. Burada düş kırıklığı henüz nefrete eşit değildir, ama bu denli bağlayıcı bir temel üzerine kurulu bir ilişkinin, öbür mutluluk bulma olasılıklarına giden diğer yolları tıkadığını düşünmedikçe ve son derece ender bulunan bir yeti olan anlayışa sahip olmadıkça düş kırık-

lığı da nefret kaynağı oluşturur. Ne denli çağdaş olursak olalım, içgüdüsel yaşamımız ne denli denetimimiz altında olursa olsun, yaşamsal önem taşıyan çabalarımızın doyumunu engellemeye yönelik güçlere ya da kişilere karşı, içimizde derin bir yerde durmadan büyüyen bir öfke beslemek, insan doğasında hep var olmuştur. Sonuçlarına gözlerimizi kapasak da bu capcanlı öfke biz farkına bile varmadan içimize süzülür. Eşimiz kendisine yönelik tutumumuzun daha eleştirel, daha sabırsız ve daha kayıtsız bir duruma girdiğini sezinler.

Tehlikenin sevgi gereksinimimizin gittikçe artan sıkıştırmasına, karşıt beklentilerden kaynaklanan çatışklara kıyasla pek fazla bağlı olmadığı bir başka kümeden daha söz etmek istiyorum. Bir şey elde etmeye çabalarırken genellikle kendimizi daha bütünleşmiş duyumsarız, çünkü içgüdüsel olarak içimizdeki çelişkilerin kişiliğimize ve yaşamımıza yönelik bir gözdağı oluşturduğunu biliriz. Bu çelişkiler coşkusal dengeleri bozulmuş kişilerde çok daha belirgindir; üstelik bu nokta keskin bir sınır çizgisiyle ayrılmış gibidir. Bu tür iç çelişkilerin en kolay ve en güçlü biçimiyle cinsellik dünyasında yer alışı, durumun gereğidir. Çünkü iş ve kişiler arası ilişkiler gibi yaşamın öbür alanlarında dış gerçeklik bizi birleşmeye ve uyumlu bir tutum izlemeye zorlar. Genellikle doğru-dürüst davranan bireyler bile cinselliği, çelişik düşlerinin oyun alanı yapma eğilimine kolayca kapılabilirler. Ayrıca bu çeşitli beklentilerin, evliliğe de taşınması son derece doğaldır.

Burada aklıma birçok benzerinin ilkörneği bir olay geliyor. Bu yumuşak, bağımlı ve bir ölçüde kadınımsı bir erkekti; canlılık ve yetenek açısından kendinden çok üstün, anaç bir kadınla evlenmişti. Bu tam anlamıyla gerçek bir seveda evliliği idi. Bununla birlikte adamın arzuları, erkeklerde çok sık görüldüğü üzere, çelişikti. Adam uysal, işveli ve hep kendisine yaslanan, karısının kendisine veremediği her şeyi simgeleyen bir kadının albenisine kapılmıştı. Evliliğini yıkan da, işte onun bu dileklerindeki ikilik olmuştu.

Burada, ailelerine sınıksı bağlı olmalarına karşın, ırk, görünüm, ilgi alanları ve toplumsal konumları açısından kendi altyetişimlerine bütünüyle zıt eşler seçen erkeklerin durumundan da söz edebiliriz. Bununla birlikte bu kişiler söz konusu farklılıklarla bağdaşamamakta ve kısa süre sonra kendilerine daha bildik gelen özelliklere sahip insanlar aramaya başlamaktadır.

Bu arada, son derece hırslı, hep en üstte olmak isteyen, ama bu tutku dolu düşlerini gerçekleştirme yürekliliği gösteremeyip, arzularının yerine getirilmesini kocalarından bekleyen kadınlar da vardır. Erkeğin, başarılı, öbürlerinden üstün, ünlü ve hayranlık duyulan bir kişi olması gerekir. Elbette tüm beklentilerini yerine getiren kocalarından hoşnut kadınlar da vardır. Bununla birlikte bu tür evliliklerde, erk konusunda şiddetli bir arzu duyan kadının, kocası tarafından gölgede bırakılmaya katlanamayacağı için, beklentilerinin eşi tarafından gerçekleştirilmesine dayanamaması da sık görülür.

Son olarak kadını, kırılğan ve yumuşak huylu bir erkeği koca olarak seçen kadınlar vardır. Çoğunlukla ayrımında olmamalarına karşın bu kadınları güdüleyen kendi erkeksi tutumlarıdır. Bununla birlikte içlerinde kendilerine zorla sahip olacak güçlü ve yabanıl bir erkek arzusu barındırırlar. Böylece, kocalarını bu iki beklenti kümesini de gerçekleştirememekle suçlayıp, zayıflıkları nedeniyle onlara karşı gizli bir küçümseme duyarlar.

Evlilikte bu tür çatışkının eşe yönelik bir nefret doğurduğu çeşitli durumlar vardır. Kocamızı, bizim için son derece gerekli olan şeyleri verememekle suçlayabilir ve onun gerçek yeteneklerinin zaten olması gerektiğini düşünüp anlamsız ve değersiz bulabiliriz. Elde edilemeyen, her zaman çekici bir erek olmuştur; bu nedenle başlangıçtan beri “gerçekten” özlemini çektiğimiz şeyin bu olduğu düşüncesi, ereğimizi iyice parlatıp, gözalıcı bir duruma getirir. Öte yandan eşimizi, dileklerimizi sahiden yerine getirdiği için de suçlayabiliriz, çünkü bunların gerçekleştirilmesi çelişik iç çabalarımıza aykırı düşer.

Buraya kadar yansıtılan bütün bu düşünceler boyunca bir olgu, yani evliliğin karşı cinsten iki birey arasındaki cinsel ilişki oluşu hep gözden kaçırıldı. Eğer bir cinsin ötekiyle ilişkisi zaten bozuksa, o zaman bu olgudan en derin nefret kaynağı çıkartılabilir. Evlilikte birçok talih-sizlik, salt bu belirli eş üzerinde toplanan çatışkı olarak görülür ve öyle duyumsanır. Dolayısıyla eş olarak başka birini seçseydik bu tür olaylar başımıza gelmezdi düşüncesine kapılmak kolaydır. Karşı cinse yönelik kendi iç tutumumuzun belirleyici etmen olduğunu ve bunun da eş olarak kim seçilirse seçilsin, ilişkilerimizde aynı biçimde ortaya çıkacağını göz ardı etmeye yatkınsınız. Başka bir deyişle, evlilikte ortaya çıkan bütün güçlüklerin aslan payını, gelişimimizin sonucu olarak ge-

nellikle —hatta her zaman — evliliğe biz kendimiz getiririz. Cinsler arasındaki çekişme yalnız tarihsel olayların, bin yıllık birikimine gerek sağlamakta kalmaz aynı zamanda belirli bir evlilik içindeki çekişmenin arka perdesi olur. Kadınla erkek arasındaki şu ya da bu biçimde sık sık karşımıza çıkan gizli güvensizlik, genellikle kökünü daha sonraki yıllarımızın kötü deneyimlerinden almaz. Bu tür olaylardan kaynaklandığına inanmayı yeğlememize karşın, bu güvensizliğin kökeni ilk çocukluk dönemimizde yatar. Ergenlik ve gençlik çağlarının sonlarında ortaya çıkan daha sonraki deneyimler, bütün bu ilişkilerin ayırında olmamıza karşın, genellikle daha önceden kazanılmış tutumlarla koşullanır.

Daha iyi anlaşılabilmesi için eklemek istediğim birkaç söz var. Sevgi ve tutkunun ilk olarak ergenlikte görülmeyişi, çocuklarda da tutkuya duyumsama, isteme ve arzulama yetisinin bulunuşu, Freud'a borçlu olduğumuz, temel ve belki de silinip yok edilmesi olanaksız görüşlerden biridir. Çocuğun ruhsal dünyası henüz parçalanıp ketlenmediği için, onun bu duyguları biz erişkinlerden çok farklı bir yoğunlukta yaşaması olasıdır. Eğer bu temel olguları kabul edebilir, bütün hayvanlar gibi bizim de apaçık, büyük karşı cins çekim yasasına bağlı olduğumuzu içimize sindirebilirsek, o zaman Freud'un her çocuğun içinden geçmek zorunda olduğu gelişim evresi biçiminde tanımladığı Oidipus karmaşası konusundaki tartışmalı önermesi bize hiç de aykırı ve alışılmadık gelmez.

Bu ilk sevgi deneyimleri sırasında çocuk genellikle engellenme, düş kırıklıkları, yadsınma ve umarsız bir kıskançlık duygusunun tatsızlığını yaşar. Aynı zamanda kendisine söylenen yalanlarla, verilen cezalar ve gözdağlarıyla karşılaşır.

Bu ilk sevgi deneyimlerinden bazılarının izi hep kalır ve karşı cinsle sonraki ilişkilerini etkiler. Bu izler bireysel her durumda bitip tükenmez bir değişkenlik gösterir; ama gene de her iki cinsin tutumundaki çeşitlilikte ortaya çıkan tanıdık bir kalıptır.

Erkeklerde genellikle anasıyla ilk ilişkilerinin aşağıda sıralanan kalıplarını buluruz. Her şeyden önce yasak koyan kadından kaçınma görülür. Genellikle çocuğun bakımıyla yükümlü kişi ana olduğu için, biz de

yalnız ilk sıcaklık, ilgi ve sevecenlik deneyimlerimizi değil, aynı zamanda ilk yasaklamaları da ondan görürüz. İnsanın kendini bu ilk deneyimlerden kurtarması son derece zordur. Hemen hemen her erkekte bu izlerin canlı kaldığı izlenimini ediniriz; bu izler erkeklerin spor, dernek, bilim hatta savaş temelinde bile olsa, kendi aralarında ne denli mutlu bir rahatlamaya kavuştuğunu gördüğümüzde iyice ortaya çıkar. Denetimden kaçmış okul çocukları gibi rahatlamış görünürler! Analarının yerini almaya bütün öbür kadınlardan daha fazla hak kazanan karlılarıyla ilişkilerinde bu tutumun en belirgin biçimde yinelenmesi elbette doğaldır.

Gözler önüne çözümsüz bir anaya bağımlılık ilişkisi seren bir başka özellik de, en yüce tanımına Meryem Tapıncında ulaşan kadının kutsallığı düşüncesidir. Bu düşüncenin günlük yaşamda bazı güzel yanları olabilir, ama madalyonun öbür yüzü epey tehlikelidir. Çünkü uç noktadaki durumlarda bu düşünce terbiyeli ve saygıdeğer bir kadının cinsiyetsiz olduğu ve cinsel arzu duymanın onu aşağılamak sayılacağı inancına yol açar. Ayrıca bu görüş akla, insanın böyle bir kadını çok sevse bile onunla tam bir sevdâ deneyimi yaşamayı beklememesi ve cinsel doyumunu yalnız aşağılık bir kadında, bir yosmada araması gerektiği düşüncesini getirir. Apaçık görünen hastalıklarda, bu erkeğin karısını sevip saydığı ama arzulayamadığı, dolayısıyla ona karşı az çok ketlenip kaldığı anlamına gelir. Bazı kadınlar, özellikle de cinsel soğukluk çekenler erkeklerin bu tutumunu bilirler ama karşı çıkmazlar; bu da her iki yan için de kaçınılmaz olarak gizli ya da açık doyumsuzluğa yol açar.

Bu bağlamda, erkeklerin kadınlara yönelik tutumunda bana kendine özgü bir nitelik gibi görünen üçüncü bir özellikten söz etmek istiyorum. Bu da erkeklerin kadına doyum verememe korkusudur. Bu, erkeğin genelde kadının isteklerinden, özeldenyse cinsel isteklerinden duyduğu korkudur. Kadın cinsel açıdan soğuk bile olsa sevişebilir, gebe kalıp doğurabilirken, erkeğin kendini kadına her kezinde yeniden kanıtlaması gerektiği için bu korku bir ölçüde dirimbilimsel olgulardan kaynaklanır. Varlıkbilim açısından, bu tür bir korkunun da kökeni oğlanın kendini erkek gibi duyumsadığı ama erkekliğiyle eğlenileceğinden korktuğu, dolayısıyla çocukça oynaşmaları alay konusu edilip ken-

dine g l nd   nde özgüveninin yaraland   çocukluk döneminde yatar. Bu güvensizliğin erkekler üzerinde bırakt   iz d   nd   m zden daha sık karşımıza çıkar ve çoğunlukla da erkekliğin ba lı başına ve kendi içinde bir değer olarak abartılı ının ardında gizlenir, bütün bu güvensizlikler, erkeğin kadınlarla ilişkisinde özgüveninin sürekli ini - ı-kı larında apaçık ortaya çıkar. Evlilik kadın tarafından engellenme konusunda inatçı bir aşırı-duyarlılığa yol açar. Eğer karısı hep elinin altında değilse, eğer en iyi ona göre yeterince iyi değilse, eğer karısının cinsel açıdan doyuramıyorsa, temelde güvensiz olan kocaya bütün bunlar erkeklik özgüvenine savrulmu  ağır ve ciddi bir a a ılama gibi gelir. Bu tepki, karşılık olarak erkekte, karısının özgüvenini sarsarak onu a a ılama istekleri uyandırır.

Bu  rnekler, erkeklere özgü eğilimleri gözler önüne sermek için verilmiştir. Bunlar karşı cinse yönelik belirli tutumların çocuklukta edinildi ini; daha sonraki ilişkilerde, özellikle de evlilikte kaçınılmaz olarak ortaya  ıkt  n , e in ki ili ine görece ba lı olmad  n  göstermek için yeterlidir. Erke in gelişimi sırasında bu tutumlar ne denli az açılırsa koca karısıyla ilişkilerinde o denli rahatsız olur. Bu tür duyguların varlığı genellikle bilin d sıdır ve kaynakları da hep bilinçaltındadır. Bunlara gösterilen tepki çok çeşitlidir. Evlilikte gizli gizli d   bilemekten ba layıp açık bir nefrete uzanan gerilimlerle  at  malara yol açabilir; ya da kocayı isteklerinden korkmad  , yanlarındaiken hiçbir zorunluluk y klenmedi ini duyumsad   başka kadınlarla erkeklerin arkada lı ına ya da çalışmaya s  n p gerilimden kaçmaya itebilir. Burada gene, evlilik ba ının iyi-kötü güçlü olduğunu görürüz. Ama başka kadınlarla kurulan ilişkiler çoğunlukla daha rahatlatıcı, doyurucu ve mutludur.

Kadının evlilik yaşamına getirdiği güçlüklerden yalnız biri, gelişim  a ılarından kalma ne olduğu belirsiz iffetlilik armağanı üzerinde duraca ım: cinsel soğukluk. İster aslında önemli olsun, ister hiçbir tartışmaya yer bırakmasın, cinsel soğukluk erkekle ilişkilerdeki bir bozukluğun göstergesidir. Bireysel özündeki dönüşümler ne olursa olsun cinsel soğukluk her zaman belirli bir erkeği, ya da genelde bütün bir erkek cinsini yadsımanın dile getirili idir. Cinsel so uklu un sıklı ıyla ilgili sayılama bilgileri birbirinden farklı sonuçlar vermekte ve bana pek de g -

venilir gelmemektedir; bunun nedeni biraz duyguların niteliğinin sayısal olarak tanımlanamamasında, biraz da, kaç kadının cinsellikten haz alma yeteneği konusunda kendini şu ya da bu biçimde aldattığını kestirmenin zor oluşunda yatmaktadır. Kendi deneyimlerime göre, kadınlardan aldığımız dolaysız yanıtlardan cinsel soğukluğun ikinci derecedeki biçimlerinin beklediğimizden daha sık karşımıza çıktığını düşünüyorum.

Cinsel soğukluğun her zaman erkekleri yadsımanın dile gelişi olduğunu söylerken, erkeklere yönelik çarpıcı bir düşmanlık görüntüsü verir demek istememiştim. Bu tür kadınlar beden yapısı, giyim biçimi ve davranış açısından son derece kadınsı olabilirler. Bütün yaşamlarının “tek başına sevmeye uyarlandığı”(*) izlenimini verebilirler. Benim söylemek istediğim çok daha derindeki bir şeydir — bu da gerçekten sevip, kendini bir erkeğe bütünüyle bırakmaktır. Oysa cinsel açıdan soğuk kadınlar ya kendi yollarına giderler, ya da erkeği kıskançlıkları, istekleri, can sıkıcılıkları ve söylenip durmalarıyla kendilerinden uzaklaştırırlar.

Böyle bir durum nasıl ortaya çıkar? Biz, bütün bunların suçunu en önce kızları yetiştirirken uyguladığımız cinsel yasak baskılarıyla, erkekleri doğal ışık altında görmeyi engelleyen ayrımcılıkla yüklü geçmiş ve günümüz yöntemlerinde arama eğilimindeyiz. Bu yöntemler sonucunda kızlar erkekleri ya kahraman ya da canavar olarak görürler. Oysa ortaya koyulan kanıtlarla düşünceler bu görüşün yüzeysel olduğunu göstermektedir. Kızları yetiştirirken çok katı davranılmasının cinsel soğukluktaki artışa koşut olmadığı açıktır. Bunun yanı sıra temel nitelikler söz konusu olduğunda insan doğasının yasaklar ve baskılarla kökten değiştirilemeyeceğini de görürüz.

Son çözümlemede bizi yaşamsal gereksinimlerin doyurulmasından korkutup kaçtıracak denli güçlü olan, belki de tek bir etmen vardır: kaygı. Kaygının kökenini ve gelişimini anlamak kadar, kalıtsal açıdan da olabildiğince kavramak istiyorsak, kız çocuktaki içgüdüsel dürtülerin örneksel yazgısına daha yakından bakmalıyız. Burada kadınlık işlevinin kız çocuğa tehlikeli görünmesine ve onun bundan nefret et-

(*)Marlene Dietrich'in ünlü şarkısı “Love Alone” (Yalnız Aşk) dan alıntı.

mesine yol açan çeşitli etmenler bulabiliriz. Çocukluk döneminin örneksel korkuları, apaçık görünen simgeciliğiyle, bunların gizli anlamlarını bulmamızı kolaylaştırır. Hırsızlardan, yılanlardan, yabanıl hayvanlardan, gökgürültüsünden korkmanın anlamı, kadınların, kendilerini alt eden, içlerine işleyen, onları yok eden karşı konulmaz güçlerden duyduğu korku değil de nedir? İlk içgüdüsel analık önsezilerine ilişkin başka korkular da vardır. Kız çocuk bir yandan bu gizemli ve ürkütücü olayı gelecekte yaşamaktan korkarken, öte yandan da bunu yaşama fırsatını hiç elde edemeyeceğinden korkar.

Kız çocuk bütün bu rahatsız edici duygulardan, örneksel bir biçimde, arzulanan ya da düşlenen bir erkeklik işlevine kaçarak kurtulmaya çalışır. Bunun az çok farklı yönleri dört-on yaş arasındaki çocuklarda kolaylıkla gözlenebilir. Ergenlikte ve öncesinde gürültücü, oğlan gibi davranışlar, yerini kadınca bir tutuma bırakarak kaybolur. Bununla birlikte birkaç güçlü ve huzursuz edici kalıntı yüzeyin altında varlığını sürdürüp gider ve birkaç açıdan etkili olur: bunlar kadında hırs, erk dürtüsü, kendine kıyasla hep üstün durumda gördüğü erkeklere içerleme, bir olasılıkla cinsellikte yönetimi elde tutma kılıfına bürünen erkeklere yönelik hırçınlık, son olarak da cinsel doyum yaşamak için kendini erkeğe bırakma konusunda bütünüyle tutulup kalma biçiminde ortaya çıkar.

Cinsel soğukluğun bu kabataslak çizilmiş gelişim öyküsünü anlayabildiğimiz zaman, bir konu daha açıklığa kavuşacaktır. Evliliğe bir bütün olarak bakarsak, cinsel soğukluğun kaynaklandığı altyapının ve bunun kendini kocaya yönelik bütün tutumlarda ortaya koyuşunun, salt kaçınılmış hazlar olarak pek önemli sayılmayan, hastalık belirtisinin kendisinden daha önemli olduğunu görüp anlayabiliriz.

Analık da, böyle ters gelişimler tarafından bozulmaya yatkın kadın işlevlerinden biridir. Bu tür bedensel ve coşkusal rahatsızlıkların iletildiği çeşitli biçimleri burada ele almayacak, bunun yerine söyleyeceklerimi tek bir soruyla sınırlı tutacağım. Temelde iyi bir evliliğin çocuğun doğumuyla bozulması olası mıdır? Her zaman aynı biçimde ortaya atılan çocukların evliliği sağlamaştırdığı mı yoksa çöktürdüğü mi sorusuyla pek sık karşılaşırız. Ama soruyu böylesine bir genelleme yaparak

sormanın bir yararı yoktur, çünkü yanıt her evliliğin kendi iç yapısına bağlıdır. Bu nedenle sorumu daha özgül bir biçimde ortaya atacağım. Eşler arasında o zamana kadar iyi giden ilişkiler çocuğun doğumuyla bozulur mu?

Böyle bir sonuç çıkartmak bana dirimbilimsel açıdan mantığa aykırı gibi gelmesine karşın, belirli ruhsal koşullarda gerçekten de bu tür bir durum ortaya çıkabilmektedir. Örneğin anasına bilinçdışı büyük bir bağlılık duyan erkeğin başına böyle bir şey gelebilir; karısı sahiden ana olunca onu anayı canlandıran kişi olarak görür ve artık cinsel açıdan karısına yaklaşmasına olanak kalmaz. Tutumdaki bu değişiklik, eşin gebelik, doğum ve emzirme sırasında güzelliğini yitirmesi gibi bir neden uydurmayla savunulur. Varlığımızın anlaşılmasız derinliklerinden gelip yaşamlarımıza karışan kitlemelerle coşkuları işte hep bu tür neden uydurmalar aracılığıyla alt etmeye çalışırız.

Bu durumun kadındaki karşılığıysa, gelişiminde yer alan belirli bir çarpıklığın, onun bütün kadınca özelemlerini çocuk üzerinde toplamasına yol açtığını öngörür. Sonuç olarak, erişkin bir erkeğin salt çocuk yanını, yani erkeğin simgelediği ve kendisine vereceği çocuğu sever. Eğer bu tür bir kadının gerçekten çocuğu olursa, artık kocasına gerek duymaz, giderek eşinin istekleri de ona usandırıcı gelmeye başlar.

Dolayısıyla çocuk da, belirli ruhsal koşullarda yabancılaşma ve nefret kaynağına dönüşür.

Gizil eşcinsellikten kaynaklananlar gibi öbür önemli çatışma olasılıklarına henüz değinmemiş olmama karşın, bu noktada sözlerime, en azından şimdilik son vermek istiyorum. Daha fazla ayrıntıya girmenin, yukarıda tartıştığımız ruhsal saptamalardan çıkartılan görüşlere ilke olarak bir katkıda bulunacağını sanmıyorum.

Bu nedenle bitirmeden önce son olarak şunları söylemek isterim. Evliliğin pırlıltısı söndüğü ya da işe üçüncü bir kişi karıştığı zaman genellikle evliliğin yıkılmasından sorumlu tuttuğumuz şeyler, zaten belirli bir gelişimin sonucudur. Bunlar çoğu kez bizden gizli kalan ama eş beslenen nefret biçiminde adım adım gelişen bir sürecin sonucudur. Bu nefretin kaynaklarının, eşin usandırıcı nitelikleriyle ilgisi sandığımızdan çok daha az, buna karşılık gelişimimiz sonucu evliliğe taşıdığımız çözümsüz çatışkılardan çok daha fazladır.

Dolayısıyla evlilikteki sorunlar ne görev ve vazgeçişle ilgili öğütlerle, ne de içgüdülerin sınırsız özgürlüğü konusundaki önerilerle çözümlenebilir. Bunlardan ilkinin bugün artık bizim için bir anlamı yok; ikincisininse, en güzel değerlerimizi yitirme tehlikesini doğurmaktan başka, mutluluk çabalarımız konusunda da bir işe yaramadığı gün gibi ortadadır. Soru, bütünüyle olgulara dayanarak şöyle sorulmalıdır: Evlilikte eşten nefrete yol açan hangi etmenler önlenabilir? Hangileri hafifletilebilir? Hangileri alt edilebilir? Gelişimde yer alan aşırı ölçüdeki yıkıcı uyumsuzluklar, en azından yoğunluk olarak önlenabilir. Haklı olarak evlilikte talihin, eşlerin evlilik öncesi edindiği coşkusal dengenin derecesine bağlı olduğu söylenebilir. Ama güçlüklerin pek çoğundan kaçınmak olanaksız gibi görünmektedir. Doyumu çabalayarak elde etmek yerine, bir armağan olarak sunulmasını beklemek insan doğasının bir parçası olabilir. Cinsler arasında içerikte iyi, yani kaygısız bir ilişki, ulaşılması olanaksız bir ülkü olarak kalabilir. Aynı zamanda, içimizdeki belirli çelişik beklentilerin bir bakıma doğamıza özgü olduğunu kabul etmeyi, dolayısıyla bütün bunların evlilikte doyurulmasının olanaksızlığını öğrenmek zorundayız. Vazgeçme konusundaki tutumumuz, sallanan tarih sarkacının bize dokunduğu âna bağlı olarak değişir. Bizden önceki kuşak, içgüdülerden fazlasıyla vazgeçmek istemişti. Bizse bu içgüdülerden aşırı ölçüde korkma eğilimindeyiz. Herhangi bir ilişkide olduğu gibi evlilikte de en çok arzulanan erek, vazgeçişle verileni alma, dürtüleri bastırmakla başıboş bırakma arasında bir orta yol bulmaktır. Bununla birlikte evliliği tehlikeye düşüren temel vazgeçiş, eşimizin edimsel eksiklikleri tarafından bize zorla kabul ettirilen vazgeçiş değildir. Buna karşın, doğasındaki sınırların izin verdiği ölçüyü aşıp bize daha fazlasını sağlayamadığında kocamızı bağışlayabiliriz; ama o zaman biz de, ortamı kolayca zehirleyebilecek sözlere döktüğümüz ya da anıştırdığımız isteklerimizi bir yana bırakmalıyız. Gené salt eşimizin bomboş ve doyumsuz bıraktığı cinsel dürtülerimizin değil, öbür dürtülerimizin de doyumunu farklı yollardan arayıp bulma isteklerimizden vazgeçmeliyiz. Başka bir deyişle tekeşliliğin kökenini, değerlerini ve tehlikelerini açık görürlülükle yeniden inceleyerek, bunun somut ölçütlerini ciddi biçimde gözden geçirmeliyiz.

KADIN KORKUSU

*Karşı Cins Konusunda Erkeklerle Kadınların Birbirleri Karşısında
Duyduğu Korkunun Özgül Farklılıkları Üzerine Gözlemler^(*)*

SCHILLER *The Diver* (Dalgıç) adlı baladında, bir şövalyenin bir kadının gönlünü kazanmak için —bir kadehle simgelenen— burgaca nasıl daldığını anlatır:

En sonunda verir kısa bir ara, korkunç karışıklığa,
Burgaç, kapkara düzgünlüğüne çekerken köpüklü
Ak dalgaları — ve yarıp açar okyanusa
Koridor, cehenneme uzanan bir sarmal gibi.
Hiç durmadan döner, döner dalgalar — derinleştirdikçe
Dağ gibi açık denizi şimşeklerin yardığı bir koyak gibi!

Mutludur, gün ışığının gül-rengiyle,
Ölümlülere verilen havanın, göklerin şenlendirdiğı kişi!
Aşağıdaki korku bir daha ses vermesin —
Ne de kul Tanrı'nın engin bağışlamasına sığınsın
Bir daha asla — asla gitmesin gözünün önünden
Yılgı ve Gece'yle dokunmuş perde!

Aşağıda sıkıntı dolu uçurumun dibinde,
Yayılmış kızgın, mor, ve geçit-vermez Belirsizlik!
Kulaklarda, uyuyan Korku'nun sessizliği
Dehşet içinde kalmış gözler Korku sürerse diye!

(*) "Die Angst vor der Frau Über einen spezifischen Unterschied in der männlichen und weiblichen Angst vor dem anderen Geschlecht", *Intern. Zeitschr. f. Psychoanal.* XVIII (1932), sayfa 5-8; *Int. J. Psycho-Anal.* XIII (1932), sayfa 348-60. *The International Journal of Psycho-Analysis*'in izniyle yeniden basıldı.

Semender-yılan-ejder — yaşayan korkunç sürüngenler
Derinliklerde, kıvrılıp bükülüyor cehennemlerinin acımasız çenelerinde.

(İngilizce'ye çeviren : Bulwer Lytton)

Aynı düşünce, ama biraz daha hoş bir biçimde *Wilhelm Tell*'de Balıkçı Çocuğun Şarkısı'nda da sözlere dökülür:

Pırıl pırıl gülümseyen göl çağırıyor yıkanmaya derinliklerinde,
Yemyeşil kıyılarının uyuttuğu çocuğu;
Sonra bir ezgi duyuyor çocuk
Akıcı ve yumuşak,
Yukarıda melekler söylemiş gibi, tatlı mı tatlı.
Hazla türpererek açıyor gözlerini,
Göğsünde mırıldanırken sular;
Ve bağılıyor bir ses derinliklerden
"Sen de gelmelisin benimle, büyüledim çoban-çocuğu,
Takılıp kaldı aşağıda ağıma."

(İngilizce'ye Çeviren: Theodore Martin)

Erkekler, kendilerini kadınlara çeken şiddetli baskı konusunda tanımlar uydurmaktan hiçbir zaman bıkmamışlar ve özlemleriyle kadın yüzünden ölüp bitme korkuları hep atbaşı gitmiştir. Heine'nin, yüksek Ren kıyılarında oturup güzelliğiyle kayıkçıyı tuzağına düşüren söylen-cesel Lorelei şiirinde de yer alan söz konusu korkunun etkileyici anlatımından söz etmek istiyorum.

Burada (öbür öğeler gibi, "kadın'ı" simgeleyen asal öge) su, bir kez daha kadının büyüüne dayanamayıp yenik düşen erkeği yutar. Ulysses, sirenlerin büyüüyle tehlikelerinden kaçabilmek için, denizcilerin kendisini geminin direğine bağlamalarını buyurur. Sphinx'in sorduğu bilmeceyi ancak birkaç kişi çözebilir ve buna kalkışanların çoğunun cezası ölüm olur. Peri masallarında saray, kralın güzel kızının sorduğu bilmeceyi yiğitlik gösterileriyle çözmeye çalışan sevdalı gençlerin kafalarıyla donatılmıştır. Tanrıça Kali¹ öldürülen erkeklerin bedenleri

¹Daly'nin "*Hindumythologie und Kastrationskomplex*", adlı yazısındaki öyküye bakın, *Imago* Bd. XIII (1927).

üzerinde dans eder. Hiçbir erkeğin yenemediği Samson gücünü Delilah'ya kaptırır. Judith seviştikten sonra Holofernes'in boynunu vurdu-rur. Salome, Yahya Peygamber'in kafasını bir savaş atının üzerinde ta-şır. Cadılar yakılır çünkü erkek papazlar onların içindeki şeytanın yap-tıklarından korkar. Wedekind'in "Yeryüzü Ruh", özellikle kötü ol-duğu için değil, yalnız böyle davranmak doğasında bulunduğu için, çe-kiciliğine kapılan erkekleri yok eder. Bu tür olaylar dizisi sonsuza dek uzar gider; her zaman, her yerde erkekler kadın korkularını nesnelleş-tirerek kendilerini bundan sıyırmaya çalışır. "Korktuğum" der erkek "kadın değil; onun kötü, suça yatkın, yırtıcı hayvan, kan-emici, cadı ya-nıyla doymak bilmez arzuları. Kadın, uğursuzluğun kişiliğe bürünme-sidir." Yaratıcı işler konusundaki bütün eril tepilerin belli başlı kökle-rinden biri de bu —erkeğin kadın özlemiyle kadın korkusu arasındaki bitip tükenmez çatışma— olamaz mı?²

İlkel anlayışa göre kadınlığın kanlı belirimleri sırasında kadın, iki kat daha uğursuzlaşır. Kanama döneminde onunla ilişkiye girmek, ölüm getirir,³ erkekler gücünü yitirir, otlaklar kuruyup gider, balıkçılar-la avcılarının eli boş kalır. Erkekler için en büyük tehlikeyi, kızlığın bo-zulması oluşturur. Freud'un "The Taboo of Virginity"de⁴ gösterdiği gi-bi bu eylemden en çok korkan kişi kocadır. Bu yapıtta Freud kadınlar-da edimsel olarak görülen iğdiş edilme tepilerine yaptığı göndermeyle yetinerek bu kaygıyı nesnelleştirmiştir. Yasak görüngüsü konusunda bunun niçin yeterli bir açıklama olmadığını gösteren iki neden vardır. İlk olarak, kadınlar kızlığın bozulmasına, tanınabilir iğdiş edilme te-pileriyle her yerde ve her zaman bu biçimde tepki göstermez; bu tepiler bir olasılıkla güçlü ve gelişmiş bir eril tutuma sahip kadınlarla sınırlı-dır. İkincisi, kızlığın bozulması ayrıksız bütün kadınlarda yıkıcı tepiler doğursa bile, erkeğin kafasındaki dölyoluna ilk —zorla— girişi böyle-

²Sachs sanatsal yaratı tepisini, suça ortak arama olarak açıklar. Bu konuda haklı ol-duğunu düşünüyorum ama bence soruyu derinlemesine ele almamıştır, çünkü açıklama-sı tek-yanlıdır ve tüm kişiliğin yalnızca bir yönünü, yani üstben'i dikkate almaktadır. (Sachs, "Gemeinsame Tagträume," *Internationaler Psychoanalytischer Verlag*.)

³Daly, "Der Menstruationscomplex," *Imago*, Bd. XIV (1928), ve Winferstein, "Die Pubertätsriten der Mädchen und ihre Spuren im Märchen," *Imago* Bd. XIV (1928), ba-kın.

⁴Freud, "The Taboo of Virginity" (1918), *Collected Papers*, Cilt IV.

sine korkulu bir iş saymasına yol açan kaçınılmaz tepileri de (tek tek her çözümlemede yapmamız gerektiği gibi) açıkça ortaya koymak zorundayız; bu gerçekten de öylesine korkulu bir girişimdir ki, ancak güçlü bir erkek ya da alacağı ödül uğruna canıyla erkekliğini tehlikeye atmaktan kaçınmayacak bir yabancı tarafından zarara uğramadan gerçekleştirilebilir.

Bu saydam özdeğin ne denli güçlü bir kitle olduğu göz önüne alındığında (kendi kendimize şaşkınlık içinde sorarız); erkeklerdeki gizli kadın korkusunun bu kadar az bilinmesi ve önemsenmemesi gerçekten dikkate değer bir konu değil midir? Bir başka ilginç nokta da kadınların bunu uzun zaman göz ardı edebiliyor önemsememesidir; kadınların bu bağlamdaki tutumlarının (yani kaygılarının ve özsaygılarındaki zayıflamanın) nedenlerini ayrıntılı olarak başka bir yerde ele alacağım. Erkeklerin öncelikle içlerindeki korkuyu bastırma konusunda işlerine yarayan belirgin bir savaşım yöntemi anlayışı vardır. Ama aynı zamanda bütün yöntemleri kullanarak bu korkuyu kendilerine bile açıklamaktan sakınırlar. Söz konusu korkuyu sanatsal ve bilimsel yaratıcılık işlerinde “nesnelleştirme” dediğimiz çabaların amacı da budur. Erkeklerin kadınları yüceltmesinin bile kaynağında yalnız sevgi arayışı değil, aynı zamanda korkusunu gizleme arzusu bulunur. Ama erkekler aynı rahatlamayı, gösterişli bir biçimde sergiledikleri kadını hor görme tutumunda da arayıp bulur. Sevgi ve tapınmanın imlemi şudur: “Böylesine olağanüstü, böylesine güzel, bu denli kutsal bir varlıktan korkmama gerek var mı, yok.” Hor görmenin imlemiyse: “Biraz yakından bakarsan, böylesine zavallı bir yaratıktan korkmak gülünç olur.”⁵ Kaygıyı yatıştırmanın bu son biçimi erkeğe özel bir üstünlük kazandırır: Bu, onun eril özsaygısını korumasına yardım eder. Erkek (baba) korkusundan çok kadın korkusunun önemsenmesiyle, erkeğin özsaygısı en duyarlı yerinden büyük bir tehlikeye girmiş olur. Erkeklerin özsaygılarının yalnız kadınlar konusunda bu denli alışılmadık bir duyarlılık gösterişinin nedeni ancak, daha sonra üzerinde duracağım ilk gelişimlerine bakılarak anlaşılabilir.

⁵Yukarıdaki düşüncelerin, evrensel bir önerme olarak — bir erkek tarafından öne sürüldüğünü ilk kez duyduğumda ne kadar çok şaşırdığımı çok iyi anımsıyorum. Konuşmacı Groddeck’ti ve “Elbette erkekler kadınlardan korkar” derken, söylediği şeyin apaçık ortada olduğunu düşünüyordu. Groddeck yazılarında durmadan bu korkuyu vurgular.

Bu kadın korkusu, çözümlemede açıkça gözler önüne serilebilir. Erkek eşcinselliğinin temelinde, bütün öbür sapkınlıklarla birlikte görülen ortak nitelik, kadın cinsel örgeninden kaçma ya da varlığını bütünüyle yadsıma yatar. Freud, bunun özellikle nesneye tapınma'da⁶ asal nitelik olduğunu göstermiştir; ama temelinin kaygı olmadığına, kadınlarda erkeklik örgeninin bulunmayışına bağlı olarak ortaya çıkan nefret üzerine kurulduğuna inanır. Oysa ben, Freud tarafından yapılan bu açıklamanın bile bizi, işin içinde kaygının da bulunduğu sonucuna varmaya ittiğini düşünüyorum. Aslında burada gördüğümüz şey, soluk bir nefret kılığına bürünen dölyolu korkusudur. Cinsel enerjisi tarafından mutlaka bir kadınla sevişmeye zorlanan bir erkeği bu erekten alıkoyacak kadar güçlü tek örge *kaygıdır*. Ama Freud'un öne sürdüğü görüş bu kaygıyı açıklamaktan uzaktır. Oğlanın babasıyla bağıntılı iğdiş edilme kaygısı, zaten böyle bir cezaya çarptırılmış bir varlıktan korkması için yeterli bir neden sayılmaz. Baba korkusunun yanı sıra, nesnesi kadın ya da kadın cinsel ürge olan daha büyük bir korkunun bulunması gerekir. Bu dölyolu korkusu hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde yalnız eşcinsellerle cinsel sapıklarda değil, ruhçözümlemesi uygulanan kişilerin düşlerinde de görülür. Bütün ruhçözümçüler bu tür düşleri yakından tanır; ben de bunların küçük bir özetini vermekle yetineceğim: örneğin motorlu bir taşıt hızla gitmektedir; birden bir çukura girer ve paramparça olur; bir deniz taşıtı dar bir kanalda yol almaktadır, birden burgaca kapılır; gizemli, kan lekeli bitki ve hayvanlarla dolu bir mahzen vardır; biri bacaya tırmanmaktadır ve her an düşüp ölebilir.

Dresden'den Dr. Baumeyer'in⁷ izniyle rastlantı gözlemlerinden ortaya çıkar ve dölyolu korkusunu açıklayan bir dizi deneyden söz edeceğim. Bir sağaltım merkezinde kadın hekimlerden biri çocuklarla top oynuyormuş; bir ara onlara topta bir yarık olduğunu göstermiş. Yarığı aralayıp parmağını içeri sokmuş ve sıkıştırmış. Aynı şeyi yapmasını istediği 28 oğlandan ancak 6'sı bunu korkmadan yapmayı başarmış, 8'iye buna yanaşmamış bile. 19 kız çocuktan 9'u hiçbir korku belirtisi göstermeden parmağını sokmuş; geri kalanı biraz rahatsız olmuş, ama bunlarda kaygı belirtisi görülmemiş.

⁶Freud, "Fetishism" *Int. J. Psycho-Analy.*, Cilt IX (1928).

⁷Bu deneyler Dresden'de bir çocuk bakımevinde Bayan Dr. Hartung tarafından yürütülmüştü.

Kuşkusuz dölyolu korkusu, var olan baba korkusunun; ya da bilinç-altı diliyle söylersek kadının dölyoluna giren erkeklik örgeni korkusunun ardında gizlenir.⁸

Bunun iki nedeni vardır. Birincisi, daha önce de söylediğim gibi, eril özsaygısı bu biçimde daha az yaralanır; ikincisiyse, baba korkusu daha somut ama nedeni daha az anlaşılır niteliktedir. Bunu gerçek düşmandan korkmakla, hayaletten korkmak arasındaki farka benzetebiliriz. Örneğin Groddeck'in *Struwwelpeter*'de parmak emen birine uyguladığı çözümlemede de gösterdiği gibi, iğdiş eden babayla ilgili kaygıya yüklenen önem işte bu nedenle yönsemelidir; parmağını kesen erkektir; tehlike konusunda uyaran anadır; olaya neden olan araçsa —makas— dişilik simgesidir.

Bütün bunlara bakarak, erkeklerde kadın (ana) ya da kadın cinsel örgeni korkusunun, erkek (baba) korkusundan çok daha yerleşik olduğunu, daha ağır bastığını ve baskı altına alınmak için çok daha büyük bir çaba harcadığını düşünüyorum; ayrıca kadınlarda erkeklik örgeni bulmaya çalışmanın öncelikle, kötülük saçan, kadın cinsel örgenlerinin varlığını yadsımaya yönelik çırpınıslı çabayı simgelediğini sanıyorum.

Bu kaygının öztüreyimsel bir açıklaması var mıdır? Yoksa bu (insanlarda) eril var oluş ve davranış biçiminin ayrılmaz bir parçası mıdır? Bu kaygı, çiftleşmeden sonra hayvanların erkeğinde sık görülen uyumsuzluk —hatta ölüm— durumuyla açıklanabilir mi?⁹ Erkek açısından ölümle sevinin ilişkisi, cinsel birleşmeyle yeni bir yaşam üretme olanağına sahip kadınlara kıyasla daha mı sıkıdır? Erkek, kadınla (anayla) yeniden birleşme ediminde ele geçirme arzusunun yanında gizli bir yok etme özlemi de çeker mi? “Ölüm içgüdüsünün” temelini bu özlem oluşturamaz mı? Bu duruma kaygıyla tepki gösteren şey onun yaşama isteği midir?

Bu kaygıyı ruhsal ve öztüreyimsel terimlerle kavramaya çalıştığımız zaman, eğer düşüncelerimizi Freud'un çocuk cinselliğini erişkinle-

⁸Boehm, “Beiträge zur Psychologie der Homosexualität,” *Intern. Zeitschr. f. Psychoanal.*, XI (1925); Melanie Klein, “Early Stages of the Oedipus Conflict” *Int. J. Psycho-Anal.*, Cilt IX (1928); “The Importance of Symbol-Formation in the Development of the Ego” *Int. J. Psycho-Anal.*, Cilt XI (1930); “Infantile Anxiety-Situations reflected in a Work of Art and in the Creative Impulse,” *Int. J. Psycho-Anal.*, Cilt X (1929), Sayfa 436.

⁹Bergmann, *Muttergeist und Erkenntnisgeist*.

rinkinden ayıran şeyin, kesinlikle dölyolunun çocuk açısından “keşfedilmemiş” kalışı savına dayandırırsak, ipin ucunu kaçıırız. Bu görüşe göre üreme örgeni öncesi sözü yerinde değildir; bu daha çok erkeklik örgeni öncesi terimiyle tanımlanabilir. Dolayısıyla çocuktaki cinsel örgen oluşumu evresini “kamuş evresi” olarak tanımlamak daha doğru olur.¹⁰ Yaşamının bu döneminde bulunan erkek çocukların kayıtlara geçen sözleri, Freud’un kuramının temelini oluşturan gözlemlerin doğruluğu konusunda kuşkuya yer bırakmamaktadır. Ama bu evrenin temel niteliklerine biraz daha yakından bakarsak, Freud’un tanımının, çocuk cinselliğini özgül belirimleri açısından gerçekten böyle mi özetlediğini, yoksa bu tanımın görece daha sonraki bir evreye mi özgü olduğunu sormadan edemeyiz. Freud, erkek çocuğun ilgisinin belirgin bir özüne-hayranlık tutumu içinde, kendi erkeklik örgeni üzerinde toplanişının ayırıcı niteliklerden biri olduğunu belirtir: “Daha sonra, ergenlikte, bedeninin bu eril bölümünün üreteceği itici güç, çocuklukta kendini, her şeye burnunu sokma —yani cinsellik merakı— olarak gösterir. Erkeklik örgeninin öbür canlılardaki varlığı ve boyutlarıyla ilgili soruların bu evrede çok önemli bir yeri vardır.

Ama bu erkeklik örgeni tepilerinin özünde örgensel duyum başlar-ken de olduğu gibi, *delip geçme* arzusu bulunur. Bu tepilerin varlığından hiçbir biçimde kuşku duyamayız; bunlar çocukların oyunlarında ve çözümlemede açıkça görülür. Erkek çocuğun anasına ilişkin cinsel arzularını sözkonusu tepiler içine almıyorsa, bu arzuların neyin kapsamına girdiğini; ayrıca kendini doyurma, büyük ölçüde karşı cinse yönelik üretkenlik tepilerinin anlatımı değilse niçin kendini doyurma kaygısının nesnesinin, iğdiş eden baba olarak görüldüğünü söylemek zordur.

Üretkenlik evresindeki erkek çocuğun ruhsal yöneliminde özüne-hayranlık baskındır; dolayısıyla, üretkenlik tepilerinin bir nesneye yöneltildiği dönemin de eski bir dönem olması gerekir. Bu tepilerin erkek tarafından varlığı içgüdüsel olarak sezilen kadın cinsel örgenlerine yönelik olmama olasılığı da kuşkusuz ele alınıp irdelenmelidir. Ağızda ve dışkılık bölgesinde yoğunlaşmış ya da belirli bir yörelleştirme olmak-

¹⁰Freud, “The Infantile Genital Organization of the Libido” (1923), *Collected Papers*, Cilt II.

sızın elezerlik eğilimleri içeren sevişme simgelerini, yaşamın hem eski hem de daha sonraki dönemlerinde yer alan düşlerde olduğu kadar hastalık belirtileriyle belirli davranış biçimlerinde de bulduğumuz doğrudur. Ama bu durumu, simgelere karşı oluşturan tepilerin önceliğini göstermesi açısından bir kanıt sayamayız; çünkü bu görüngülerin üretkenlik ereğinden tam bir sapma olup olmadığını ve bu yön değişimini ne ölçüde iletildiğini kesin olarak bilmiyoruz. Aslında bütün bunlar belirli bir bireyin, özgül ağızcıl, makatsal ya da elezer eğilimler tarafından etkilendiğini göstermeye yarar. Bunların kanıtsal değeri pek azdır, çünkü bu simgeler her zaman kadınlara yöneltilen belirli coşkusal etkilimlerle atbaşı gider; dolayısıyla bu simgelerin aslında coşkusal etkilimlerin ürünü mü yoksa ortaya çıkış biçimi mi olduğunu söyleyemeyiz. Örneğin kadınları hor görme eğilimi, dişilerin üreme örgenlerinin makatsal simgelerinde görülürken, ağızcıl simgeler kaygının anlamı olabilir.

Ama bütün bunların yanı sıra özgül bir kadın deliği varlığının “keşfedilmemiş” kalması gerektiğine inanmamı olanaksızlaştıran çeşitli nedenler var. Bir yandan, erkek çocuk kuşkusuz özdevimsel olarak herkesin kendisi gibi yaratıldığı sonucuna varır; öte yandan da erkeklik örgeni tepileri içgüdüsel olarak onu kesinlikle kadın bedeninde uygun bir delik —üstelik kendisinde olmayan bir delik— arayışına sürükler; çünkü cinslerden biri, ötekinden her zaman kendisinininkinin tamamlayıcısını ya da doğal yapısı kendisinininkinden farklı olanı arar. Freud’un, çocuklar tarafından oluşturulan cinsel kuramların, onların kendi cinsel yapılaşmalarına göre biçimlendirildiğini öne süren savını benimsersek o zaman söz konusu durum bu bağlamda kesinlikle, içine girme tepileriyle sıkıştırılan çocuğun düşlemlerinde tamamlayıcı kadın cinsel örgenlerini canlandırması demek olur. Erkeklerdeki kadınlık örgeni korkusuna ilişkin başlangıçta sözünü ettiğim gereçlerden çıkartmamız gereken sonuç işte budur.

Bu kaygının salt ergenlik döneminden kalma bir şey olduğunu söylemek olanaksızdır. Eğer geri dönüp kaygıyı gizleyen oğlanlara özgü gururun dar ve yapay görünüşüne bir göz atarsak, o zaman kaygının bu dönemin başında da kendini apaçık ortaya koyduğunu görürüz. Elbette ergenlikte oğlanın yaptığı, yalnız anasıyla yasak ilişkilere girme arzu-

sundan kurtulmak değil, aynı zamanda genel olarak bütün kadınlardan duyduğu korkuyu bastırmaya çalışmaktır. Kural olarak bu konudaki başarısı ancak derece derece gerçekleşir; ilkin bütün kızlara sırt çevirir; ancak erkekliği tam olarak uyandığında, kendini kaygının eşiğinde bulur. Ama kural olarak ergenlik çatışkılarının, çocukluk cinselliğinin ilk olgunlaşma dönemine özgü çatışkılarını *mutatis mutandis* (gerekli değişiklikler yapılmış olarak) canlandırmaktan başka bir şey yapmadığını; bunların akış yönlerinin de genellikle aslında eski deneyimler dizisinin tam bir eşlemi olduğunu biliyoruz. Ayrıca düş simgeçiliğinde ve yazınsal yapıtlarda da gördüğümüz gibi, kaygının tuhaf yapısı, bizi hiçbir yanılgıya yer bırakmaksızın ilk çocukluk düşlemleri dönemine götürür.

Olağan bir erkek çocuk ergenlik döneminde artık dölyolu konusunda bilinçli birtakım bilgiler edinmiştir, ama kadınlarda hâlâ gözünü korkutan, nedeni bilinmedik, alışılmadık ve gizemli bir şey vardır. Eğer yetişkin bir erkek, kadına sırrını çözemediği büyük bir gizem olarak bakmayı sürdürüyorsa, bu duygusu kadındaki tek bir şeyle ilgili olabilir: analığın gizemi. Geri kalan her şey erkeğin, salt bundan duyduğu korkunun kalıntılarıdır.

Bu kaygının kökeni nedir? Nitelikleri nelerdir? Erkek çocuğun anasıyla ilk ilişkilerini gölgeleyen etmenler nelerdir?

Freud, kadın cinselliği konusundaki bir yazısında,¹¹ bu etmenlerin en belirgin olanlarını göstermişti: Bebekliğinde çocuğun bakımıyla yükümlü kişi ana olduğu için, içgüdüsel etkinlikleri ilk yasaklayan da odur. İkincisi, çocuk anasının bedenine yönelik elezer tepiler¹² deneyimi yaşar; bu tepiler bir olasılıkla anasının yasaklarından kaynaklanan öfkeyle ilişkilidir ve dişe diş yasasına göre bu kızgınlık ardında bir kaygı kalıntısı bırakır. Son olarak da —belki de en önemli nokta budur— cinsel örgen tepilerinin özgül sonucu, buna benzer bir başka etmen daha oluşturur. Cinsler arasındaki bedenyapısal ayrılıklar kız ve oğlanlarda bütünüyle farklı bir duruma yol açar, ikisinin de kaygılarını ve kaygılarındaki çeşitliliği gerçekten anlayabilmek için, her şeyden önce ço-

¹¹Int. J. Psycho-Anal., Cilt XI (1930), sayfa 281.

¹²Yukanda sözü edilen ve yeterince dikkat edilmediğine inandığım Melanie Klein'in yapıtına bakın.

cukların ilk cinsellik dönemlerindeki *gerçek durumunu* dikkate almamız gerekir. Kız çocuğun doğası dirimbilimsel koşullarına uygun olarak ona alma, içine kabul etme arzusu verir;¹³ kendi üreme örgeninin babasının erkeklik örgenine göre çok küçük olduğunu duyumsar ya da bilir; bu da onun kendi üreme örgenine karşı dolaysız bir kaygıyla tepki göstermesine neden olur; eğer arzusu gerçekleşirse kendisinin ya da cinsel örgeninin yok olacağından korkar.¹⁴

Öte yandan oğlan erkeklik örgeninin anasının cinsel örgenine göre çok küçük olduğunu duyumsar ya da içgüdüsel olarak bu yargıya varır; böylece yetersizlik, geriçevrilme ve alay edilme korkusuyla tepki gösterir. Bu nedenle oğlanın kaygısı kızinkinden çok farklı bir alanda yer alır; oğlanın kadın karşısında duyduğu ilk korku, hiçbir biçimde iğdiş edilme kaygısı değildir; bu onun öz-saygısına yönelik tehlikeye gösterdiği tepkidir.¹⁵

Bir yanlış anlaşılmaya yol açmamak için, bu süreçlerin bütünüyle içgüdüsel örgen duyumu ve örgensel gereksinim gerilimi temelinde yer aldığını vurgulamak isterim; bir başka deyişle kız çocuk babasının, oğlansa anasının cinsel örgenini hiç görmese; hatta zihinlerinde bu örgenlerin varlığına ilişkin hiçbir bilgi olmasa bile, bu tepkilerin gösterileceğine inanıyorum.

Dolayısıyla anası tarafından engellenmeye tepki gösterdiği için, oğlanın etkilenmesi, kızın babasıyla yaşadığı deneyimlerle etkilenmesinden daha başka bir biçimde ve daha şiddetli olur. Her iki durumda da cinsel enerji tepilerine bir yumruk indirilmiştir. Ama kız çocuk engellenişinde bir avuntu bulur — dirimsel bütünlüğünü korur. Buna karşılık oğlan ikinci duyarlı noktasından —yani bir olasılıkla başlangıçtan beri cinsel enerji arzularıyla atbaşı giden cinsel örgen yetersizliği duygusundan— vurulur. Şiddetli öfkenin en genel nedeninin, o sırada çok büyük bir önem taşıyan tepilere ket vurulması olduğu varsayılırsa, o zaman bundan, erkek çocuğun anası tarafından engellenişinin onda iki yanlı bir kızgınlığın doğmasına yol açtığı sonucu çıkarılabilir; bu öfke-

¹³Bu edilgenlikle bir tutulmamalıdır.

¹⁴Kız çocuğun durumunu bir başka yazımda daha ayrıntılı ele alacağım.

¹⁵Burada da “Das Misstrauen zwischen den Geschlechtern” *Die psychoanalytische Bewegung* (1930) başlıklı yazımda öne sürdüğüm noktalara değinmek istiyorum.

ye yol açan ilk neden cinsel enerjinin geri itilip bastırılması, ikincisi de eril öz-saygının yaralanmasıdır. Aynı zamanda üretkenlik öncesi engellemelerden kaynaklanan eski içerleme de bir olasılıkla yeniden parlayıp ortaya çıkar. Sonuçsa, erkeklik örgenine özgü bir yere sokma tepilerinin, engellenme karşısında duyulan öfkeyle karışıp birleşmesi, ve bu tepilerin içine biraz da elezerliğin sızması olur.

Burada ruhçözümlemesi yazınında sık sık yetersiz bir biçimde ortaya atılan bir noktayı —yani bu erkeklik örgeni tepilerinin doğal olarak elezerlik nitelikleri taşıdığını varsaymamızı gerektirecek bir neden bulunmadığını, dolayısıyla her hastalıkta “erkeği”, “elezerlik”, “kadını” da bu doğrultuda “özezerlik”le özdeşleştirmek için elimizde özgül kanıtlar yokken bunun kabul edilemeyeceğini— vurgulamak isterim. Eğer ek yıkıcı tepiler gerçekten önemli bir yer tutuyorsa, o zaman dışı dış kuralına göre, ananın örgeninin dolaysız kaygı nesnesi olması gerekir. Dolayısıyla, ananın cinsel örgeni önce oğlanın yaralı öz-saygısını çağrıştıranca onda bir tatsızlık duygusu yaratırsa, o zaman bu örgen ikincil bir süreçle (öfkenin engellenmesiyle) içdiş edilme kaygısının nesnesi olur. Bir olasılıkla bu kaygı, erkek çocuk aylık kanama döneminin izlerini gördüğünde daha da pekişir.

Farklı dönem ve ırklardan gelişigüzel seçilmiş örneklerden de öğrendiğimiz gibi, sözünü ettiğimiz bu son kaygı yer aldığı zaman, erkeklerin kadınlara yönelik tutumunda kalıcı izler bırakır. Bununla birlikte ben bunun düzenli olarak bütün erkeklerde önemli ölçüde görüldüğünü düşünmüyorum; ayrıca bu, erkeklerin öbür cinsle ilişkilerinde ayırıcı özelliklerden biri de değildir. Bu tür bir kaygı, kadınlarda gördüğümüz kaygıyla *mutatis mutandis* (gerekli değişiklikler yapılmış olarak) büyük benzerlikler gösterir. Çözümlemede bu kaygının dikkate değer bir yoğunlukta ortaya çıktığını gördüğümüz her olayda hasta, kadınlara karşı tutumu belirgin bir sinirce sapması taşıyan bir erkek olmuştur.

Öte yandan öz-saygıya ilişkin kaygının bütün erkeklerde az çok farklı izler bıraktığına ve kadınlara yönelik tutumlarına belirli bir damga vurduğuna; bu damganın kadınların erkeklere yönelik tutumlarında bulunmadığına, bulunsan bile ikincil olarak kazanıldığına inanıyorum. Bir başka deyişle bu, kadın doğasının ayrılmaz bir parçası değildir.

Bu erkeklere özgü tutumun genel imlemini ancak oğlanın çocukluk kaygısının gelişimini, çocuğun bunun üstesinden gelme ve bu kaygının belirli biçimini daha yakından incelersek, kavrayabiliriz.

Deneyimlerime göre, geri çevrilme ve alay konusu olma korkusunun, düşünüş biçimi ya da sinirce yapısı ne olursa olsun, her erkeğin çözümlemesinde örneksel bir bölüm olarak karşımıza çıktığını söyleyebilirim. Kadın çözümlemecinin uyguladığı çözümlemeler ve sürekli elinin altında bulunan gereçler, bu kaygıyla duyarlılığı günlük yaşamda belirlediğinden çok daha açık ortaya koymasına yardım eder; oysa günlük yaşam erkeklere, ya bu duygulara yol açacağı düşünülen durumlardan sakınma, ya da aşırı dengeleme süreciyle, birçok kaçma fırsatı verir. Bu tutumun özgül temelini ortaya çıkartmak zordur, çünkü çözümlemede bu genellikle, büyük bir bölümü bilinçdışı olan, kadınlığa yönelmeyle gizlenir.¹⁶

Kendi deneyimlerime bakarak bir sonuç çıkartmam gerekirse, sözünü ettiğim bu son yönelme, kadınlardaki erkeklik tutumuna oranla, (biraz sonra vereceğim nedenler yüzünden) daha açık olmakla birlikte, hiç de daha az değildir, diyebilirim. Bunun çeşitli kaynaklarını burada tartışmayı düşünmüyorum, ancak erkeğin öz-saygısının aldığı ilk yara, belki de çocuğun erkek işlevine duyduğu tiksintiden sorumlu tutulabilecek etmenlerden biri olabilir demekle yetineceğim.

Erkeğin bu yaraya ve duyduğu ana korkusuna gösterdiği örneksel tepkiden çıkan sonuç, onun cinsel enerjisini anasından uzaklaştırıp kendi kendisi ve cinsel örgeni üzerinde yoğunlaştırmasıdır. Bu süreç tutumbilimsel bakış açısından iki kat yararlıdır; bu onun anasıyla kendisi arasında gelişen kaygı-yüklü, sıkıntılı durumdan kaçmasına olanak verir ve erkeklik örgeniyle ilgili özüne-hayranlığını tepkisel olarak güçlendirerek, eril öz-saygısını yeniden kazandırır. Artık ona göre kadınların cinsel örgeni yoktur; “keşfedilmemiş” dölyolu da yadsınmış dölyoludur. Gelişiminin bu aşaması, Freud’un kamış evresiyle tam olarak örtüşmektedir.

Dolayısıyla, bu evrede egemen olan yanıt arayıcı tutumu ve erkek çocuğun sorularının özgül yapısını anlamamız gerekir; bu sorular, ar-

¹⁶ Boehm, “The Femininity Complex in Men”, *Int. J. Psycho-Anal.*, Cilt XI (1930).

dından özüne hayranlıkla karışık bir kaygının geldiği nesneden uzaklaşma isteğinin dile getirilmesidir.

O zaman oğlanın ilk tepkisi, erkeklik örgeniyle ilgili özüne-hayranlığın abartılması yönünde olur. Sonuç, küçük yaştaki oğlanların hiç utanmadan söylediği kadın olma dileğine, biraz ciddiye alınmama korkusunun yenilediği kaygıyla, biraz da iğdiş edilme kaygısıyla, çocuğun tepki göstermesi olur. Erkeklerdeki iğdiş edilme kaygısının, çoğunlukla ben'in *kadın olma arzusuna* gösterdiği tepki olduğunu bir kez kavrayınca, Freud'un iki-cinsliliğin erkeklere kıyasla kadınlarda daha açık bir biçimde belirttiği konusundaki kanısına bütünüyle katılamayız.¹⁷ Bunu çözümlenmemiş bir soru olarak bırakmak zorundayız.

Freud'un önemle üzerinde durduğu erkeklik örgeni evresinin en göze çarpan özelliği, bunun oğlanın anasıyla ilişkisinden arta kalan özüne hayranlık yarasının izini açıkça gözler önüne sermesidir. "Erkek çocuk sanki bu örgenin daha büyük olabileceği ya da olması gerektiği hakkında belli-belirsiz bir düşünceye sahipmiş gibi davranır."¹⁸ Bu davranışın gerçekten de kamış evresinde başladığını ama onunla sona ermediğini; tersine, oğlanın küçüklüğünde çocuksu bir biçimde sergilendiğini, sonralarıysa bireyin erkeklik örgeninin boyutuyla gücü hakkında derinlerde gizlenen bir kaygı ya da daha az saklanan bir övünme olarak sürüp gittiğini söyleyerek bu gözlemi daha da genişletebiliriz.

Cinsler arasındaki dirimbilimsel farklılıkların kaçınılmaz gereklerinden biri de şudur: erkek her zaman erkekliğini kadına kanıtlamayı sürdürmek zorundadır. Kadın içinse benzeri bir zorunluluk yoktur. Kadın cinsel açıdan soğuk bile olsa, sevişebilir, gebe kalabilir, doğurabilir. Kadının sevişmedeki işlevini —erkeklerin içini hayranlık ve kızgınlıkla dolduran bir olguyla— herhangi bir iş yapmaksızın salt *orada bulunmakla* yerine getirir. Oysa erkek, doyuma ulaşmak için *bir işi yerine getirmek* zorundadır. "Enerji verimliliği" örneksel bir erkek ülküsüdür.

İçlerindeki erkekçe eğilimlerden korkan kadınlara çözümleme uyguladığımız zaman, gerçek yaşamda kadınların alanlarında büyük bir genişleme yer almaya başlamasına karşın, hâlâ hırsıyla başarının onların

¹⁷Freud, "Female Sexuality," *Inter. J. Psycho-Anal.*, Cilt XI (1930), sayfa 281.

¹⁸Freud, "The Infantile Genital Organization of the Libido" *Collected Papers*, Cilt II.

gözünde erkek niteliği sayıldığını bulgulamamızın temel nedeni belki de budur.

Erkekleri kadınlara iten yalın seveda özleminin, erkeklerdeki karşı konulmaz iç zorlanımla nasıl gölgelendiğini cinsel yaşamda da sık sık görürüz; bu iç zorlanım yüzünden erkekler, erkekliklerini kendilerine ve başkalarına hiç durmadan kanıtlamaya çalışır. Daha uç noktada bulunan bu tür bir erkeği bir tek konu ilgilendirir: ele geçirmek. Amacı çok kadına, en güzellerine ve en çok ardından koşulanlara “sahip” olmaktır. Bu özsevisel aşırı dengeleme ve sürüp giden kaygının dikkate değer bir karışımını, ele geçirmeye çalışırken niyetlerini aşırı ciddiye alan kadınlara kızıp köpüren erkeklerde; ya da daha başka erkeklik kanıtına gerek görmeyen kadınlara yaşam boyu gönül borcu besleyen erkeklerde görürüz.

Özsevisel yara izinin verdiği acıyı dindirmenin bir başka yoluysa, Freud’un sevgi nesnesini aşağılama eğilimi olarak tanımladığı tutumu benimsemektir.¹⁹ Eğer bir erkek eşitini, hatta kendinden üstün hiçbir kadını arzulamıyorsa — şu çok yararlı ekşi üzüm ilkesine uygun olarak, tehlike altındaki öz-saygısını korumaya çalışıyor olamaz mı? İnsanın bir yosmadan ya da kolay elde edilebilen bir kadından korkmasına gerek yoktur; ayrıca bunlardan cinsel, törel ya da anlaksal alanlarda da herhangi bir istek gelmez. İnsan üstün olduğunu duyumsayabilir.²⁰

Bu bizi, kültürel sonuçları açısından en önemli ve en kötü olan üçüncü yöne çeker: bu da kadının öz-saygısını zayıflatıp yok etmektir. Kadınların erkekler tarafından küçümsenmesinin, erkeklerdeki belirli bir ruhsal eğilime bağlı olduğunu kanıtladığımı sanıyorum, — bu eğilimin kökleri erkeklerin belirli bazı dirimbilimsel olgulara gösterdiği ruhsal tepkilerde yatar; zaten son derece yaygın olan ve inatla korunup sürdürülen bir anlayıştan da ancak bu beklenir. Kadınların çocuksu ve coşkusal yaratıklar olduğunu, dolayısıyla sorumluluk ve bağımsızlık gibi yeteneklerinin bulunmadığını öne süren görüş, kadınların öz-say-

¹⁹Freud, “Contributions to the Psychology of Love” *Collected Papers*, Cilt IV.

²⁰Bu erkekleri yosmalara iten öbür baskıların önemini azaltmaz; söz konusu durum Freud’un “Contributions to the Psychology of Love” *Collected Papers*, Cilt IV; ve Boehm’in “Beiträge zur Psychologie der Homosexualität”, *Intern Zeitschr. f. Psychoanal.*, Bd. VI (1920) ve Bd. VIII (1922) adlı yapıtlarında tanımlanmıştır.

gısını yıpratmaya çalışan eril eğilimin ürünüdür. Erkekler bu tanıma çok sayıda kadının tam uyduğunu söyleyerek bu tür bir tutumu haklı göstermeye çalıştığında, söz konusu kadınların, erkeklerin dizgeli ayıklamasıyla yetiştirilip yetiştirilmediğine bakmamız gerekir. Önemli olan Aristoteles'den Moebius'a kadar az ya da çok yetenekli birçok düşün adamının eril ilkenin üstünlüğünü kanıtlamak için şaşırtıcı bir enerji ve anlaksal güç harcaması değildir. Asıl göz önünde tutulması gereken, "ortalama erkeğin" inişli-çıkışlı öz-saygısının, çocuksu, analıkla ilgisi olmayan dönüşümceli (histerik) bir kadını seçmesine neden oluşu; bu seçimiyle de yeni kuşakları bu tür kadınların etkisi altında bırakmasıdır.

DÖLYOLUNUN YADSINMASI

*Kadınlara Özgü Cinsel Örgen Kaygısı Sorunu
Konusunda Bir Yazı(*)*

KADIN gelişiminin özgül nitelikleri konusunda yaptığı araştırmalar Freud'un şu temel sonuçlara varmasına yol açmıştır: birincisi kızlardaki ilk içgüdüsel gelişimin oğlanlarla hem sevigüdüsel alanlar açısından (iki cinste de tek bir cinsel örgenin, kamışın, işlevi vardır, dölyolu keşfedilmemiştir) hem de ilk nesne seçimi açısından (her iki cins için de ana ilk sevgi nesnesidir) aynı yönde ilerler. İkincisi cinsler arasında her şeye karşın var olan büyük farklılıklar, cinsel enerji eğilimindeki benzerliğin, aynı bedenyapısal ve dirimbilimsel temellerle bir arada yürüme-yiğinden kaynaklanır. Kızların cinsel enerjilerindeki bu erkeklik örgenine özgü yönelme konusunda kendilerini yeterli donanımdan yoksun duyumsaması ve bu nedenle de ellerinden, oğlanlara verilmiş bu olağanüstü tanrı vergisini kıskanmaktan başka bir şeyin gelmemesi, bu önermeden çıkarılan kaçınılmaz ve mantıksal sonuçtur. Kız oğlanla paylaştığı anayla çatışkilara, kendisine özgü çok önemli bir başka çatışkı ekler; erkeklik örgenine sahip olmayışının suçunu anasına yükler. Kızın anasından uzaklaşıp babasına yönelmesine yol açan temel suçlama işte bu olduğu için söz konusu çatışkı da dönüm noktası oluşturur.

Dolayısıyla Freud, çocuk cinselliğinin tomurcuklanma dönemine, yani çocukluktaki üreme öncesi döneme “kamış evresi” adını verirken yerinde bir deyim seçmiştir.

(*)“Die Verleugnung der Vagina. Ein Beitrag zur Frage der spezifisch weiblichen Genitalangst,” *Intern. Zeitschr. f. Psychoanal*, XIX (1933), sayfa 372-84; *Int. J. Psycho-Anal.*, 14 (1933), sayfa 57-70. *The International Journal of Psycho-Analysis*'in izniyle yeniden basılmıştır.

Çözümleme konusunda pek bilgisi olmayan bir bilim adamının bu yazıyı okurken, sözünü ettiğimiz noktayı önemsemeden atlayıp geçeceğini düşleyebiliyorum; çünkü bu ona, çözümlemenin bütün dünyanın inanmasını beklediği, alışılmadık ve yeni birçok kavramdan biri gibi gelir. Ancak Freud'un kuramlarındaki bakış açısını kabul edenler, kadının ruhsal durumunun bir bütün olarak anlaşılması konusunda, bu belirli savın önemini ölçüp biçebilirler. Bu savın bütün ürünleri, Freud'un en önemli ve kalıcı olduğuna inandığımız başarılı bulgularından birinin ışığında ortaya çıkmıştır. Burada sözünü etmek istediğim şey, çocukluktaki izlenimlerin, deneyimlerin, çatışkılarının, bireyin daha sonraki yaşamında dönüm noktası oluşturabilecek bir önem taşıdığının anlaşılmasıdır. Eğer bu önermeyi bir bütün olarak kabul edersek, yani bireyin daha sonraki deneyimleriyle başa çıkma gücü ve bunu gerçekleştirme yöntemleri üzerinde, biçim verici eski deneyimlerin etkisi olduğunu kabul edersek, o zaman ortaya, en azından gizil olarak, kadınların özgül ruhsal yaşamı konusunda şu sonuçlar çıkar:

(1) Kadın örgenlerinin (organlarının) çalışmasındaki —aylık kanamalar, sevişme, gebelik, doğum, emzirme ve yaşdönümü gibi— her yeni evrenin başlamasıyla birlikte, sıradan bir kadın bile, (aslında Helene Deutsch¹ da bunu söylemiştir) bedeninde yer alan süreçlere karşı bir tutum benimsemeden önce, eril eğilim tepilerinin üstesinden gelmek zorundadır.

(2) Gene, ırkı, toplumsal ve bireysel koşulları ne olursa olsun, sıradan kadınlarda bile, cinsel enerjinin kadının kendi cinsinden kişilere yapışıp kalması ya da onlara yönelmesi, erkeklerde olduğundan çok daha kolaydır. Kısacası, eşcinsellik kadınlar arasında erkeklere oranla daha yaygındır ve bu durum hiçbir kıyaslama ya da yanılgiya yer bırakmaz. Karşı cinsle ilişkilerinde güçlüklerle karşılaşan kadın, eşcinsel bir tutuma erkeklerden daha kolay girer. Çünkü Freud'a göre, yalnızca çocukluğunun en önemli yıllarını kendi cinsinden birine bu türden bir bağıllıkla geçirmekle kalmamış, ilk kez bir erkeğe (babasına) döndüğünde de, bu işi temelde dar bir öfke köprüsünden geçerek yapmıştır. "Erkeklik örgenim olmayacağına göre, bunun yerine çocuk

¹H. Deutsch, *Psychoanalyse der weiblichen Sexualfunktionen*.

istiyor, ‘bu amaçla’ babama dönüyorum. Bedenyapısal eksikliğimin sorumlusu olarak gördüğüm anama dış biletiğim için, onu bir yana atıyor ve babama yöneliyorum.” Salt yaşamın ilk yıllarındaki biçimlendirici etkilere inandığımız için, bir kadının bir erkekle ilişkisi, yaşam boyu sürmezse, gerçekten arzulanan birşeyin yerine konan bu zorlama seçimin işe karışması bize bir çelişki gibi görünebilir.²

(3) İçgüdüden uzak, ikincil ve başkasının yerine geçebilme niteliği taşıyan aynı özellik, olağan kadınlarda bile *analık arzusuna* yapışıp kalabilir ya da en azından bu biçimde belirir.

Freud, elbet çocuk arzusunun gücünü kavrayamamış değildir. Onun görüşüne göre bu arzu, — eski ana-çocuk bağıntısının tersine dönmüş biçimi olarak — bir yandan kız çocuğun —anasına yönelik— en güçlü içgüdüsel nesne ilişkisinin belli başlı kalıtını simgeler. Öte yandan, başlangıçtaki eski erkeklik örgeni arzusunun en önemli kalıtı olarak belirir. Freud’un bakış açısındaki özgül nokta, analık arzusunun doğuştan gelen bir oluşum değil, ruhsal açıdan öztüreyimsel öğelerine indirgenebilen ve enerjisini kökende eşcinsellikten ya da erkeklik örgenine özgü içgüdüsel arzulardan çıkaran bir şey sayılmasıdır.

(4) Eğer ruhçözümlemesinin ikinci belitini, yani bireyin cinsel konulardaki tutumunun, yaşamın geri kalan bölümlerine karşı takındığı tutumun ilkörneği olduğunu kabul edersek, o zaman ortaya kadının tüm yaşam karşısındaki tepkisinin altta yatan güçlü içerleme üzerine kurulu olduğu sonucu çıkar. Çünkü Freud’a göre kız çocuğun erkeklik örgenine imrenmesi, en yaşamsal ve temel içgüdüsel arzular açısından köklü bir zayıflık duygusunun karşılığını oluşturur. Burada karşımıza genel içerlemenin oluşumundan sorumlu, örnekselel temel çıkar. Bu temelden kaçınılmaz olarak, bu tür bir tutumun doğması gerekmez; Freud, *gelişimin istenilen biçimde bir gelişme gösterdiği yerlerde*, kızın erkekler ve analık konusunda kendi yolunu bulabileceğini kesinlikle belirtir. Ama eğer burada böylesine eski ve kökleri derinde içerleme tutumu —benzer koşullar altındaki erkeklere kıyasla— daha kolay belirmezse ya da kadının en önemli duygu niteliklerine zarar veren gizli bir

²Bir başka çalışmamda, kız çocuklardaki erkeklik örgenine özgü tutumun temeli sayılan ilk nesne ilişkileri sorununu ele almayı düşünüyorum.

akım olarak hemen işlemeye başlamazsa, o zaman bu bizim bütün çözümsel kuramlarımızla deneyimlerimize ters düşer.

Bunlar Freud'un ilk kadın cinselliği hakkındaki yazısından çıkartılan kadının bütün ruhsal durumuyla ilgili çok önemli sonuçlardır. Bunları enine boyuna irdelediğimiz zaman, özlem sınamalarıyla kuramsal yansımalarını, bunların dayandırıldığı olgulara ve doğru değerlendirmelere tekrar tekrar uygulamamız gerektiğini görürüz.

Freud'un kuramını dayandırdığı temel düşüncelerin bazılarının doğruluğu konusunda karar verebilmemiz için, çözümsel deneyimlerin tek başına yeterli olmadığını düşünüyorum. Bunlarla ilgili son kararın, çözümleme konusunda eğitilmiş kişilerce *normal* çocuklar üzerinde geniş çapta yürütülen dizgeli gözlemlerimiz hizmete sunulana kadar ertelenmesi gerektiğine inanıyorum. Söz konusu görüşler arasında Freud'un "erkek ve kadın kişiliği arasında açık bir biçimde tanımlanan ayrışmanın ergenlikten sonra yer aldığı çok iyi bilinmektedir" diyen savını da ekliyorum. Kendi yaptığım birkaç gözlem bu savı doğruluyor. Tersine, kız çocukların özellikle iki ile beş yaşları arasında belirgin bir biçimde kadınca nitelikler sergilemesi beni hep şaşırtmıştır. Örneğin bu çocuklar erkeklere, içlerinden gelen belirli bir kırıtkan davranış biçimiyle yaklaşırlar ya da analara özgü kuruntunun belirleyici özelliklerini gösterirler. Bu izlenimlerle, Freud'un kız çocukların cinselliğindeki ilk eril eğilimden söz eden görüşünü uzlaştırmak bana hep çok güç gelmiştir.

Freud'un, her iki cinsten yer alan cinsel enerji eğiliminin kökündeki benzerliği savını yalnız cinsellik dünyasıyla sınırlı tutmak istediği düşünülebilir. Ama o zaman da bireyin cinselliğinin, onun geri kalan davranış biçimlerine bir kalıp oluşturduğunu belirten kuralla çatışmaya girmiş oluruz. Bu noktayı açıklığa kavuşturmak için, normal oğlanlarla kızların ilk beş-altı yaşları arasındaki davranışlarında yer alan farklılıkların geniş ölçüde ve tam olarak gözlenmesi gerekir.

Bu ilk yıllarda, ürkütülmemiş kız çocukların sık sık erkeklik örgenine imrenme yorumuna yol açabilecek biçimlerde konuştuğu doğrudur; soru sorarlar, zayıflıklar konusunda kıyaslama yaparlar, kendilerinin de olmasını istediklerini söylerler, erkeklik örgenine duydukları hayranlığı

dile getirirler ya da sonradan onların da bir erkeklik örgeni olacağı düşüncesiyle kendilerini avuturlar. Bir an için bu tür belirimlerin çok sık hatta düzenli olarak ortaya çıktığı düşünülürse, kuramsal yapımız içinde bunlara nasıl bir yer ve ağırlık vermemiz gerektiği çözümlenmemiş bir soru olarak kalır. Freud bu belirimleri, öne sürdüğü tüm görüşüyle tutarlılık içinde, kız çocuğun içgüdüsel yaşamının ne kadarının, erkeklik örgenine sahip olma arzusuyla yönetildiğini göstermek için kullanır.

Bu görüşe karşı aşağıdaki üç düşünceyi öne sürmek istiyorum:

(1) Aynı yaştaki oğlanlarda, memelere ya da çocuğa sahip olma arzusu biçiminde beliren koştut anlatımlarla karşılaşırız.

(2) Her iki cinstede bu belirimlerin *bir bütün olarak çocuğun davranışları üzerinde bir etkisi yoktur*. Anası gibi memelerinin olmasını şiddetle arzulayan oğlan, aynı zamanda genelde tamı tamına oğlanca bir saldırganlık davranışı gösterir. Erkek kardeşinin üreme örgenine hayranlıkla bakıp buna imrenen kız çocuk, aynı zamanda sahici bir küçük kadın gibi davranabilir. Bu nedenle küçük yaşta ortaya çıkan bu belirimleri, temel içgüdüsel isteklerin anlatımı mı saymak yoksa başka bir sınıflandırma mı yapmak gerektiği bana hâlâ çözümlenmemiş bir soru gibi geliyor.

(3) Her insanda iki-cinslilik eğilimi olduğunu öne süren varsayımı kabul edersek, o zaman bir başka düşünce kümesi ortaya çıkar. Freud, zihinsel durumu anlamamız açısından bunun taşıdığı önemi hep vurgulamıştır. Doğumda her bireyin cinsiyeti bedensel olarak belirlenmekle birlikte, hep var olan iki cinslilik eğiliminin şu sonucu doğurduğu varsayılabilir: çocukların kendi cinsel işlevlerine karşı takındığı tutum *ruhsal açıdan* başlangıçta belirsiz ve deneysel olabilir. Çocuklar bunun bilincinde değildir ve bu nedenle de doğal olarak iki-cinslilik arzularını çocuksu bir anlatımla ortaya koyabilirler. Biraz daha ileri gidip, bu belirsizliğin ancak nesnelere yönelik güçlü sevgi duygularının belirme-siyle orantılı olarak ortadan kalktığını varsayabiliriz.

Biraz önce söylediklerimi daha iyi açıklayabilmek için, ilk çocukluk döneminde yaygın olarak görülen bu oyuncu, gelip geçici nitelikli iki-cinslilik belirimleriyle, gizlilik dönemi adı verilen zaman arasında var olan belirgin farklılıkları gösterebilirim. *Bu yaştaki kız çocuk oğlan olmak isterse* —elbette burada bu dileklerin ortaya çıkış sıklığının ve

bunları koşullayan toplumsal etmenlerin araştırılması gerekir— onun bütün yaptıklarını belirleyen (oğlanlara yakışan oyunları ve alışkanlıkları yeğlemesi ve kadın özelliklerini yadsıması gibi) bütün davranış biçimleri, bu tür dileklerin kafasındaki bambaşka bir derinlikten fişkırdığını ortaya koyar. Bununla birlikte eskisinden çok farklı olan bu görüntü, kızın yaşadığı zihinsel çatışkının sonucunu³ gösterir; dolayısıyla özgül birtakım kuramlar olmaksızın, dirimbilimsel olarak ona verilmiş erkeklik arzularının belirmi biçiminde açıklanamaz.

Freud'un, görüşüne temel aldığı öncüllerden bir başkası da sevitüreyimsel (erogenital) bölgelerle ilgilidir. Freud kızın ilk cinsel örgen duyumlarıyla etkinliklerinin aslında bızırda başladığını öne sürer. Dölyolunu okşayarak kendini doymayı kuşkulu bulur; hatta dölyolunun bütününü "keşfedilmemiş" olduğunu düşünür.

Bu çok önemli sorun hakkında bir yargıya varmak için, gene normal çocuklar üzerinde geniş çaplı ve kesin gözlemler yapmamız gerekir. Josine Müller⁴ ve ben bu konudaki kuşkularımızı daha 1925'de söylemiştik. Ayrıca ruhbilimle ilgilenen kadın ve çocuk hastalıkları hekimlerinden ara sıra aldığımız bilgilerin çoğu bize, çocukluğun ilk yıllarında dölyolunu okşamanın en az bızırı okşamak kadar yaygın olduğunu gösterir. Bu izlenimlere yol açan çeşitli veriler şunlardır: kızartı ve akıntı gibi dölyolu duyarlılığı izlerinin gözlemlenmesi, görece daha sık yapılan yabancı nesnelerin dölyoluna sokulması ve son olarak da çocuklarının parmaklarını dölyoluna soktuğunu söyleyen anaların yakınmaları. Tanınmış kadın hastalıkları hekimi Wilhelm Liepmann⁵, deneyimlerinin kendisini, çocukluğun ilk yıllarında hatta bebeklikte dölyolunu okşamanın bızırı okşamaktan daha yaygın olduğuna ve ancak daha sonraki çocukluk döneminde bu ilişkilerin bızırı okşama yönünde değiştiğine inandırdığını söylemiştir.

Bu genel izlenimler dizgeli gözlemlerin yerini tutamaz; dolayısıyla bunlarla kesin sonuca varamayız. Ama Freud'un da kabul ettiği gibi, bu kuraldışı olayların epey sık yer aldığı da ortadadır.

³Homey, "On the Genesis of the Castration Complex in Women" *Int. J. Psycho-Anal.*, Cilt V (1924).

⁴Josine Müller, "The Problem of Libidinal Development of the Genital Phase in Girls" *Int. J. Psycho-Anal.*, Cilt XIII (1932).

⁵Özel bir konuşmada.

İzlememiz gereken en doğal yol, bu soruya çözümlemelerimizle ışık tutmaktır ama bu da çok zordur. Her şeyden önce hastanın çözümlemede ortaya çıkan bilinçli anılarını ya da belleğinde kalanları su götürmez birer kanıt olarak ele alamayız, çünkü her yerde olduğu gibi, burada da bastırmanın işe karıştığını dikkate almamız gerekir. Bir başka deyişle tıpkı bizim, hastanın bızırda ilgili duyumlardan habersiz olduğu konusunda kuşkucu davranmak zorunda oluşumuz gibi, hastanın da dölyolu duyumlarını ya da kendini okşamasını anımsamaması için iyi nedenleri olabilir.⁶

Bir başka güçlük de çözümlemeye gelen kadınların dölyolu süreçleri hakkında ortalama bir doğallık bile bekleyemeyeceğimiz kişiler oluşudur. Bunlar, cinsel gelişimleri bir biçimde, olağanlıktan sapmış ve dölyoluna özgü duyumları az-çok bozulmuş kadınlardır. Aynı zamanda, gereçlerdeki rastlantısal farklılıkların bile burada payı vardır. Hastalarının yaklaşık üçte ikisinde aşağıdaki durum ilişkilerini bulguldum:

(1) Sevişmeden önce elle yapılan dölyolu okşamasıyla ulaşılan belirgin bir dölyolu doyumunu. Sevişme sırasında dölyolu kasılması ve salgılama eksikliği biçiminde ortaya çıkan cinsel soğukluk, (yanlıya yer bırakmayan bu türden olaylarla yalnızca iki kez karşılaştım). Elle yapılan cinsel örgen okşamasında genellikle bızırın ya da dudak bölümlerinin yeğlendiğini düşünüyorum.

(2) Müzik dinleme, araba kullanma, sallanma, saç taratma ve belirli aktarma durumları gibi, bilinçaltı uyarıcı etkilere sahip durumların yarattığı gözle görülebilir bir salgılama eşliğinde, kendiliğinden dölyolu duyumları. Dölyolunu elle okşama yoktur; sevişmede cinsel soğukluk.

(3) Cinsel örgendışı okşamayla, örneğin bedenin belirli devinimleriyle dar ve sıkı giysilerle ya da özel birtakım elezer-özezer düşlemlerle elde edilen, kendiliğinden dölyolu doyumunu. Sevişme sırasında erkek, kadın hastalıkları denetiminde hekim dokunduğunda, kendini okşar-

⁶1931'de Alman Ruhçözümleme Derneği önünde kamış evresi konulu yazımın okunmasını izleyen tartışmada, Boehm yalnızca dölyolu duyumlarıyla dölyolunu okşamanın anımsandığı ve bızırın belirgin bir biçimde keşfedilmemiş kaldığı birkaç hastadan söz etmişti.

ken, ya da hekimlerin önerdiği bir dölyolu ilacının içeri yerleştirilmesinde yıkıcı bir kaygı belirlediği için, çiftleşmenin olmayışı.

Dolayısıyla izlenimlerimi şimdilik aşağıdaki gibi özetleyebilirim: Elle yapılan cinsel örgen okşamasında dölyoluna oranla bızır daha çok yeğlenmektedir, ama *genel cinsel örgen uyarılmalarının yarattığı kendiliğinden cinsel örgen duyumları çoğunlukla dölyolunda yer alır.*

Kuramsal bakış açısından görece sık sık ortaya çıkan bu kendiliğinden dölyolu uyarılmalarına, dölyolunun varlığından bütünüyle habersiz ya da bu konuda belli belirsiz bilgilere sahip olan, çözümleme uygulandığında dölyoluyla ilgili herhangi bir baştan-çıkma anısını ya da kanıtının görülmediği hastalarda bile çok büyük bir dikkat gösterilmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bu görüngü, *cinsel uyarılmaların başlangıçtan beri dölyolu duyumlarında kavranarak belirip belirmediği* sorusunu akla getirir.

Bu soruyu yanıtlayabilmek için, tek başına bir çözümünün kendi gözlemlerinden elde edebileceğinden daha kapsamlı gereçler bulunana kadar beklemek zorundayız. Bu arada benim görüşümü destekler nitelikte bazı düşüncelerin de bulunduğunu söyleyebilirim.

Birincisi, ırza geçme düşlemleri hiçbir sevişme eylemine girilmeden önce de vardır; bunlar aşlında ergenlikten çok önce yer alır ve üzerinde durulmayı gerektirecek denli de sıktır. Eğer dölyolu cinselliğinin olmadığını varsayarsak, bu düşlemlerin kökeniyle içeriğinin nedenini açıklamamıza olanak verecek bir yol bulamayız. Çünkü bu düşlemler insanın çocuk sahibi olabileceği şiddet eylemlerinin belirsiz düşünceleri yüzünden bıçakla kesilmiş gibi bitmez. Tersine bu tür düşlemler, düşler ve kaygı genellikle hiçbir yanılgıya yer bırakmaksızın edimsel cinsellik süreçleri hakkındaki içgüdüsel bilgileri ortaya koyar. Bunların girdiği kılıklar çok çeşitlidir; dolayısıyla ancak birkaçını belirtmekle yetineceğim: kapıdan ya da pencereden zorla giren suçlular; ateş edeceğini söyleyen silahlı adamlar; bir yere süzülen, uçan ya da koşan hayvanlar (yılan, fare, güve gibi); bıçaklanmış kadınlar ya da hayvanlar; bir tünele ya da istasyona giren trenler.

Cinsel süreçlerin “içgüdüsel” bilgisi dedim, çünkü bu tür düşünceler çoğunlukla, anlaksal bilgilerin, başkalarının gözlemlenmesinden ya da açıklamalarından kazanılmadığı bir dönemde bile —örneğin ilk ço-

cukluk kaygılarıyla düşlerinde— karşımıza çıkar. Kadın bedenine giriş süreçleriyle ilgili içgüdüsel bilginin, dölyolunun içine alma örgeni olarak yaratıldığı konusundaki içgüdüsel bilgiyi de mutlaka gerektirip gerektirmediği sorulabilir. Freud'un "çocuğun cinsel kuramları, kendi cinsel yapısını örnek alarak biçimlenir" diyen görüşünü kabul ediyorsak, buna vereceğimiz yanıt da olumlu olur. Çünkü bu ancak çocukların cinsel kuramlarıyla katedilen yolun, kendiliğinden yaşanmış tepiler ve örgen duyumlarıyla belirlenip çizildiği anlamına gelir. Ussal bir inceleme çabasını somutlaştıran cinsel kuramlar konusunda bu kökeni kabul edersek, o zaman oyunlarda, düşlerde ve çeşitli kaygı biçimlerinde simgesel bir anlatım bulan; ama uslamlama ve inceleme derecesine bu kuramlardaki kadar ulaşmamış içgüdüsel bilgilerle ilgili olaylar için de aynı kökeni kabul etmemiz gerekir. Bir başka deyişle hem ergenliğin ayırıcı özelliği olan ırzına geçilme korkusunun hem de kızlardaki çocukluk kaygılarının, bedenlerinin bu bölümüne bir şeyin girmesi gerektiğini anıştıran dölyoluna özgü örgensel duyumlar (ya da bunlardan kaynaklanan içgüdüsel tepiler) üzerine kurulu olduğunu varsaymamız gerekir.

Öne sürülebilecek bir karşıcıkışın yanıtının da burada olduğunu düşünüyorum, bu karşıcıkışa göre birçok düş, erkeklik örgeni bedene ilk kez acımasızca girdiği zaman bu deliğin oluştuğu düşüncesini yansıtır. Çünkü edilgin bir içine alma amacı taşıyan içgüdüler —ve bunların temelini oluşturan örgen duyumları— daha önceden var olmasa, bu tür düşlemler de ortaya çıkmaz. Bazen bu tür düşlerin belirttiği ilişkiler, sözkonusu özel düşüncenin kökenini açıkça gösterir. Çünkü kendini doyurmanın zararlı sonuçları hakkında genel bir kaygı belirttiğinde, hasta şu örneksel içeriğe sahip düşleri görür: kadın iş işlemektedir, birdenbire bir delik açılır kendisi de büyük bir utanca kapılır; bir ırmağın ya da dar bir boğazın üzerinden geçmektedir, köprü tam ortadan çöker; kaygan bir eğimde yürümektedir, birden kaymaya başlar, uçuruma yuvarlanma tehlikesi vardır. Bu tür düşlerden, söz konusu hastaların çocuklukta kendini okşama oyunu oynarken dölyolu duyumlarıyla dölyolunu bulguladığı ve kaygının da, olmaması gereken yerde bir delik açılması korkusu biçimine girdiği sonucunu çıkarabiliriz. Burada Freud'un kızların dolaysız cinsel örgeni okşama arzusunu oğlanlara oranla daha

kolay ve sık bastırıldığını anlatan açıklamasının, bana hiç de inandırıcı gelmediğini vurgulamam gerek. Bildiğimiz gibi Freud, (bızır yoluyla) kendini doyurmanın kız çocuklara tiksindirici geldiğini çünkü bızırla erkeklik örgenini kıyasladıklarında kızların özüne-hayranlık duygularının sarsıldığını düşünür.⁷ Kendini okşama tepilerinin ardındaki dürtünün gücü düşünülürse, özüne-hayranlık duygularının sarsılması, bir bastırma yaratacak denli önemli görünmemektedir. Öte yandan kızın, bedeninin bu bölgesinde onmaz bir yara açma korkusu, dölyolu okşamasını önleyecek denli güçlü olabilir; bu da kızı ya kendini okşamayı bızırla sınırlı tutmaya zorlar ya da elle yapılan cinsel örgen okşamalarından bütünüyle vazgeçmesine yol açar. Erkeklerin alt bölümlerinin “çok güzel kapatılmış” olduğunu söyleyen bu hastalardan sık sık duyduğumuz, erkekle ilgili imrenme dolu kıyaslamalarda, bu eski dölyolunun yaralanması korkusunu yansıtan daha başka kanıtların da bulunduğunu düşünüyorum. Aynı biçimde, bir kadın için kendini doyurmadan kaynaklanan en derin kaygının, çocuğu olmama korkusunun, bızırdan çok bedenin içiyle ilgili olduğunu düşünüyorum.

İlk dölyolu uyarılmalarının varlığını ve imlemini gösteren bir başka nokta da işte budur. Cinsel eylemlerin çocuklar tarafından gözlemlenmesinin, onlarda olağanüstü heyecandırıcı bir etki bıraktığını biliyoruz. Freud’un görüşünü kabul edersek, o zaman bu tür uyarılmaların, kızlarda da çoğunlukla oğlanlardaki gibi erkeklik örgenine özgü içine girme tepilerinin aynısını uyandırdığını varsaymamız gerekir. Ama o zaman şunu da sormak gerekir: Kadın hastalara uygulanan çözümlemede neredeyse her zaman ve her yerde karşılaşılan kaygı —kendini parçalayacak dev boyutlu erkeklik örgeni korkusu— nereden çıkmaktadır? Aşırı büyük erkeklik örgeni korkusunun kökeni kesinlikle, babanın örgeninin sahiden ürkütücü ve çok büyük görünmüş olması gereken çocukluk döneminden başka bir yerde aranmamalıdır. Gene eski uyarılmaların bir kez daha titreşime geçtiği cinsel kaygının simgeciliğinde ortaya çıkan kadınların cinsel işlevi anlayışı nereden gelmektedir? Kadınlara uygulanan çözümlemelerde “ilk sahne”nin anıları etkin bir biçimde canlandırıldığı zaman, genellikle ortaya çıkan anaya sınırsız, kıskanç-

⁷Freud, “Some Psychological Consequences of the Anatomical Distinction between the Sexes,” *Int. J. Psycho-Anal.*, Cilt VIII (1927).

lık dolu bir öfke duyuluşunun nedenini nasıl açıklayabiliriz? Hasta o zamanlar yalnız babanın uyarmalarına açıksa, bu öfke nereden geliyor olabilir?

Yukandaki verileri toplayıp bir araya getirmek istiyorum. Elimizde bulunanlar şunlardır: İzleyen sevişmede cinsel soğuklukla birlikte giden güçlü dölyolu doyumuna ilişkin incelemeler; sevişmede cinsel soğukluk olmakla birlikte, bölgesel uyarılar olmaksızın kendiliğinden dölyolu uyarılmaları; eski cinsel oyunların, düşlerin ve kaygıların, daha sonraki ırzına geçilme düşlemlerinin yanı sıra eski cinsel gözlemlere gösterilen tepkilerin tüm içeriğini anlama gereksiniminden doğan sorularla düşünceler; son olarak da kendini doyurmanın kadınlarda yarattığı kaygının içeriği ve sonuçları. Sıralanan verileri bir araya getirdiğimde, bütün bu sorulara doyurucu yanıt verebilecek tek bir varsayım bulunduğunu görüyorum; bu da *başlangıçtan beri dölyolunun kendi doğru cinsel işlevini yerine getirdiğini* söyleyen varsayımdır.

Cinsel soğukluk sorununun bu düşünce zinciriyle çok yakın bir ilişkisi vardır; bence cinsel soğukluk, cinsel enerji duyarlılığı niteliğinin dölyoluna nasıl aktarıldığı sorununda *yatmamaktadır*,⁸ sorulması gereken soru, sahip olduğu duyarlılığa karşın dölyolunun nasıl olup da ya hiç tepki gösteremediği, ya da bütün bölgesel uyarıcılar ve coşkularla donatılmış güçlü cinsel enerji uyarılmalarına karşı çok az bir tepki gösterdiği olmalıdır. Kuşkusuz haz isteğinden daha güçlü bir etmen daha vardır ve bu da kaygıdır.

Burada karşımıza dölyoluyla ilgili kaygının, daha doğrusu bunun çocukluktaki koşullayıcı etmenlerinin ne anlama geldiği sorusu çıkar.

⁸Freud'un, cinsel enerji bızır bölgesine öylesine sıkı bir biçimde yapışıp kalır ki, duyarlılığı dölyoluna aktarmak çok zor hatta olanaksız olur, diyen varsayımı için, Freud'a karşı Freud'u kanıt gösterebilir miyim? Çünkü yeni haz olasılıklarına sarılmaya nasıl hazır olduğumuzu, giderek —bedenin devinimleri, konuşma ya da düşünce gibi— cinsel nitelikli olmayan süreçlere bile nasıl sevisel nitelikler yüklediğimizi ve aynı durumun acı ya da kaygı gibi eziyet verici ve üzücü deneyimler için de geçerli olduğunu son derece inandırıncı bir biçimde gösteren kişi kendisidir. Öyleyse haz konusunda en çok fırsat sağlayan sevişmede, kadın bütün bu hazzardan kendini alıkoyar diyebilir miyiz! Bu bana bir sorun gibi görünmediği için, H. Deutsch ve M. Klein'in, cinsel enerjinin ağızdan cinsel bölgelere aktarılması hakkında vardıkları sonuca katılmıyorum. İkisi arasında çok yakın bir ilişkinin bulunduğu birçok olayın varlığından kuşku yoktur. Tek soru, cinsel enerjiyi "aktarılmış" mı sayacağımız yoksa ağızcıl tutum daha önce kurulup sürdüğünden, bunun cinsel alanda *da* belimesinin kaçınılmaz mı olduğu sorusudur.

Çözümleme her şeyden önce, erkeklere karşı içdiş edilme tepilerini ve bunun yanında yer alan, kaynağı iki yönlü kaygıyı ortaya çıkarır: kadın bir yandan kendi düşmanca tepilerinden, öte yandansa dış dış kuralına uygun olarak, beklediği karşılıktan yani bedeninin özünün yok olacağından, çalınacağından ya da bitip tükeneceğinden korkar. Bildiğimiz gibi bu tepiler kökende yeni değildir; bunlar kızın çocuklukta babasına beslediği öfkeye, ondan öç alma tepisine ve acısını çektiği engellemelerle düş kırıklıklarının yarattığı duygulara dek uzanır.

Melanie Klein, içerik olarak bu kaygı biçimine çok benzeyen ve kökü ananın bedenine yönelik eski yıkıcı tepilere dek uzanan bir başka durumu daha tanımlamıştır. Bu gene, çeşitli biçimlere giren yaptığının karşılığını görme korkusu olur; ama özü genellikle bedene giren ya da orada zaten bulunan her şeyin (besin, dışkı, çocuk) yaratacağı tehlikedir.

Aslında bu kaygı biçimlerinin, oğlanlardaki cinsel örgen kaygısıyla birçok benzerliği olmasına karşın, özgül niteliğini kızların dirimbilimsel yapılışının bir parçası olan, kaygıya eğilimden alır. Burada ve daha önceki yazılarımda bu kaygının kaynaklarının neler olduğunu gösterdim; şimdi yalnız daha önce söylenenleri bir araya getirip özetlemekle yetineceğim:

(1) Bu kaygılar öncelikle babayla kız ve cinsel örgenleri arasındaki büyük farklılıktan kaynaklanır. Erkeklik örgeniyle dölyolu arasındaki orantısızlığın gözlemlerden mi çıkartıldığına yoksa bundan içgüdüsel olarak mı korkulduğuna karar vermek için uğraşmamız gerekmez. Oldukça anlaşılır ve gerçekten de kaçınılmaz sonuç, dölyolu duyularının (yani içine alma, kabul etme özelemlerinin) yarattığı gerilimi giderme düşlemlerinin, “ben” açısından kaygıya yol açmasıdır. “Kadın Korkusu” adlı yazımda da gösterdiğim gibi, bu kadınlara özgü dirimsel kaygı biçiminde, oğlanların analarına ilişkin ilk cinsel örgen kaygısından özellikle farklı olan bir şeyin bulunduğuna inanıyorum. Oğlan cinsel örgen tepilerinin doyumunu düşlediğinde, öz-saygısı açısından son derece yaralayıcı bir olguyla yüz yüze gelir, (“örgenim anaminkine göre çok küçük”); öte yandansa kız bedeninin bir bölümünün uğrayacağı yıkımla karşı karşıyadır. Dolayısıyla, erkeğin kadın korkusu, en baştaki dirimbilimsel temellerine geri döndürülürse, cinsel örgene özgü-özüne hayranlık nitelikleri taşır; oysa kadının erkek korkusu bedenseldir.

(2) Kaygının Daly⁹ tarafından vurgulanmış ikincil özgül kaynağı, kızın yetişkin yakınlarından aylık kanama dönemini gözlemlemesidir. Bütün (ikincil) iğdiş edilme yorumlarının ötesinde, kız ilk kez kadın bedeninde yaralanma olasılığının kanıtlarını görür. Gene anasının çocuk düşürmesini ya da doğum yapışını gördüğündeyse kızın kaygısı büyük ölçüde artar. Çocukların kafalarında, yetişkinlerinse (işe bastırma karıştığında) bilinçaltında, sevişmeyle doğum arasında sıkı bir ilinti bulunduğu için, bu kaygı yalnız doğum değil aynı zamanda sevişme korkusu biçimine de girebilir.

(3) Son olarak kız çocuğun eski dölyolu okşama girişimlerine (gene bedeninin yapısal özellikleri nedeniyle) gösterdiği tepkilerde üçüncü bir özgül kaygı kaynağı buluruz. Bu tepkilerin sonuçlarının kızlarda, oğlanlara kıyasla daha kalıcı olabileceğini düşünüyorum; bu da aşağıdaki nedenler yüzündendir: Birincisi kız kendini doyurmanın etkilerini tam olarak kavrayamaz. Oğlansa cinsel örgenleri konusunda kaygı duyduğunda, örgeninin yerli yerinde ve bozulmamış olarak durduğuna kendini yeniden inandırabilir.¹⁰ Kız çocuk, kaygısının gerçeklikte hiçbir temele dayanmadığını kanıtlayabilecek olanağa sahip değildir. Tersine eski dölyolu okşama girişimleri bedensel yaralanma olasılığını bir kez daha kanıtlar;¹¹ çünkü kız çocukların kendilerini doyurma girişiminde bulundukları ya da öteki çocuklarla cinsel oyunlar oynadıkları zaman, kuşkusuz kızlık zarının parçalanmayacak kadar yırtılmasından kaynaklanan küçük yaralanmalara uğramasının ya da acı çekmesinin hiç de ender rastlanır bir durum olmadığını, uyguladığım çözümlemlerde gördüm.¹²

⁹Daly, "Der Menstruationskomplex", *Imago*, Bd. XIV (1928).

¹⁰Kaygının bilinçaltı kaynaklarının gücü kadar, bu gerçek durumlar da göz önünde tutulmalıdır. Öneğin erkeğin iğdiş edilme kaygısı, phimosis (derinin örgenin başını kapaması) sonucu yoğunlaşabilir.

¹¹(Bakış açısı çözümlemeye dayalı olmayan) kadın hastalıkları hekimi Wilhelm Liepmann'ın *Psychologie der Frau* adlı kitabında kadınlardaki "yaralanma olasılığının" kadın cinsinin özgül niteliklerinden biri olduğunu söylediğini anımsatmama sanırım ilgisiz kalınmaz.

¹²Çözümlemede bu tür deneyimler, cinsel bölgelerdeki yaralanmalarla ilgili perde-lenmiş anılar olarak açığa çıkar; bu anılar daha sonraki yaşamda büyük olasılıkla bir düşme ile korunur. Hastalar bu anılara, bu nedenle kıyaslanması olanaksız ölçüde büyük bir korku ve utanç duygusuyla tepki gösterir. Ayrıca bu tür bir yaralanma olasılığı, karşı konulmaz bir korku yaratır.

Genel gelişimin istenildiği gibi olduğu yerlerde —yani çocuklukta— ki nesne ilişkileri çok fazla çatışkı kaynağı oluşturmadığında— bu kaygının üstesinden doyurucu bir biçimde gelinebilir; o zaman da kadın için kadınlık işlevini kabul etme yolu açılır. Koşulların uygun olmadığı durumlarda kaygının neden olduğu etkinin oğlanlara kıyasla kızlarda daha direngen oluşu, biraz önce söylediğim olgunun yanı sıra, görece dolaysız kendini doyurma eyleminin bütünüyle bırakılması ya da en azından kaygıya duygu yatırımının daha az olduğu bızır sınırlı tutulması olgusuyla açıklanabilir. Çoğunlukla dölyoluna ilişkin her şey —bunun varlığının bilinişi, duyumları ve içgüdüsel tepiler— aman vermez bir bastırma altında ezilip gider; kısacası bireyler tarafından dölyolunun olmadığı düşü uydurulur; bu kurgu aynı zamanda kız çocuğun, eril cinsel işlevi yeğlemesinde belirleyicidir.

Bütün bu düşünceler, dölyolunu “*bulgulamayı başaramamanın*” *ardında, bunun varlığını yadsımanın yattığını* öne süren varsayımı büyük ölçüde destekler gibi görünmektedir.

Geriye yalnız, ilk kadın cinselliği konusundaki görüşlerimiz açısından, eski dölyolu duyumlarının varlığının ya da dölyolunun “*bulgulanışının*” ne gibi bir önemi olduğunu irdelemek kalıyor. Dölyolu aslında “*keşfedilmeden*” kalsa, kız çocukların erkeklik örgenine imrenmelerinin ya da ilk kamışsal örgütlenişlerinin, dirimbilimsel olarak saptanmış kanıları savunan en güçlü kanıtlardan biri olacağı, Freud tarafından kesinlikle belirtilmese de, son derece açıktır. Çünkü hiçbir dölyolu duyumu ya da arzusu bulunmasa, bütün cinsel enerji bızır üzerinde toplansa ve kamışla algılansa, kız çocukların kendilerine özgü bir haz kaynağıyla ya da özgül kadınca isteklerle, nasıl bütün dikkatlerini bızır üzerinde toplamış olabileceğini, bunu oğlanların erkeklik örgeniyle kıyaslayabileceğini, bu kıyaslama sonucu kendini sahiden zayıf ve kesinlikle önemsiz duyumsayabileceğini anlayabiliriz.¹³ Ama eğer benim varsaydığım gibi, kız çocuk baştan beri dölyolu duyumlarıyla bunların karşılığı tepileri yaşıyorsa, o zaman onun kendi cinsel işlevinin

¹³Helene Deutsch kamışa imrenmenin temelinde bunun yattığı sonucuna mantıksal kanıtlar süreciyle ulaşmıştır. Deutsch, “The Significance of Masochism in the Mental Life of Women”, *Int. J. Psycho-Anal.*, Cilt XI (1930).

özgül niteliğinin canlı duyumuna başlangıçtan beri sahip olması gerekir; bu nedenle Freud'un öne sürdüğü kadar güçlü asal bir erkeklik örgeni özleminden söz etmek zordur.

Bu yazımda birincil erkeklik örgeni cinselliği varsayımının, kadın cinselliği açısından çok önemli sonuçlar taşıdığını göstermiş bulunuyorum. Eğer özellikle kadınca, birincil ve dölyoluna özgü bir cinselliğin olduğunu varsayarsak, daha önceki varsayım bütünüyle göz ardı edilmese de, en azından öylesine şiddetli bir biçimde sınırlanır ki, elde edilen sonuçlar birçok sorun yaratır.

İŞLEVSEL KADIN HASTALIKLARINDA RUHSAL-TÜREYİMSEL ETMENLER^(*)

SON otuz kırk yıl içinde kadın-doğum hastalıkları yazınında, ruhsal etmenlerin bu hastalıklar üzerindeki etkisini konu alan tartışmalar yapılmıştır. Bu görüşlerin açılımı son derece geniştir. Bir yanda, bu etmenlerin öneminin azaltılmasına izin veren bir eğilim vardır —örneğin coşkusal etmenlerin kuşkusuz bulunduğu ama bunların yapıya, salgı bezlerine ve öbür bedensel koşullara bağlı olarak düşünülmesi gerektiği vurgulanır.

Öte yandaysa, ruhsal-türeyimsel etmenlere çok büyük bir etki gücü yüklenir. Bu görüşü destekleyenler burada yalnız yalancı gebelik, dölyolu kasılmaları, cinsel soğukluk, aylık kanama düzensizlikleri, gebelik kusmaları gibi az çok belirgin işlevsel rahatsızlıkların asıl kökenini bulmakla kalmaz, aynı zamanda erken ve geç doğum, bazı dölyatağı yangıları, kısırlık ve belirli birtakım akıntı türleri gibi kuşku duyulması olanaksız rahatsızlıklarla hastalıklar konusunda da ruhsal etkilerden söz ederler.

Pavlov'un deneyleri, ruhsal uyarıların, bedensel değişikliklere neden olduğunu görgül bir temele oturttuğundan beri, bu konuda artık hiçbir kuşku kalmamıştır. Yeme arzusunun uyarılmasıyla miğde salgılarının etkilenebileceğini, korkunun etkisiyle yürek atışlarının ve bağırsak devinimlerinin hızlanacağını, damarların büzülüp genişlemesine yol açan değişikliklerin, kızarma gibi ortaya çıkan bir utanma tepkisinin anlatımı olabileceğini biliyoruz.

(*)18 Kasım 1932'de Chicago Gynecological Society'nin toplantısında okunmuştur. *American Journal of Obstetrics and Gynecology*'den 25:694 (1933) alınarak yeniden basılmış, C.V. Mosby Company, St. Louis, Missouri tarafından yayımlanmıştır.

Bu uyarıların, merkezi sinir dizgesinden, dış yüzeye kadar izlediği yolu bize gösteren kesin tanımlar vardır.

Bu çok yalın ilişkilerden, ruhsal çatışkılarının ağırlı kanamalara neden olup olmadığı sorusuna atlamak epey uzun bir sıçrayış gibi görünmektedir. Bununla birlikte, temel farklılığın sürecin kendisinde değil, yöntembilimsel yaklaşımda yattığını düşünüyorum. Bir insanın 'yeme arzusunun uyarıldığı ve miğde salgılarının ölçülebildiği bir deney yapılabilir. Gene bir insanda bir tür korku tepkisi yaratıldığında, salgılama değişiklikleri tam olarak ölçülebilir ama ağırlı bir kanamaya yol açabilecek deneysel bir durum oluşturulamaz. Ağırlı kanamaların temelini oluşturan coşkusal süreçler, deneysel bir durum içinde düzenlenemeyecek denli karmaşıktır; deneylerle bir insanı son derece karmaşık birtakım coşkusal koşullar altına soksanız bile, bundan somut sonuçlar elde etmeniz beklenemez, çünkü ağırlı kanamalar hiçbir zaman tek bir coşkusal sürecin sonucu olamaz; tersine temeli farklı zamanlarda atılmış bir dizi coşkusal önkoşulu gerektirir.

Bu nedenle, deney yoluyla bu sorunlar hakkında bilgi edinmek olanaksızdır. Örneğin ağırlı kanama gibi bir olayda, belirli coşkusal basıklar ve hastalık belirtileri arasındaki ilişkiyi anlatan yöntemin tarihsel olması gerekir. Bu yöntem kadın hakkında ayrıntılı bir yaşamöyküsü vererek, onun özgül coşkusal yapısını; coşkuların belirtilerle karşılıklı ilişkisini anlamamızı sağlamalıdır.

Görebildiğim kadarıyla, bilimsel kesinlik derecesine ulaşmış böyle bir anlayışa sahip bir tek ruhbilim okulu vardır; bu da ruhçözümlemedir. Ruhçözümlemede doğanın, özün ve ruhsal etmenlerin devimsel gücünün gerçek yaşamdaki kadar etkili bir görüntüsünü elde edersiniz — coşkusal etmenlerin, yanında işlevsel rahatsızlıklar getirip getirmediği sorunu bilimsel olarak tartışılmak isteniyorsa, bu bilgi olmazsa olmaz.

Burada yöntemin ayrıntılarına girmek istemiyorum; ama çözümleme çalışmalarımnda işlevsel kadın hastalıklarının anlaşılması açısından son derece önemli gördüğüm bazı coşkusal etmenleri çok kısa olarak sunacağım.

Sözlerime sürekli yinelendiği için, çok dikkatimi çeken bir olguyla başlamak istiyorum. Kadın hastalarım çok farklı ruhsal nedenlerle çözümlemeye gelir: her tür kaygı durumu, zorlanım sinirceleri, sinir çö-

küntüleri, işte ve insan ilişkilerinde ketlenmeler, kişilik sorunları gibi. Bütün sinirlerde, hastaların ruhsal-cinsel yaşamı altüst olmuştu. Bu kadınların erkeklerle, çocuklarla ya da her ikisiyle birden ilişkileri ciddi bir biçimde ketlenmişti. Beni asıl etkileyen şeydi: Bütün bu farklı sinirce türleri arasında üreme dizgesinin işlevsel olarak bozulmadığı tek bir olay yoktu — bunların arasında her dereceden cinsel soğukluk, dölyolu kasılması, her tür aylık kanama düzensizliği, şiddetli kaşıntı, örgensel bir temeli olmayan ve belirli birtakım bilinçaltı çatışkılar açığa çıkarıldıktan sonra kaybolan sancılar ve akıntılar, kansere yakalanma ya da sağlıklı olmama korkusu gibi çeşitli hastalık hastalığı korkuları ve ruhsal-türeyimsel bir kökenin göstergesi olarak düşünülen bazı gebelik ve doğum rahatsızlıkları sayılabilir.

Burada karşımıza üç soru çıkar:

(1) Bir yandan bozulmuş ruhsal-cinsel yaşam, öte yandansa işlevsel kadın hastalıklarının bir araya gelip buluşması çok çarpıcı olabilir — ama bu düzenli bir rastlaşma mıdır?

Bir çözümünün karşısına birkaç olayı tepeden tırnağa inceleyip bilgi edinme fırsatı çıkabilir, ama işi çok bir çözümcü bile kıyaslama yapabileceği olaylarla ancak birkaç kez karşılaşır. Dolayısıyla vardığımız sonuçlar budunbilimsel olgular kadar başka gözlemlerle de doğrulansa bile, bulgularımızın sıklığıyla geçerliliği hakkındaki sorunun yanıtını vermek gelecekte bir tarihte kadın hastalıkları hekimlerine düşmektedir. (*)

Bu araştırmalar elbette hekim açısından zaman ve ruhsalbilimsel eğitim gerektirir; ama laboratuvar çalışmalarına yatırılan enerjinin yalnız bir bölümünün ruhsalbilimi eğitime ayrılması kuşkusuz sorunun çözülmesine yardım eder.

(2) Eğer sözünü ettiğimiz rastlaşmanın düzenli olduğunu varsayarsak, hem ruhsal-cinsel rahatsızlıkların hem de işlevsel olanların, aynı temeldeki yapısal ve salgısal koşullardan kaynaklandığını söyleyemez miyiz?

(*)Yayımcının Notu: Dr. Horney, Kadın hastalıkları hekimlerinin, ruhçözümçülere kıyasla daha çok hastayla karşılaştıkları için, bulguları daha doğru bir biçimde değerlendirebileceğini ve belirli sayılama bilgileriyle buna katkıda bulunabileceğini söylemek istiyor.

Burada bu çok karmaşık sorunlarla ilgili ayrıntılı bir tartışmaya girmeyecek, ancak gözlemlerime dayanarak işlevsel etmenlerin coşkusal rahatsızlıklarla düzenli olarak bir arada bulunmadığını belirtmekle yetineceğim. Örneğin apaçık eril bir tutuma sahip, kadınlık işlevinden nefret eden, cinsel açıdan soğuk kadınlar vardır. Bu kümedeki bazı kişilerin ikincil cinsel nitelikleri —ses, kıllar, kemikler— eril eğilim gösterir, ama büyük bir bölümü kadınca bir yaratılışa sahiptir. Her iki kümede de —yani hem erkek görünüşlü hem de tam bir kadın gibi olanlarda— coşkusal değişimlerin hangi çatışkılardan kaynaklandığı görülebilir; ama bu çatışkılar ancak birinci kümedeki insanlarda yapısal bir temelden kaynaklanabilir. Benim görüşüme göre yapısal etmenlerle bunların daha sonraki tutumlar üzerindeki özel etkisi daha iyi bilinmedikçe, aralarında sıkı bir ilişki olduğunun varsayılması sağlıklı bir doğru değildir. Ayrıca böyle bir varsayım, eğer ruhsal etmenler göz ardı edilirse, son derece tehlikeli sağaltım sonuçlarına yol açabilir. Örneğin Holban ve Seitz tarafından hazırlanan, kadın hastalıkları konusundaki en çağdaş Alman ders kitabının yazarlarından Matthes, bir buçuk yıldan beri sürüp giden ağırlı kanamalarının sağaltımı için gelen bir kızı anlatır. Kız bir dansta soğuk alınlığına yakalandığını söylüyormuş. Sonradan kızın o sırada bir erkekle sevişmeye başladığı anlaşılmış. Kız adamı cinsel açıdan çok uyarıcı buluyor ama aynı zamanda kendisini çok da öfkeliendirdiğini söylüyormuş. Matthes, kız (her iki cinsin ikincil cinsel özelliklerine sahip) “ara-cinsel kişilik” dediği sınıfa girdiği için, cinsel ilişkide hiçbir zaman mutlu olamayacak insan tipi olduğu kuramından yola çıkarak, ona adamı bırakmasını öğütlemiş. Kız da onun bu önerisini yerine getirmeye çalışmış ve iki kanama dönemi ağrısız geçmiş. Sonra duygusal ilişkisini sürdürmeye karar vermiş, ağırlar hemen geri gelmiş.

Bu bana yetersiz bilgi temeline dayanarak varılmış oldukça kökten bir sağaltım kararı gibi görünüyor ve Kutsal Kitap’taki “Gözün canını yakıyorsa, çıkart” sözünü akla getiriyor.

Sağaltım açısından, yapısal etmenlerden kaynaklanan çatışkılarının, ruhsal düzlemine bakmak daha iyidir, çünkü bu tür bir etmen olmaksızın da aynı çatışkılarla karşılaşabiliriz.

(3) Şimdi de üçüncü soruyu ele alacağım. Bu soruyu şu biçimde söyle dönebiliriz, “Ruhsal-cinsel yaşamdaki belirli anlaksal tutumlarla,

belirli işlevsel üreme örgeni rahatsızlıkları arasında karşılıklı, özgül bir ilişki var mıdır?” Ne yazık ki insan doğası bu denli yalın, bilgilerimizse kesin ve açık saptamalar yapmamızı sağlayacak ölçüde ilerlemiş değildir. Aslında belirli temel ruhsal-cinsel çatışklara bu tür hastaların hepsinde rastlanılabilir. Bu çatışklar, cinsel soğukluğun —en azından geçiş dönemine özgü cinsel soğukluğun— bir ölçüde her hastada bulunduğu anlamına gelir; ama belirli işlevsel hastalık belirtileriyle düzenli bir karşılıklı ilişkide, bazı özgül koşullarla, etmenler de önemli bir yer tutar.

Temel rahatsızlık olarak cinsel soğuklukta, aşağıdaki ayırıcı nitelikleri taşıyan zihinsel tutumlar her zaman aynı biçimde görülür:

Öncelikle, cinsel açıdan soğuk kadınlar erkeklere karşı, içinde her zaman kuşku, düşmanlık ve korku öğeleri taşıyan karışık duygular besler. Bu öğeler ender olarak apaçık ortadadır.

Örneğin, bir hastam bütün erkeklerin suçlu olduğu ve öldürülmesi gerektiği konusunda bilinçli bir kaniya sahipti. Bu kanı, sevişmeyi kanlı ve acı verici bir şey gibi görmesinin doğal sonucuydu. Evlenen her kadının kahraman olduğunu düşünüyordu. Bu uzlaşmazlık genellikle çeşitli kılıklarda karşımıza çıkar; hastanın erkeklere yönelik gerçek tutumunu inceden inceye kavramak istiyorsak, onun yorumlarına değil davranışlarına bakmamız gerekir. Genç kızlar büyük bir içtenlikle erkekleri çok beğenip arzuladıklarını, onları alabildiğine ülküleştirmeye eğilimi içinde olduklarını söyleyebilirler, ama aynı kızların “erkek arkadaşlarını”, ortada somut bir neden yokken acımadan bırakıverebileceklerini de görebilirsiniz. Şu anlatacağım, örnekse bir durumdur: Erkeklerle eğlenceli cinsel ilişkiler içinde X adlı bir hastam vardı. Bu ilişkiler hiçbir zaman bir yıldan uzun sürmüyordu. Düzenli olarak kısa bir aradan sonra, sevgilisi gittikçe sinirine dokunmaya başlıyor, sonunda kız dayanamaz oluyordu. O zaman bir neden arayıp buluyor, sevgilisini bırakıveriyordu. Aslında erkeklere karşı düşmanca tepileri öylesine güçlüydü ki, zarar vermekten korkuyor ve onlardan uzaklaşıyordu.

Bazen kendilerini kocalarına adadığını söyleyen hastalarla karşılaşırız, ama derinlemesine yapılan bir araştırma, günlük yaşamda kocaya karşı temel bir hor görme tutumu, yeteneklerini küçümseme, onu ilgi duyduğu alanlardan ya da arkadaşlarından uzaklaştırma, çok büyük parasal isteklerde bulunma ya da erk için sessiz ama direngen bir savaşı-

mı sürdürme biçiminde ortaya çıkan küçük ama rahatsız edici düşmanlık belirtilerini gösterir.

Bütün bu hastalarda yalnız cinsel soğukluğun, gizli düşmanlık akımlarının dolaysız bir anlatımı olduğu konusunda az-çok açık bir izlenim edinmekle kalmayız; aynı zamanda çözümlemenin ilerleyen belirli evrelerinde, erkeklere karşı yeni bir iç nefret kaynağı çıktığı zaman, cinsel soğukluğun nasıl başladığını —ve bu çatışkının üstesinden gelinince sona erdiğini— büyük bir doğrulukla tanımlayıp gösterebiliriz.

Kadınların ruhsal yapısıyla erkeklerinki arasında belirgin bir farklılık vardır. Ortalama bir hastalıkta, kadın cinselliğinin, sevecenlik, duygu ve sevgiyle bağlantısı erkeklerde olduğundan daha sıklıdır. Ortalama bir erkek özel bir sevgi duymadığı kadınlarla birlikteyken bile cinsel güçsüzlük çekmez. Tersine çoğunlukla cinsel yaşamıyla sevisel yaşamı arasında bir bölünme vardır; dolayısıyla, uç noktadaki bir hastalıkta bu tür bir erkek ancak ilgi duymadığı kadınla sevişebilir, ama gerçekten hoşlandığı kadını arzulamaz ve cinsel güçsüzlük çeker.

Çoğu kadında, büyük olasılıkla dirimibilimsel nedenlerden ötürü, cinsel duygularla coşkusal yaşam arasında sıkı bir birlik bulunur. Dolayısıyla gizli düşmanlık, cinsel alış-verişi beceremeyişlerinde kolayca ortaya çıkar.

Erkeklere yönelik bu savunma tutumunun derinlere kök salmış olması gerekmez. Bazı hastalıklarda, bu tür kadınlarda sevgi uyandırmayı başarabilen erkekler, cinsel soğukluğu bütünüyle alt edebilirler; ama başka bir hastalık dizisinde bu düşmanca savunma tutumu çok derindir ve kadın bundan kurtulmak istiyorsa köklerinin açığa çıkarılması gerekir.

Bu ikinci dizide erkeklere yönelik uzlaşmazlık tutumunun çocukluk döneminde kazanıldığı görülür. Yaşamdaki ilk deneyimlerin uzun erimli sonuçlarını anlamak için, çözümleme kuramlarının çok iyi bilinmesi gerekmez; ancak şu iki nokta açıkça kavranmalıdır: çocuklar cinsel duygularla doğar ve tepeden tırnağa ketlenmiş biz yetişkinlerden çok daha tutkuludurlar.

Bu tür kadınların geçmişinde, ilk sevgi yaşamlarında derin izler bırakmış düş kırıklıkları bulabilirsiniz: eskiden büyük bir sevgiyle bağ-

landıkları ama onları düş kırıklığına uğratan bir baba ya da erkek kardeş; bir yana itilivermelerine neden olan bir erkek kardeş; ya da şimdi anlatacağım olaydaki gibi bütünüyle farklı bir durum yer alabilir. Hastam on bir yaşındayken küçük erkek kardeşini baştan çıkartmıştı. Birkaç yıl sonra kardeşi soğuk algınlığına yakalanıp ölmüştü. Hastam yoğun bir suçluluk duygusuna kapılmıştı. Otuz yıl sonra bile, çözümlemeye geldiğinde hâlâ erkek kardeşinin ölümüne kendisinin yol açtığı inancını taşıyordu. Kardeşini ayarttığı için onun kendini okşamaya başladığına, ölümünün de bu kendini doyurma yüzünden olduğuna inanıyordu. Bu suçluluk duygusu onun kadınlık işlevlerinden nefret etmesine yol açmıştı. Erkek olmak istiyor, açıktan açığa erkeklere imreniyor, onları hep düş kırıklığına uğrattırıyor, şiddetli iğdiş edilme düşleri görüp düşlemler kuruyor ve tam bir cinsel soğukluk çekiyordu.

O arada, bu hastamın durumunun ruhsal-türeyimsel dölyolu kasılmasına bir ölçüde ışık tuttuğunu da belirtmek isterim. Hastamın, kızlık zarında sıradışı bir şey bulunmamasına, eşinin cinsel gücü yerinde olmasına karşın, evlendikten dört hafta sonrasına kadar kızlığı bozulmamış ve işlem bir cerrah tarafından gerçekleştirilmişti. Bu kasılmalar onun, biraz kadınlık işlevinden duyduğu nefretin anlatımı, biraz da imrenilen erkeğe yönelik iğdiş edilme tepilerine karşı savunma düzeneği idi.

Kadınlık işlevine duyulan bu nefret, nasıl başlarsa başlasın, büyük bir etki bırakır. Bir başka hastamın öyküsünde, ana-babanın daha çok sevdiği küçük bir erkek kardeş vardı. Hastamın duyduğu imrenme bütün yaşamını özellikle erkeklerle ilişkilerini zehir etmişti. Kendisi de erkek olmak istiyor, düşleriyle düşlemlerinde bu işlevi oynuyordu. Sevişirken bazen oldukça bilinçli cinsel işlevleri değiştirme arzusu duyuyordu.

Cinsel açıdan soğuk bu kadınlarda çoğu kez devimsel açıdan daha önemli bir çatışkiyla karşılaşılır — bu, anayla ya da ablayla çatışkidir. Anaya yönelik bilinçli duygular farklı olabilir. Bazen bu hastalar sağaltımın başında —kendilerine bile— analarıyla ilişkilerinin hep olumlu yanlarını gösterip anlatmayı kabul ederler. Bu hastalar büyük olasılıkla ana sevgisi özlemlerine karşın, analarının onlardan beklediğinin tam tersini yapmış olduklarını görüp şaşkına dönmüşlerdir. Başka hastalar-

daysa açık bir nefret vardır. Ama bu çatışkının varlığını kavrasalar bile, ne bunun temel nedenlerini ne de ruhsal-cinsel yaşamları üzerindeki etkisini bilirler. Örneğin bu temel nedenlerden biri, söz konusu kadınların gözünde ananın cinsel yaşamla cinsel hazı yasaklayan etkenlerden biri olmayı sürdürmesidir. Son günlerde bir budunbilimci, bu çatışkının her yerde ve her zaman bulunuşuna ışık tutan ilkel bir kabile geleneğini bildirmiştir: Baba ölünce kız çocuklar baba evinde kalır, erkeklerse evden ayrılır çünkü babalarının ruhunun kendilerine düşmanlık edip zarar vereceğinden korkar. Ana ölünce erkekler evde kalır, kızlarsa analarının ruhu kendilerini öldürür korkusuyla evden ayrılır. Bu gelenek, cinsel açıdan soğuk kadınların çözümlemesinde karşılaşılan aynı uzlaşmazlıkla misilleme korkusunu anlatmaktadır.

Burada çözümleme sürecini bilmeyen bir kişi şu soruyu sorabilir: Eğer hasta bu çatışkının bilincinde değilse, o zaman bunların varlığına ve böyle bir işlev gördüğüne nasıl bu denli kesinlikle inanılabilir? Çözümsel deneyimler konusunda yeterli bilgisi olmayan bir kişinin anlaması güç olmakla birlikte, bu sorunun bir yanıtı vardır. Hastanın eski akıldışı tutumları çözümlemeye yöneltilip yeniden devinime geçirilir. Örneğin X adlı hastam, içine biraz korku karışmakla birlikte bana karşı hep bilinçli bir sevgi besliyordu. Ama anasına beslediği eski çocukluk nefreti yüzeye çıkmaya başladığı zaman, bekleme odasında korkudan tiril tiril titredi ve coşkusal olarak bende acımasız, kötü ruha benzer bir şey gördü. Bu gibi durumlarda anası karşısında duyduğu eski korkuyu bana aktardığı açıkça ortaya çıktı. Hastamın cinsel soğukluk çekmesinde, bu yasaklayıcı ana korkusunun önemli bir işlevi olduğunu iyice anlamamızı belirli bir olay sağladı. Çözümleme sırasında, cinsel ketlenmelerinin gittikçe azaldığı bir dönemde iki haftalığına bir yere gitmişim. Döndükten sonra hastam bana bir akşam birkaç arkadaşıyla birlikte olduğunu, biraz içki içtiğini —ama kaldırılabileceğinden fazlasını içmediğini— ve daha sonra olanları hiç anımsamadığını anlattı. Erkek arkadaşı ona, son derece uyarılmış olduğunu, sevişmek istediğini söylediğini, tam bir cinsel doyuma ulaştığını (o zamana kadar cinsel açıdan bütünüyle soğuktu), birkaç kez sevinç dolu bir sesle “Horney dinlencesine çıktım” diye bağırdığını anlatmış. Düşlemlerindeki yasaklayıcı ana olarak, ben ortalarda yoktum, dolayısıyla o da korkusuzca seven bir kadın olabilirdi.

Önceleri dölyolu kasılması, sonralarıysa cinsel soğukluk çeken bir başka hastam da anasından ve özellikle de kendisinden sekiz yaş büyük ablasından duyduğu eski korkuyu bana aktarmıştı. Bu kadın birkaç erkekle ilişkiye girmeyi denemiş ama karmaşaları yüzünden hep başarısızlığa uğramıştı. Bu tür durumlarda düzenli olarak bana korkunç öfkeleniyor ve bazen de erkekleri ondan uzaklaştıran kişinin ben olduğum konusunda yansıtımcı bir düşüncüyü dile getiriyordu. Durumun düzelmesi için yardım eden kişi olduğumu anlaksal olarak bilmesine karşın, eski abla korkusu üstün geliyordu. Bir erkekle ilk cinsel deneyimini yaşayışından hemen sonra ablasının kendisini kovaladığı kaygı dolu bir düş görmüştü.

Her cinsel soğukluk olayında işe başka ruhsal etmenler de karışır; bunların birkaçından şimdi söz edeceğim. Ama bunların cinsel soğuklukla ilişkileri üzerinde durmayacak, yalnız belirli başka işlevsel bozukluklardaki önemini göstermekle yetineceğim.

Her şeyden önce, kendini doyurmadan kaynaklanan korkular, bedensel süreçler kadar zihinsel tutumlar üzerinde de etkili olabilir. Kendini doyurma konusundaki bu tür korkular veri kabul edilirse, hemen hemen bütün hastalıkların bunun sonucunda ortaya çıkmış gibi değerlendirildiği çok iyi bilinir. Kadınlarda bu korkunun çoğunlukla aldığı belirli biçim, üreme organlarını kendini doyurma sonucunda bedensel olarak zarar görebileceğidir. Bu korku genellikle, onların da bir zamanlar oğlan gibi oldukları ama sonradan iğdiş edildikleri düşüncesiyle ilintilidir. Bu tür bir korku farklı biçimlerde belirir:

(1) Belli-belirsiz ama derin bir “normal” olmama korkusu biçiminde.

(2) Ağrı ve akıntı gibi örgensel bir temeli olmayan, ama kadınları kadın hastalıkları uzmanlarına başvurmaya iten hastalık hastalığı korku ve belirtileri biçiminde. Bu kadınlar sağaltım önerileri ya da böyle bir şey olmadığı konusunda güvence aldıktan sonra kendilerini daha iyi duyumsar — ama doğal olarak korku yeniden başlar ve onlar da aynı yakınmalarla gene hekimlere başvurur. Bazen bu korku ameliyat olmak için üstelemelerine yol açar. Ameliyat gibi kökten bir yöntemle düzeltilebilecek bedensel bir bozuklukları olduğu inancına kapılmışlardır.

(3) Bu korkular ayrıca şu biçime de girebilir: Kendime zarar verdiğim için, hiçbir zaman çocuğum olmayacak. Genç kızlarda bu bağlamdaki bir korku bazen oldukça bilinçlidir. Ama bu genç hastalar bile çoğunlukla çocuk doğurmayı iğrenç bulduklarını ve doğurmayı hiç istemediklerini söyler. Bu nefret duygusunun onlar için, çok çocuk sahibi olma konusundaki eski yoğun arzularına karşı gösterilen “ekşi üzüm” tepkisini simgelediğini, ve yukarıda sözü edilen korkunun da bu isteği yadsımlarına yol açtığını ancak çok sonraları öğrenebilirsiniz.

Çocuk arzusu konusunda çatışkılı birçok bilinçdışı eğilim bulunabilir. Doğal analık içgüdüğü, belirli bilinçdışı güdülerle engellenebilir. Burada ayrıntılara girmeyecek, yalnız bir olasılıktan söz edeceğim: Kafalarının bir bölümünde yoğun bir erkeklik arzusu taşıyan kadınlar için, eşdeğerdeki bir kadın başarısını simgeleyen gebelik ve analığın imlemi büyüktür.

Ne yazık ki ben şimdiye kadar hiçbir yalancı gebelik olayıyla karşılaşmadım, ama bir olasılıkla bu, çocuk arzusunun bilinçaltında pekiştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Kuşkusuz aylık kanamaların geçici olarak kesilmesi ne olursa olsun çocuk doğurma arzusunu gösterir. Bütün kadın hastalıkları uzmanları, görülmedik ölçüde sinirli ve çöküntü içinde olan kadınların gebelikleri boyunca son derece mutlu ve dengeli olduğunu çok iyi bilir. Bu kadınlar için gebelik özel bir doyumunu simgeler.

Benim görüşüme göre, bu durumlarda pekiştirilen şey, çocuk sahibi olma, onu emzirme ve okşayıp sevmeye düşüncesinden çok, doğrudan doğruya gebelik, bedeninde bir çocuk taşıma düşüncesidir. Bu kadınlar için gebelik kusursuz bir özüne-hayranlık simgesidir. Bu tür olayların ikisinde doğum geç olmuştur. Bundan bir sonuç çıkartmak için henüz çok erkendir, ama burada en azından bilinçaltındaki çocuğu içinde tutma dileğinin, nedeni anlaşılamayan geç doğum durumlarının açıklaması olabileceğini, büyük bir eleştirel sakınlımla düşünebiliriz.

Ara sıra işe karışan bir başka etmen de, yoğun, doğururken ölme korkusudur. Bu korku bilinçli ya da bilinçsiz olabilir. Ama gerçek kökeni hiçbir zaman bilinçli değildir. Deneyimlerime göre bunun temel öğelerinden biri, gebe kalan anaya beslenen eski düşmanlıktır. Burada

aklıma, doğururken ölmekten korkan bir hastamın, çocukken uzun yıllar kaygı içinde anasının gene gebe olup olmadığını dikkatle izlediğini anımsayışı geliyor. Bu hastam ne zaman sokakta gebe bir kadın görse içinde karnına tekme atma arzusu uyanıyor, doğal olarak aynı şeyin kendi başına da gelebileceğini düşünüp korkuyordu.

Öte yandan çocuğa duyulan bilinçaltı düşmanlık tepileri, analık içgüdüsüne karşı koyar. Buradaki ilginç sorunlar, gebelik kusmaları, erken doğum ve doğum sonrası sinir çöküntüsü biçiminde beliren bu tür tepilerin olası etkisinden kaynaklanmaktadır.

Kendini doyurma korkularına bir kez daha dönersek, bunların hastanın bedensel açıdan zarar görmüş olma düşüncesinden kaynaklandığını ve bu korkunun hastalık hastalığı belirtilerine yol açabileceğini söylediğim anımsanacaktır. Bu korkuların iletildiği bir başka yol daha vardır: bu da aylık kanama dönemine yönelik tutumdur. Kendine zarar vermiş olma düşüncesi, bu kadınların üreme örgenlerini bir tür yara gibi görmelerine ve içermelerine neden olur; dolayısıyla aylık kanamalarını da coşkusal olarak bu yakıştırmanın doğrulanması gibi düşünürler. Bu kadınlara göre kanamayla yara arasında yakın bir ilişki vardır. Bundan da anlaşılacağı üzere, bu kadınlar için aylık kanamalar hiçbir zaman doğal bir süreç değildir ve bu konuda derin bir tiksinti duyarlar.

Bu durum beni aşırı ve ağırlı kanama sorunlarına yöneltiyor. Elbette sözünü ettiğim olaylar, herhangi bir bölgesel ya da örgensel nedeni olmayanlardır. İşlevsel aylık kanama düzensizliklerini anlamının temeli şudur: Üreme örgenlerindeki bedensel süreçlerin ruhsal açıdan karşılığı, artan cinsel enerji gerilimidir. Ruhsal-cinsel gelişimi dengeli bir kadın, bu durumu hiçbir güçlük çekmeden karşılar. Ama bu tür bir denge sağlamayı zorlukla başarabilen, artan cinsel enerji geriliminin bardağı taşırdığı birçok kadın vardır.

Bu gerilimin baskısı altında, bütün çocukluk düşlemleri, özellikle kanama süreciyle ilişkisi olanlar canlanır. Genel anlamda ele alırsak, bu düşlemlerin özünde, cinselliğin acımasız, kanlı ve acı verici bir şey olarak düşünülmesi vardır. Aşırı ya da ağırlı kanaması olan hastalarda bu tür düşlemlerin ayrıksız hepsinin belirleyici bir işlevi olduğunu gördüm. Ağırlı kanama, eğer ergenlikte başlamadıysa, genellikle hasta yetişkinlere özgü cinsellik sorunlarıyla karşılaştığında başlar.

Birkaç örnek vermeye çalışacağım: Kanaması çok fazla bir hastam sevişmeyi düşündüğü zaman aklına hep kanlı görüntüler geliyordu. Çözümlemede bazı çocukluk anılarının, belirli koşullar altında ortaya çıkan bu kanlı görüntünün etkeni olduğunu gördük.

Hastam sekiz çocuğun en büyüğüydü; onu en çok korkutan anılar, yeni bir bebeğin doğduğu zamanlarla ilgiliydi. Anasının çığlıklar attığını duymuş, odasından taslar dolusu kan taşındığını görmüştü. Doğum, cinsellik ve kan arasında eski ilinti ona göre öylesine sıkıydı ki, bir gece anası akciğer kanaması geçirdiğinde kanamayı hemen anasıyla babası arasında geçen evlilik ilişkileriyle birleştirmişti. Kendi aylık kanamaları onda bu eski çocukluk izlenimleriyle, son derece kanlı cinsel yaşam düşlemleri canlandırıyordu.

Sözünü ettiğim hastamın son derece ciddi ağırlı kanamaları vardı. Gerçek cinsel yaşamının, her türlü elezer düşlemi barındırdığını çok iyi biliyordu. Birtakım acımasız olayları duyup okuduğunda cinsel açıdan uyarılıyordu. Aylık kanamaları sırasında duyduğu ağrıları, “içim parçalanıyormuş gibi oluyorum” diye tanımlıyordu. Bu özgül biçimi belirleyense çocukluk düşlemleriydi. Küçük bir kızken sevişmede erkeğin kadının bedeninden bir şeyleri çekip kopardığı düşüncesine kapıldığını anımsıyordu. Ağrılı kanamalarında coşkusal olarak bu eski düşlemleri canlandırıyordu.

Ruhsal-cinsel etmenlerle ilgili sözlerimin birçoğunun, aslında gerçekdışı olmadığını, yalnız bildiğimiz sağaltım düşüncelerine ters düştüğünü, dinleyene alışılmadık geldiğini sanıyorum. Coşkusal bir yargıdan daha çoğunu elde etmek istiyorsak, bunun bilimsel açıdan geçerli tek bir yolu vardır — o da olguların sınanmasıdır. Bazı şeyleri açığa çıkarmanın, özgül ruhsal köklere ışık tutacağı; hastalık belirtilerinin de bu süreç sırasında yok olup gideceği düşüncesi, bu iyileşmeye neden olan durumun, söz konusu açığa çıkarma süreci olduğunu kanıtlamaz. Ustalıkla öne sürülen herhangi bir düşünceyle de aynı sonuca ulaşılabılır.

Bilimsel sınama^(*), burada da öbür bilim alanlarında yapılanlarla aynı olmalıdır: ruhbilimsel özgür çağrışım uygulayımını kullanmak ve

(*)Yayımcının Notu: Horney'in söylediklerini biraz daha açıklarsak, demek istediği daha iyi anlaşılacaktır. Bilimsel geçerlilik için gerekenler, işlevsel kadın

bulguların aynı olup olmadığına bakmak gerekir. Bu gereği yerine getirmeyen her sonuç bilimsel açıdan değersizdir.

Gene de bana, belirli coşkusall etmenlerle belirli işlevsel rahatsızlıklar arasındaki özgül, karşılıklı ilişki konusunda, kadın hastalıkları uzmanlarının en azından açıklık duygusu elde edebileceği bir başka yöntem daha varmış gibi geliyor. Eğer hastalara biraz daha zaman ayrılıp dikkat edilirse en azından birkaçı çatışkılarını kolayca dile getirebilir. Bu çalışma yönteminde, dolaysız sağaltım değerlerinin bulunduğuna inanıyorum. Doğru çözümleme ancak, ruhçözümleme eğitiminden geçmiş hekimler tarafından yapılabilir. Bu işlem bir ameliyattan daha az derine inen bir şey değildir. Tıpta yalnız büyük kesip biçmeler değil küçük olanları da vardır. Küçük çaplı bir ruhçözümlemesi yakın zamanlarda beliren çatışkılarla ilgilenir ve bunların hastalık belirtileriyle ilişkisini açığa çıkarır. Bu alanda yapılmış bir çalışmanın kapsamı kolayca genişletilebilir.

Bu tür bir olasılığın bilinmesi gereken tek bir sınırlaması vardır: Eğer yanlışlıkla, özellikle de başa çıkılamayan ve coşkusalları karmakarışık edenlerden kaçınılmak isteniyorsa, ruhbilim konusunda bilginin tam olması gerekir.

hastalıklarıyla ruhsal-cinsel rahatsızlıkları olan bir dizi hastanın sorgulanmasında özgür çağrışım uygulayımından yararlanan eğitimli ruhçözümçülerin, benzer ruhsal-devimsel kümeleşmeleri açığa çıkarması; bu hastalıkların ruhçözümsel sağaltıma, hastalık belirtilerinde, özgül ruhsal çatışkılarının çözümlenmesinde ve açığa çıkartılan savunmalarda düzelmeye yönelik bir yanıt vermesi; ve daha çok sayıda ruhçözümçünün bu bulguları daha çok sayıda hastayla doğrulamasıdır.

ANALIK ÇATIŞKILARI^(*)

SON otuz kırk yıldır anaların doğuştan gelen eğitim yetenekleri konusunda çelişik değerlendirmeler yapılmaktadır. Yaklaşık otuz yıl önce analık içgüdüsünün çocukların yetiştirilmesinde yanılmaz bir kılavuz olduğu düşünülürdü. Bunun yetersizliği kanıtlanınca, ardından eğitim hakkındaki kuramsal bilgilerin eşit ölçüde vurgulanması inancı geldi. Ne yazık ki bilimsel eğitim kuramlarının araçlarına sahip donanımın, başarısızlığa karşı analık içgüdüsünden daha fazla bir güvence sağlamadığı kanıtlandı. Şimdiyse ana-çocuk ilişkisinin coşkusal yanını vurgulamaya yönelik bir geri dönüşün tam ortasındayız. Bununla birlikte elimizde bu kez ana-çocuk ilişkisinin dayandırıldığı belirsiz birtakım içgüdüsel kavramlar değil, belirli tek bir sorun var: Arzulanan tutumu bozabilecek coşkusal etmenler nelerdir ve bunlar nereden kaynaklanmaktadır?

Analara uygulanan çözümlerlerde karşımıza çıkan çok çeşitli çatışkılar tartışmaya girişmeksizin, ananın kendi ana-babasıyla ilişkisinin, çocuklara yönelik tutumuna yansıdığını belirli bir ana tipini gözler önüne sermeye çalışacağım. Buna örnek olarak bana gelen otuz beş yaşındaki bir kadını anımsıyorum. Bu kadın kavrayışlı ve yetenekli, çarpıcı bir kişiliği olan ve genellikle son derece dengeli görünen bir öğretmendi. İki sorunu vardı; bunlardan biri kocasının, kendisini başka bir kadınla aldattığını öğrenince içine düştüğü orta dereceli sinir çöküntü-

(*)American Orthopsychiatric Association'ın 1933 toplantısında sunulmuştur. *American Journal of Orthopsychiatry*'nin izniyle yeniden basılmıştır. Cilt III. No.4 (Ekim 1933). Yayın hakkı sahibi, The American Orthopsychiatric Association, Inc.'den izin alınarak basılmıştır.

süyle ilgiliydi. Bu kadın eğitiminin ve görevinin pekiştirdiği yüksek törel ölçütlere sahipti, başkalarına karşı da hoşgörülüydü; dolayısıyla kocasına karşı doğal olarak içinde uyanan düşmanlık tepkilerini bilincinde kabul etmesine olanak yoktu. Gene de kocasına inancını yitirmesi, onun yaşam karşısındaki tutumunu etkilemiş ve kendini günlük işlere kaptırmıştı. İkinci sorunuysa on üç yaşındaki oğluyla ilgiliydi; bu çocuk ciddi bir saplantı sinirçesine yakalanmıştı ve kaygılar içindeydi; uygulanan çözümlemede bu kaygıların, anasına duyduğu sıradışı bağlılıkla ilişkili olduğu ortaya çıkmıştı. Kadının bu iki sorunu da doyuruca bir biçimde giderilmişti. Bundan beş yıl önce kadın bu kez de, çözümlemenin ilk evresinde gizli kalan bir başka sorunla yeniden çıka geldi. Erkek öğrencilerinin kendisine karşı sevgiyi aşan duygular beslediğini söylüyordu — aslında belirli bazı çocukların ona tutkuyla sevdalandığını gösteren kanıtlar vardı, onlarda bu sevdıyla tutkunun uyanmasında payı olup olmadığını kendi kendisine sorup duruyordu. Bu öğrencilere yönelik tutumunda bir yanlışlık olduğunu düşünüyordu. Kendini bu sevdıyla tutkuya coşkusal olarak karşılık vermekle suçluyordu; ayrıca ciddi bir biçimde kendini kınama eğilimine kapılmıştı. Bu konuda onu suçlamamı istiyor, yapmayınca da benden kuşkulaniyordu. Durumunda sıradışı bir şey bulunmadığını, ve insan gerçekten böyle yaratıcılık isteyen bir çalışma alanında bu denli yoğun bir emek harcıyorsa, derindeki içgüdülerinin de devinime geçebileceğini söyleyerek ona güvence vermeye çalıştım. Bu açıklama onu rahatlatmadı; dolayısıyla bu ilişkilerin daha derindeki coşkusal kaynaklarını aramak zorunda kaldık.

Ortaya çıkan sonuç şuydu: Önce duygularının cinsel yapısı açıkça belirdi. Delikanlılardan biri, çözümlemenin yapıldığı kente kadar onu izlemiş ve o da yirmi yaşındaki bu gence sahiden sevdalanmıştı. Bu dengeli ve çekingen kadının kendi kendisiyle ve benimle; kendisine kıyasla toy sayılan bir delikanlıyla sevda ilişkisine girme itisine karşı savaşması; bu sevda ilişkisinin yolunu kesen tek şey olarak gördüğü bütün geleneksel engellere kafa tutması son derece çarpıcıydı.

Sonradan bu sevdanın aslında salt söz konusu delikanlıyla ilintili olmadığı ortaya çıktı. Bu delikanlının ve öbürlerinin kadın açısından simgelediği şey, açıkça baba imgesiydi. Bütün bu delikanlılar bedensel ve zihinsel yapılarıyla ona babasını anımsatıyor ve düşlerinde bu çocuklarla babası tek ve aynı kişi olarak ortaya çıkıyordu.

Ergenlik çağlarında babasına beslediği acı karşılığın arkasında, derin ve tutkulu bir sevgi gizlediğinin ayırdına bilinçli olarak vardı. Babaya düşkünlük durumunda, birey genellikle babayı anımsattığı için, belirli bir biçimde yaşlı erkekleri yeğler. Bu durumdaysa çocukluk dönemi ilişkileri tersine dönmüştü. Bu sorunu çözme girişimleri, düşlemlerinde şu kılığa bürünüyordu: "Ben ulaşılmaz babamın sevgisini elde edemeyen küçük kız değilim; ben büyürsem babam çocuk olur, o zaman annemin yerine geçerim, babam da benim oğlum olur." Babasının ölümünde onun yanına uzanmak, anaların çocuklarına yaptığı gibi onu göğsüne yatırmak istediğini anımsamıştı.

Çözümleme ilerledikçe, bu erkek öğrencilerin yalnız sevginin babaya aktarılmasındaki ikinci evreyi simgelediği ortaya çıktı. Oğlu bu aktarılmış sevginin birinci alıcısıydı; sonraları düşüncelerinin cinsel ilişkinin yasak olduğu sevgi nesnesi üzerinde yoğunlaşmasını önlemek için, bu sevgiyi oğluya yaşıt delikanlılara yöneltmişti. Öğrencilerine duyduğu sevdada bir kaçış; babasının başka bir bedende birincil canlanışını simgeleyen oğluna duyduğu sevginin ikinci biçimiydi. Öbür delikanlıya beslediği tutkunun ayırdına varır varmaz, oğluna yönelik korkunç gerilim azaldı. Bu âna kadar oğlundan her gün mektup bekliyor, gelmezse çok kaygılanıyordu. İçini öbür delikanlıya duyduğu tutku kaplayınca, oğluna yönelik aşırı coşkusal yükü hemen azalmıştı; bu da söz konusu delikanlının ve ondan öncekilerin, aslında kendi oğlunun yerine koyduğu kişiler olduğunu kanıtlıyordu. Kocasını da yaşça kendinden genç ve kişilik olarak zayıftı, ilişkileri daha çok ana-oğul ilişkisi niteliğindeydi. Oğlu doğar doğmaz kocasıyla ilişkisi kadın açısından coşkusal imlemini yitirmişti. Ergenlik döneminin başlarında oğlunda ciddi bir saplantı sinircesine yol açan da, işte bu oğluna yönelik coşkusal aşırı yükü.

Çözümlemedeki temel kavramlarımızdan biri, cinselliğin ergenlikte değil doğumda başladığı, bunun sonucu olarak da ilk sevgi duygularımızın cinsel nitelikli olduğudur. Hayvanlar dünyasında gördüğümüz gibi, cinsellik farklı cinsler arasındaki çekimdir. Bu çekim çocuklukta kızın içgüdüsel olarak babasına, oğlanınsa anasına yakınlık duymasıyla söze dökülebilir. Aynı cinsten ana-babayla ilgili olarak beliren kıskançlık ve yarışma etmenleri, bu kaynaktan çıkan çatışkılardan da so-

rumludur. Yukarıdaki durumda, üç kuşakta birden sürdüğü için, çatışkının acıklı bir biçimde işlediğini gördük.

Sevginin.babadan oğula bu tür aktarılışını beş ayrı hastada gördüm. Babaya beslenen duyguların canlanması genellikle bilinçaltında kalır. Oğula yönelik duyguların cinsel yapısı yalnız iki hastada bilinçliydi; oysa çoğunlukla bilinçli olan salt, bu ana-oğul ilişkisinin yüksek coşkusal yüküdür. Bu tür bir ilişkinin özelliklerini anlamak için, bunun yapı olarak bozuk olduğunu kavramak gerekir. Çocukluk ilişkisinden, babaya yalnız yakınlar arası cinsel ilişki öğeleri değil, ister istemez bunlarla ilişkili düşmanca öğeler de aktarılır. Düşmanlık duygularının belirli kalıntılarından kaçınılmaz; bu da kıskançlık, engelleme ve suçluluk duygularının yarattığı aynı derecede kaçınılmaz etkilerin sonucudur. Babaya yönelik duygular kendi özleriyle oğula aktarılırsa, çocuk yalnız sevgiyi değil, eski düşmanlığı da alır. Kural olarak bunların ikisi de bastırılır. Sevgiyle nefret arasındaki çatışkının bilinçte belirttiği biçimlerden biri, aşırı kuruntulu tutumdur. Bu tutumdaki analar çocuklarını hep tehlikelerle kuşatılmış görür. Hastalanacaklarını, mikrop kapacaklarını ya da başlarına bir kaza geleceğini düşünerek abartılmış bir korku duyarlar. Bakımlarına aşırı titizlik gösterirler. Biraz önce sözünü ettiğimiz kadın, sayısız tehlikeyle kuşatılmış saydığı oğlunun bakımına adanarak kendini koruyordu. Oğlu küçükken yakınındaki her şeyi sterilize ediyordu. Biraz daha büyüdüyündeyse, en küçük terslikte okula gitmeyip evde kalıyor, kendini oğlunun bakımına adıyordu.

Başka hastalıklarda bu tür analar incitirim korkusuyla çocuklarına dokunmaz bile. Şu anda anımsadığım iki kadın, salt oğullarının bakımıyla uğraşacak bir bakıcı tutmuştu; oysa bu harcama, bütçelerine uymuyor, üstelik bakıcının varlığı evdekileri coşkusal açıdan rahatsız ediyordu. Gene de analar, bakıcının varlığına katlanmayı yeğliyordu; çünkü çocukların sözde tehlikelerden korunması açısından bu bakıcıların işlevi çok önemliydi.

Bu tür anaların aşırı kuruntulu tutumunun başka bir nedeni daha vardır. Sevgileri, kandaşıyla yasak cinsel sevgi niteliği taşıdığı için, sürekli oğullarının ellerinden alınacağı korkusunu taşırlar. Örneğin bir kadın düşünde, kucağında oğlu kilisede bulunduğunu ve ürkünç bir ana-tanrıçaya çocuğunu kurban etmek zorunda olduğunu görmüştü.

Babaya düşkünlüğün yarattığı bir başka karmaşık durum da, anayla kız arasında sürüp giden kıskançlıktan kaynaklanır. Anayla, giderek büyüyen kız çocuk arasında belirli ölçüdeki bir yarışma doğaldır. Ama ananın içinde taşıdığı Oidipus karmaşası onda aşırı ölçüde güçlü bir yarışma duygusu yarattığında, bu duygu alışılmadık ve kaba bir biçim alır; hatta kız daha bebekken bile başlayabilir. Bu tür bir yarışma, çocuğu genel olarak sindirme, onu gülünç düşürüp küçümseme, çekici görünüp delikanlılarla buluşmasını önleme biçiminde belirir ve gizli amacı her zaman kız çocuğun kadınlık gelişimini engellemektedir. Bırındığı çeşitli kılıklar arkasından kıskançlığı bulup ortaya çıkartmak güç olmakla birlikte, bu ruhsalimsel düzeneğin temel yapısı yalındır, dolayısıyla ayrıntılı bir tanıma gerek yoktur.

Şimdi de, kadının babasına değil de anasına güçlü bir bağlılık duyduğunda ortaya çıkan daha karmaşık çözümü irdeleyeceğim. Çözümlemesini yaptığım bu tür olaylarda gözüme hep aynı özellikler çarpmıştır. Şu anlatacağım örneksel bir durumdur: Bir kız çocuğun kendi kadın dünyasından nefret etmesine yol açan birtakım nedenler olabilir; anası onu sindirmiş; babası ya da erkek kardeşi tarafından umut kırıcı bir düş kırıklığına uğratılmış; gözünü korkutan erken birtakım cinsel deneyimler yaşamış; ya da erkek kardeşinin yeğlendiğini görmüş olabilir.

Kız çocuk bütün bunların sonucunda coşkusal olarak, doğuştan gelen cinsel işlevinden uzaklaşıp eril eğilim ve düşlemler geliştirebilir. Bu erkeklik düşlemleri belirince, erkeklere duyulan eski küskünlüğe ek, bir de onlarla yarış başlar. Bu gibi kadınların evliliğe uyum sağlamadığı açıktır. Cinsel açıdan soğuk ve doyumsuzdurlar, eril eğilimleri, örneğin yönetme arzusunda kendini gösterir. Evlenip çocuk sahibi olduklarında, çocuklarına abartılmış bir bağlılık eğilimi içine girerler; bu durum çoğunlukla çocuğa kilitlenip kalan ve dışarı vurulamayan cinsel enerji olarak tanımlanır. Doğru olmakla birlikte bu tanım, işin içindeki özel süreçleri iyice anlamamızı sağlamaz. Ancak bu tür bir gelişimin kökenini kavrarsak, birtakım eski çatışmaları çözme girişiminin sonucu olarak, her özelliği tek tek anlayabiliriz.

Eril eğilimler, kadının baskıcı tutumunda ve çocuklarını bütünüyle denetimi altında tutma arzusunda belirir. Ya da bundan korkup son derece gevşek davranır. Ortaya çıkansa iki aşırılıktan biridir. Ya çocukla-

rının kurduğu ilişkilere aman vermeden burnunu sokar, ya da içindeki elezer eğilimlerden korkarak her şeyin dışında, edilgin kalır. Çocuklarına, erkeklerin birer hayvan, kadınlarınsa acı çeken varlıklar olduğunu; kadınlık işlevlerinin tatsız ve acınası bir şey, aylık kanamaların bir hastalık ("lanet"), sevişmeninse kocanın cinsel arzularına boyun eğmek olduğunu öğretirken, bütün kadın işlevlerine duyduğu içerleme ve küskünlük ortaya çıkar.

Bu erkeksi analar kızlarına karşı, öbür anaların oğullarına duyduğuna benzer, aşırı bir bağıllık duygusu geliştirir. Çoğunlukla kız çocuk da bu bağıllığa son derece güçlü bir biçimde karşılık verir. Kendi kadınlık işlevlerinden soğur ve bütün bu etmenlerin sonucu olarak, ilerideki yaşamında erkeklerle olağan ilişkilere girmeyi başaramaz.

Gene son derece önemli bir davranış biçimiyle, çocuklar ana-babalarının imgeleriyle işlevlerini edimsel ve dolaysız olarak canlandırırlar. Ana-babalar çocukluk ve ergenlik çağlarında yalnız sevgi ve nefret nesnesi olmakla kalmaz, aynı zamanda çocukluk korkularının da nesnesini oluşturur. Bilincimizin, özellikle de üst-ben adını verdiğimiz bölümünün oluşumunun çoğu, ana-babalarımızın korkutucu imgelerinin kişiliğimizde birleşmesine bağlıdır.

Bir zamanlar ana ya da baba karşısında duyumsanan eski çocukluk korkusunu insan kendi çocuklarına da aktarabilir, bu da onlarda yoğun ama bulanık bir güvensizlik yaratır. Birçok karmaşık neden yüzünden, bu durum özellikle de bu ülkede geçerli gibi görünmektedir. Ana-babalar bu korkuyu belli başlı iki biçimde gösterir. Çocukları tarafından onaylanmama yılışına kapılmışlardır; davranışlarının, içki-sigara içmelerinin, cinsel ilişkilerinin çocukları tarafından eleştirileceğinden korkmaktadırlar. Çocuklarına doğru eğitim-öğretimi verip veremedikleri konusunda sürekli tasalanmaktadırlar. Bunun nedeni çocuklarıyla ilgili suçluluk duygularıdır ve bu da onaylamamalarını önlemek için ya aşırı hoşgörölü davranmalarına ya da açık bir düşmanlığa yol açar — yani savunma aracı olarak, içgüdüsel saldırı kullanılır.

Konumuz henüz sona ermemiştir. Ananın kendi ana-babasıyla yaşadıklarından kaynaklanan çatışkının dolaylı birçok sonucu vardır. Amaçım, çocukların analarında eski imgeleri doğrudan canlandırdığı ve böylece bir zamanlar var olan coşkusallık tepkileri içten gelen bir zorlanımla devinime geçirdiği davranış biçimlerini açıklığa kavuşturmadır.

Burada "Bu çeşitli görüşlerin çocuk yetiştirme koşullarının geliştirilmesine ve çocuğa, bu konuda yol gösterilmesine uygulamada ne yararı vardır ?" sorusu ortaya atılabilir. Tek bir olayda analık çatışkılarının çözümlenmesi çocuklara yardım açısından en iyi yol olabilir, ama geniş çapta uygulanamaz. Bununla birlikte, görece az sayılabilecek birkaç olayın çözümlenmesinden kazanılan ayrıntılı bilginin, bize yön göstereceğine inanıyorum; içinde kalıtsal etmenlerin bulunduğu bu yön, gelecekteki çalışmalarımızda kılavuzumuz olacaktır. Ayrıca hastalıklı etmenlerin aldığı biçimlerle ilgili bilgiler, şu andaki çalışmalarımızda bunların bulunması açısından bize yardımcı olacak gibi görünmektedir.

SEVGİYE VERİLEN AŞIRI DEĞER

Günümüzdeki Sıradan Kadını Ele Alan Bir İnceleme(*)

KADININ bağımsızlık kazanıp, ilgi ve etkinlik alanlarını genişletme yönündeki çabaları, sürekli olarak, bu tür çabaların ancak ekonomik gereklilikler karşısında harcanması gerektiğini; bunların kadının doğasındaki niteliklere ve doğal eğilimlerine aykırı düştüğünü, ısrarla öne süren bir kuşkuculukla karşılaşmaktadır. Dolayısıyla Marlene Dietrich'in ünlü "sevdadan başka bir şey bilmem" şarkısında dile getirildiği gibi, bütün düşünceleri erkekler ile analık görevleri üzerinde toplanması beklenen kadına bütün bu çabaların yaşamsal bir önemi olmadığı söylenir.

Çeşitli toplumbilimsel görüşler hemen bu bağlamda belirir; bununla birlikte bunlar nitelik olarak tartışma gerektirmeyecek ölçüde bildik ve açıktır. Temeli ne olursa olsun, ve neye bağlanırsa bağlansın, kadınlara yönelik bu tutum ataerkil kadınlık ülküsüdür; bu ülküye göre kadının tek özlemi bir erkeği sevmek, ona hayranlık duyup hizmet etmek ve kendine örnek olarak onu seçmek olmalıdır. Bu görüşü destekleyenler dış davranışlardan yanlışlıkla, doğuştan gelen içgüdüsel eğilimlerin varlığı sonucunu çıkarırlar; oysa gerçekte, içgüdüsel eğilimler bu biçimde tanımlanamaz, çünkü dirimbilimsel etmenler hiçbir zaman oldukları gibi ve gizlenmemiş biçimleriyle belirmez; tersine her zaman gelenekler ve çevre tarafından değişikliğe uğratılır. Briffault'nun *The Mother* (Ana) adlı yapıtında ayrıntılarıyla belirttiği gibi, "atadan alınan geleneklerin" yalnız ülkülerle inançlar üzerinde değil,

(*) *The Psychoanalytic Quarterly*, Cilt III (1934), sayfa 605-38. *The Psychoanalytic Quarterly*'nin izniyle yeniden basılmıştır.

aynı zamanda coşkusal tutumlarla sözde içgüdüler üzerindeki değiştirci etkisinin, hiçbir biçimde aşırı değerlendirilmesine olanak yoktur.¹ Bununla birlikte kadınlar açısından atadan alınan gelenekler, (kökende belki de çok önemli olan) genel görevlere katılımının, sevisel yaşamla analığın dar alanına sıkıştırılması demektir. Atadan alınan geleneklere yapışıp kalma, hem toplum hem de birey açısından belirli günlük işlevlerin yerine getirilmesini sağlar; bunların toplumsal yönlerini burada ele almayacağız. Bireyin ruhsal durumu açısından ele alınınca, bu zihinsel yapının erkekler için zaman zaman güçlükler yarattığını, ancak öz-saygısını destekleyen bir kaynak da oluşturduğunu söylemek yeterlidir. Buna karşılık, bu zihinsel yapı, yüzyıllar boyunca öz-saygısı zayıflatılan kadın için erinç dolu bir sığınak oluşturur; bu sığınak kadını, eleştiri ve yarışma karşısında uğraşıp didinmekten ve kaygılardan, ama aynı zamanda öbür yeteneklerini geliştirme ve kendini kanıtlama çabalarından da uzak tutar. Dolayısıyla — salt toplumbilim açısından konuşursak — günümüzde yeteneklerinin bağımsız gelişimi tepisine boyun eğen kadınların, bunu ancak, hem dışarıdan gelen karşı çıkışlarla hem de kadını salt cinsel işlevlerle sınırlı tutan geleneksel ülkünün yoğunlaşan gücü tarafından yaratılan, kendi içlerindeki direnişle savaşıarak elde edilebileceğini anlarız.

Günümüzde kendi uğraşında tehlikeye atılmaktan çekinmeyen, aynı zamanda bu yürekliliğin bedelini kadınlığını yadsıyarak ödemek istemeyen her kadının karşısına bu çatışkının çıktığını söylemekle, pek de abartmış olmayız. Dolayısıyla söz konusu çatışkı, kadının değişen konumuna bağlıdır, çalışan ya da çalışmaya yeni başlayan, belirli merakları olan, genellikle kişiliklerini bağımsız bir biçimde geliştirmeyi erek edinen kadınlara özgüdür.

Toplumbilimsel bakış bu tür çatışkının varlığının, kaçınılmazlığının, kaba çizgileriyle belirlediği biçimlerin ve uzantısındaki etkilerin tam olarak ayırdına varmamızı sağlar. Bu yaklaşım, sonuçta ortaya çıkan

¹ Briffault, R., *Analar* (Londra, 1927, s. 243:) "İkkel toplumlarda, toplum gelişiminin temel olan cinsel işbölümü, tanımla birlikte başlayan büyük tutumbilimsel devrimle yok olup gitmiştir. Kadın, en önemli üretici olmak yerine, tutumbilimsel açıdan üretkenliğini yitirmiş, el açan ve bağımlı bir kişi olmuştur... Kadına bir tek tutumbilimsel değer bırakılmıştır; bu da cinselliğidir."

tutumları anlamamızı sağlar; bu sonuç tutumlar —tek bir örnekle açıklamak gerekirse— kadınlığı tam olarak yadsıma aşırılığından başlayıp, anlaksal etkinliklerle iş yaşamının bir yana atılması aşırılığına varan çeşitlilikler gösterir.

Bu araştırma alanının sınırları aşağıdaki sorularla çizilip belirlenmiştir: Belirli bir hastalıkta, çatışkı neden şu özgül biçime girer, ya da çözümüne neden şu biçiminde ulaşılır? Bu çatışkıların sonucunda, bazı kadınlar neden hastalanır ya da olanaklarını geliştirme konusunda güçsüz kalır? Böyle bir sonucun ortaya çıkmasında bireyin eğilimleri açısından ne gibi düzenleyici etmenler gerekir? Ortaya ne tür sonuçlar çıkar? Bireyin alinyazısı sorununun belirlediği yerde, bireysel ruhbilime, daha doğrusu ruhsal çözümleme dünyasına adım atılmış olur.

Sunacağım gözlemler toplumbilimsel meraktan değil, bizi belirli birtakım güçlüklerden sorumlu özgül etmenleri irdelemeye zorlayan; kadınlara uyguladığımız çözümlemelerde karşılaştığımız sorunlardan kaynaklanmıştır. Elimdeki yazanak benim kendi uyguladığım yedi çözümlemeyi ve çözümleme konusunda yapılan konuşma toplantılarından elde ettiğim birkaç ek hastalığı temel almaktadır. Genel olarak bu hastaların büyük bir bölümünde önemli bir belirti yoktu; ikisinde hiç de örneksel sayılmayan sinir çöküntüsü eğilimi ve ara sıra beliren hastalık hastalığı kaygısı vardı; ikisiyse epilepsi tanısı konmuş seyrek nöbetler geçiriyordu. Ama görüldüğü kadarıyla, bütün bu belirtiler her olayda, kadınların erkeklerle ve işleriyle ilişkilerine bağlı belirli birtakım güçlüklerle gölgeleniyordu. Her zaman olduğu gibi burada da kadınlar bu tür sorunlarının kendi kişiliklerinden kaynaklandığını az-çok belirgin bir biçimde seziyordu.

Ama işin içindeki gerçek sorunu kavramak hiç de kolay değildi. İlk izlenimler, bu kadınlar açısından erkeklerle ilişkilerin çok büyük bir önem taşıdığı, ama hiçbir zaman doyurucu bir ilişki kurmayı başaramadıkları sonucundan başka bir şey vermedi. İlişki kurma çabaları ya doğrudan başarısızlığa uğruyor, ya da söz konusu erkeğin ya da kadının ayrılmaya karar vermesiyle giderek zayıflayan —ayrıca çoğunlukla belirli bir seçicilikten de yoksun olduğu görülen— bir dizi ilişki yaşanıyor. Ya da uzun süren ve anlamı giderek artan bir ilişkiye girildiyse, bu da sonunda kadının bazı tutum ve davranışlarındaki sertlik yüzünden kaçınılmaz bir biçimde bozulup gidiyordu.

Aynı zamanda bu hastaların hepsinde iş ve başarı dünyasında bir ketlenme ve ilgi alanlarında az-çok belirgin bir yoksullaşma görölüyordu. Bu sorunlar bir ölçüde bilinçli ve hemen görülebilen nitelikteydi, ama çözümleme tarafından aydınlatılana kadar hastalar bunun ayırına varamıyordu.

Buradaki ana sorunun, herhangi bir sevgi-ketlenmesini değil, bütün dikkatlerin salt erkekler üzerinde yoğunlaşmasını içine aldığı, ancak belirli örnekler üzerinde yürüttüğüm biraz uzun süren çözümlemelerden sonra anlayabildim. Bu kadınların sanki tek bir düşüncesi vardı. "Bir erkeğim olmalı" — aşırı önemsedikleri bu düşünceyle akıllarından bütün öbür düşünceleri silip atma noktasına gelmişlerdi; öyle ki bununla kıyasladıklarında yaşamlarının geri kalanı tatsız, yavan ve boş görünüyordu. Çoğunun sahip olduğu yeteneklerle meraklar ya anlamsızdı ya da eski anlamlarını yitirmişti. Bir başka deyişle, erkeklerle ilişkilerini etkileyen çatışkaları vardı ve bunlar bir ölçüde giderilebilirdi ama asıl sorun, sevda yaşamlarına biraz değil çok fazla önem vermelerinde yatıyordu.

Bazı olaylarda iş konusundaki ketlenme, çözümlemede ilk kez belirdi ve giderek arttı, ama aynı zamanda cinsellikle atbaşı giden kaygıların çözümlenmesiyle birlikte erkeklerle ilişkileri düzelip iyileşmeye başladı. Bu değişim hastayla arkadaşları tarafından çeşitli biçimlerde değerlendiriliyordu. Bir yandan kızının çözümleme sonucunda kadın gibi olduğunu, evlenmek istediğini, artık öğrenimine ilgi göstermediğini sevinçle söyleyen babanın durumunda olduğu gibi — bu bir düzelme sayılıyordu. Öte yandansa diğer doktorlarla yaptığımız danışma toplantılarında sürekli, şu ya da bu hastanın çözümleme sonucu erkeklerle iyi ilişkilere girdiğini ama işinde eski verimliliğini, yeteneklerini, hoşnutluğunu yitirdiğini, artık erkeklerle arkadaşlık etmekten başka bir şey düşünmediğini öne süren yakınmalarla karşılaşırıyordum. Bu üzerinde durulması gereken bir konuydu. Açıkçası böyle bir görüntü çözümlemenin yapay olarak yarattığı bir durumu, sağaltımın başarısızlığını gösteriyordu. Gene de bu, bütün hastalarda değil, yalnız belirli kadınların durumunda ortaya çıkan bir sonuçtu. Sonucu belirleyen, eğilimlerle ilgili etmenler nelerdi? Bu kadınların sorunlarının bütününde gözden kaçan bir şey mi vardı?

Sonunda, bütün bu hastalarda, az-çok çarpıcı bir biçimde kendine özgü bir nitelik olarak beliren —*normal olmama korkusu*— saptandı. Bu kaygı sevisel alanda, iş dünyasında ya da genel bir farklılık ve aşağılık duygusu olarak soyut ve yaygın bir biçimde belirliyordu; üstelik hastalar bu duyguları kalıtsal, dolayısıyla değiştirilmesi olanaksız sayıyordu.

Bu sorunun ancak adım adım açıklığa kavuşturulmasının, iki nedeni vardır. Birincisi bu görüntü büyük ölçüde, yaşamda kendini bir erkeğe adamaktan başka bir amacı olmayan, geleneksel sahici dişi kadın kavramımızı gösterir. İkinci sorunsal, sevda yaşamının önemine inanıp, bunun sonucunda ilk görevinin bu alandaki bozuklukların giderilmesi olduğunu sanıp bunu erek edinen çözümünün kendisinde yatar. Dolayısıyla, anlattıkları bu tür sorunlara sevda yaşamının önemini kendiliklerinden katıp bunu vurgulayan hastaları izlemekten hoşlanırlar. Eğer hasta yaşamındaki en büyük tutkunun Okyanus Adaları'na bir gezi yapmak olduğunu ve çözümlemeden bu arzusunun gerçekleşmesini önleyen iç çatışkılarını çözüm bulmasını beklediğini söylerse, çözümcü doğal olarak şu soruyu sorar: "Bu gezi sizin için neden bu denli önemli?" Bu kıyaslama elbette yetersizdir, çünkü cinsellik gerçekten de Okyanus Adaları'na yapılacak geziden çok daha önemlidir, ama bu örnek, karşı cinsle sevisel deneyimlerin önemi konusunda, kendi içinde doğru ve tutarlı olan görüşlerimizin ara sıra, bizi sevi dünyasının üzerinde gereğinden fazla durup, bunu sinirceli bir biçimde önemsetecek denli körleştirebileceğini göstermeye yarar.

Bu açıdan bakılırsa, söz konusu hastalar iki türlü çelişki içindedir. Bir kere erkeklere karşı duyguları öylesine karmaşıktır ki —tanımlama açısından başıboş ve dağınık da diyebilirim— karşı cinsle ilişkilerine yaşamdaki en değerli tek şey olarak bakmalarına, kuşkusuz zorlanımlı bir aşırı değer biçme denilebilir. Öte yandan yetenekleri, becerileri, merakları, tutkuları ve bunların karşılığında elde edilen başarı ve doyum olanakları düşündüklerinden çok daha fazladır. Bu nedenle burada önem verilen konunun başarı savaşımından ya da başarıya kaptırmaktan cinselliğe kaydırılışını ele alıyoruz; gerçekten de değerler konusunda nesnel olgulardan söz edildiği ölçüde, elde edilen şey hep değerlerin çarpıtılması olur. Çünkü son çözümlemede cinsellik son dere-

ce önemli, belki de en önemli doyum kaynağı olmasına karşın, kuşkusuz tek ve en güvenilir olan değerdir.

Bir kadın çözümçüye ilişkin aktarma durumunda, bütünüyle iki tutum egemendi: yarışma ve erkeklere ilişkin etkinliklerde yardım isteme.² Her düzelme, her gelişme, hastalara kendi ilerlemeleri gibi değil, salt çözümçünün başarısı gibi görünüyordu. Çözümlemede öğütler verdiğim bir hastam, kendisini sahiden iyileştirmek istemediğim ya da onunla yarışmaktan korktuğum için başka bir kente yerleşmesini önerdiğim düşüncesine kapılmıştı. Bir başka hastam bütün (doğru) yorumlarıma, çalışma yeteneğinin bir ilerleme göstermediğini söyleyerek karşı çıkıyordu. Gene bir başka hastam, ne zaman bir gelişme olduğunu düşünsem, çok zamanımı aldığı için özür dileyip durma alışkanlığı edinmişti. Hastalardaki müthiş umut kırıklığını yansıtan yakınmaların altında, çözümçünün de umudunu kırma arzusu zorla gizlenebiliyordu. Bu hastalar yanlıya yer bırakmayan iyileşmenin, aslında çözümlemenin dışındaki birtakım etmenlere bağlı olduğunu vurgularken, kötüye giden her değişiklikten çözümçüyü sorumlu tutuyordu. Özgür çağırışım konusunda sık sık sorunlar yaşanıyordu, çünkü bu onlar için susup kabullenme, çözümçü içinse utku anlamına geliyor ve onun başarıya ulaşmasına yardım ediyordu. Kısacası, çözümçünün hiçbir şey yapmadığını kanıtlamak istiyorlardı. Hastalarımın biri bunu bir şakayla aşağıdaki düşlemede dile getirmişti: Evimin karşısına yerleşecek, kapıya kendi tabelasını asacak, üzerine "İşte burada en iyi tek kadın çözümçü yaşıyor" tümcesi yazılı koskoca bir duyuru yapıştıracaktı.

Öbür aktarma tutumundaysa, gerçek yaşamdaki gibi, erkeklerle kurulan ilişkilerin her şeyi bastırıp öne çıktığı görülür ve bu da rol yapma biçiminde dikkat çekici bir sıklıkta yer alır. Önemsiz yakınlıklardan sevişmeye dek uzanan ilişkilerde, erkekler birbiri ardı sıra kendilerine düşen rolü oynar; bu arada erkeğin yaptıkları anlatılır; onları sevip sevmedikleri, düşkürlüğüne uğratıp uğratmadıkları, kendilerinin nasıl tep-

²Erkek çözümçü karşısında da takınılan tutum aynı olabilir. Ya da aktarma, Freud'un "belirsizlik mantığı" diyerek tanımladığı görüntüyü, geçici ya da sürekli olarak gösterebilir. İlk durumda çözümçü en çok anayı ya da kız kardeşi simgeler (ama her zaman değil, dolayısıyla her hastalık kendi özellikleriyle ele alınmalıdır). İkinci durumdaysa, bu hasta kümesinin ayırıcı özelliği olan süregen, bir erkeği kazanma itisi, çözümçünün kendisiyle ilişkilidir.

ki gösterdikleri hiçbir ayrıntı atlanmaksızın tartışılır ve bu da çözümleme saatinin bazen büyük bir bölümünü kaplar. Bunun bir rol yapma olduğu ve bu oyunculuğunda direnmenin işine yaradığı çoğu kez çabucak anlaşılamaz. Bu bazen hastanın, bir erkekle doyurucu, belki de yaşamsal önem taşıyan ilişkisinin hâlâ sürmekte olduğunu gösterme çabası yüzünden gizli kalır — bu çaba çözümçü tarafından yönlendirilen dileğe de uygundur. Bununla birlikte geri dönüp baktığımda bu hastaların özgül sorunlarıyla özgül aktarma tepkileri hakkında daha kesin bilgilerimiz olsaydı, kural olarak oyunun ardındakileri görebilir, dolaşısıyla rol yapmalarını bir ölçüde sınırlayabilirdik, diyorum.

Bu etkinlikte üç tür eğilim ortaya çıkar. Bunları aşağıdaki gibi tanımlayabiliriz:

(1) "Bir kadın, bir ana imgesi olarak sana bağımlı kalmaktan korkuyorum. Bu nedenle, sana sevgi duygusuyla bağlanmaktan kaçınmalıyım. Çünkü sevgi bağımlılıktır. Dolayısıyla bundan kaçınarak, duygularımı başka bir yerde bir erkeğe yöneltmeliyim." Biraz önce sözünü ettiğimiz türe tam olarak uyan bir kadına uyguladığımız çözümlemede bize yol gösteren düş, kadının çözümlemeye gelmeye çalıştığını ama bekleme odasında gördüğü bir erkekle kaçıp gitmek istediğini ortaya koydu. Bu içini döküp açılmamaya çoğunlukla bir neden uyandırılır, bu da çözümçü sevgisine karşılık vermeyecekse, insanın duygularını açığa vurmasının bir yararı olmayacağı düşüncesiyle yapılır.

(2) "Daha çok senin bana bağımlı olmanı (ve beni sevmeni) isterim. Bu nedenle gönlünü kazanmaya ve erkeklere gösterdiğim ilgiyle seni kıskandırmaya çalışırım." Burada kıskançlığın sevgi uyandırmada etkili bir araç olduğu, köklü ve büyük ölçüde bilinççeğinde olan inançla dile getirilir.

(3) "Erkeklerle ilişkilerimi kıskanıyorsun; aslında beni onlardan uzak tutmak için her yolu deniyorsun, benim çekici görünmemi bile istemiyorsun. Ama bütün bunları sen istemesen de yapabileceğimi göstereceğim." Çözümçünün yardım etme isteği, çok çok zihinsel açıdan kabul edilir; bazen buna bile olanak yoktur; ama sonunda buzlar eriyince sevgi konusunda mutluluğa ulaşması için sahiden yardım etmeye çalışan biri karşısında hastanın duyduğu içten şaşkınlık son derece çarpıcıdır. Öte yandan güven konusunda zihinsel bir üst-yapının bulunduğu yerlerde bile, çözümçüyle bir bağ kurma girişimi başarısızlığa uğrayın-

ca, hastanın gerçek kuşkularıyla kaygısının yanı sıra, çözümçüye yönelik kızgınlığı da ortaya çıkarır. Bu kızgınlık bazen yapı olarak yansıtımcıdır ve içinde çözümçünün şu ya da bu olaydan sorumlu olduğu, bütün bunlara neden olmak için etkin bir biçimde işe karıştığı düşüncesini barındırır.

Bu tür düşüncelere yönelen içgörü bizi, erkeklerle ilgili bu davranışın anahtarının, erkeklere hastalıklı bir biçimde yönelmeye neden olan güçlü ve bir o kadar da korkulan eşcinsellikte yattığını varsaymaya iter — gerçekten de anlamı "sahici eril davranış" olarak alındığında, çabası kadınlarla erkekleri bir cinse bağımlı kılmak olan eşcinselliğin yalnız bilinçli bir anlatım olduğu görülür. Bu aynı zamanda sözkonusu hastaların erkeklerle ilişkilerindeki kendine özgü kararsızlıkla, seçicilikten yoksun oluşu da anlaşılır kılar. Eşcinselliğin özelliklerini hep aynı biçimde gösteren, kadınlara yönelik bu karşıtlıklar birliği, hastaların eşcinsellikten kaçma özellikle de erkeklere yönelme gereksinimi kadar, ana rolünde görülen çözümçüye duyulan güvensizlik, kaygı ve öfkeyi de açıklar.

Bakımevi bulguları başlangıçta bu tür bir yorumla çelişmez. Düşlerde erkek olma dileğinin kesin anlatımlarıyla karşılaşırız; yaşamda da eril davranış kalıpları çeşitli kılıklarda sergilenir. Bu hastaların gözünde erkek gibi olmakla eşcinsel olmak birbirinin aynısı sayıldığı için, bu dileğin güçlü bir biçimde yadsınması, iyi tanımlanmış hastalıkların belirgin bir özelliğidir. Gelişmemiş eşcinsellik izi taşıyan ilişkiler, yaşamın herhangi bir döneminde her zaman görülebilir. Bu ilişkilerin başlangıç evresinde kalıp daha fazla gelişmemesi, birçok hastalıkta kadın arkadaşlığının çok az bir rolü olduğunu söylediğimiz biraz önceki yorumumuza da uymaktadır. Bütün bu görüngüler belirgin eşcinselliğe karşı alınan savunma önlemleri olarak değerlendirilebilir.

Bununla birlikte, bütün bu hastalıklarda, bilinçaltındaki eşcinsellik eğilimleriyle bundan kaçışı temel alan yorumun, sağaltım açısından başarısızlığa uğradığını görmek çok şaşırtıcıdır. Dolayısıyla, daha doğru, başka türlü yorumlar bulmak kesinlikle olasıdır. Aktarma durumundan alınan bir örnek bunun yanıtını vermektedir.³

³Bu hastalara ne zaman erkek olma dileğinin bütün nesne ilişkilerinden kurtulmuş aynı bir şey olduğunu kanıtlasam, sanki onları eşcinsellikle "suçluyormuşum" gibi, değişmeyen bir ıvencilik ve çocuksulukla tepki göstermeleri beni hep şaşırtmıştır.

Sağaltımı başlangıç evresinde olan bir hastam, önceleri adını gizli tutarak, sonralarıysa saklamadan, bana sürekli çiçek gönderiyordu. Bir kadının gönlünü kazanmak isteyen bir erkek gibi davrandığını belirttiğim ilk yorumumu, gülererek kabul etmesine karşın, davranışları değişmemişti. Verdiği armağanların, bol bol sergilediği saldırganlığını ödünlemeye yönelik bir erek taşıdığını söylediğim ikinci yorumumun da hiçbir etkisi olmamıştı. Öte yandan hastam armağanlar aracılığıyla bir başkasını kendine bağımlı kılabileceğini kaçamaksız belirten çağrışımlar ortaya koyunca, görüntü sanki büyü bir değnek değmişcesine değişiverdi. Bunu izleyen düşlem, bu dileğin arkasındaki derin, yıkıcı özü aydınlattı. Benim hizmetçim olmayı ve istediğim her şeyi kusursuz yerine getirmeyi arzuladığını söylüyordu. Böylece ona bağımlı olacak, bütünüyle güvenecektim; sonra bir gün — kahveme zehir katacaktı. Düşlemimi, bu hasta kümesinin bütün kendine özgü niteliklerini ortaya koyan bir deyişle bitirmişti: "Sevgi cana kıyma aracıdır". Bu örnek incelediğimiz kümeye özgü tutumu bütün açıklığıyla gözler önüne sermektedir. Kadınlara yönelik cinsel tepiler bilinçli olarak algılandığı sürece, bunlar aslında hep *sub specie* (görünüşte) suçluluk duygusu biçiminde yaşanır. Çözümçü ana ya da kız kardeş imgesini ne ölçüde simgeliyorsa, aktarmadaki içgüdüsel tutum da, hiç kuşkusuz o oranda yıkıcı olur; böylece amaç boyun eğdirip yok etmek olur; bir başka deyişle içgüdüsel tutum cinsel değil yıkıcıdır. Dolayısıyla "eşcinsel" terimi yanıltıcıdır, çünkü eşcinsellik genellikle, yıkıcı öğelerle karışsa bile, cinsel amaçların aynı cinsten bir eşe yöneltilmesi anlamına gelir. Bununla birlikte söz konusu hastalıkta yıkıcı tepiler, cinsel enerji tepileriyle gevşek bir biçimde birleşmiştir. İç içe geçip kaynaşan cinsel öğeler, ergenlikte görülenlerle aynı yazgıyı paylaşır: erkeklerle doyurucu ilişkiler kurmak iç nedenlerle olanaksızdır, dolayısıyla kadınlara yoneltilebilecek, başıboş dolaşan bir cinsel enerji vardır. Çalışma ya da özsevi gibi başka cinsel enerji boşaltım yollarının niye bulunamadığı konusunda, daha sonra üzerinde duracağım çeşitli nedenler vardır. Ayrıca bu tepilerin öbür kadınlara yoneltilmesi açısından ölümlü bir etmen olan —ama bu hastalarda hep başarısızlığa uğrayan— kişinin kendi erkekliğine dönüşü vardır; bunun yanı sıra gene aynı derecede başarısız bir başka girişim daha yer alır; bu da cinsel enerji bağlarıyla yıkıcı tepileri zararsız kılmaya yönelik girişimdir. Bu etmenler bileşimi, eşcin-

sellikle ilgili kaygıyı bir ölçüde açıklar — bu hastalarda cinsellik, sevecenlik hatta arkadaşlık duygularının neden büyük ölçüde kadınlara yöneltildiğini ortaya koyar.

Bununla birlikte, bu tür bir gelişim gösteren kadınlara şöyle bir bakmak bile, bu açıklamanın ne denli yetersiz kaldığını hemen gözler önüne seriverir. Çünkü bu kümede kadınlara yöneltilen düşmanca eğilimler (aktarmada ve hastaların yaşamında görüldüğü gibi) apaçık ve bol bol bulunmasına karşın, aynı eğilimler (biraz önce verilen tanıma uygun olarak) bilinçaltında eşcinsel olan kadınlarda da aynı ölçüde vardır. Dolayısıyla bu eğilimlere ilişkin kaygı belirleyici etmen olamaz. Tersine, gelişimi eşcinsel yönde olan kadınlardaki belirleyici etmenin, bu kadınların —hangi nedenle olursa olsun— erkekler konusunda çok eskiden takındığı vazgeçiş tutumunda yattığını düşünüyorum; bu nedenle başka kadınlarla sevisel açıdan yarışma, bu hastaların altyetişimlerine doğru gerileme gösterir; bu da sözkonusu kümede de ara sıra rastlandığı gibi, yalnız cinsel ve yıkıcı tepilerin *birleşmesiyle* değil, aynı zamanda bu yıkıcı eğilimleri aşırı ödünleyen *sevginin de bunlara katılmasıyla* sonuçlanır.

Bu aşırı ödünleme, şimdi ele aldığımız kadınlarda ya hiç olmaz ya da çok fazla önem taşımaz; aynı zamanda hem kadınlarla yarışmanın sürüp gittiğini hem de bu çekişmenin giderek şiddetlendiğini görürüz, çünkü (korkunç bir nefretle çekişme gibi gösterilen) savaşımın amacından yani erkeği kazanmaktan vazgeçilmemiştir. Dolayısıyla bu nefretle ilgili kaygı ve korku misillemesi varlığını sürdürür ama bunların sona ermesini sağlayacak bir güdü yoktur; tersine ayakta tutulmasına daha çok çaba harcanır. Yarışmadan kaynaklanan bu büyük kadın nefreti öbür alanlardaki aktarma durumunda, sevi dünyasına göre, daha büyük bir yer tutar; ama bunun sevi dünyasındaki izdüşümü çok daha açık bir biçimde iletilir. Çünkü eğer hasta temelde erkeklerle kurduğu ilişkilerin önünü (kadın) çözümünün kapadığı duygusunu taşıyorsa, burada başvurmamız gereken şey, hiçbir biçimde tek başına yasaklayıcı ana olmamalı tersine, kadınca bir gelişimi ya da kadınlık dünyasında elde edilen bir başarıyı hoşgörmeyen kıskanç ana ya da kız kardeş olmalıdır.

Direnmede kadın çözümciyle erkeği birbirine düşürmenin anlamı ancak bu temelde tam olarak anlaşılabilir. Burada erek kıskanç ana ya

da kız kardeşe, onlar istemese de, hastanın bir erkeği elde edip ona sahip olabileceğini göstermektir. Ama bu ancak hasta bir bilinç ve kaygı karşılığında elde edilebilir. Bu olgudan ortaya, herhangi bir engelleme karşısında duyulan öfkenin gizli ya da açık tepkileri de çıkar. Çatışma yüzeyin altında aşağı yukarı şu biçimde devinime geçer: Çözümçü hastanın erkeklerle ilişkilerini canlandırmasına izin vermek yerine, çözümleme yapmakta direnince, bu bilinçaltında çözümçü tarafından koyulan bir yasaklama ya da karşı çıkış olarak yorumlanır. Eğer çözümçü her fırsatta çözümleme yapılmadan erkeklerle ilişki kurmanın hiçbir yere götürmeyeceğini söylerse, bu hasta tarafından coşkusal olarak ananın ya da kız kardeşin, hastanın kadınca öz-saygısını kırmaya yönelik girişimlerinin yinelenmesi gibi algılanır — çözümçü sanki şöyle söylemektedir: Çok küçüksün, pek değerli sayılmazsın, yeterince çekici değilsin; erkekler seni beğenmez, sen de onları elinde tutamazsın. Hastanın tepkisi elbette, bütün bunları yapabileceğini kanıtlamak olur. Bu kıskançlık daha genç hastaların durumunda, doğrudan doğruya kendi gençlikleriyle çözümçünün yaşının kıyaslanarak vurgulanması biçiminde dile getirilir; onlara göre çözümçü, erkekleri her şeyden fazla istemenin genç kızlar açısından ne denli doğal olduğunu, ayrıca bunun çözümlemeden daha büyük bir önem taşıdığını anlamayacak denli yaşıldır. Örneğin hasta, bir erkekle ilişki kurmasının çözümçüyü aldatmak olduğunu düşündüğünde, aile durumunun tam anlamıyla Oidipus karmaşası olarak, değişmemiş biçimiyle yeniden devinime geçmesi de pek ender değildir.

Her zaman olduğu gibi, hastanın yaşının geri kalan bölümlerinde olup biten neyse, aktarmada da aynı şey açık ve denetimden geçmemiş biçimiyle yer alır. Hasta hemen hemen her zaman, başkalarının arzuladığı ya da bir biçimde başka kadınlara bağlı erkekleri —genellikle öbür niteliklerine bakmaksızın— elde etmeye çalışır. Ciddi bir kaygının bulunduğu hastalıklardaysa, yukarıdaki tanıma tam uyan erkekler konusunda kesin bir yasak vardır. Bu bazen öylesine ileri gider ki bütün erkekler yasak sayılır —son çözümlemesinde her erkeğin olası bir kadının elinden alınmış olduğu düşüncesinin çıktığı— bir hastanın durumu işte böyleydi. Eskiden ablasıyla yarışma içinde olan bir başka hastam, ilk sevişmesinden sonra bir kaygı düşü görmüştü; ablası onu

korkulara salarak odanın içinde kovalayıp duruyordu. Hastalıklı bir biçimde artmış yarışmanın akla getirdiği durumlar çok iyi bilindiği için burada ayrıntılara girmeyeceğim. Ancak yıkıcı bir yarışmayla birleşen kaygının, büyük ölçüde sevisel açıdan ketlenme ve engellenmeye yol açtığı da aynı derecede iyi bilinen bir olgudur.

Ama akla gelen ilk soru şudur: Yarışmayı bu kadar büyüten ve böylesine yıkıcı kılan şey nedir?

Bu kadınların geçmiş yaşamöykülerinde, belirişindeki düzenlilik ve niteliklerini tanımlayan önemli sonuçları açısından son derece çarpıcı bir etmen vardır. Bütün bu kadınlar çocukluklarında bir erkek (baba ya da erkek kardeş) için girilen yarışmada hep ikinci gelmişlerdir. Herşeyden önce çoğunlukla —on üç hastanın yedisinde— en iyi yeri çeşitli biçimlerde elinde tutmayı beceren, yani babanın, bir hastada ağabeyin, ötekisindeyse küçük erkek kardeşin daha çok sevdiği bir ablanın bulunduğu apaçık görünüyordu. Yaşça epey büyük olan ablanın baba tarafından kayırıldığı, dolayısıyla onun da küçüklerin ilgi çekmesini önlemek için çaba harcamasına gerek kalmadığı bir olayın dışında, çözümleme hep bu ablalara duyulan korkunç öfkeyi ortaya çıkarttı. Öfke iki noktada toplanır. Bu kızgınlık, babayı, erkek kardeşi daha sonralarıysa başka erkekleri elde etme konusunda ablanın başarılı olmasını sağlayan kadınca işvelere bağlanabilir. Bu durumlarda öfke öylesine büyüktür ki hastanın bu yöndeki gelişimini karşı çıkma yoluyla önler, yani hasta bütün kadınca oyunları bütünüyle yadsır; böylece çekici giysiler giymekten, dans etmekten ve genellikle sevisel alanda herhangi bir şeye katılmaktan kaçınır. İkinci tür öfke, ablaların hastaya gösterdiği düşmanlığa bağlıdır; bu düşmanlığın büyüklüğü ancak belli derecelerde sezilir. Bunu bir genellemeyle şu biçimde açıklayabiliriz: Ablalar kardeşlerini ürkütüp sindirir; bunu da bedensel güçleri daha fazla, zihinsel gelişimleri daha ileri olduğu için, bazen uygulamaya koydukları gözdağlarıyla, bazen sevisel açıdan çekici olmaya uğraşan kız kardeşlerinin çabalarını alaya alarak, bazen de —üç hastamda kesinlikle, dördüncüsündeyse bir olasılıkla geçerli olduğu gibi— cinsel oyunlarla onları kendilerine bağımlı kılarak yaparlar. Kolayca anlaşılabilceği gibi, öfke konusunda en derin etkiyi bu son yöntem bırakır, çünkü bu —işin içine bir ölçüde cinsel bağımlılığın bir ölçüde de suçluluk duygularının

karışması yüzünden— çocukları savunmasız bırakır. Sözüünü ettiğim hastalarda açık anlamda en belirgin eşcinsellik eğilimleri de bulunuyordu. Bu olaylardan birinde ana son derece çekici bir kadındı, çevresinde hep erkek tanıdıkları bulunuyordu, babaysa bütünüyle ona bağımlı durumdaydı. Bir başka olayda, kız kardeş daha çok sevilmele kalmıyor, ayrıca baba evde yaşayan bir akrabayla ve başka kadınlarla sevi ilişkilerine giriyordu. Gene bir başka olayda genç ve olağanüstü güzel ana, babanın oğullarının ve eve sık sık gelen bütün erkeklerin ilgisini kendi üzerinde topluyordu. Sözüünü ettiğim son olayda, işin içine durumu karmaşıklaştıran bir başka etmen daha girmişti; kız beş yaşından dokuz yaşına kadar kendisinden birkaç yaş büyük erkek kardeşiyle cinsel açıdan çok yakın bir ilişkiye girmişti; aslında bu erkek kardeş ananın en sevdiği çocuğuydu ve oğlan da kız kardeşinden çok anasına bağlılık duyuyordu. Ayrıca ergenlik çağında anası yüzünden kız kardeşiyle ilişkisini, en azından cinsel açıdan kesivermişti. Bir başka olaydaysa baba, hastaya dört yaşındayken cinsel açıdan yaklaştırmaya başlamış; ergenlik dönemiyle birlikte bunun niteliği daha da açıklık kazanmıştı. Öte yandan baba herkesin beğendiği anaya aşırı bağımlılığını sürdürmekle kalmıyor, ayrıca başka kadınların çekiciliğine de kolayca kapılıveriyordu; böylece kız kendini, babasının isteğine bağlı olarak, ya da yetişkin kadınlar sahneye çıktığında bir yana atılveren bir oyuncak gibi görmeye başlamıştı.

Dolayısıyla bütün bu kızlar çocuklukları boyunca erkeklerin dikkatini çekme konusunda ya baştan umutsuz olan ya da kesin yenilgiyle sonuçlanan yoğun bir yarışma içinde kalmışlardı. Kuşkusuz babaya ilişkin bu yenilgi aile durumu açısından kız çocuğun örneksel yazgısıdır. Ama bütün bu olaylarda, duruma sevisel açıdan egemen olan bir ana ya da kız kardeşin varlığının; onların babada ya da erkek kardeşte özgül yanılsamalar uyandırmalarının, yol açtığı yarışmanın şiddetlenmesi yüzünden bu yazgı özgül ve örneksel sonuçlar doğurur. İmlemini bir başka bağlamda yeniden ele alacağım etkin bir etmen daha vardır. Bu olayların çoğunda, cinsel gelişim ortalama bir olaya kıyasla daha yoğun ve zamanından erken tepiler alır; bunun nedeni başka insanların ya da olayların, ortaya çıkmasına neden olduğu aşırı ve erken cinsel uyarılma deneyimleridir. Başka kaynaklardan (ağız, makat ve kas cin-

selliğinden) elde edilen bedensel hazza oranla çok daha yoğun ve büyük olan bu zamansız cinsel örgeu uyarılmalarıyla ilgili deneyimler, cinsel örgeulere aşırı önem kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda bir erkeğe sahip olma konusundaki savaşımın önemine içgüdüsel olarak daha erken ve daha çok değer biçmenin temelini de atar.

Bu tür bir savaşımın kendi düzeni içinde kadınlarla yarışma konusunda kalıcı ve yıkıcı bir tutum getirmesinde, bütün yarışmalar için geçerli ruhsal durum görülür — yenilen yenene sürekli kızgınlık duyar, öz-saygısı incinir, daha sonraki yarışmalarda kendini ruhsal açıdan daha zayıf duyumsar ve bilinçli ya da bilinçsiz, biricik başarı olasılığının karşısındaki kişinin ölümünde yattığını düşünür. Biraz önce tartıştığımız olaylarda da, bütünüyle aynı sonuçlar görülür: haksızlığa uğramışlık duygusu, kadınlık öz-saygısı konusunda sürekli güvensizlik ve kendisinden daha talihli olana duyulan derin öfke. Bütün bunların sonucu olarak, kadınlarla yarışma konusunda bir ölçüde ya da bütünüyle ketlenip kalma ve bundan kaçınma; ya da aşırı boyutlara ulaşmış zorlayıcı bir yarışma yer alır — ayrıca yenilmişlik duygusu ne denli büyük olursa, kurban da karşısındakinin ölümünü o kadar çok ister; sanki şöyle söylemektedir: Ancak sen ölürsen, ben kurtulurum.

Yengi kazanana duyulan nefret iki biçimde sonuçlanır. Eğer bu büyük ölçüde bilinç eşiğinde kalırsa, sevisel açıdan uğranan başarısızlığın suçu öbür kadınlara yüklenir. Eğer daha derinlere bastırıldıysa, başarısızlık nedeni hastanın kendi kişiliğinde aranır; ortaya çıkan özezer yakınmalar, bastırılmış nefretten kaynaklanan suçluluk duygularıyla birleşir. Aktarmada tutumların nasıl sırayla birbirini izlediğini görmekte kalmayız; ayrıca birinin bastırılmasının öbürünü nasıl özdevimsel olarak güçlendirdiğini de açıkça izleriz. Eğer anaya ya da kız kardeşe yönelik öfke baskı altına alınırsa, hastanın suçluluk duygusu artar; hastanın kendini-suçlaması azalırsa, bu kez de başkalarına duyduğu öfke artar. Talihsizliğimin bir sorumlusu olmalı: bu eğer ben değilsem, başkaları; başkaları değilse o zaman da benim demektir. Bu iki tutumdan, kendini kusurlu bulma duygusu çok daha güçlü biçimde bastırılır.

İnsanın erkeklerle doyurucu bir ilişki kurmayı başaramamasında, suçlanacak kişinin kendisi olup olmadığı konusunda duyduğu ezici kuşku, kural olarak çözümlemede önceleri bu biçimde belirmez; tersi-

ne dile getirilen genel kanı, hiçbir şeyin olması gerektiği gibi olmadığıdır; hastalar hep "normal" olup olmadıkları konusunda bir kaygı duyar ve duymuştur. Bazen yapısal ya da örgensel açıdan sağlam olmadıklarından korktuklarını söyleyerek buna bir gerekçe uydururlar. Bazen de bu tür kuşkulara karşı normalliğin aşırı vurgulanması biçiminde ortaya koyulan bir savunma düzeneği görülür. Eğer bu vurgulama savunma açısından yapılıyorsa, o zaman çözümleme utanılacak bir şey sayılır, çünkü bu her şeyin olması gerektiği gibi olmadığını kanıttır; dolayısıyla çözümleme bir giz gibi saklanır. Zihinsel tutum aynı hastada aşırı uçların birinden öbürüne; çözümlemenin bile temelde yanlış olan şeyi değiştiremeyeceği konusunda duyulan umutsuzluktan, her şeyin yolunda gittiği, dolayısıyla çözümlemeye gerek görmedikleri konusunda duydukları kesin bir güvene doğru çeşitli değişimler gösterir.

Bu kuşkların bilinçte en sık rastlanan biçimi, hastaların kendilerini çirkin bulmaları, dolayısıyla hiçbir erkeğe çekici gelmeyecekleri kanısındır. Bu kanı gerçek olgulardan bütünüyle bağımsızdır; örneğin sıradışı bir güzelliği olan kızlarda bile bulunabilir. Bu duygu bazen doğru, bazen de sanal bir kusura yüklenebilir — düz saçlar, büyük el ve ayaklar, iri yapı, uzun ya da kısa boy, yaş, bozuk deri gibi. Bu özeleştiriler, her zaman büyük bir utanma duygusuyla atbaşı gider. Örneğin bir hastam bir süre ayaklarından rahatsızlık duymuştu; müzelere koşup ayaklarını oradaki yontularla kıyaslıyor, gözüne hoş görünmezse canına kıyabileceğini bile düşünüyordu. Bir başka hastam, kendi duygularını göz önüne alarak, kocasının çarpık ayak parmaklarından neden ölesiye utanmadığını anlayamıyordu. Bir başkası haftalarca aç kalmıştı, çünkü erkek kardeşi kollarının çok şişman olduğunu söylemişti. Bazı olaylarda bu duygu giysilere, yani giysileri güzel olmayan birinin çekici olmayacağı düşüncesine yüklenir.

Bu eziyet verici düşüncelerin üstesinden gelme girişiminde giysilerin çok önemli bir işlevi vardır, ama bu da kalıcı bir başarı sağlamaz, çünkü kuşklar bu alana da girer ve sürekli bir üzüntü kaynağı yaratır. Giysilerin birbirine tam uyması, giyenin şişman göstermesi, çok uzun ya da çok kısa, dümdüz ya da gösterişli, çok göz alıcı, çok genç havalı olması, ya da yeterince çağdaş olmaması dayanılmaz birşey olup çıkar. Giysilerin kadınlar için çok önemli olduğu konusunda söylenecek bir-

şey yoktur ama burada işin içine —utanma, güvensizlik hatta öfke gibi— birtakım yakışık almayan etkiler girer. Örneğin bir hastam kendini şişman gösterdiğini düşündüğü giysilerini parçalayıp atıyordu; başka hastalarım da öfkelerini giysiyi dikene yöneltiyordu.

Bir başka savunma girişimi de erkek olma arzusudur. Hastalarımın biri "Kadın olarak ben hiçbir şeyim" demişti; "erkek olsam daha çok işe yarardım"; bu düşüncesini erkeklere özgü belirgin çalımlarla destekleyerek belirtmişti. Üçüncü ve en önemli savunma yolu, hastanın her şeye karşın erkeklere çekici gelebileceğini kanıtlamaya çalışmasıdır. Burada gene aynı coşku takımı karşımıza çıkar. Erkeksiz kalmak, hiçbir erkekle hiçbir şey yapmamış olmak, kızıoğlankız kalmak, evlenememek —bütün bunlar utanç vericidir ve insanların aşağılamasına yol açar. Bir erkeğe sahip olmak —bu ister hayran, arkadaş, sevgili, ister koca olsun— kişinin "normal" olduğunun kanıtı sayılır. Dolayısıyla çılgınca bir erkek arayışı başlar. Temelde erkekten, yalnız erkekliğin gereğini yerine getirmesi beklenir. Ayrıca kadının özüne hayranlığını doyuran niteliklere sahipse her şey istenenden daha iyi demektir. Yoksa, kadın başka konularda kendi düzeyiyle garip bir biçimde çelişen çarpıcı bir tutum sergiler, erkek konusunda, seçici olmamaya başlar.

Ama bu girişim de, giysi konusundaki gibi, bir şeyin kanıtlanması-na yönelik olduğu sürece —hep başarısız kalır. Çünkü bu kadınlar birbirinin ardı sıra kendine vurulacak erkek bulmayı başardıklarında bile, başarılarının değerini azaltan birtakım nedenler bulunduğu düşüncesine kapılırlar: Ortada adamın seveceği benden başka kadın yoktu; pek de işe yarar sayılmaz; "Bu ilişkiye onu ben zorladım" ya da "Beni seviyor çünkü çok zekiyim, ya da onun işine yarayacağımı düşünüyor" da diyebilir.

Çözümleme öncelikle cinsel örgelemlerle ilgili kaygıyı gözler önüne serer; bu kaygının özünde, bireyin kendini okşayarak bedenine zarar verdiği ve böylece kendini yaraladığı düşüncesi vardır. Genellikle bu korkular, kızlık zarının bozulduğu ya da kendini okşadığı için çocuğu olmayacağı gibi özgül birtakım düşüncelerle dile getirilir.⁴ Bu kaygının

⁴Sık sık, son sözü edilen kaygının kendini okşama (mastürbasyon) konusunda "en derin" kaygı olduğu izlenimini ediniriz, ama bunları destekleyen kesin veriler olmaksızın, bu tür nicel yargıları dile getirmekte zorluk çekeriz. Ne olursa olsun, çocuk arzusu, bu tür kadınlarda olağanüstü güçlüdür ve hastaların çoğunda, daha baştan bastırılır.

baskısı altında, kendini okşama kural olarak bastırılır, bununla ilgili bütün anılar derinlere itilir; ayrıca hiç kendini okşamamış olduğunu söylemek örnekseldir. Kendini okşama alışkanlığının, yaşamın daha sonraki dönemlerinde kazanıldığı görece daha az rastlanan olaylarda, bu eylemi ciddi suçluluk duyguları izler.

Kendini doyurmaya karşı gösterilen bu aşırı savunmanın asıl temeli, bununla bir arada giden olağanüstü elezerlik düşlemlerinde yatar; bu düşlemlerde kadınlara, bir yere kapatma, aşağılama, horgörme, eziyet etme, özellikle de cinsel örgenlerini sakatlama gibi çeşitli cezalar verilir. Sözü edilen son düşlem en fazla bastırılanıdır, ama aynı zamanda devimsel açıdan en temel öge görünümündedir. Deneyimlerime dayanarak, kendini okşama düşlemlerinde başka türlü acımasızlıklardan haz duyulsa bile, bu sözünü ettiğim düşlemin hiçbir zaman doğrudan doğruya dile getirilmediğini belirtebilirim. Bununla birlikte, bu verilerden yararlanarak, sözkonusu düşlemin ayrıntılarını ele alıp inceleyebiliriz. Kendini şişman gösterdiği düşüncesine kapıldığı zaman giysilerini parçalayan hastanın durumunda şunlar apaçık görülüyordu; birincisi, bu davranışı kendini okşamasıyla eşdeğerdeydi; ikincisi, sonradan kendini sanki izlerini yok etmek zorunda kaldığı bir öldürme suçu işlemiş gibi duyumsuyordu; iriliğin anlamı ona göre gebelikti ve anasının (kendisi beş yaşındaykenki) gebeliğini anımsatıyordu; çözümünün gebeliklerinin birtakım iç yırtılmalara neden olduğunu düşünüyordu; ve nihayet giysisini yırtarken ansızın anasının cinsel örgenlerini parçalıyormuş gibi bir duyguya kapılıyordu.

Kendini doyurma alışkanlığının tam olarak üstesinden gelen bir başka hastam, aylık kanamalarda beliren ağrılar sırasında içi yırtılıyor-muş gibi oluyordu. Birinin çocuk düşürdüğünü duyduğunda içini cinsel bir coşku kaplıyordu; çocukken kocanın karısının içinden örgü şişleriyle bir şeyler çıkarttığı düşüncesini taşıdığını anımsıyordu. Bir kızın cinsel örgenlerinin bir kadın tarafından yaralandığı ya da kesilip biçildiği böylece de kanlar aktığı düşüncesinin yer aldığı çeşitli düşleri vardı. Çözümciye ya da büyük bir nefret duyduğu anasına yapmak istediği şey çocuk eğitim yurdunda öğretmenlerden biri tarafından bir kızı yapılmıştı.

Başka hastalarda bu yıkıcı tepilerin varlığı, aynı biçimde iletilen misilleme korkusundan, yani bütün kadın işlevlerinin, özellikle de kız-

lığın bozulmasıyla doğumun acı verici ve kanlı olması konusunda duyulan aşırı kaygıdan da anlaşılabilir.

Kısacası çocuklukta anaya ya da ablaya yöneltilecek yıkıcı tepilerin, bilinçaltında eski biçimini ve gücünü koruyarak hâlâ etkili olduğu açıkça görülür; Melanie Klein bu tepilerin imlemi üzerinde çok durmuştur. Nedeni bu biçimde açıklandığında, bu tepilerin devinimsiz kalmasına izin vermeyen şeyin, artmış ve şiddetlenmiş bir yarış olduğuna inanmak kolaylaşır. Anaya yönelik eski tepilerin anlamı şudur: Babamla sevişmemelisin; ondan çocuk doğurmamalısın; eğer doğurursan öylesine büyük bir zarara uğrarsın ki bunu bir daha hiç yapamazsın ve sonsuza dek zararsız kalırsın —ya da biraz daha geliştirilmiş biçimiyle— çirkinleşirsin ve bütün erkeklere itici gelirsin. Ama bu, bilinçaltında yatan amansız diş diş yasasına göre, kendi düzeni içinde aynı türden korkular getirir. Dolayısıyla, kendimi okşarken kurduğum düşlemlerde başına böyle bir yaralanma gelmesini ister de seni cezalandırırsam, aynı şeyin kendi başıma da gelmesinden korkarım; yalnız bundan değil, aynı zamanda ananın acı çekip cezalandırılmasını istediğim konuma kendim geldiğimde aynı şeyin benim için de düşünülmesinden korkarım. Aslında bu hastaların bazılarında, sevişme düşüncesiyle birlikte ağırlı kanamalar da başgösteriyordu. Ayrıca bazen de, bu dönemde gelişen ağırlı kanamalar, söz konusu cinsel isteklere bilinçli ve apaçık verilen bir ceza sayılıyordu. Başka olaylarda hastanın korkuları daha az özgül bir anlam taşıyor ve öncelikle sevişmeyi yasaklayan etkisi boy gösteriyordu.

Ceza niteliği taşıyan bu kaygılar, daha önce de belirtildiği gibi, bir bakıma geleceğe de bağlanabilir; ama bir bakıma da geçmişe şu biçimde yüklenir: Kendimi okşarken bu yıkıcı tepilerin etkisini sonuna kadar yaşadığım için aynı şey bana da oldu; ben de onun gibi zarara uğradım, ya da —biraz daha genişletilerek— ben de onun kadar çirkinim. Babasının edimsel cinsel yaklaşımlarının, kendisinde alışılmadık ölçüde yoğun bir yarışma duygusu yarattığı bir hastamda bu ilişki bütünüyle bilinçliydi ve o da bunu apaçık dile getiriyordu: çözümlemeden önce, aslında kesinlikle çok güzel olmasına karşın çirkin olduğunu düşündüğü için aynaya bile bakmıyordu. Anasıyla çatışkılarını çözümlemede işlenip canlandırıldığı zaman biriken etki sonuçlarının boşaldığı bir anda hasta, kendini aynada anasının yüz çizgileriyle görmüştü.

Bütün hastalarda erkeklere yönelik yıkıcı tepiler de vardır. Bunlar düşlerde iğdiş edilme tepileri, gerçek yaşamdaysa bildiğimiz yaralama arzuları biçiminde ya da bu tepilere karşı savunma olarak görülür. Bununla birlikte, erkeklere yöneltilen bu tepiler, normal olmama düşüncesiyle çok az ilintilidir; çözümlemede açığa çıkartılmaları sırasında çok az bir direnmeyle karşılaşılır, hastanın durumunda da bir değişiklik olmaz. Ancak kadınlara (anaya, ablaya, çözümcüye) yöneltilen yıkıcı dürtülerin işlenip açığa çıkartılmasıyla birlikte kaygı yok olup gider; ya da tersine aşırı kaygı bu dürtülere ilişkin ciddi suçluluk duygularını ele alma girişimini önlediği sürece, hastanın durumunda hiçbir değişiklik olmaksızın sürer. Görünüşteki biçimini çözümcüye direnme olarak tanımladığım burada kurumlaşan savunma, suçluluk duygusuna karşı savunmadır ve şöyle bir anlam taşır: Kendime hiçbir biçimde zarar vermedim, benim yapım böyle. Bu aynı zamanda, kişinin başka türlü değil de böyle yaratıldığı konusunda, yazgısından; bir kez saptandıktan sonra değişmesine olanak bulunmayan kalıtsal eğilimlerden; ya da iki hastamda olduğu gibi, hastanın cinsel örgenlerine bir şeyler yapan abladan; giderilmesi için hiçbir önlemin alınmadığı çocukluktaki eziyetlerden yakınmaya olanak verir. Burada yakınmaların, bireyin suçluluk duygularına karşı savunma işlevini yüklediği açıktır ve sürdürülüş nedeni de budur.

Önceleri, normal olmama düşüncesine yapışıp kalmanın, erkeklik yanılmasıyla, erkeklik örgenini yitirme ya da kendini doyurarak bunun büyüme olasılığını yok etme düşüncesinin yanı sıra yer alan utanma duygusuyla belirlendiğini düşünmüştüm; gene, erkek arayışını bir ölçüde, kadınlığın ikincil olarak aşırı önemsenmesinin, bir ölçüde de erkek olamayan birinin kendini bir erkekle tamamlama arzusunun belirlendiğini düşünüyordum. Ama, yukarda tanımladığım olayların akışındaki devingenlikten, erkeklik düşlemlerinin *devimsel olarak etkin bir etkeni* simgelemediği; bunların kökleri, biraz önce tanımladığım kadınlarla yarışma durumunda yatan, *ikincil eğilimlerin anlatımı olduğu*, aynı zamanda erkek olarak doğmadıkları için bir neden uydurarak, kendilerine haksızlık eden yazgılarıyla analarını suçlama oluşturduğu; düşlerde ve düşlemlerde, kadınlık çatışkılarının eziyetlerinden kaçma yolu yaratma gereksiniminin bir anlatımı olduğu kanısını edindim.

Elbette, erkek olma yanılışmasına yapışıp kalmanın devimsel bir rol oynamadığı olaylar da vardır, ama bu olayların yapısı çok farklıdır, çünkü burada önemli ölçüde —genellikle baba ya da erkek kardeş gibi— özgül bir erkekle özdeşleşme yer alır; bu özdeşleşmenin temelinde eşcinsel yönde bir gelişim, özüne hayranlık tutumunun oluşumu ya da yönelme vardır.

Şimdiye dek tartıştığımız kadarıyla, erkeklerle ilişkilere aşırı değer vermenin kaynağı, alışılmadık ölçüde güçlü cinsel tepilerde değil, kadın-erkek ilişkilerinin dışında kalan etmenlerde yani yaralanan öz-saygının onarılmasında ve yenen (kadın) yarışçıya karşı koymada yatmaktadır. Dolayısıyla, erkek arayışında, cinsel doyum arzusunun önemli bir payı olup olmadığı, varsa bunun ne ölçüde olduğu sorulmalıdır. Bilinçli olarak cinsel doyum arandığı kesindir, ama bu içgüdüsel açıdan da geçerli midir?

Aynı zamanda doyumun sıradan bir özlemle aranmadığı, buna kesinlikle ve hiçbir kuşkuyla yer bırakmayan bir biçimde aşırı önem verildiği, bu bağlamda akılda tutulması gereken önemli bir olgudur. Bazen bu tutum bilinç düzeyinde büyük bir önem kazanıyordu ama bir yandan cinsel ketlemelerin gücü, bir yandan da başka kaynaklardan çıkan, erkeğe yönelik itinin baskısı yüzünden önceleri bunları pek fazla önemsemiyordum; dolayısıyla, söz konusu tutuma, büyük ölçüde bilinçaltı güdülerini saklamaya ve erkek arzusunu "çok olağan ve doğal" göstermeye yarayan bir neden uydurma gözüyle bakıyordum. Bunun vurgulanması aslında, kuşkusuz bu amaçlara da hizmet etmektedir; ama burada ayrıca hastanın —bir anlamda— her zaman haklı olduğunu öne süren eski atasözünün de doğrulandığını görürüz. Cinsel doyumla ilgili doğal arzunun yanı sıra bütün cinsel olmayan öğeleri de bilmemize karşın, ortada gene de özellikle karşı cinsle sevişme konusunda cinsel arzu fazlası vardır. Bu izlenim şu düşünce üzerine kurulmuştur: bu kadınlara göre söz konusu arzu bir yandan *özde* salt öbür kadınlara karşı çıkma, öte yandan da kendini-kanıtlama (özüne hayranlığı doyurma) sorunuyorsa, o zaman aslında bu kadınların gerçek yaşamda bilinçli tutumlarının tersine davrandığını, çoğunlukla farkında olmaksızın bir eşle sevişmeye can attığını açıklamak kolaylaşır. Akıllarında hep sevişmezlerse sağlıklı ya da işlerinde başarılı olamayacakları düşüncesi vardır. Tam

olarak anlaşılmamış çözümleme görüşlerine, salgılarla ilgili kuramlara ya da salt cinsel perhizin zararlı olduğunu söyleyen eril ülküye dayanı-larak, sözde bir gerekçe uydurulur. Bu kadınlar için sevişmenin ne den-li önemli olduğu, başka açılardan çeşitli biçimlerde belirlenmiş olmak-la birlikte, sevişmeyi güvence altına alma yani sevişme olasılığının bir-denbire kesilivereceği bir konumda kalmama çabalarındaki ortak pay-dada görülür. Bu çabalar, içeriğinde olabildiğince farklı ama temelinde ortak güdülenim nedeniyle aralarında yer değiştirebilen, üç biçim-de gerçekleştirilmeye çalışılır: bunlar yosmalık düşlemleri, evlenme arzusu ve erkek olma dileğidir. Yosmalık düşlemleri ve evlilik bu temel-de, her zaman bir erkeğin bulunabileceğini belirtir. Erkek olma dileği ya da erkeklere içlerleme bu bağlamda, erkeğin ne zaman isterse sevişebileceği düşüncesinden kaynaklanır.

Cinselliğin aşırı önemsenişine, şu üç etmenin katkıda bulunduğuna inanıyorum:

(1) Tutumbilimsel bakış açısından, bu kadınların cinsellik dünyası-na itilmelerinde örneksel, ruhsal biçimlenişin payı çoktur, çünkü öbür doyum olanaklarının önü kesilmiştir. Yıkıcı tepilerle birleştiği ve başka kadınlara yönelik yarışma tutumu getirdiği için eşcinsel tepiler bir yana atılmıştır. Birçok hastada geçerli olduğu üzere kendini okşama bastırılıp, derinlere itilmediyse, yeterli doyum sağlamaz. Ama en geniş anlamıyla bütün öz-sevisel doyum biçimleri, yani yemek yemekten, para kazanmaktan, sanattan ya da doğadan haz almak gibi, kişinin "tek başına" yaptığı ya da hoşlandığı, dolaysız ve yüceltilmiş her şey büyük ölçüde ketlenir; boyutlarının bu denli büyük olmasının nedeniyse, kendilerini yaşam karşısında kesinlikle zayıf duyumsayan bütün insanlar-da olduğu gibi, kadınların da her şeye tek başına sahip olma, kimsenin bir şeyden ufacık bir tat bile almasına izin vermeme, başkalarının elinde hiçbir şey bırakmama konusunda son derece güçlü bir istek beslemesidir — bu dilek bastırılır çünkü tepkisel bir kaygıya yol açar ve başka açılardan bireyin davranış ölçütlerine uymaz. Buna ek olarak, bütün etkinlik alanlarında tutkuyla birleştiği zaman, büyük bir iç doyumsuzlukla sonuçlanan bir ketlenme vardır.

(2) Birinci etmen, cinsel gereksinimlerin edimsel açıdan şiddetlenmesini açıklayabilir; ama daha başka bir etmen de bu aşırı değer ver-

menin köklerini oluşturur — bu aşırı değer verme kadınlarla yarışma dünyasındaki ilk yenilgi üzerine kuruludur ve öbür kadınların, karşı cinsle ilişkilerde sürekli bir rahatsızlık ögesi oluşturabileceği düşüncesi yüzünden, köklü bir korkuyla sonuçlanır — bu aktarma durumunda gerçekten çok açık belirir. Bu aslında Ernest Jones tarafından tanımlanan "aphanisis" (haz duygusunu yitirme korkusu) gibi bir şeydir, ama burada söz konusu olan, insanın cinsel deneyim yetisini yitirmesiyle ilgili olarak ortaya çıkan kaygı değil, tersine daha çok bir dış etken tarafından her zaman engellenme korkusudur. Bu kaygı, yukarıda sözü edilen güvence kazanma girişimleriyle geçiştirilir ve çekişme yaratan bir nesnenin hep aşırı önemsenen bir amaca dönüşmesi gibi, bu da cinselliğin aşırı önemsenmesine katkıda bulunur.

(3) Her hastada bulunmayan, dolayısıyla olaylarla ilgisini doğrulamadığım için, üçüncü kaynak bana en az yerleşik olan gibi görünüyor. Daha önce de belirtildiği gibi bu kadınların bazıları çocuklarında cinsel doyuma benzeyen cinsel uyarımlar yaşadıklarını anımsar. Hastaların bir bölümünde bu tür bir deneyim yaşandığı konusunda, içinde çok az doğruluk payı bulunan bir sonuç çıkartılabilir; bu sonuca, söz konusu deneyimin ardından gelen cinsel doyum korkusu gibi görüngülere bakarak ve düşlerde belirlediğinde elde ettiğimiz bilgilere dayanarak varıyoruz. Yaşamın erken döneminde yaşanan uyarılmalar, ya yaşandığı özgül koşullar yüzünden, ya da bireyin toyluğuyla orantılı bunaltıcı gücü nedeniyle ürkütücüdür, bu nedenle de bastırılır. Bununla birlikte bu deneyim uyarıldığında — herhangi bir kaynaktan elde edilen hazzın çok ötesinde bir haz veren ve bütün bedene alışılmadık ölçüde bir canlılık kazandıran birtakım belirli izler bırakır. Düşünceme göre bu izler kadınların cinsel doyumunu yalnız erkeklerin verebileceği ve olmadığı zaman insanın kuruyup kalacağı ayrıca hiçbir yönde başarı kazanamayacağı bir tür bengisu olarak anlamalarına —ortalama bir olaydakinden daha fazla— neden olur. Bununla birlikte bu noktanın biraz daha aydınlatılıp doğrulanması gerekir.

Yoğun erkek arayışının çok yönlü belirlenişine ve ereğe ulaşmak için harcanan büyük çabalara karşın, bütün bu girişimler başarısızlığa uğramaktan kurtulamaz. Bu başarısızlığın nedeni bir ölçüde daha önce söylediklerimizde yatmaktadır. Bu nedenlerin kökleri erkekler için gi-

rişilen çekişmede erkeği kazanmak için özel çabaların harcanmasına yol açan ama gene de yenilgiye uğranılan aynı ortamda yer alır.

Elbette, acı duygular uyandıran kadınlarla yarış, bu kadınları sürekli sevisel üstünlüklerini kanıtlamaya iter; ayrıca kadınlara yönelik yıkıcı tepiler kaçınılmaz biçimde erkek uğruna girilen bu yarışın derin bir kaygıyla birleşmesine neden olur. Öbür kadınlarla yarışa girme konusunda artmış bir itiyile, ortaya çıkan artmış kaygı arasındaki çatışkıyı, bu kaygının gücüne, yenilginin öznel olarak kavranmasına ve ardından gelen öz-saygının azalmasına uygun olarak, ya dış görünüşte bu yarışmadan kaçınmayla ya da bu yönde daha çok çaba harcanmasıyla sonuçlanır. Dolayısıyla ortaya çıkan görüntü, erkeklerle ilişki kurmayı, bütün öbür dileklerini bir yana atacak kadar çok arzulamalarına karşın bunu başaramayacak denli ketlenmiş kadınlardan başlayıp, gerçek bir Don Juan kişiliği sergileyen kadınlara dek uzanır. Dış görünüşte birbirlerine benzememekle birlikte, bu kadınları tek bir sınıfta toplamanın doğruluğu, yalnız temel çatışkılarının benzerliğinden değil, aynı zamanda dış dünyadaki uğraşları son derece farklı olmasına karşın coşkusal yönelimlerindeki benzerlikten de anlaşılır — bu durum sevisel dünyayla ilgili tutumlarına özel bir dikkatle bakılırsa, daha da iyi ortaya çıkar. Biraz önce sözünü ettiğimiz etken, yani erkek konusunda "başarı" kazanmanın coşkusal açıdan başarı sayılmayışı bu benzerliğe önemli ölçüde katkıda bulunur. Ayrıca hiçbir olayda erkeklerle zihinsel ya da bedensel açıdan doyurucu herhangi bir ilişki elde edilememiştir.

Kadınlıklarının aşağılanması, bu kadınları hem doğrudan doğruya hem de normal olmama korkusu *aracılığıyla*, kadınlık güçlerini kendi kendilerine kanıtlamaya iter; ama hemen beliren kendini-aşağılama yüzünden bu ereğe hiçbir zaman ulaşamadığı için, bu tür bir uygulamayı kaçınılmaz olarak bir ilişkiden öbürüne atlamaya yol açar. Büyük bir sevdaya kapıldıkları yanılsaması içinde olsalar bile, bir erkeğe duydukları ilgi onu "elde eder etmez", —yani erkek coşkusal açıdan onlara bağlı duruma gelir gelmez— yok olur gider.

Aktarma durumunun kendine özgü niteliği olarak tanımlanmış olduğum bu, bir insanı sevdıyla kendine bağımlı kılma eğiliminin bir başka belirleyicisi daha vardır. Bu, bağımlılık ne olursa olsun sakınılması gereken bir tehlikedir diyen kaygıyla belirlenir, dolayısıyla en çok ba-

ğımlılık yaratan şey de sevgi ya da coşkusal bir bağ olduğu için, bu iki si kaçınılması gereken en büyük kötülüğü oluşturur. Bir başka deyişle, bağımlılık korkusu sevdalanmalarıyla yaşayacaklarını sandıkları derin düş kırıklığı ve çocukluklarında uğradıkları, daha sonra başkalarına aktarmak istedikleri aşağılanma korkusudur. Ardında işte böylesine güçlü bir yaralanmışlık duygusu bırakan bu ilk deneyime, büyük olasılıkla bir erkek neden olmuştur, ama sonuçta ortaya çıkan davranış neredeyse eşit ölçüde hem erkeğe hem de kadına yöneliktir. Örneğin armağanlarla beni kendine bağımlı kılmaya çalışan hastam, bir kezinde erkek çözümciye gitmediğine üzüldüğünü söylemişti, çünkü bir erkeğin gönlünü kazanmak daha kolaydı, böylece istediğini elde etmiş olurdu.

Dolayısıyla kişinin kendini coşkusal bağımlılığa karşı koruması, Alman masalındaki Siegfried'in bu amaçla ejderhanın kanında yıkanması gibi, yaralanıp incinmeme korkusuyla aynı anlama gelir.

Gene başka olaylarda savunma düzeneği, kadına oranla erkeği eşine daha fazla bağımlı kılmayı güvence altına almak için, buyurganlık kadar, gözünü açık tutmada da belirir; buna karşılık, eşte herhangi bir bağımsızlık belirtisi sezildiğinde, açık ya da bastırılmış şiddetli öfke tepileri gösterilir.

Erkekler konusunda iki yönlü belirlenen bu kararsızlık, kadının ilk yenilgisi temelinde gelişen yerleşik bir öç alma arzusunu doyurmaya yarar; bu arzu erkeği alt etme, bir zamanlar kendisine de yapıldığını düşündüğü gibi, onu bir yana atma ve umursamama arzusudur. Buraya kadar söylenenlerden, uygun nesne seçimi fırsatlarının pek az, hatta hiç olmadığı açıkça görülmektedir; bu kadınlar bir ölçüde öbür kadınlarla ilişkileri, bir ölçüde de kendi öz-saygıları yüzünden, bir erkeği kör gibi elde edip kapmaya çalışır. Ayrıca burada ele aldığımız olayların üçte-ikisinde bu fırsatların, babaya düşkünlükle daha da azaldığını görürüz; baba çocuklukta savaşımın üzerinde yoğunlaştığı kişidir. Bu olaylar ilk başta kadınların erkeklerde aslında bir baba, ya da baba imgesi aradıkları ama sonraları onları bırakıverdikleri izlenimi verir; bunun nedeni erkeklerin söz konusu ülküyü karşılamaması ve eskiden babaya yöneltilen yinelemeli öç alma duygusunun alıcısına dönüşmesidir; bir başka deyişle babaya düşkünlük bu kadınlardaki sinirce sorunlarının çekirdeğini oluşturur. Aslında bu düşkünlük kadınların çektiği

sıkıntıları şiddetlendirmesine karşın, bu tür bir kişiliğin oluşumundaki özgül etmen değildir. Söz konusu durumun, burada ele aldığımız özgül sorunun devimsel özünü oluşturmadığını düşünüyorum çünkü, bu olayların yaklaşık üçte-birinde yoğunluk ve herhangi bir özel nitelik olarak alışılmışı aşan hiçbir şey bulunamamıştır. Bu sorundan söz etmeme salt uygulayım nedenleri yol açmıştır. Çünkü işin içine karışan sorunu önce enine boyuna ele almadan bu eski düşkünlüğü bir sonuca bağlamaya çalıştığımız zaman, bir kördüğümle karşılaşacağımızı deneyimlerle öğrendik.

Hastaya doyumsuzluktan başka bir şey vermeyen bu durumdan kurtulmanın tek bir yolu vardır, buna da başarı, saygınlık ve tutkuyla ulaşılır. Bu kadınların ayırcasız, hepsi bu çıkış yolunu arar ve bu konuda büyük bir tutku geliştirir. Yaralı kadınlık öz-saygılarından ve abartılmış yarışma duygularından kaynaklanan güçlü tepilerle devinime geçerler. İnsanın öz-saygısı, sevisel alanda olmasa da, seçimi bireyin özel yetenekleriyle saptanan, böylece de karşısındakileri alt etmesine yol açan başka uğraşlarda kazandığı başarı ve yenilgilerle yeniden kurulabilir.

Bununla birlikte söz konusu kadınların, sevisel alanda olduğu kadar bu yönde de başarısızlığa uğrayacakları önceden bellidir. Şimdi, bu kaçınılmaz başarısızlığın nedenlerini ele almamız gerekir. Bunu kısaca anlatabiliriz, çünkü başarı dünyasındaki güçlükler, temelde sevisel alanlarda gördüklerimizin aynısıdır dolayısıyla burada irdelenmesi gereken tek şey, bunların büründüğü biçimlerdir. Bu bireylerin sevisel alandaki davranışlarıyla, başarı dünyasındaki davranışları arasındaki koşutluk, en açık biçimiyle kuşkusuz yarışmada görülebilir. Neredeyse hastalıklı bir biçimde öbür kadınları bu alandan silip atma gereksinimi duyan kişilerde, her türlü çekişmede kendilerini kabul ettirmeye yönelik bilinçli bir arzu ve tutku vardır ama altta yatan güvensizlik de apaçık ortadadır. Bu güvensizlik, duydukları büyük tutkuya karşın belirli bir amacın ardına kararlı bir biçimde düşmeyi kesinlikle beceremeyerek özel bir kalıbı sergileyen üç hastanın durumunda belirmiştir. İnce bir eleştiri bile bu kadınların gözünü korkutur, aynısı övgü için de geçerlidir. Eleştiri başarılı bir biçimde yarışmayı becerememekten doğan gizli korkularını, övgüyse, konusu ne olursa olsun, herhangi bir yarış-

madan özellikle de başarılı yarışmadan duydukları korkuyu alevlendirir. Bu olaylarda değişmeyen bir düzenlilikle yinelenen ikinci öge bu kadınların Don Juan'lıklarıdır. Sürekli yeni erkek gereksinimi duydukları gibi, kendilerini de belirli bir işe veremezler. Belirli bir işe bağlandıklarında, öbür ilgi alanlarından yoksun kalacaklarını belirtmekten hoşlanırlar. Bu korkunun aslında bir neden uydurma olduğu, bu kadınların ilgi duydukları herhangi bir konunun ardına gerçek bir enerjiyle düşememelerinden de anlaşılır.

Birini hoşnut edememe saplantısının baskısı altında sevisel alandaki bütün yarışmalardan kaçınan kadınlarda, tutku da hemen hemen her zaman bastırılır. Her şeyi kendilerinden daha iyi yapabilecekleri görüntüsünü veren kişilerin yanında, kendilerini geriye itilmiş duyumsarlar, istenmediklerini düşünürler ve —aktarma durumunda da olduğu gibi— buna büyük bir öfke patlamasıyla tepki gösterip hemen sinir çöküntüsüne girerler.

Evlilikteyse, bastırılmış tutkular çoğunlukla kocaya aktarılır ve tutkularının bütün gücüyle kocanın başarılı olması istenir. Ama bu tutku aktarımı ancak bir ölçüde başarılıdır. çünkü yarışma konusunda takınılan kesintisiz tutum yüzünden, aynı zamanda bilinçaltında kocanın başarısızlığa uğraması beklenir. Kocaya yönelik bu tutumlardan hangisinin baskın çıkacağı, kadınların cinselliği en yüksek düzeye çıkarma konusunda duydukları gereksinimin gücüne bağlıdır. Dolayısıyla bu kadınlar kurdukları ilişkide onları büyük bir yetersizlik duygusuna sürükleyen kocalarını daha baştan yarışılacak biri gibi görebilirler, bunun yanı sıra —sevisel alanda yarışmadan kaçınmalarına yardım eden— derin bir küskünlük duygusu da belirir.

Bütün bu hastalarda, artan tutkularıyla zayıflayan öz-güvenleri arasındaki çarpıcı karşıtıktan kaynaklanan son derece önemli bir sorun daha vardır. Hepsi, bireysel yeteneklerine göre, yazar, bilimadamı, ressam, hekim ya da yönetici olarak üretici işlerde çalışabilirler. Bütün üretkenlik etkinliklerinde belirli ölçüde öz-güvenin bulunması önkoşuldur; belirgin yokluğununsa felce uğratan bir etkiye sahip olduğu apaçık ortadadır. Bu elbette burada da geçerlidir. Baştan beri aşırı tutkuyla atbaşı giden korkaklık, yürek gücünün kırılmasından kaynaklanır. Aynı zamanda bu hastaların büyük çoğunluğu, tutkuları nedeniyle ortaya çıkan, sıkıntısını çektikleri gerilimin ayırıcına bile varmaz.

Bu karşıtlığın bir başka kılğısal sonucu daha vardır. Bu kadınlar farkına bile varmaksızın daha baştan sıvrılmayı beklerler — örneğin, hiçbir ön çalışma yapmadan çok iyi piyano çalmayı, uygulayım bilgileri olmadan göz alıcı resimler yapmayı, emek harcamadan bilimsel başarılar kazanmayı ya da eğitimini görmeden yürek çarpıntılarına ve akciğer seslerine doğru tanı koymayı becerebileceklerini sanırlar. Kaçınılmaz başarısızlıklarını imgesel ve aşırı beklentilerine yüklemek yerine, genel yeteneksizliklerine bağlarlar. O zaman da yaptıkları işi bırakıverme eğilimine girerler; böylece başarının ayrılmaz bir parçası olan ve sabırla emek harcamayı gerektiren bilgiyle beceriyi elde edemezler; dolayısıyla güçlenen tutkularıyla zayıflayan öz-güvenleri arasındaki çelişkinin sürekli artmasına yol açarlar.

Kaynaklandığı sevisel alandaki kadar eziyet verici olan, herhangi bir işi becerememe duygusu, kural olarak aynı direngenlikle sürdürülür. Hasta, bir iş yapma konusundaki yetersizliğini, aptal ve beceriksiz olduğunu kendisine, başkalarına ve herkesten çok da çözümçüye kanıtlamayı aklına koymuştur. Tersini gösteren bütün kanıtları bir yana iter ve bütün övgüleri de ikiye bölümlü bir yağcılık olarak değerlendirir.

Bu eğilimlerin sürmesine neden olan şey nedir? Beceriksiz olduğuna inanması, değerli bir şeyler elde etmek üzere çalışmaya karşı kusursuz bir koruma sağlayıp insanı başarılı yarışmanın tehlikelerinden uzak tutar. Bir şey becerememe düşüncesine yapışıp kalma, bu savunmaya, bütün görüntüyü yöneten olumlu çabadan; yani bir erkeği elde etme, bütün güçlülere karşın yazgının elinden bu erkeği çekip alma —bunu da kendi zayıflığını, bağımlılığını ve umarsızlığını kanıt olarak göstererek yapma— çabalarından daha az katkıda bulunur. Bu "düzen" her zaman bütünüyle bilinçaltındadır, ardına çok daha direngen bir biçimde düşülmesinin nedeni de budur; bilinçaltındaki beklentiler açısından bakılınca, görünüşte anlamsız olan şeyin, belirli bir sonuca yönelik tasarlanmış ve amaçlı bir çaba olduğu ortaya çıkar.

Bu durum yüzeyde, erkeklerle iş arasında bir seçenek olduğunu, çalışma ve bağımsızlığa götüren yolun, erkeklere giden yola engel olup, onu kestiğini düşündüren belli belirsiz ama yine de sürekli kavramlar olarak çeşitli biçimlerde belirir. Bu tür kavramların gerçeklikte hiçbir temeli olmadığını kabul ettirmeye çalışmanın, hastalar üzerinde hiçbir

etkisi yoktur. Aynısı erkekle kadın, çocukla erkeklik örgeni arasındaki sözde seçeneğin yorumu için de geçerlidir. Bu kadınların inatçılıklarına yukarda tanımlanan düzenin bir anlatımı olarak bakılırsa, bu dirençlik tam olarak anlaşılmasa da, en azından kavranabilir. Yukarıda sözü edilen seçenek düşüncesinin, çalışmaya karşı gösterdiği aşırı tepki de önemli bir rol oynadığı bir hastam, aktarma sırasında, altta yatan dileği aşağıdaki düşünlemlerle ortaya koymuştu: Çözümleme ücretimi ödeye ödeye bütün parasını bitirecek, yoksul düşecekti. Ama çözümleme onun çalışma karşısında ketlenip kalmasının üstesinden gelmesine yardım edemeyecekti. Sonuçta bütün geçim yolları kapanacak ve kendine bakamaz olacaktı. Bu durumda çözümçüsü — özellikle de ilk (erkek) çözümçüsü ona bakmak zorunda kalacaktı. Aynı hasta, yalnız çalışmayı beceremediğini değil, aynı zamanda bunun getireceği zararlı sonuçları da üstelerek öne sürüyor ve çözümçünün kendisine çalışmayı yasaklamasını sağlamaya çalışıyordu. Uygun ve yeterli olduğu konularda çalışmaya zorlandığında —gerçekten de epey mantıklı bir biçimde— gizli düzeninin engellenmesinden kaynaklanan bir öfkeyle tepki gösteriyordu; bu düzenin bilinçli özündeysé çözümçünün hastayı salt çalışmaya uygun biri gibi gördüğü ve kadınlık gelişimini engellemek istediği düşüncesi vardı.

Başka hastalarda temel beklenti, bir erkeğin geçindirdiği ya da işinde ilerlemesine yardım ettiği kadınlara duyulan imrenmeyle dile getirilir. Aynı anlamı taşıyan düşlemler pek çoktur; bu düşlemlerde bir erkekten parasal destek ya da armağanlar, çocuk ya da cinsel doyum, ruhsal yardım ya da destek alınır. Bunların yerini tutan, ağızcıl-elezerlik (oral-sadistic) düşlemleri de düşlerde ortaya çıkar. İki olayda hastalar geçimlerini sağlayamadıklarını kanıtlayarak babalarını kendilerine bakmaya zorlamışlardı.

Hastaların tutumu, biri bunu aşağıdaki etkilere yol açan gizli beklentilerinin çerçevesine oturtana kadar, devimsel açıdan değişmeden kalır: Babamın —yani bir erkeğin— sevgisini doğal yoldan kazanamazsam, bunu umarsızlığımı kullanarak ondan zorla alırım. Bu, erkeklerin acıma duygularına yönelik büyüü bir yakarı gibidir. Dolayısıyla bu özezer tutumun işlevi, hastaların başka türlü erişemeyeceklerine

inandıkları karşı cinse yönelik ereklere ulaşmasına yarayan sinirceyle çarpılmış bir araç oluşudur.⁵

Biraz daha yalınlaştırırsak, bu hastaların işle ilgili ketlenip kalma duyguları sorununun çözümü, onların söz konusu işe yeterli ölçüde ilgi duymayı becerememelerinde yatmaktadır, diyebiliriz. Aslında "iş konusunda ketlenip kalma" terimi, sorunu yeterince kapsamamaktadır, çünkü çoğu hastada bunun sonucunda ortaya zihinsel bir kuruluk çıkar. Amaçlar sevisel alana takılıp kalır; bu alandaki çatışkılar iş dünyasına aktarılır ve sonuçta çalışma konusunda ketlenip kalma, en azından dolambaçlı yoldan acıma ve sevecenlik duygularını uyandırma biçiminde, sevgiyi zorla alma arzusu olarak kullanılır.

Çalışma kaçınılmaz bir biçimde verimsiz ve yetersiz olmakla kalmayıp gerçekten acı verici bir şeye de dönüştüğü için, —*ikincil* olarak— iki kat artan baskısıyla iş, bu hastaları sevisel alana sıkıştırır. Bu ikincil süreç, evlilik gibi kişisel cinsel deneyimle olduğu kadar, çevredeki öbür benzer olaylarla da devinime geçer. Bu aynı zamanda biraz önce sözü edilen olasılığı, yani olayları yanlış değerlendiren çözümücü bütün dikkatini daha en baştan cinsel dünyaya verdiği zaman, çözümlemenin de coşku verici bir etmene dönüşmesini açıklamaya yarar.

Güçlükler doğal olarak ilerleyen yaşla birlikte daha da belirginleşir. Genç bir insan sevisel başarısızlıklar karşısında daha kolay avunur ve daha iyi bir "yazgı" bekleyebilir. Parasal bağımsızlığın baskısı en azından orta sınıfta, henüz pek büyük bir sorun değildir. Gene ilgi alanlarının daralması kendini pek fazla duyurmamaktadır. İlerleyen yıllarla birlikte, örneğin otuzlu yaşlarda sevdada sürekli başarısızlık artık bir yazgı gibi görülmeye başlar; bu arada doyum verecek ilişki olasılıklarına umutsuz gözle bakılır ve bunun iki ana nedeni vardır: artan güvensizlik, genel gelişimin gecikmesi ve bunun sonucunda olgun yaşların kendine özgü çekiciliklerini geliştirmeyi başaramaması. Ayrıca, parasal bağımsızlığın olmayışı da yavaş yavaş bir yüke dönüşür. Sonunda, ilerleyen yaşla birlikte, bireyin ya da çevrenin başarıya verdiği önem arttıkça, iş ve başarı dünyasını kaplayan boşluk daha fazla duyumsan-

⁵Buradaki düşünceler, genel olarak Wilhelm Reich'in "Der masochistische Charakter," *Intern. Zeitschr.* (1932) adlı yazısında dile getirdiği ve özezer davranışın sonuçta hazzla ulaşmaya yaradığını kanıtladığı görüşüyle aynıdır.

maya başlar. Yaşam giderek anlamsız görünür ve yavaş yavaş acı duygular gelişir, çünkü bu insanlar kaçınılmaz biçimde iki yönlü bir öz-aldatı içinde kendilerini yitirirler. Bu kişiler ancak sevdıyla mutlu olabileceklerini düşünürler ama yapıları nedeniyle buna olanak yoktur; öte yandansa yetenekleri konusundaki inançları da durmadan azalır.

Ne olursa olsun okuyucular, burada tanımlanan kadın kişiliğini abartısız biçimiyle orta sınıf aydın çevrelerimizde sık sık gördüğünü fark edecektir. Yazımın başında bunun toplumsal nedenlerle, yani kadının çalışma alanlarının toplumsal olarak daraltılmasının yarattığı nedenlerle belirlendiğini söylemiştim. Bununla birlikte burada tanımlanan olaylardaki özel sinirce karışıklıklarının, talihsiz bireysel gelişimden kaynaklandığı açıktır.

Bu tanımlama, biri bireysel öbürü toplumsal olmak üzere iki baskı kümesinin birbirinden ayrı olduğu izlenimini verebilir. Oysa durum hiç de böyle değildir. Her olayda tanımlanan kadın kişiliğinin, ancak bireysel etmenler temelinde ortaya çıkabileceğini kanıtlayabileceğime inanıyorum; ayrıca bu kişiliğin *sık görülüşünün* ; kişisel gelişimdeki görece daha önemsiz sorunların, belirli toplumsal etmenlerle birlikte, kadınların bu tür bir kadınlığa itilmesine yettiği olgusuyla açıklandığını savunuyorum.

KADINLARDA ÖZEZERLİK SORUNU^(*)

KADINLARDAKİ özezerlik sorununa gösterilen ilgi, salt tıp ve ruh-bilim alanlarıyla sınırlı kalmamakta, bunun çok ötesine uzanmaktadır; çünkü bu kadını kendi kültürel tanımı içinde değerlendirme konusunda, en azından Batı kültürünü inceleyenlere kökene inme olanağı vermektedir. Kültürümüzdeki olgular, özezerliğin erkeklere oranla kadınlarda daha sık görüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu gözlemin açıklanmasında iki yaklaşım biçimi vardır. Bunlardan birincisi, özezerlik eğilimlerinin kadın doğasının özünde doğuştan mı bulunduğunu yoksa kadınların buna yatkın mı olduğunu bulgulama çabasıdır. Öbüründeyse, özezerlik eğilimlerinin dağılımında cinsellikle-sınırlı özelliklerin türeyimindeki toplumsal koşullanmanın ağırlığını değerlendirme çabasına girilir.

Ruhçözümleme yazınında —Rado'yla Deutsch'un görüşlerini bu bağlamda örnek olarak alırsak— bu sorun yalnız kadın özezerliğiyle ilgili bakış açısından, bedensel cinsiyet farklılıklarının ruhsal sonuçlarından biri olarak değerlendirilir. Dolayısıyla bilimsel çözümleme araçlarını, özezerlikle kadın dirimbilimi arasındaki beşirli yakınlık kuramını desteklemek için kullanıma sunar. Toplumsal koşullanma olasılığı henüz ruhçözümleme açısından irdelenip ele alınmamıştır.

Bu yazımın görevi, bu sorunda beliren dirimbilimsel ve kültürel etmenlerin ağırlığını saptama çabalarına katkıda bulunmak; bu yöndeki

^(*)26 Aralık 1933'de American Psychoanalytic Association'ın Washington'daki yıl ortası toplantısında sunulan bildirinin genişletilmişidir. *The Psychoanalytic Review*, Cilt XXII, No. 3 (1935), sayfa 241-57. *The Psychoanalytic Review*'un izniyle yeniden basılmıştır.

ruhçözümsel verilerin geçerliliğini dikkatle gözden geçirmek ve toplumsal koşullanmalarla olası bağlantıların araştırılmasında ruhçözümleme bilgilerinin kullanılıp kullanılmayacağı sorusunu ortaya atmaktır.

Şu ana kadar öne sürülen ruhçözümsel görüşler, bir ölçüde aşağıdaki gibi açıklanabilir:

Kadının cinsel yaşamında ve analıkta arayıp bulduğu özgül doyum, özezer bir yapıya sahiptir. Babayla ilgili ilk cinsel dileklerle düşümlerin özünde, baba tarafından sakatlanma yani iğdiş edilme arzuları yatar. Aylık kanamalar özezer deneyimlerin gizli çağrışımlarını barındırır. Sevişmede kadının gizliden gizliye arzuladığı, ırzına geçilmesi ve şiddet, zihinsel alandaysa aşağılanmadır. Çocuk doğurma süreci ona bilinçaltında özezer bir doyum verir, aynı şey çocukla kurduğu analık ilişkilerinde de geçerlidir. Ayrıca erkeklerin de bu özezer düşümlerle eylemlere göz yumması, onların da kadınlık işlevini yüklenme arzusu-nu gösterir.

Deutsch¹ dirimbilimsel yapı açısından kalıtsal bir etmenin bulunduğunu öne sürer; ona göre bu etmen kadınlık işlevindeki özezerlik kavramına yol açmaktadır. Rado² cinsel gelişimi zorla özezer yola sokan kalıtsal etmene dikkat çeker. Kadın özezerliği biçimlerinin, özellikle kadınlık gelişimindeki sapmadan mı kaynaklandığı, yoksa bunun "doğal" kadın tutumunu mu simgelediği konusunda bazı düşünce farklılıkları vardır.

En azından, her tür eğilimde yer alan özezer niteliklerin, erkeklere oranla kadınlarda daha çok görüldüğüne kesin gözüyle bakılmaktadır. Yaşamdaki genel davranışların, kadınlarda özezerlik sayılan cinsel davranış kalıbını örnek alarak biçimlendiğini öne süren temel ruhçözümü kuramına inanıldığı zaman, bu sonuca varmak kaçınılmaz olur. Bundan anlaşılansa şudur: eğer kadınların çoğunun ya da hepsinin cinsellik ve üremeye yönelik tutumlarında özezerlik varsa, o zaman yaşamdaki cinsel olmayan konular karşısında takınılan tutumlarda da, kesinlikle erkeklerinkinden daha çok, özezerlik eğilimleri bulunur.

Bu düşünce, söz konusu yazarların aslında sıradan kadın ruhsallığı sorununu ele aldığını, buna karşılık ruh hastalıkları bilimiyle ilgilenme-

¹Deutsch, H., "Der feminine Masochismus und seine Beziehung zur Frigidität" *Intern. Zeitschr. f. Psychoanal.*, II (1930).

²Rado, S., "Fear of Castration in Woman" *Psychoanalytic Quarterly*, III-V (1933).

diğini göstermektedir. Rado salt hastalık görüngülerini irdelediğini belirtir, ama kadınlardaki özezerliğin kökeni konusundaki çıkarımlarından, kadınların büyük bir bölümünün cinsel yaşamının hastalıklı olduğu sonucundan başka bir şey çıkarılmaz. Dolayısıyla Rado'nun görüşleriyle, Deutsch'un kadınlıkla özezerliğin aynı anlama geldiğini öne süren görüşü arasındaki fark, olgusal değil kuramsaldır.

Kadınların, kendini okşamada, aylık kanamalarda, sevişmede ve doğumda özezer doyumlar arayıp bulduğunu sorgulamaya gerek yoktur. Bu, hiç kuşkusuz böyledir. Geriye salt bu olayların türeyimini ve ortaya çıkış sıklığını tartışmak kalıyor. Hem Deutsch hem de Rado, bu konuyu irdelerken, bu olayların belirişindeki sıklığı göz ardı etmiştir, çünkü onlara göre ruhsal türeyim etmenleri öylesine güçlü ve yaygındır ki beliriş sıklığını irdelemek gereksizdir.

Türeyim konusunda her iki yazar da, kadın gelişimindeki kesin dönüm noktasının, kız çocuğun erkeklik örgeninden yoksun olduğunun ayırdına varması olduğunu düşünür; bu varsayıma göre bunun anlaşılmasının yarattığı sarsıntı, kalıcı bir etki bırakır. Bu varsayımın iki veri kaynağı vardır: bunlardan biri, erkeklik örgenine sahip olmak isteyen ya da bir zamanlar olduğunu düşünen sinirceli kadınların bu konuda beslediği arzularla kurduğu düşlemlerin çözümlenmesinden elde edilen bulgular; öbürüyse, başkalarında erkeklik örgeninin bulunduğunu görünce, kendilerinin de olmasını istediklerini söyleyen kız çocukların gözlemlenmesidir.

Daha önce yapılan gözlemler, kökeni ne olursa olsun, erkeklik dileklerinin kadının cinsel yaşamında rol oynadığını göstermek açısından işe yarar bir varsayım kurmaya yeter ve bu varsayım kadınlardaki belirli sinirce görüngülerinin açıklamasında kullanılabilir. Bununla birlikte, bunun bir olgu değil yalnızca bir varsayım olduğu; bir varsayım olarak da pek bir işe yaramadığı bilinmelidir. Ayrıca erkeklik arzusunun salt sinirceli kadınlarda değil bireysel ve toplumsal koşullardan bağımsız bütün kadınlarda birincil düzenin devimsel etmeni olduğu öne sürüldüğünde, bu varsayımı kanıtlayacak hiçbir verinin bulunmadığını söylemekten başka bir şey yapamayız. Ne yazık ki tarihsel ve budunbilimsel bilgilerin sınırlılığı yüzünden, bedensel açıdan sağlıklı ya da değişik kültürel koşullardan gelen kadınlar hakkındaki bilgilerimiz pek azdır, ya da hiç yoktur.

Dolayısıyla erkeklik örgenini bulgulayan kız çocukta gözlenen tepkilerin beliriş sıklığı, koşullanması ve etkisi hakkında hiçbir veri olmadığı için, bunun kadın gelişiminde bir dönüm noktası olduğunu öne süren varsayım merak uyandırıcı olmakla birlikte, kanıt dizisi içinde yer alması pek zordur. Gerçekten de, kızçocuk, erkeklik örgeninin olmadığını anladığında neden özezerliğe yönelir? Deutsch ve Rado bunun nedenini başka varsayımlarla, farklı farklı açıklar. Deutsch "şimdiye kadar bızıra bağlanan etkin-elezer cinsel enerjinin, bireyin erkeklik örgeninden yoksun oluşunu ruhsal olarak kavramasıyla ortaya çıkan engele çarptığına ve bunun en sık beliren biçimininse, özezerliğe yönelik bir gerilemedeki sapma olduğuna" inanır. Bu özezerliğe savruluş "kadının bedenyalısal yazgısının bir parçasıdır".

O zaman gene sormamız gerekir: Veriler nedir? Görebildiğim kadarıyla, buradaki tek olgu, ilk elezer düşlemlerin küçük çocuklarda bulunabileceğidir. Bu bilgi bir ölçüde sinirceli çocukların dolaysız ruhçözümleme gözlemlerinden (M. Klein) bir ölçüde de sinirceli yetişkinlere uygulanan çözümlemelerden elde edilen geçmiş olayların ayrıntılarının incelenmesinden çıkartılmıştır. Bu ilk elezerlik düşlemlerinin her yerde ve her zaman bulunuşu konusunda hiçbir kanıt yoktur; örneğin, Amerika'daki Kızılderili ya da Trobriandlı kız çocuklarda böyle bir şeyin olup olmadığını merak ediyorum. Ama bu olayın her yerde ve her zaman olduğunu varsaysak bile, görüntünün tamamlanması için üç varsayımı daha irdelemek gerekir:

(1) Bu elezerlik düşlemlerinin, bızırdaki etkin-elezer cinsel enerjiye duygu yatırımı yapılmasıyla üretildiği varsayımı.

(2) Erkeklik örgeninden yoksun oluşu yüzünden, öz-hayranlığının yaralanması sonucu kız çocuğun bızırı okşamaktan vazgeçtiği varsayımı.

(3) Şimdiye kadarki etkin-elezer cinsel enerjinin özdevimsel olarak içe yönelip özezerliğe dönüştüğü varsayımı.

Bu üç varsayım da son derece kurgusal görünmektedir. İnsanların kendi düşmanca saldırganlıklarından korkup acı çeken kişi olmayı yeğledikleri bilinir, ama bir örgendeki cinsel enerji duygu yatırımının önce elezer olup sonradan içe yönelmesi epey gizemli görünmektedir.

Deutsch "kadının cinsel yaşamını incelemek" istemiştir; bununla şunları söylemek ister, "kadının zihinsel yaşamındaki kadınca, edilgen-

özezerlik eğilimi." Özezerliğin, kadının zihinsel yaşamındaki en temel güç olduğunu belirtir. Birçok sinirceli kadında bunun böyle olduğu doğrudur ama, aynı şeyin bütün kadınlarda ruhsal-dirimbilimsel açıdan kaçınılmaz olduğu varsayımı hiç de inandırıcı değildir.

Rado biraz daha sakınlı davranır. Öncelikle "kadın cinselliği"ni açıklama çabasına girmez; yalnız bakımevindeki sinirceli kadınlarla ilgili belirli gözlemlerin ortaya koyduğu görüntülerin nedenini açıklamaya çalışır ve kadınların özezer dürtülere karşı geliştirdiği çeşitli savunmalar hakkında değerli bilgiler verir. Ayrıca erkeklik örgenine sahip olma dileğini kanıtlanmış bir olgu saymaz, tersine burada bir sorun olabileceğini kabul eder. Jones ve sonradan da Lampl-de Groot gibi benim de aynı soruyu sorduğum anımsanacaktır. Önerilen çeşitli çözümler hiçbir biçimde birbirine benzememektedir. Görebildiğimiz kadarıyla Jones, Rado ve ben erkeklik dileğinde ya da kurmacasında bir savunma bulunduğunu kabul ediyoruz. Jones bunun aphanisis (haz duygusunu yitirme) tehlikesine; Rado ise özezerlik dürtülerine karşı bir savunma olduğunu söyler; ben de bu savunmanın babayla kurulacak yasal cinsel ilişki dileklerine yönelik olduğunu söylüyorum.³ Lampl-de Groot erkeklik arzularının, eskiden anaya duyulan cinsel dileklere bağlı olduğunu öne sürer. Bu sorunun karmaşık sonuçlarını tartışmak bu yazının sınırlarını aşar; kısacası bence bu sorun henüz çözümlenmemiştir.

Rado, erkeklik örgeninin bulgulanmasından sonra kadınlarda görülen özezerlik gelişimini şöyle açıklar. Bu bulgunun kız çocuğun özüne hayranlığında kaçınılmaz bir sarsıntı yarattığı konusunda Freud'la aynı kanıdadır, ama etkisinin farklı coşkusallara bağlı olarak değiştiğini düşünür. Rado'ya göre eğer erkeklik örgeninin bulgulanması ilk cinsel olgunlaşma döneminde yer alıyorsa, bu durum özüne hayranlığın uğradığı saldırının yanı sıra bir de alışılmadık ölçüde acı bir deneyime yol açar, çünkü kız çocuk erkeklerin kendini okşama eyleminde kendisinden daha çok haz duyduğu inancına kapılır. Rado'nun düşüncesine göre bu deneyim öylesine acı vericidir ki kızın o ana kadar kendini okşamadan aldığı hazı sonsuza dek yok eder. Rado'nun kanıt olarak gösterilen bu tepkiden, kadınlardaki özezerlik türeyimi sonucuna

³Artık bu görüşte değilim, bunun nedenlerini ileride bir başka yazımda açıklayacağım. Aslında Rado'nun düşüncelerini benimsemiş eğilimindeyim, ama bu sonuca farklı nedenlerle vardım.

nasil vardığını ele almadan önce, çok büyük bir haz olasılığının ayır-
dında oluşun, bundan daha az olduğu düşünülen, ulaşılması daha kolay
bir hazdan alınacak tadı kesinlikle yok ettiğini öne süren temel öncülü
tartışmak gerekiyor.

Bu varsayım günlük yaşamın verileriyle nasıl örtüşür? Bunu, örne-
ğin Greta Garbo'nun bütün öbür kadınlardan daha çekici olduğunu dü-
şünen ama onunla hiçbir zaman karşılaşmasına olanak bulunmayan bir
erkeğin, Garbo'nun olağanüstü çekiciliklerini "keşfetmesi" sonucu, el-
de edebileceği bütün öbür kadınlarla ilişki kurmaktan alacağı hazzı yi-
tirmesi biçiminde dile getirebiliriz. Gene dağlardan hoşlanan bir kişi-
nin, buradan aldığı hazzı, deniz kıyısında yapılacak bir dinlencenin çok
daha büyük tatlar vereceğini düşünerek yok etmesi de buna bir örnek
oluşturabilir. Elbette bu tür tepkiler ara sıra, ama yalnız belli türde ki-
şilerde yani aşırı ya da hastalıklı ölçüde açgözlü olanlarda görülür. Ra-
do'nun gönderme yaptığı ilke kesinlikle haz-ilkesi değildir; buna aç-
gözlülük-ilkesi demek daha yerinde olur; nitekim belirli sinirce tepki-
lerinin açıklanmasında bir değeri olmakla birlikte "normal" çocuklarla,
yetişkinlerle yapılan çalışmalarda pek başarılı sonuçlar verdiği söyle-
nemez; aslında bu haz-ilkesiyle de çelişir. Haz-ilkesi insanın her ortam-
da, hatta çok büyük bir haz olanağı vermeyen, verdiklerininse tatsız ve
yetersiz olduğu ortamlarda bile, haz aramak zorunda olduğunu belirtir.
Bu olağan tepkinin nedeni iki etmenle açıklanabilir: bunlardan birinci-
si Freud'un sinirceli insanın tersine sağlıklı insanın ayırıcı niteliklerin-
den biri olarak tanımladığı, haz-arama çabalarımızın büyük uyum ye-
teneğiyle, esnekliği; öbürüyse, neyin elde edilebilir neyin edilemez ol-
duğunu özdevimsel bir biçimde, bilinçli ya da bilinçsiz bize gösteren
gerçeklik-sınamasıdır. Bu ikinci sürecin çocuklarda yetişkinlerden da-
ha yavaş işlediklerini varsaysak bile, bez bebeğinden hoşlanan kız ço-
cuk, bir süre oyuncakçada gördüğü güzel giysili bebeğe büyük bir arzu
duysa da, bunu elde etmesinin olanaksızlığını kavradıktan sonra, kendi
bebeğinden tat alarak oynamayı sürdüreceğini kabul ederiz.

Bununla birlikte Rado'nun, şimdiye kadar kendi cinsel doyumuyla
yetişen kız çocuğun aldığı hazzın, erkeklik örgeninin bulgulanışıyla
yok olup gittiğini öne süren varsayımını bir an için doğru kabul edelim.
O zaman aklımıza bunun kız çocuktaki özezer dürtülere katkısının ne

olabileceği sorusu geliyor. Rado bunu şöyle savunur. Erkeklik örgeninin bulgulanışının yarattığı zihinsel acı, kız çocuğu cinsel açıdan uyarır ve bu da ona dengeleyici bir doyum verir. Dolayısıyla doğal doyum aracı elinden alınan kız çocuk için, doyumunu acı çekmekte aramaktan başka çıkar yol kalmaz. Cinsel özlemleri özezerliğe dönüşür ve öyle de kalır. Sonradan özlemlerinin amacının tehlikeli olduğunu anlar ve çeşitli savunmalar geliştirir; ama bu özlemler bir kez özezerlik yönünde bir değişime girmiştir.

Burada aklımıza bir soru takılır. Ulaşamayacağı büyük bir haz kaynağını sezinlediği için kızın gerçekten çok acı çektiğini kabul etsek bile, bu acının onu cinsel açıdan neden uyardığını söyleyebilir miyiz? Bu yakıştırma tepki, yazarın, üzerinde sonradan yaşam boyu sürecek özezerlik tutumunu kurduğu temeltaşı olduğu için, bunun olgulara dayanan kanıtlarının da bulunması gerekir.

Bu kanıtlar henüz ortada görülmediği için, varsayıma güvenilirlik kazandırabilecek benzer tepkiler arayışına girilir. Bunun karşılığını oluşturan örneğin, kız çocuğun durumunda gördüğümüz önkoşulları yerine getirmesi gerekir: alışılmış cinsel doyumun, acı verici bir olayın ortaya çıkmasıyla birdenbire kesilivermesi gibi. Örneğin, o âna kadar doyurucu bir cinsel yaşam süren erkeğin, bir yere kapatılıp, bütün cinsel boşalımının engellendiğini, sıkı bir gözüaltına alındığını düşünün. Böyle bir erkek özezer mi olur? Yani dövülmeleri görerek, düşleyerek ya da kendisi şahiden dayak yiyip, eziyet görerek cinsel açıdan uyarılabilir mi? Öldürme ve eziyet düşlemlerine gömülüp kalabilir mi? Elbette bu tür özezer tepkiler de görebiliriz. Ama, aynı zamanda bu durumun birkaç olası tepkiden yalnızca birini gösterdiğine ve bu tür özezer tepkilerin, *daha önce* özezer eğilimler besleyen kişilerde ortaya çıkacağına da kuşku yoktur. Başka örnekler de bizi gene aynı sonuca götürür. Kocası tarafından bırakılan ve hemen bir cinsel boşalım yolu bulamayan ya da böyle bir olasılık yolu göremeyen bir kadın bu duruma özezerlikle tepki gösterebilir; ama yeterince dengeliyse, cinselliği geçici olarak kolayca bir yana bırakabilir, arkadaşlarında, çocuklarında, işinde doyum ya da haz bulabilir. Ama kadın önceden yerleşik ve kalıplaşmış bir özezerlik eğilimi taşıyorsa, içinde bulunduğu duruma özezer tepkiler gösterebilir.

Yazarın, böyle bir düşünceyi tartışmasız doğru kabul etmesine yol açan kesin öncülün ne olduğu konusunda bir kestirimde bulunmam gerekirse, bunun cinsel gereksinim zorunluluğuna verilen aşırı değer olduğunu söyleyebilirim — burada yazar cinsel itiyi, genel haz-arayışı çabalarına yüklediği sabırsız açgözlülükle doldurmuştur; daha somut anlatımla, sanki cinsel boşalımı engellenen bir insan cinsel coşum ve doyum için ele geçirdiği ilk fırsata saldırır demektir.

Bir başka deyişle, Rado'nun öne sürdüğüne benzer tepkiler, apaçık ortada ya da kaçınılmaz olmamakla birlikte, vardır; böyle tepkiler ortaya çıktığındaysa, özezerlik dürtülerinin önceden bulunduğu varsayılır; *bu tepkiler özezerlik eğilimlerinin kökü değil, anlatımdır.*

Eğer Rado'nun usamlama düzenine uygun düşünürsek, oğlanların da özezer olup çıkmayı bizi şaşırtmaz mı? Hemen hemen bütün oğlanlar bir yetişkinin kendisinininkinden daha büyük olan erkeklik örgenini görür. Yetişkinin —babanın— kendisinden çok daha fazla haz duyduğunu sezinler. Daha çok haz elde edilebileceği düşüncesi onun kendini okşamaktan aldığı tadı yok edebilir. O zaman da kendini okşamaktan vazgeçmesi gerekir. Cinsel açıdan kendini uyaran şiddetli bir zihinsel acı duyar, böylece bu acıyı cinsel doyumun yerine koyabilir o zaman da özezer olup çıkar. Buysa epey ender görülen bir olaydır.

Şimdi de dönüm noktası oluşturan son bölüme geliyorum. Kız çocuğun, erkeklik örgenini bulguladığında, buna şahiden zihinsel bir acıyla tepki gösterdiğini varsayalım; bir olasılıkla daha büyük bir haz düşüncesinin, erişilebilir hazı yok ettiğini varsayalım; zihinsel acıyla cinsel açıdan şahiden uyarıldığını ve bunda cinsel doyumun yerini tutabilecek bir doyum bulduğunu varsayalım; bütün bu soruşturulması gereken varsayımları, tartışmamızın amacı açısından doğru kabul edelim: O zaman kız çocuk hangi nedenle *sürekli olarak* doyumunu, acıda aramaya zorlanır? Burada neden ve sonuç arasında bir çelişki var gibi görünmektedir. Yere düşen bir taş, bir dış güç tarafından oynatılmadıkça, düştüğü yerde kalır. Sarsıntı yaratan bir olayla karşı karşıya kalan bir canlıysa, kendini yeni duruma uyarlar. Rado sonuçta ortaya çıkan savunma tepkilerinin, tehlikeli özezerlik dürtülerine karşı bir savunma oluşturduğunu varsayarken, bir kez kurulunca, güdülendirici baskısının değişmeden kaldığına inanılan çabaların kendi süreklilik niteliğini sor-

gulamaz. Freud'un en büyük bilimsel katkılarından biri, çocukluk izlenimlerinin direngenliğini önemle vurgulamasıdır; ayrıca ruhçözümsele deneyimler de çocuklukta bir kez ortaya çıkan coşkusale tepkilerin, devimsel açıdan önemli birtakım dürtülerle desteklendiğı sürece yaşam boyu sürdüğünü göstermektedir. Eğer Rado, incinmeye yol açan tek bir sarsıntının, kişilikteki herhangi bir gereksinimle desteklennmeksizin kalıcı bir etki bırakabileceğini varsaymıyorsa, o zaman sarsıntı geçici olmakla birlikte erkeklik örgeninden yoksun olmanın doğurduğu sözde acının kaldığını, bunun sonucunda kendini okşamaktan vazgeçildiğini ve cinsel enerjinin sürekli özezerlik kanallarına akıtıldığını kabul ediyor demektir. Ama bakımevi deneyimleri özezer eğilimdeki çocukların arasında da kendini okşayanların görüldüğünü belirtir.⁴ Dolayısıyla bu sözde neden sonuç ilişkisi zinciri bütünüyle boş çıkar.

Rado, Deutsch gibi, bu yaralayıcı olayın kadın gelişiminde düzenli ve kaçınılmaz bir durum olduğunu savunurken, "çarpıcı bir sıklıkta" ortaya çıktığını da belirtir; onun varsayımına göre, aslında kız bu özezerliğe sapma yazgısından ender olarak kurtulabilir. Kadınların neredeyse her zaman ve her yerde özezer olduğunu anıştıran bir sonuca varmasıyla Rado, hekimlerin hastalık görüngülerinin nedenini daha geniş bir temelde —yani sınırlı verilerden, haksız genellemeler çıkartarak— göstermek istediklerinde düştüğü yanılgıya düşer. Özdeki bu yanlışlık Rado'dan önce başka ruhhekimleriyle kadın hastalıkları uzmanları tarafından da yapılmıştır: özezer eğilimli erkeklerin genellikle acı çeken kadın rolü oynadığını gözlemleyen Krafft-Ebing, özezerlik görüngüsünden, kadın niteliklerinin aşırı gelişmesiyle bir tür aşama alması diye söz etmiş; aynı gözlemlerden yola çıkan Freud, özezerlikle kadınlık arasında sıkı bir ilişki olduğunu öne sürmüş; kızlığın bozulması, aylık kanamalar ve doğum sırasında kadınların çektiğı acılardan etkilenen Rus kadın hastalıkları uzmanı Nemilov "kadının kanlı tragedyası"ndan söz etmiş; kadının yaşamındaki hastalıkların, kazaların ve acıların sıklığından etkilenen Alman kadın hastalıkları uzmanı Liepmann, incine-

⁴David M. Levy bir mektubunda, dövölme düşlemleri kuran kızları örnek gösterir; söz konusu kızlar bu düşlemler sırasında kendini okşuyordu. Levy, özezer görüngülerle cinsel örgenlerin elle uyarılmasının bulunmaması arasında dolaysız hiçbir ilişki görmediğini belirtir.

bilirlik, öfkeli ve duyarlılığın kadın niteliklerindeki temel üçlü olduğunu söylemişti.

Bu tür genellemelere özür olarak bir tek kanıt gösterilebilir; bu da Freud'un hastalıklı ve "normal" görüngüler arasında temel bir farklılık olmadığını; hastalıklı görüngülerin yalnız bütün insanların yaşadığı süreçleri büyüteç altına alıp daha açık gösterdiğini öne süren varsayımdır. Bu ilkenin düşünce çevresini genişlettiği konusunda pek az kuşku var, ama sınırlarını da bilmemiz gerekir. Örneğin, Oidipus karmaşası irdelenirken bu sınırlar göz önüne alınmış olmalıdır. Öncelikle bu karmaşanın sinirlerdeki varlığı ve yarattığı sonuçlar açıkça görülmüştür. Bu bilgi ruhçözümcülerin gözlemlerini keskinleştirmiş böylece de daha az açık belirtiler artık gözden kaçmaz olmuştur. Böylece bunun, sinirli insanlarda daha belirginleşen, ama aslında her yerde ve her zaman görülen bir görüngü olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç tartışmalıdır, çünkü budunbilimsel incelemeler, Oidipus karmaşası terimiyle anlatılan alışılmadık oluşumun, büyük farklılıklar gösteren kültürel koşullarda belki de hiç bulunmadığını göstermektedir.⁵ Dolayısıyla, bu varsayım ana-baba ve çocuklar arasındaki ilişkide görülen bu alışılmadık coşkusallık kalıbın, ancak belirli kültürel koşullarda belirebileceğini söyleyerek daha dar kapsamlı bir sava dönüştürülebilir.

Aynı ilkenin aslında kadınlardaki özezerlik sorununa da uygulanabileceği görülebilir. Deutsch ve Rado bunun, sinirli kadınlardaki özezer kadınlık işlevi kavramını bulmalarına yol açan sıklığından etkilenebilirler. Sanırım bütün çözümlemeciler aynı gözlemleri yapmış, ya da bulguları daha doğru gözlemler yapmalarına yardım etmiştir. Kadınlardaki özezerlik görüngüleri keskin ve yönlendirilmiş gözlemlerle bulunabilir; bu tür keskin gözlemler olmadan, (ruhçözümsel uygulamaların bütünüyle dışında olmak üzere) kadınlarla toplumsal yarışmalarda, yazında kadın kahramanların tanımlanmasında ya da kendisini dövmeyen kocasının onu sevmediğini düşünen Rus köylü kadını örneğindeki gibi, farklı törelerden gelen kadınların incelenmesinde söz konusu görüngüler ayırdına bile varılmadan atlanıp geçilir. Ruhçözümcü bütün bu kanıtlar karşısında, doğa yasasının düzenliliğine sahip ruhsal-

⁵Boehm, F., "Zur Geschichte des Ödipuskomplexes," *Int. Zeitschr. f. Psychoanal.*, I (1930).

dirimbilimsel temelde işleyen evrensel bir görüngüyle yüz yüze kaldığı sonucuna varabilir.

Tek yanlı bakışla ya da görüntünün yalnız bir bölümünün incelenmesiyle elde edilen sonuçlardaki somut yanlışlıklar, kültürel ve toplumsal etmenlerin göz ardı edilmesinden —farklı törelere sahip toplumlarda yaşayan kadınların görüntüsünün dışlanması— kaynaklanmaktadır. Özezerliğin kadın doğasında ne denli derinlere kök salmış olduğunu kanıtlamak için eskiden tartışmalarda hep ataerkil Çarlık düzeninde yaşayan Rus köylü kadınına gönderme yapılırdı. Ama sözünü ettiğimiz köylü kadından, sevgi gösterisi olarak dayak atıldığını duyunca kuşkusuz şaşırıp kalacak günümüzün kendini kanıtlamış Sovyet kadını doğmuştur. Bu değişim yalnız belirli kadınlarda değil, kültürel kalıplar içinde olmuştur.

Daha genel anlamda ele alırsak, görüntüye beliriş sıklığı sorusu girer girmez, işe toplumsal araştırmalar da karışır diyebiliriz; ayrıca bunların ruhçözümleme açısından ele alınmaması, yok oldukları anlamına gelmez. Bunların bir yana atılması, bedensel farklılıkların ve aslında bir ölçüde ya da bütünüyle toplumsal koşullanmanın doğurduğu görüngülerin nedensel etmenleri olarak kişilik ayrıntılarının yanlış değerlendirilmesine yol açar. Konunun tam olarak kavranmasını ancak her iki koşul dizisinin bileşimi sağlayabilir.

Toplumbilimsel ve budunbilimsel yaklaşımlar açısından, bu konudaki veriler için aşağıdaki soruların sorulması yerinde olur:

I. Çeşitli toplumsal ve kültürel koşullar altında kadın işlevlerine yönelik özezer tutumların beliriş sıklığı nedir?

II. Çeşitli toplumsal ve kültürel koşullarda erkeklere kıyasla, kadınlardaki özezerlik tutumlarının ya da belirimlerinin genel sıklığı nedir?

Bu iki soru da, bütün toplumsal koşullarda kadın işlevlerinde özezerlik kavramının bulunduğu ve erkeklere kıyasla kadınlar arasında kesinlikle daha baskın genel bir özezerlik görüngüsü olduğunu öne süren görüşe olasılık kazandırıyorsa, işte ancak o zaman bu görüngüde başka ruhsal nedenler aranması haklı görülebilir. Bununla birlikte eğer ortada böyle evrensel bir kadın özezerliği yoksa, toplumbilimsel-budunbilimsel araştırmaların başka sorulara da yanıt vermesi beklenir:

(1) Kadın işlevlerine ilişkin özezerliğin sık görüldüğü özgül toplumsal koşullar nelerdir?

(2) Erkeklerle kıyasla, kadınlarda genel özezerlik tutumlarının daha sık görüldüğü özgül toplumsal koşullar nelerdir?

Bu tür bir soruşturmada ruhçözümlemenin görevi, insanbilimcilere ruhbilimsel bilgiler vermektir. Sapkınlık ve kendini okşama düşümlerinin dışında, özezer eğilimlerle doyumlar bilinçsizdir. İnsanbilimci bunları bulup ortaya çıkaramaz. Onun gerek duyduğu şey, büyük bir olasılıkla özezer dürtülerin varlığını gösteren belirimleri tanımlayıp gözlemlemesine yardım eden ölçütlerdir.

Birinci soruda da yer alan kadınlık işlevlerindeki özezer belirimlerle ilgili verileri sunmak görece kolaydır. Ruhçözümsel deneyim temelinde, aşağıdaki durumlar söz konusu olduğunda özezer eğilimlerin belirdiğini büyük bir rahatlıkla söyleyebiliriz:

(1) Aylık kanamalarda, ağırlı ve aşırı kanama gibi işlevsel bozuklukların sık görüldüğü durumlarda.

(2) Gebelikte ve doğumda doğurma korkusu, bu konuda aşırı ürküye kapılma, ağrıyı önleme yolları bulmaya çalışma gibi ruhsal-türeyimsel rahatsızlıkların sık görüldüğü durumlarda.

(3) Cinsel ilişkiler konusunda, kadınları aşağılayıp sömüren düşüncelerinin anıştırıldığı birtakım tutumların sık görüldüğü durumlarda.

Bu belirtiler koşulsuz doğru kabul edilmeli, şu sınırlandırıcı iki düşünceyle ele alınarak irdelenmelidir:

a) Ruhçözümsel düşüncede acının, acı çekmenin ya da acı çekme korkusunun, özezer dürtüler tarafından devinime geçirildiği ya da özezer doyumla sonuçlandığı kanısına varmak bir alışkanlığa dönüşmüş gibi görünmektedir. Dolayısıyla bu tür varsayımların kanıt gerektirdiğini belirtmek zorunlu olmuştur. Örneğin Alexander, dağların tepesine çok daha kolay ulaşabilecekleri bir araba ya da tren yolu varken, ağır sırt çantalarıyla tırmanmaya çalışan dağcılarının özezer olduğunu söyler. Bu doğru olabilir ama genellikle sırt çantalarını taşımanın çok daha gerçekçi nedenleri vardır.

b) İlkel topluluklarda acı çekmek ya da kendine eziyet etmek, tehlikeyi uzaklaştırmanın amaçlandığı, büyülerle ilgili bir düşüncenin anlatımı olabilir; bunun da bireysel özezerlikle hiçbir ilgisi yoktur. Dolayısıyla, bu tür veriler ancak söz konusu kavmin tarihinin tüm yapısıyla ilgili temel bilgilere bağlı olarak yorumlanabilir.

Ruhçözümlemenin genel özezer tutumlardaki belirti verilerini ele alan ikinci soru konusunda görevi çok daha zordur, çünkü görüngünün bütünü hâlâ tam olarak kavranamamıştır. Aslında Freud'un özezerliğin cinsellik ve töreyle ilişkisi olduğunu öne süren savı da henüz aşılammıştır. Bununla birlikte şu sorular hâlâ yanıt beklemektedir: Törel alana önce cinsel görüngü mü girmiştir, yoksa törel görüngü mü cinsel alana yayılmıştır? Törel ve sevi-türeyimsel özezerlik iki ayrı süreç midir, yoksa ortak bir temel süreçten kaynaklanan iki belirim takımı mıdır? Ya da özezerlik çok karmaşık bir görüngü için kullanılan ortak bir terim olamaz mı?

Birbirine bütünüyle aykırı düşen belirimlerde ortak birtakım eğilimler olduğu için aynı terimin bunlarla ilgili olarak kullanılması bir bakıma doğru bulunabilir: bunların ortak noktaları, düşlemlerde, düşlerde ya da gerçek dünyada acıyı çağrıştıran durumlar oluşturma eğilimi; ya da ortalama bir insanda görülmeyen biçimde, söz konusu durumlardan acı çekme olabilir. Acı çekmek bedensel ya da zihinsel alanlarla ilgili olabilir. Acı çekmenin verdiği bir gerilim boşalması ya da doyum olabilir; zaten amaçlanan da budur. Doyum ya da gerilim boşalması bilinçli ya da bilinçsiz, cinsel ya da cinsellikdışı olabilir. Cinsellikdışı işlevler çok farklı olabilir: korkulara karşı güvence, işlenen günahların cezasını çekme, yenilerini işleme izni, başka türlü ulaşılamayacak ereklere yönelik savaşım yöntemleri, dolaysız düşmanlık biçimleri gibi.

Bu özezerlik görüngüsünün ne denli geniş bir yayılım alanına sahip olduğunun anlaşılması, umut verici değil, şaşırtıcı ve tartışmalıdır; ayrıca bu genel savlar insanbilimcilerin de pek işine yaramaz. Bununla birlikte koşullar ve işlevlerle ilgili bütün bilimsel kaygılar bir yana atılır ve ruhçözümleme sırasında yalnız birbirinden bağımsız ve yaygın özezer eğilimlere sahip hastalarda görülen yüzeysel tutumlar bu soruşturmaların temeli olarak alınırsa, daha somut veriler insanbilimcilerin hizmetine girer. Dolayısıyla ayrıntılarda kökene inilmeksizin, söz konusu tutumların bireysel koşullara göre sıralanması, amaca ulaşmak açısından yeterli olabilir. Bu tutumların, söz konusu sınıfa giren bütün hastalarda bulunmadığını söylemeye gerek yoktur; gene de tüm belirtiler öylesine örnekseldir ki (zaten her çözümücü bunları tanır), eğer sa-

ğaltımın başında bütün eğilimler apaçık görülüyorsa, ayrıntılar değişken olmakla birlikte, bütün görüntü hakkında kolaylıkla kestirimlerde bulunabilir. Ayrıntılar bunların belirış ardışıklığına, birbirinden bağımsız eğilimler arasındaki ağırlık dağılımına ve bu eğilimlere karşı korunma amacıyla kurulmuş savunmaların yoğunluğuyla biçimine ilişkindir.

Şimdi de yaygın özezer eğilimlere sahip hastalarda hangi gözlemlenebilir verilerin bulunduğunu ele alalım. Gördüğüm kadarıyla, bu tür kişilerde yüzeydeki yapının ana çizgileri aşağı yukarı şöyledir:

Büyük ve derin korkulara karşı insanın çeşitli güven kazanma yolları vardır. Bunlardan biri her şeyi bir yana bırakma, öbürü ketlenme, üçüncüsüse korkuyu yadsıyıp iyimser olma vb. şeylerdir. Sevmek, özezer kişinin güven kazanma yollarından en belirgin olanıdır. Başboş dolaşan bir kaygıya sahip olduğu için, sürekli ilgi ve sevgi belirtilerine gerek duyar; bunlara ancak bir anlığına inandığı için de hep aşırı ilgi ve sevgi bekler. Dolayısıyla genel anlamda konuşursak, insanlarla ilişkileri son derece duygusaldır; kendine güven kazandırmalarını beklediği için hemen bağlanır; çok kolay düş kırıklığına uğrar, umduğunu hiçbir zaman elde edemez. Yaşamında çoğunlukla "büyük seveda" beklentisi ya da yanılsaması önemli bir yer tutar. Sevgi kazanmanın en bilinen biçimi olan cinselliğe aşırı değer vermeye yatkındır; bunun yaşamdaki tüm sorunları çözeceği yanılsamasına saplanıp kalır. Bunun ne kadarının bilinçli olduğu ya da sahici cinsel ilişkilere ne kadar kolay girdiği bu konudaki ketlenmesine bağlıdır. Cinsel ilişkiler ya da bu tür girişimler konusunda yaşam öyküsü, sık sık yaşadığı "mutsuz sevdaları" ortaya koyar; bırakılmış, düş kırıklığına uğramış, aşağılanmış ya da ona kötü davranılmıştır. Cinsel olmayan ilişkilerde de aynı eğilimler görülür; bunlar yetersiz, aşırı öz-verili, uysal olmaktan ya da böyle duyumsamaktan başlayıp, sahiden aşağılanan, kötüye kullanılan, sömürülen kişi olmaya, ya da böyle duyumsamaya; haksızlığa uğrayıp, acı çeken insan rolü oynamaya kadar uzanan çeşitli aşamalardadır. Böyle olmamasına karşın hasta, kendisinin yetersiz, yaşamın acımasız olduğunu zaten saptanmış bir olgu saydıdaysa, çözümlemede bunların birer olgu değil, hastayı durumu bu biçimde görmeye ya da düzenlemeye iten direngen bir eğilim olduğu ortaya çıkartılabilir. Ayrıca

bu eğilim ruhçözümlemede, ortada gerçek bir neden yokken hastayı saldırganlığa kışkırtan, kendini yıkılmış, zarara uğramış, kötü davranılmış, aşağılanmış duyumsamaya götüren bilinçaltı bir düzenleme olarak açığa çıkar.

Hasta için başka insanların sevgisi ve acıma duyguları çok önemli olduğundan, aşırı bir bağımlılığa kolayca kapılır ve bu aşırı bağımlılık çözümçüyle ilişkilerinde de görülür.

Hastanın (ardından koştugu güvenin simgesi sevgiye sarılmak yerine) sahiden elde ettiği hiçbir sevgi biçimine inanmamasında gözlenebilen bir başka neden de, öz-güveninin son derece zayıf oluşudur; aşağılık duygusu içindedir, sevmeyeceğine ve sevmeye değmez olduğuna inanır. Öte yandan işte bu öz-güven eksikliği, özezer eğilimli kişiye gerek duyduğu sevgiyi kazanmanın tek yolunun, başkalarında acıma duyguları uyandırmak olduğunu düşündürür; o da bunu sahip olduğu aşağılık duygularını, zayıflıklarını ve çektiği acıları sergileyerek yapar. Bireyin öz-saygısındaki bu zayıflamanın köklerinin, "yeterli ölçüde saldırganlık" terimiyle nitelenebilecek bir donup kalma durumunda yattığı görülebilir. Donup kalma derken, sıralayacağım nitelikleri de kapsayan çalışma gücünden söz ediyorum: bunlar, kişisel girişimcilik, çaba harcama, başlanan işi bitirme, başarı kazanma, hakkını koruma, saldırıya uğradığında kendini savunma, özerk görüşler oluşturup bunları söyleyebilme, ereklerini bilip yaşamını bunlara göre tasarlayabilme yetileridir.⁶ Özezer kişilerde bu alanda genellikle yaygın bir ketlenme vardır; bu ketlenmeler yaşam savaşında kendi bütünlükleri içinde güvensizliğin hattâ umarsızlığın nedenini oluşturur ve bunun sonucunda beliren başkalarına bağımlılığı ve onlardan destek ya da yardım umma eğilimini açıklar.

Çözümleme, herhangi bir yarışmadan kaçınma eğilimini de, kendini kanıtlayamamanın gözlenebilir bir nedeni olarak gözler önüne serer. Dolayısıyla bu ketlenmeler, özezer kişilerin yarışma tehlikesinden kaçınmak için kendilerini denetim altında tutma çabalarının bir sonucu olarak belirir.

⁶Ruhçözümleme yazınında Schultz-Hencke, "Schicksal und Neurose" adlı yapıtında, özellikle, bu ketlenmelerin hastalığa yol açan nedenlerinin önemi üzerinde durur.

Kaçınılmaz bir biçimde, kendini-yenme eğilimleri temelinde gelişen bu düşmanlık duyguları, kolayca dile getirilemez çünkü bunların kaygılardan korunmanın ana-kaynağı olan sevilmeyle atbaşı giden güveni de tehlikeye attığına inanılır. Dolayısıyla zaten birçok işleve hizmet eden zayıflık ve acı çekme, şimdi de düşmanlığın dolaylı anlatımında bir araç olarak görev alır.

İnsanbilimsel araştırmalar açısından gözlenebilir tutumlardaki bu hastalık belirtilerinden yararlanmak, çok büyük bir olası yanlışlığa neden olabilir; yani özezerlik tutumları her zaman bu denli açık olmaz, çünkü çoğunlukla savunmalarla gizlenir ve ancak bu savunmalar ortadan kaldırıldıktan sonra tam olarak görülebilir. Bu savunmaların çözümlenmesi bu tür bir araştırmanın bütünüyle dışında kaldığı için, söz konusu savunmalar salt göründükleri gibi ele alınacak bu da özezer tutumların gözden kaçmasına neden olacaktır.

Öyleyse, derindeki güdülenimlerine bakmaksızın, gözlenebilir özezerlik tutumları, yeniden gözden geçirilecekse, insanbilimcilere önerim, şu sorularla ilgili veriler bulmaya çalışmalarıdır: hangi toplumsal ya da kültürel koşullarda şu sayacaklarımız, erkeklere oranla kadınlarda daha sık görülmektedir:

(1) İstemlerin ve saldırganlığın dolaysız anlatımında ketlenmelerin dışa vuruluşu;

(2) insanın kendini zayıf, umarsız ya da aşağı sayması ve bu temelde açık ya da üstü kapalı bir biçimde çıkar sağlamaya ve önem kazanmaya çalışması;

(3) karşı cinse coşkusal bağımlılık duyma;

(4) özveri ve uysallık eğilimleri gösterme, kullanıldığını ya da sömürüldüğünü düşünme, sorumluluğu karşı cinse yıkma;

(5) zayıflıkla umarsızlığı karşı cinsin gönlünü çelmek ve onu baskı altına almak için kullanma.⁷

⁷Etmenlerin sıralanmasında, kendimi yalnızca çocuklukta etkili olanlarla sınırlı tutmayışım okuru şaşırtabilir. Bununla birlikte şunlar göz önüne alınmalıdır: (1) Çocuk bu etmenlerin etkisini aile ortamı, özellikle de çevresinin kadın üzerinde bıraktığı etki aracılığıyla dolaylı olarak duyumsar. (2) Özezer tutumlar (öbür sinirce tutumları gibi) ilk olarak çocuklukta oluşmakla birlikte, ortalama bir hastalığı (yani çocuklukta koşulların tek başına kişilik niteliklerine biçim verecek kadar sert olmadığı hastalıkları) daha sonraki yaşam koşulları belirler.

Özezer kadınlardan elde edilen ruhçözümleme deneyiminin dolaysız genellemesi olan bu açık anlatının yanı sıra, kadınlardaki özezerliğin belirişini hazırlayan nedensel etmenler konusunda da belirli birtakım genellemeler sunabilirim. Bu görüngülerin, aşağıdaki etmenlerden birini ya da birkaçını kapsayan kültür-karmaşasında görülebileceğini düşünüyorum:

(1) Coşku ve cinselliğin boşalım yollarının tıkanması.

(2) Çocuk doğurup yetiştirmenin kadına çeşitli doyum yolları (yumuşaklık, başarı, öz-saygısı) sağladığı göz önüne alınırsa, çocuk sayısına getirilen sınırlama; çocuk doğurup büyütme, toplumda değer kazanmanın ölçütü olduğunda, bunun önemi daha da artar.

(3) Erkekler karşısında kadınları genellikle (öz-saygılarının yok olmasına yol açacak ölçüde) ikinci sınıf varlıklar sayma.

(4) Parasal bağımlılığın coşkususal bağımlılık biçiminde coşkususal uyumluluğu beslediği göz önüne alınırsa, kadınların bu yönden erkeğe ya da aileye bağımlı kılınması.

(5) Kadınların aile yaşamı, din ya da hayır işleri gibi çoğunlukla duygusal bağlara dayalı yaşam alanlarına sıkıştırılması.

(6) Evlilik, özellikle cinsel doyum, çocuk, güvence ve toplumsal saygınlık açısından önemli bir fırsat olarak gösterildiğinde, evlenilebilir kadın olmanın getirdiği artı-değer.⁸ Bu koşul da (3. ve 4. etmenlerde de olduğu gibi) erkeklere coşkususal açıdan bağımlılığı; genel anlamda söylersek, hiçbir özerkliği bulunmayan, tersine varlığını sürdüren eril düşünüyapı (ideoloji) tarafından kalıplanıp biçimlendirilen gelişimi onaylaması açısından öbür etmenlere uygundur. Bu koşul aynı zamanda kadınlar arasında güçlü bir yarışma yaratır ve bu yarışmadan geri çekilme özezerlik görüngüsünün hızlanıp artmasında önemli bir etmendir.

⁸Bununla birlikte evliliğin aileler tarafından kararlaştırılması gibi toplumsal düzenlemeler, bu etmenin etkililiğini büyük ölçüde azaltır. Bu düşünce Freud'un kadınların genellikle erkeklerden daha kıskanç olduğunu öne süren varsayımına da ışık tutmaktadır. Bu sav Alman ve Avusturya kültürü için geçerli olabilir. Bununla birlikte bu sonuca bütünden bağımsız, bedenyasal-ışlevbilimsel kaynaklardan (erkeklik örgenine imrenmeden) yola çıkarak varmak inandırıcı değildir. Birbirinden bağımsız birkaç olayda bu geçerli olabilir, ama —toplumsal koşullar irdelenmeden— genelleme yapmak, daha önce sözü edilen aynı karşı çıkışla yüz yüze gelir.

Sıralanan bütün etmenler üst üste biner; örneğin (meslekte yükselmek gibi) bütün öbür yarışma alanlarında harcanan çabaların çıkış yolu aynı anda kapanırsa, o zaman kadınlar arasındaki cinsellik yarışı çok daha büyük bir güç kazanır. Sapma gösteren gelişimden yalnız tek bir etmenin değil, bir etmenler kümesinin sorumlu tutulabileceğini düşünüyorum.

Kültür-karmaşasında sözü edilen öğelerin birkaçı ya da hepsi bulunduğu zaman, kadın "doğasıyla" ilgili birtakım saplantılı düşünüşlerin belirebileceğini aklımızda tutmalıyız; bu öğretiler kadının doğuştan zayıf, coşkusal olduğu, bağımlılıktan hoşlandığı, bağımsız iş yapma ve özerk düşünme yetilerinin sınırlı olduğunu söyler. Çoğu insan bu sınıflandırmaya, özezerliğin kadında doğuştan bulunduğunu öne süren ruhçözümsel inancı da katma eğilimine kapılabilir. Bu düşünüşlerin işlevinin, salt kadınlara boyun eğmenin değiştirilmez olduğunu göstererek onları köleliğe razı etmek değil, aynı zamanda bunun özlemini çektikleri bir doyum, ya da uğrunda çaba harcamaya değecek kadar arzulanır ve beğenilir gösterilen bir ülküyü simgelediği inancını da yerleştirmek olduğu açıktır. Erkeklerin daha çok belirtilen kişilik özelliklerine sahip kadınları seçmesi, bu düşünüşlerin kadınlar üzerinde bıraktığı etkiyi özdeksel olarak güçlendirir. Bu da akla, kadınların sosyal alandaki olanaklarının, onların "asıl doğasını" belirleyen toplum görüşüne uygun olanaklara göre gerçekleşeceği düşüncesini getirir. Dolayısıyla, bu tür toplumsal örgütlerde özezerlik tutumlarının (ya da özezerliğin daha ılımlı anlatımlarının) kadınlarda arandığını ama erkeklerde önlenmeye çalışıldığını söylersek durumu abartmış olmayız. Karşı cinse coşkusal bağımlılık (erkeğe dayanan güvensiz kadın), "sevda"dan başka hiçbir şey düşünmeme, coşkulu ve özerk gelişimin ketlenip kalması vb. nitelikler kadınlarda olması istenen ama erkeklerde ayıp sayılan ve alay konusu edilen şeylerdir.

Bu kültürel etmenlerin kadınlar üzerinde bıraktığı etki son derece güçlüdür: öylesine güçlüdür ki, aslında kültürümüzde kadınların bir ölçüde özezer olmaktan ve tek başına kültürel etkilerden nasıl kurtulacağını; hem de bunu kadınların bedenyasal-işlevbilimsel nitelikleriyle, bunların ruhsal etkilerine katkıda bulunan etmenlere başvurmaksızın nasıl becereceklerini anlamak çok zordur.

Bununla birlikte H. Deutsch da aralarında olmak üzere — kimi yazarlar sinirceli kadınlardan elde edilen deneyimlerden yola çıkarak genelleme yapmışlar ve daha önce sözünü ettiğim kültür-karmaşalarının, bu bedenyapısal işlevbilimsel (anatomik-fizyolojik) niteliklerin etkisiyle ortaya çıktığını öne sürmüşlerdir. Önerilen türde insanbilimsel araştırmalar yapılana kadar, bu aşırı genellemeler üzerinde tartışmanın bir yararı yoktur. Bununla birlikte, kadınların özezer işlevi kabul etmelerine katkıda bulunan, bedensel örgenleşmelerindeki etmenlere bir göz atmak istiyorum. Kadınlarda özezerlik görüngüsünün gelişimine uygun ortam hazırlayan bedenyapısal-işlevbilimsel etmenler bence şu aşağıdakilerdir:

a) Ortalama bedensel gücün erkeklerde, kadınlara oranla daha yüksek oluşu. Budunbilimcilere göre bu sonradan kazanılmış bir cinsiyet farklılığıdır. Bununla birlikte günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Zayıflık özezerlikle özdeş olmamakla birlikte, bedensel gücün daha az oluşunun anlaşılması, coşkusal açıdan özezer kadın kavramını doğurabilir.

b) Irzına geçilme olasılığı, kadınların saldırıya uğrama, boyun eğme ve yaralanma düşlemleri kurmasına yol açabilir.

c) Kanlı ve acı verici süreçler olduğu için, aylık kanamalar, kızlığın bozulması ve doğum özezer çabalarının boşalım yolu olma görevini yüklenabilir.

d) Sevişmede dirimbilimsel farklılıklar özezerliğin dile getirilmesinde kullanılabilir. Elezerlikle özezerliğin temelde sevişmeyle hiçbir ilişkisi yoktur, ama kadının sevişmedeki işlevi (içine girilmesi), özezerlik edimi gibi kişisel bir yanlış yoruma (gerek duyulduğunda) daha kolay yol açar; aynı durum erkek işlevinin elezer bir eylem olarak yorumlanmasına yardım eder.

Bu dirimbilimsel işlevlerin içinde, kadınlar için hiçbir özezerlik çağrışımı yoktur ve özezer tepkilere yol açmaz; ama eğer başka kökenden⁹ gelen, özezer gereksinimler varsa, bunlar sözkonusu gereksinimlere kolayca özezer doyumlar sağlayan özezerlik düşlemlerine bağlanabilir. Kadınlık işlevlerinin özezer olduğu konusunda kadınlarda belirli

⁹Özezer tutumların kaynağı hakkında düşündüklerimi, daha sonraki bir yazımda sunacağım.

bir hazırlık bulunduğu olasılığını kabul etmenin ötesinde, bedensel yapılarıyla ilgili bütün öbür özezerlik varsayımları kuramsaldır; başarılı bir ruhçözümlemeden sonra bütün özezer eğilimlerin ortadan kayboluşu ve (her şeye karşın varlığını hâlâ koruyan) özezer olmayan kadınlarla ilgili gözlemler, bu hazırlık ögesine bile fazla önem vermememiz konusunda bizi uyarmaktadır.

Özetle: Kadınlardaki özezerlik sorunu, tek başına kadınların beden-yapısal-işlevbilimsel-ruhsal niteliklerindeki doğuştan gelen etmenlere bağlanamaz; aynı zamanda, içinde özezer kadının geliştiği toplum örgütlerinin ya da kültür-bileşimlerinin bu sorunu önemli ölçüde koşullandırdığı da göz önüne alınmalıdır. Bu iki etmen kümesinin asıl ağırlığı, bizimkinden bütünüyle farklı birkaç kültür alanında, geçerli ruhçözümsel ölçütlerin kullanıldığı insanbilimsel araştırmaların sonucu elde edilene kadar, saptanamaz. Bununla birlikte, beden-yapısal (anatomik)-ruhbilimsel-ruhsal etmenlerin öneminin bu konuyu ele alan yazarlar tarafından abartıldığı açıktır.

GENÇ KIZLARDA KİŞİLİK DEĞİŞİMİ(*)

YETİŞKİN kadınlardaki sinirce rahatsızlıklarıyla kişilik bozukluklarının çözümlenmesinde, genellikle karşılaştığımız iki koşul vardır: (1) Bütün hastalarda belirleyici çatışmalar ilk kez çocukluk döneminde ortaya çıkmasına karşın, kişilik değişimleri ergenlikte yer alır. Ergenlikte bu değişimler çevre tarafından pek korkutucu bulunmaz ve gelecekteki gelişimi tehlikeye atan ya da sağaltım gerektiren hastalık belirtileri izlenimini vermez; tersine bunlara yaşamın bu döneminde doğal geçici sıkıntılar, hatta arzu edilen umut verici belirtiler gözüyle bakılır. (2) Bu değişikliklerin başlangıcı, aylık kanamaların başlangıcıyla aşağı yukarı aynı zamana rastlar. Aradaki ilişki pek kolay anlaşılmaz, çünkü ya hastalar bu rastlantının farkında değildir, ya da zaman-sal bir rastlantı gözlemleseler bile buna bir anlam veremezler; bir başka nedense, aylık kanamaların yarattığı ruhsal karışıklığın ayırdına varmamaları ya da "unutmuş" olmalarıdır. Sinirce belirtilerinin tersine kişilik değişiklikleri yavaş gelişir; bu da gerçek ilişkinin gizlenip karanlıkta kalmasına yol açar. Genellikle hasta aylık kanamaların kendi üstündeki coşkusal etkisine içgörüyle bakmayı öğrendikten sonra, bu ilişkinin de ayırdına varır. Bu dört değişiklik türünü geçici olarak şöyle ayırabiliriz:

(1) Kız kendini yüceltilmiş etkinliklere verir; sevisel dünyaya karşı içinde bir tiksinti geliştirir;

(*) American Orthopsychiatric Association'un 1934 toplantısında sunulmuştur. Yazı, *The American Journal of Orthopsychiatry*'den alınmıştır. Cilt V. No.1 (Ocak, 1935), sayfa 19-26. Yayın hakkı, The American Orthopsychiatric Association, Inc.'ten alınarak basılmıştır.

(2) sevisel dünyaya kapılıp gider (oğlan-delisi olur); çalışma konusunda tüm ilgisini ve yetisini yitirir;

(3) coşkusal açıdan "çözülür", "boşverciliğe" kapılır; hiçbir konuda enerji yatırımı yapamaz;

(4) eşcinsel eğilimler geliştirir.

Bu sınıflandırma eksiktir ve kuşkusuz (yosmalığın ve suç işlemenin gelişmesi gibi) varlığını sürdüren tüm olasılıkları kapsamaz; burada yalnız rastlantıyla sağaltıma gelen hastalar arasında dolaylı ya da dolaysız gözleme fırsatı bulduğum değişiklikler yer almaktadır. Ayrıca bu sınıflamadaki bölümler, işin içine açık seçik örneklerin her zaman kendini belli edeceği kurmacasının karıştığı, davranış türlerindeki bölümlerler gibi, kişiye göre değişir; oysa gerçeklikte çoğunlukla çeşit çeşit evreler ve olgular karışımı kendini gösterir.

Birinci küme, cinsler arasındaki bedensel ve işlevsel farklılıklarla ilgili sorulara ve üreme bilmecesine doğal bir merak besleyen; oğlanları çekici bulup onlarla oynamaktan hoşlanan kızlardan oluşur. Bu kızlar ergenlik dönemi sırasında birdenbire zihinsel sorunlara, dinsel, törel, sanatsal ya da bilimsel arayışlara kapılırken sevisel alana duydukları ilgiyi bütünüyle yitirirler. Böyle bir değişime uğrayan kız, bu dönemde sağaltıma gelmez, çünkü ailesi onun ciddiyetinden, gönül oyunlarına girmeyişinden hoşnuttur. Sorunlar kolayca görülüp anlaşılan türden değildir. Bunlar ancak daha sonraki yaşamda, özellikle de evlendikten sonra açığa çıkar. Bu değişimin hastalıklı yapısının kolaylıkla gözden kaçmasının iki nedeni vardır: (1) Zihinsel etkinliklere yoğun ilgi duymak bu yıllarda beklenen bir şeydir. (2) Çoğunlukla kızın kendisi de gerçekten cinsellikten tiksindiğinin bilincinde değildir. Yalnız oğlanlara artık ilgi duymadığını, danslardan, buluşmalardan, gönül oyunlarından hoşlanmadığını düşünür ve yavaş yavaş bunlardan kendini çekmeye başlar.

İkinci küme bunun tam tersi bir görüntü verir. Son derece yetenekli, umut verici kızlar bu dönemde delikanlılar dışında hiçbir konuya ilgi duymaz olur; hiçbir şeye kendini tam olarak veremez; bütünü zihinsel etkinlikleri, daha başlarken bırakır. Kendini bütünüyle sevisel dünyaya kaptırır. Biraz önce sözü edilenin tam tersi bu değişim de "doğal" sayılır; benzeri bir neden uydurmayla bu yaştaki bir kızın dikkati-

ni delikanlılara, buluşmalara, gönül oyunlarına yöneltmesinin "normal" olduğu savunulur. Elbette böyledir, ama ya bunu izleyen eğilimler? Kız hiçbirine aldırış etmeden, birbiri ardı sıra birçok delikanlıya sevdalanır durur; onları elde ettiğinden kuşkusu kalmayınca, delikanlıları ya kendi bırakır, ya da onların kendisini bırakmasını sağlar. Tam ters yönde kanıtlar olmasına karşın, çekici olmadığını düşünür ve genellikle sahi-ci cinsel ilişkilerden kaçınır; buna, toplum isteklerini öne sürerek bir neden uydurur; aslında gerçek neden cinsel soğukluktur; sonunda sevişmeyi göze alınca bu hemen açığa çıkar. Çevresinde kendine hayranlık duyan erkek olmadığını görür görmez, çöküntüye uğrar, tasalara düşer. Öte yandan çalışma konusunda takındığı tutum, savunmanın düşündüğü gibi, öbür meraklarının geri itilmesinin "doğal" sonucu değildir; aslında kız son derece tutkuludur ve kapıldığı başaramama duygusu yüzünden yoğun bir acı çekmektedir.

Üçüncü türe girenler, hem çalışma hem de sevdâ alanlarında kâtenip kalır. Bunun da bakar bakmaz anlaşılması gerekmez. Üstünkörü bir gözlem yapıldığında, iyi uyum sağlamış bir kız izlenimi verebilir. Bu kızlar toplum ilişkilerinde güçlük çekmez, kız ve erkek arkadaşları vardır, bilgilidir, cinsellik konusunda her açıdan açık sözlüdür, hiçbir kâtenilmesi yokmuş gibi davranır ve bazen de hiçbirine coşkusal olarak katılmadığı bir-iki cinsel ilişkiye girer. Kopuk, dalgın ve uzaktır, hep kendini ve başkalarını gözler, yaşam karşısında izleyici konumundadır. Her şeyden uzak kalışı konusunda kendini kandırabilir; ama en azından bazen hiç kimseyle ya da hiçbir şeyle derin, somut, coşkusal bir bağ kuramadığının da şiddetle ayrımına varır. Ona göre hiçbir şeyin önemi yoktur. Canlılığı ve yetenekleriyle, coşku eksikliği arasında belirgin bir tutarsızlık vardır. Genellikle yaşamının bomboş ve sıkıcı olduğunu düşünür.

Dördüncü küme tanımlanması en kolay olan ve en iyi bilinenidir. Burada genç kız delikanlılara bütünüyle sırt çevirir ve kızlarla cinsel niteliği bilinçli ya da bilinçsiz olabilen şiddetli bir sevgi ve sıkı fıkı dostluk bağı geliştirir. Bu tür bir kız, eğer bu eğilimlerindeki cinsel niteliğin ayırdına varırsa, suç işlemişcesine derin bir suçluluk duygusuna kapılır ve müthiş acı çeker. Çalışma karşısında takındığı tutum değişkendir. Tutkulu ve zaman zaman da çok becerikli olan bu kız, kendini

kanıtlama güçlüğü çeker, ya da iki verimlilik dönemi arasında "sinir çöküntüsüne" uğrar.

Bu dört tür birbirinden çok farklıdır, ama yüzeysel bir gözlem bile yeterince dikkatli yapılırsa, bu kızların ortak birtakım eğilimleri olduğunu gösterir: Bunlar, kadınlık öz-saygılarıyla ilgili bir güvensizlik, erkeklere yönelik çekişmeli ve düşmanlık dolu bir tutum, ve —sevgi teriminin onlara göre anlamı neyse— sevmeyi beceremeyiştir. Kadınlık işlevlerini bütünüyle bir yana atmadılarsa, bunlara karşı çıkarlar, ya da çarpıtarak abartırlar. Bütün bu olaylarda suçluluk duygusunun arkasında onların kabul ettiğinden çok daha fazla cinsellik vardır. "Zincirleriyle alay edenlerin hepsi özgür değildir".¹

Ruhçözümsel gözlemler öylesine çok çarpıcı benzerliği ortaya koyar ki, bu kızların yaşam karşısında takındığı tutumlarda görülen farklılıklar bir an için unutulabilir.

Bu kızlar, kadın-erkek, herkese genel bir düşmanlık besler, ama erkeklerle kadınlara yönelik tutumları arasında fark vardır. Erkeklerle beslenen gizli düşmanlık yoğunluk ve güdülenim açısından değişkenlik gösterip görece daha kolay açığa çıkarılırken, kadınlara karşı çok daha yıkıcı bir düşmanlık görülür ve sonuç olarak çok daha derinlerde gizlidir. Bu kızlar söz konusu düşmanlığın ancak belli belirsiz ayırdındadır ama gerçek boyutlarını, şiddetini, acımasızlığını ve sonradan çıkabilecek sonuçlarını hiçbir zaman kavrayamazlar.

Bu kızların hepsinde kendini okşamaya (mastürbasyona) karşı güçlü bir savunma vardır. En fazla çocukken kendilerini okşadıklarını anımsarlar ya da yaşamlarında yeri olmadığını söyleyerek bunu yadsırlar. Bilinç düzeyinde bu konuda çok dürüsttüler. Gerçekten de kendilerini okşamazlar ve buna karşı bilinçli bir arzu duymazlar. İleride gösterileceği gibi, bu tür güçlü tepiler hep vardır ama kişiliklerinin geri kalan yanlarından bütünüyle ayrılmıştır; müthiş bir suçluluk ve korku duygusuyla karıştığı için de bu biçimde gizlenir.

Kadınlara duyulan aşırı düşmanlığın nedeni nedir? Kızların yaşamöykülerinden bunun ancak bir bölümü anlaşılabilir. Burada anaya yöneltilen belirli suçlamalarla karşılaşılır: bu suçlamalar sevecenliğin, korumanın, anlayışın olmayışından, erkek kardeşin kayırılışından, cinsel iffet konusunda kaskatı istemlerin bulunuşundan kaynaklanır. Bun-

¹"Es sind nicht alle frei, die ihrer Ketten spotten". (Schiller)

ların hepsi de az-çok olgularla desteklenir ama kızlar bu düşmanlığın, içlerinde var olan kuşku, meydan okuma ve nefretin niceliğiyle orantılı olmadığını düşünür.

Bununla birlikte gerçek içermeler kadın çözümçüye yönelik tutumlarda apaçık ortaya çıkar. Uygulayım ayrıntılarını bir yana atıp, yalnız bireysel farklılıkları değil, tartıştığımız bu dört türe özgü savunmada yer alan farklılıkları da konumuzun dışında tutarsak, ortaya adım adım şu görüntü çıkar: Bu kızlar çözümçünün kendilerinden hoşlanmadığını düşünür; çözümçünün hastaya yönelik kötü niyetler beslediğinden, mutlu ve başarılı olmalarına için için kızacağından, özellikle de cinsel yaşamlarını ayıplayıp, buna karışacağından ya da karışmak isteyeceğinden kuşkulanırlar.

Bu, suçluluk duygularına bir tepki ya da korkunun anlatımı olarak açığa çıkarılırken, söz konusu kızların tasalanmak için bazı nedenleri olduğu da yavaş yavaş görülür, çünkü çözümlemede çözümçüye yönelik güncel davranışlarını müthiş bir meydan okuma, çözümçüyü alt etme eğilimi yönlendirir; bu sırada çözümçünün yenilgisinin kendi yenilgileri demek oluşunun hiçbir önemi yoktur.

Bununla birlikte, güncel davranış hâlâ salt gerçeklik düzeyinde var olan düşmanlığın anlatımıdır. Bu durum, ancak düşlerde ve gündüz-düşlerinde belirlediği zaman, kızın düşlem dünyasına inilebilirse bütün boyutlarıyla açığa çıkar. Burada düşmanlık en acımasız, en ilkel biçimiyle sonuna kadar yaşanır.

Düşlemlerde yaşanan bu kaba ve ilkel tepiler, anaya ve ana imgesiyle ilgili suçluluk duygularının derinliğinin anlaşılmasına izin verir. Ayrıca bunlar kendini okşamanın neden bastırıldığını ve neden hâlâ içine korku karıştığını açıklar. Bu düşlemler kendini okşamayla atbaşı gider, dolayısıyla suçluluk duygusu yaratır. Bir başka deyişle suçluluk duyguları kendini okşama eylemindeki bedensel süreçlerle değil düşlemlerle ilgilidir. Ama bastırılabilen yalnız bedensel süreç ve kendini okşama arzusudur. Bu düşlemler derinlerde ve canlı tutulur; küçük yaşlarda bastırıldığı için de çocuksu niteliğini korur. Birey bu düşlemlerin varlığının ayırdında olmamakla birlikte, bunlara suçluluk duygularıyla karşılık verir.

Ama kendini okşamanın bedensel yönü de önemsiz değildir. Bedensel zarara uğrama ve iyileşmesi olanaksız biçimde yaralanma konu-

sunda yoğun korkular doğar. Bu korkunun içeriği bilinçli değildir, ama tüm örgenlerle ilgili her türden hastalık hastalığı korkusu biçiminde, —bir kadın olarak kendilerinde bir kusur bulunduğu korkusu, hiçbir zaman evlenip çocuk sahibi olamayacakları korkusu ve son olarak da bütün hastalarda görülen çekici olmama korkusu gibi— çeşitli değişik kılıklarda dile getirildiği görülür. Bu korkular doğrudan doğruya kendini okşamanın bedensel yönüne dönük olmamakla birlikte, ancak kendini okşamanın ruhsal içermelerinden anlaşılabilir.

Bu korku aslında şunları anırtmaktadır: "Anama ve başka kadınlara yönelik acımasız, yıkıcı düşlemlerim olduğu için, onların da beni aynı biçimde yok etmek isteyebileceğinden korkmam gerekir. 'Göze göz, dişe diş.' "

Çözümçü konusunda içlerinin rahat etmeyişinden de gene aynı misilleme korkusu sorumludur. Çözümçünün dürüstlüğü ve sır saklaması konusunda bilinçli olarak güven duymalarına karşın, tepelerinde asılı duran kılıcın er-geç düşeceğini düşünerek tasalanmaktan kendilerini alıkoyamazlar. Çözümçünün bütün kötü niyetiyle kendilerine bile bile eziyet etmek istediğini düşünmeden edemezler. Çözümçüyü sinirlendirip canını sıkma tehlikesiyle, kendi düşmanlıklarını açıklama tehlikesi arasında incecek bir geçit bulmak zorunda kalırlar.

Sürekli önüne geçilmez bir saldırı korkusu içinde olduklarından, kendilerini savunma konusunda neden yaşamsal bir gereklilik duyduklarını anlamak kolaydır. Bunu da kaçamaklı davranarak ve çözümçüyü alt etmeye çalışarak yaparlar. Dolayısıyla düşmanlıkları üst katmanda bir savunma anlamı taşır. Aynı biçimde anaya yönelik nefrette büyük oranda suçluluk duyguları vardır, bu duygulara ilişkin korkuyu, analarına karşı çıkarak geçiştirmeye çalışırlar.

Bu durum bütünüyle çözümlendiği zaman, anaya yönelik gizli düşmanlığın ilk kaynaklarına da coşkusal açıdan girilebilir. Bunların izi baştan beri şu olguda görülmektedir: —müthiş bir tasa duymakla birlikte, öbür kızlarla yarışan— ikinci küme dışında, geri kalanların hepsi bu tür bir yarışmadan kaçınmaya büyük dikkat gösterir. Bunlar alanlarına başka bir kadın girdiği zaman, hemen gerilerler. Çekici olmadıklarına inandıkları için, çevrelerindeki kızların yanında aşağılık duygusuna kapılırlar. Bu savaşımında çözümçüye karşı da aynı yarışmadan ka-

çinma eğilimlerini başarıyla sürdürdükleri görülür. Sahiden var olan yarışma savaşımı, bu kızların çözümçü karşısında umutsuzca kapıldığı aşağılık duygusunun arkasına gizlenir. Amaçlarının yarışma olduğunu kabul etmek zorunda kaldıkları zaman bile, bunu ancak zekâ ve iş yeteneği konusunda yapar, kadınlık düzleminde yarış kokan kıyaslamalardan kaçınırlar. Örneğin çözümçünün dış görünüşü ve giysileri hakkındaki eleştirel düşüncelerini sürekli bastırırlar; bu tür düşünceler yüzeye çıktığındaysa korkunç bir utanç duyarlar.

Yarışmadan kaçınmak zorundadırlar çünkü çocukluklarında anaları ya da ablalarıyla aralarında güçlü bir çekişme yaşamışlardır. Genellikle aşağıdaki etmenlerden biri ya da öbürü kız çocuğun anasıyla ya da ablasıyla arasındaki doğal yarışın büyük ölçüde yoğunlaşmasına neden olmuştur: bu etmenler, zamansız cinsel gelişimle cinsel bilinç; kendilerine güvenmelerini önleyen ilk ürkütmeler; kızı yan tutmaya zorlayan ana-baba arasındaki evlilik çatışmaları; ana tarafından gizli ya da açık biçimde bir yana atıliverme; babanın gösterdiği ilgiyle kızını öbür çocuklarından ayırmasından başlayıp, açık cinsel yaklaşımlara kadar uzanan, aşırı-sevgi gösterileri olabilir. Olguları yalın çizgilerle özetlediğimizde, şu kısır döngünün kurulduğunu görürüz: anaya ya da kız kardeşe yönelik kıskançlık ve çekişme; düşlemlerde yaşatılan düşmanlık tepileri; suçluluk duygusu ve saldırıya uğrayıp cezalandırılma korkusu; savunmaya yönelik düşmanlık; pekiştirilmiş suçluluk duygusu ve korku.

Bu kaynaklardan çıkan suçluluk duygusu ve korku, daha önce de söylediğim gibi, kendini okşama düşlemlerine demir atmıştır. Bununla birlikte, bu duygular düşlemlerle sınırlı kalmaz; tersine az-çok bütün cinsel arzu ve ilişkilere taşınır; ayrıca ilişkilerin çevresini suçluluk ve tasa dolu bir hava sarar. Erkeklerle ilişkilerin doyurucu olmayışından da büyük ölçüde işte bu duygular sorumludur.

Kadınların, erkeklere yönelik tutumlarıyla dolaysız bir ilişkisi bulunan ve bu sonuçlara yol açan başka nedenler de vardır. Bunlara kısaca değinip geçeceğim, çünkü bu yazımda üstünde durmak istediğim noktalarla pek ilgisi yoktur. Kadınların erkeklere karşı, eski düş kırıklıklarından kaynaklanan ve gizli bir öç alma arzusuyla sonuçlanan eski bir içerlemesi olabilir. Ayrıca beğenilmeme duygusundan ötürü, itileceklerle

rini düşünüp, erkeklere gizli bir düşmanlıkla tepki gösterebilirler. Kadınlar, çatışkılarla dolu olduğu için kadınlık işlevlerine sırt çevirdikçe, erkeğe benzeme çabaları gelişir; erkeklerle ilişkilerine yarışmacı bir tutum girer ve kadınlarla yarışacaklarına eril alanlarda erkeklerle yarışmaya başlarlar. Bu eril işlevler çok arzulanıyorsa, o zaman yeteneklerini küçümseme eğilimiyle birlikte güçlü bir erkeğe imrenme geliştirilir.

Bu yapıya sahip bir kız ergenliğe girdiğinde ne olur? Ergenlikte, cinsel enerji geriliminde bir artış baş gösterir; cinsel arzular doyurulmayı bekler ve kaçınılmaz olarak suçluluk duygusu ve korku tepkisi engeline çarpar. Sahici cinsel deneyim olasılıkları bunları pekiştirir. Kendini okşamanın bedenine zarar vereceği düşüncesine kapılan kız için, aylık kanamaların tam bu dönemde başlaması, gerçekten zarara uğramış olmasının kesin coşkusal kanıtı sayılır. Kızın aylık kanamalarla ilgili zihinsel bilgiler edinmesi bunu değiştirmez çünkü olayın kavranışı yüzeysel, korkularsa derindir, bu nedenle ikisi birbirine ulaşmaz. Durum gittikçe şiddetlenir. Arzular ve baştan çıkmalar güçlüdür ama korkular da öyle.

Bilinçli bir kaygının geriliminde uzun süre yaşamak dayanılmaz olur — bir hastam "gerçek bir kaygı nöbetine yakalanmaktansa, ölmeyi yeğlerim" demişti. Dolayısıyla bu tür durumlarda, yaşamsal gereklilik bizi korunma araçları bulmaya zorlar; yani özdevimsel olarak yaşam karşısındaki tutumumuzu, ya kaygıdan kaçınarak ya da kaygıya karşı önlem olarak değiştirmeye çalışırız.

Tartıştığımız bu dört türün hepsinde bulunan temel çatışkılar konusunda, kaygıdan kaçınmak için çeşitli yöntemler görülür. Değişik yöntemlerin seçilme nedeni, kümelerin gösterdiği farklılıktır. Bunlar, ortak amaçları aynı tür kaygıdan kaçınmak olmasına karşın, birbirine aykırı nitelikler ve eğilimler geliştirir. Birinci kümedeki kızlar kendilerini korkulara karşı, kadınlarla yarışmadan bütünüyle kaçınarak ve kadınlık işlevlerini neredeyse tam anlamıyla yadsıyarak, korur. İçlerindeki yarışma itisi eski gelişme ortamından sökülüp çıkarılmış ve bir tür zihinsel alana yerleştirilmiştir. En iyi kişiliği, en yüce ülküleri elde etme, ya da en iyi öğrenci olma yarışı onları bir erkek için yarışmaktan öylesine uzaklaştırmıştır ki, neredeyse hiç korku duymaz olmuşlardır. Kusursuz

olma çabaları aynı zamanda suçluluk duygularının da üstesinden gelmelerine yardım eder.

Epey köktenci olan bu çözüm, önemli ama geçici yararlar sağlar. Kız uzun süre kendinden hoşnut kalır. Madalyonun öbür yüzü, ancak kız erkeklerle ilişkiye girerse, özellikle de evlenirse ortaya çıkar. O zaman kızın hoşnutluk duygusuyla öz-güveninin birdenbire çöktüğü görülür; doyumlu, canlı, becerikli, bağımsız kız gitmiş, yerine doyumsuz, başı aşağılık duygularıyla dertte, kolayca çöküntüye giren, evlilik sorumluluklarını eşit ölçüde ve etkin bir biçimde yüklenmekten kaçınan bir kadın gelmiştir. Cinsel açıdan soğuktur; kocasına yönelik tutumunda sevgi değil yarışma egemendir.

İkinci kümedeki kızlar öbür kadınlara yönelik yarışmacı tutumu bir yana atmaz. Bu kızların içinde, onları her fırsatta öbür kadınları alt etmeye zorlayan dipdiri bir başkaldırı vardır; sonuçta birinci kümedeki kızların tersine, bunlarda başıboş dolaşan bir kaygı belirir. Bu kümedeki kızların kaygıdan kurtulma yöntemi erkeklere sarılmaktır. İlk kümedeki kızlar savaş alanından kaçarken, bunlar kendilerine dost arar. Erkeklerin hayranlığını kazanma konusundaki dindirilmez susuzlukları, onların yapısal olarak daha büyük bir cinsel gereksinim içinde olduklarını göstermez. Sahiden sevişmeye kalkıştıkları zaman, aslında onların da cinsel açıdan soğuk olduğu ortaya çıkar. Bu kızlar için erkeklerin işlevinin güven kazanmalarına yardım etmek olduğu, bir ya da birkaç erkek arkadaş bulmayı başaramadıklarında, apaçık görülür; o zaman kaygıları yüzeye çıkar ve kendilerini yapayalnız, güvensiz, yitik duyumsamaya başlarlar. Erkeklerin hayranlığını kazanma, daha önce kendini okşayarak bedenine zarar verme korkusunun sonucu olduğunu söylediğim, "normal" olmama korkusu konusunda bu kızların yeniden güven bulmalarına yardım eder. Cinsellikle ilgili öylesine çok korku ve suçluluk duygusu vardır ki, bu kızlar erkeklerle doyurucu ilişkilere giremez. Dolayısıyla durmadan yeni erkek tavlama, bu güvenin yeniden kazanılmasına yardım eder.²

²Bu tür kadınlarda iş başına geçen düzeneğin daha kesin bir tanımı "Overvaluation of Love" (Sevgiye verilen aşırı değer) adlı yazıda verilmiştir; söz konusu yazı *Psychoanalytic Quarterly*'de yayımlanacaktır. Yayımcının Notu: Bu kitapta, "Sevgiye Verilen Aşın Değer", başlıklı bölüm.

Gizil eşcinsellerin bulunduğu dördüncü küme sorunu, kadınlara yönelik yıkıcı düşmanlıklarını aşırı ödünleyerek çözümlemeye çalışır. "Senden nefret etmiyorum, seni seviyorum". Bu değişim nefretin bütünüyle bilinçsiz yadsınması olarak tanımlanabilir. Bu konuda ne kadar başarılı oldukları, bireysel etmenlere bağlıdır. Düşlerinde bilinçli olarak kapıldıkları kıza yönelik aşırı bir acımasızlık ve şiddet yer alır. Kızlarla ilişkilerinde başarısızlığa uğramaları onları umutsuzluğa düşürür; canlarına kıymaya bile kalkışabilirler; bu da saldırganlıklarının kendi üstlerine çevrildiğini gösterir.

Bu kızlar da birinci kümedekiler gibi, kadınlık işlevlerine bütünüyle, ama bir farkla sırt çevirirler; yani erkek olmak kurgusunu çok daha kesin olarak geliştirirler. Erkeklerle cinsellikdışı ilişkilerinde çatışkı yoktur. Ayrıca birinci küme cinsellikten bütünüyle vazgeçerken, bu kızlar yalnız karşı cinse cinsel açıdan ilgi duymamaya başlar.

Üçüncü kümenin zorlandığı çözüm temelde öbürlerinininkinden farklıdır. Öbür kümedekiler güven kazanma amacıyla coşkusal olarak bir-şeylere —başarıya, erkeklere, kadınlara— sarılırken, bu kümedekilerin izlediği ana yol coşkusal yaşamlarını dondurmak ve böylece korkularını azaltmaktır. "Hiçbir şeye coşkusal olarak katılma, o zaman incinip, yaralanmazsın." Bu elini eteğini çekme ilkesi kaygıya karşı belki de en etkili, en kalıcı korunmadır, ama karşılığında ödenen bedel çok yüksek gibi görünmektedir; çünkü bu genellikle canlılığın ve kendiliğindenliğin azalıp yok olması anlamına gelir ve bedendeki enerjinin kullanılmayıp önemli ölçüde gerilemesine yol açar.

Görünüşte yalın bir sonuca yol açan ruhsal devinim gücünün anlaşılması zor karmaşıklığına yabancı olmayan hiç kimse, kişilik değişimlerinin dört türü hakkında öne sürülen bu savların, değişimlerdeki devinim gücünü tam olarak açığa çıkarttığını söyleme yanlışlığına düşmez. Örneğin burada erek, eşcinsellik ya da el-etek çekme görüngüsünün "açıklamasını" yapmak değil, bu görüngüleri yalnız bir açıdan, yani benzer temel çatışkılar için farklı çözümler ya da yalancı-çözümler göstermesi açısından irdelemektedir. Hangi çözümün seçildiği, "seçme" teriminin düşündürdüğü gibi, kızların özgür istençlerine bağlı değildir; bu çözüm kesinlikle çocukluktaki olayların dizilişine ve kızların bunlara gösterdiği tepkilere bağlıdır. Bazen olayların etkisi öylesine zorlayıcı olabilir ki bir tek çözüm olasılığı kalır. İşte o zaman sözünü

ettiğimiz kişiliğin en katıksız ve açık biçimiyle karşılaşırız. Ötekilerse ergenlikte ya da sonrasında, deneyimlerine bağlı olarak bir yöntemi bırakıp öbürünü denemeye itilir. Örneğin bir dönem kadın Don Juan olan bir kız sonradan çileci eğilimlere kapılabilir. Ayrıca farklı çözüm girişimlerinin aynı anda denendiği de görülebilir; örneğin oğlan-delisi olan kız, aynı zamanda, hiçbir biçimde üçüncü kümedekiler kadar belirgin olmasa da, her şeyden elini eteğini çekme eğilimi gösterebilir. Ya da birinci ve dördüncü küme arasında sezilmesi güç geçişler olabilir. Açık-seçik ortada olan kişiliklerde gösterildiği gibi farklı tutumların temel işlevini anladığımız sürece, tanımladığımız görüntüdeki değişikliklerle örneksel eğilim karışımlarını kavramakta güçlük çekmeyiz.

Hastalıktan korunma önlemleri ve sağaltım konusunda birkaç söz daha eklemek istiyorum. Ergenlikte, aylık kanamalarla ilgili aydınlatıcı bilgilerin verilmesi gibi, birtakım koruyucu önlemlerin alınmasında geç kalındığı, sanırım bu kabataslak özetten bile açıkça anlaşılmaktadır. Bu aydınlanma zihinsel düzeyde kabul edilir, ama derinlerde yatan çocukluk korkularına ulaşamaz. Koruyucu önlemler, ancak yaşamın ilk günlerinden başlayarak alınırsa etkili olur. Bu önlemlerin amacını şu biçimde dile getirerek doğrulayabiliriz: çocukların içini korkuyla doldurmak yerine, onları sabır ve yüreklilikle eğitmek. Ama bu tür genel ilkeler bazen yararlı olmaktan çok yanlış yöne sürükleyici de olabilir, çünkü taşıdıkları değer bütünüyle insanların onlardan çıkaracağı özgül ve kesin içermelere bağlıdır; bunlarınsa tartışılması gerekir.

Sağaltım konusuna gelince: Önemsiz sorunların sağaltımı elverişli yaşam koşullarıyla yapılabilir. Çözümlemeden daha az duyarlı bir araçla çalışan ruhsağaltımcının, bu tür belirgin kişilik değişikliklerini bulup bulamayacağı konusunda kuşkuvarım var; çünkü bu rahatsızlıklar, tek bir sinirce belirtisinde görülenin tersine, tüm kişiliğin çürük bir temele oturduğunu gösterir. Ama böyle de olsa, yaşamın en iyi sağaltımcı olduğunu unutmamalıyız.

SİNİRCELİ SEVGİ GEREKSİNİMİ^(*)

BUGÜN tartışmak istediğim konu sinirceli sevgi gereksinimidir. Birçok kez şu ya da bu biçimde tanımlanan bakımevi gereçlerini çok yakından tanıdığınız için, size sunacağım gözlemler belki de yeni olmayacaktır. Konumuz öyle geniş ve karmaşık ki kendimi birkaç noktayla sınırlamak zorundayım. Söz konusu görüngüyü olabildiğince kısa tanımlamaya; anlamlarını tartışırken de daha açıklayıcı olmaya çalışacağım.

"Sinirce" terimini bu bağlamda duruma özgü sinirce olarak değil, çocuklukta başlayan ve bütün kişiliği az-çok sarıp kuşatan özyapı (karakter) sinircesi olarak alıyorum.

Sinirceli sevgi gereksinimi dediğim zaman, artan sinirceli sevilme, sayılma ve tanınma, yardım ve öğüt alma, korunma gereksinimi kadar, bu gereksinimlerin engellenmesine gösterilen aşırı duyarlılık olarak beliren, günümüzün hemen hemen bütün sinircelerinde bulunan ve farklı derecelerde ayırdına varılan görüngülerden söz ediyorum.

Sıradan sevgi gereksinimiyle, sinirceli sevgi gereksinimi arasındaki fark nedir? Belirli bir kültürde olağan sayılana normal diyorum. Herkes sevilmek ve bunun tadına varmak ister. Bu yaşamımızı zenginleştirir ve bize mutluluk verir. Bu dereceye kadar sevgi gereksinimi —ya da daha doğrusu sevilme gereksinimi— bir sinirce görüngüsü değildir. Sinirceli olanda sevgi gereksinimi artmıştır. Garson ya da gazete satıcısı her zamankinden soğuk davranmışsa, bu sinirceli kişinin duygu du-

^(*)23 Aralık 1936'da Deutsche Psychoanalytische Gesellschaft'ın toplantısında yapılan konuşma. "Das neurotische Liebesbedürfnis", *Zentralbl. f. Psychother.*, 10 (1937), sayfa 69-82. Karen Homey Vakfı'nın izniyle çevrilerek yeniden basılmıştır.

rumunu bozar. Aynı şey herkesin dostça davranmadığı bir eğlente de olabilir. Örnekleri çoğaltmak istemiyorum, çünkü bu görüngü çok iyi bilinmektedir. Olağan ve sinirseli sevgi gereksinimi arasındaki fark aşağıdaki gibi dile getirilebilir:

Sağlıklı bir insan için, salt saygı duyduğu ya da bağlı bulunduğu kişiler tarafından sevmek, sayılmak ve değerlendirilmek önemlidir; oysa sinirseli sevgi gereksinimi zorlanımlıdır ve ayırım gözetmez.

Bu tepkilerin en iyi görüldüğü yer çözümlemedir, çünkü hasta-çözümücü ilişkisinde, bunu öbür insan ilişkilerinden ayıran bir nitelik vardır. Çözümlemede hekimin görece coşkusal katılımında bulunmayışı ve hastanın özgür çağrışımları, bu tepkilerin gerçek yaşamdakinden daha kolay gözlenmesine olanak verir. Sinirsel farklılık göstermekle birlikte, çözümleme uygulanan hastanın, çözümçünün alkışını kazanmak için özveride bulunmaya ne kadar istekli, onun hoşuna gitmeyecek herhangi bir şeye karşı ne kadar duyarlı olduğunu hep gözleriz.

Sinirseli sevgi gereksiniminin belirimleri arasında en çok, kültürümüzde yaygın olarak görülen birinin üzerinde durmak istiyorum. Bu da sevgiye verilen aşırı değerdir. Özellikle, yaşamını kendilerine adayan, onları seven ve kollayan biri olmadığı zaman mutsuz, güvensiz ve çöküntü içinde kalan kadınlardan söz ediyorum. Gene evlenme dileğinin zorlanımlı bir nitelik kazandığı kadınlardan da söz etmek isterim. Bu kadınlar sevmeyi kesinlikle becerememelerine; erkeklerle son derece kötü ve zayıf ilişkiler kurmalarına karşın, uyurgezer gibi yaşamda gözlerini tek bir noktaya dikerler — evlenmek. Bu tür kadınlar yaratıcı güçlerini ve yeteneklerini geliştirmeyi beceremezler.

Sinirseli sevgi gereksiniminin en önemli niteliklerinden biri de doymak bilmezliğidir; buysa kendini aşırı kıskançlıkla gösterir: "Yalnız beni sevmelisin!" Bu görüngüyü birçok evlilikte, sevdâ ilişkilerinde ve arkadaşlıklarda görebiliriz. Bence buradaki kıskançlık ussal temellere dayalı bir tepki değildir; doyurulması olanaksız bir, tek sevilen olma arzusudur.

Sinirseli sevgi gereksiniminin doymak bilmez oluşunun bir başka anlatımı da, "Nasıl davranırsam davranayım, beni sevmek zorundasın" biçiminde dile getirilen koşulsuz sevgi gereksinimidir. Bu da, özellikle çözümlemenin başında, önemli bir etmendir. O zaman hastaların kış-

kırtıcı davrandığı izlenimini ediniriz; bu davranışları birincil saldırganlıktan kaynaklanmamaktadır; daha çok "Böylesine kötü davrandığım zaman bile beni kabul eder misin?" diye yakarır gibidirler. Bu tür hastalar çözümünün sesindeki ufacık değişime, "Gördün mü artık bana katlanamıyorsun" diyerek gücenirler. Koşulsuz sevgi gereksinimi bu hastaların hiçbir şey vermeden sevgi istemelerinde de kendini gösterir;

"Karşılık veren birini sevmek kolaydır, görelim bakalım karşılığında hiçbir şey almadan beni sevebilecek misin" der gibi davranırlar. Hastanın çözümciye para ödemek zorunda oluşu bile, hekimin birincil ereğinin yardım etmek olmadığının kanıtı sayılır; yoksa hastanın sağaltımı hekime ne çıkar sağlar. Bu durum öylesine ileri gidebilir ki, cinsel yaşamlarında da şöyle düşünmeye başlarlar, "Sana cinsel doyum verdiğim için beni seviyorsun". Eş, törel değerlerinden, saygınlığından, parasından, zamanından vb. özveride bulunarak sevdasını kanıtlamak zorundadır. Bu kayıtsız koşulsuz isteğin beklenen ölçüde karşılanamaması, istenmeme olarak algılanır.

Sinirceli sevgi gereksiniminin doyurulmazlığını gözlediğimde, sinirceli kişinin özlemini çektiği şeyin gerçekten sevgi mi olduğunu, yoksa aslında özdeksel bir çıkar peşinde mi koştuğunu kendi kendime sordum. Sevgi istemi başkasından bir şey, diyelim ki bir iyilik, zamandan, paradan özveride bulunma, armağanlar vb., elde etme konusundaki gizli dileğin yalnız bir yüzü olamaz mı?

Bu soruya genel terimlerle yanıt verilemez. Gerçekten sevgi, saygı ve yardım arayışı içinde bulunan insanlardan başlayıp, sevgiyle hiçbir ilgisi olmayan, sömürmekten ve elde edebilecekleri her şeyi ele geçirmek isteyen sinirceli kişilere kadar uzanan geniş bir bireysel farklılıklar dizisi vardır. Bu iki aşırı uç arasında her türden geçiş ve ayırtı bulunur. Bu noktada aşağıdaki yorumu yapmak uygun olur. Sevdayı bilinçli olarak bütünüyle yadsıyan kişiler, "Sevgi hakkında söylenenler saçmalıktır. Bana gerçeklerden söz edin!" diyebilir. Bu insanlar yaşamlarının ilk dönemlerinde derin acılar çekmiş ve sevgi diye bir şeyin olmadığına inanmışlardır. Sevgiyi yaşamlarından bütünüyle çıkarıp atmışlardır. Varsayımımın doğruluğu, bu kişilere uyguladığımız çözümlemelerle kanıtlanmıştır. Eğer çözümlemeye gelmeyi sürdürürlerse, inceliğin, arkadaşlığın sevginin gerçekten var olduğuna inanabilirler. O za-

man bu hastaların doymak bilmez arzularıyla, özdeksel nesne arayışları, iletişim boruları ya da tabakaları dizgesindeki gibi, yitip gider. Dürüst bir sevilme arzusu önce gizli gizli sonralarıysa giderek güçlenen bir biçimde öne çıkar. Doymak bilmez sevgi arzusuyla genel oburluk arasındaki ilişkinin açıkça gözlemlenebildiği olaylar vardır. Sinirceli bir açgözlülük çeken kişiler sevda ilişkilerine girdiğinde, iç nedenlerle bu ilişki kopma noktasına geldiğinde oburca yemeye başlarlar; böylece de şişmanlayıp 9-10 kilo alırlar. Yeni bir sevda ilişkisine başladıklarındaysa bu aşırı kilolar verilir; bu çevrim birçok kez yinelenebilir.

Sinirceli sevgi gereksiniminin bir başka belirtisi de, dönüşümceli (histerik) kişilik özellikleri taşıyan insanlar arasında çok sık yer alan geri çevrilmeye gösterilen aşırı duyarlılıktır. Bu kişiler her şeyi geri çevrilme olarak algılar ve buna yoğun bir nefretle tepki gösterirler. Hastalarımın birinin, sahibinin sevgi gösterilerine bazen yanıt vermeyen bir kedisi vardı. Bir kezinde kedisini öfkeyle duvara fırlatmıştı. Bu, biçimi ne olursa olsun, geri çevrilmenin doğurduğu öfkenin tipik örneğidir.

Gerçek ya da düşünmüş bir geri çevrilmeye gösterilen tepki, her zaman apaçık ortada değil, çoğunlukla gizlidir. Çözümlemede gizli nefret, üretkenlik eksikliği, çözümlemenin değeri hakkında beslenen kuşku ya da başka türlü direnmeler olarak belirir. Hasta kendisiyle ilgili bir yorumu geri çevrilme olarak algıladığı için direnir. Biz ona gerçekçi gözlemlerimizle baktığımıza inanırken, o bundan eleştiri ve aşağılanmadan başka bir anlam çıkaramaz.

Sevgi diye bir şeyin bulunmadığı konusunda, bilinçsiz olmakla birlikte sarsılmaz bir inanç besleyen hastalar genellikle çocukluklarında yaşamlarından sevgiyi, sevecenliği ve arkadaşlığı silip atmalarına yol açan şiddetli acılar yaşamıştır. Bu tür bir inanç aynı zamanda sahici bir geri çevrilme deneyimine karşı korunmaya da yarar. Buna şöyle bir örnek verebiliriz: Hastalarımı kabul ettiğim odada kızımın bir yontusu vardı. Hastalarımın biri bu yontuyu sevip sevmediğini sormuştu —sonradan bu soruyu uzun zamandır sormak istediğini de kabul etmişti. "Kızımı simgelediği için seviyorum" diye yanıtlamıştım. Hastam bu yanıtı duyunca sarsılmıştı, çünkü —ayrımında değildi ama— sevgiyle sevecenlik onun hiçbir zaman inanmadığı boş sözlerdi.

Bu hastalar kendilerini sahici bir geri çevrilme deneyimine karşı, sevilmecekleri konusundaki önyargılı varsayımlarla korurken, bazıları da düş kırıklıklarından, aşırı ödünlemeyle korunur. Sahici geri çevrilmeyi çarpıtıp, bunu saygının anlatımı olarak yorumlarlar. Son zamanlarda üç hastamla şu deneyimleri yaşadım: Hastalardan biri pek de isteklisi olmadığı bir işe başvurmuş, işin ona göre olmadığı yanıtı almıştı — bu incelikle hayır demenin Amerika'ya özgü örneksel biçimidir. Hastam bunu kendisinin işin gerektirdiğinden daha iyi niteliklere sahip olduğu biçiminde yorumlamıştı. Bir başka hastamsa çözümleme saatinden sonra onun gidişini görmek için pencereden baktığım konusunda düşlemler kuruyordu. Sonradan kendisini geri çevireceğimi düşünerek çok büyük bir korkuya kapıldığını kabul etmişti. Üçüncü hastamsa, insan olarak saygı duyamayacağım birkaç kişiden biriydi. Onu aşağıladığım konusundaki inancını apaçık ortaya koyan düşler görmesine karşın, ondan çok hoşlandığıma bilinçli olarak kendini inandırmayı başarmıştı.

Bu sinirseli sevgi gereksiniminin ne denli büyük olduğunu, sinirseli kişinin özveride bulunmayı kabul etmeye ne kadar çok istekli olduğunu, sevgi, saygı, biraz sevecenlik, öğüt ve yardım elde etmek için usdışı davranışlarında ne denli ileri gittiğini kavrarsak, o zaman kendimize bütün bunlara ulaşmanın onun açısından neden bu kadar güç olduğunu sormamız gerekir.

Çünkü gereksinim duyduğu ölçü ve derecede sevgi elde etmeyi başaramaz. Bunun nedenlerinden biri —birkaç ender durum dışında— sevgi gereksiniminin kanmazlığını hiçbir şeyin gideremeyişidir. Biraz daha derinlere inersek, sözünü ettiğim ilk durumun içinde, bakar bakmaz görülen bir başka neden daha buluruz. Bu da sinirseli kişinin sevmeyi beceremeyişidir.

Sevginin tanımını yapmak çok zordur. Burada sevgiyi bilimsel olmayan genel terimlerle, kişinin her şeyi ben-merkezli bir biçimde kendisine saklamak yerine, bütün varlığını insanlara, bir amaca ya da bir düşünceye kendiliğinden verebilme yetisi olarak tanımlayabiliriz. Sinirseli bir insan yaşamının daha önceki dönemlerinde kazandığı açık ya da gizli düşmanlıklar ve duyduğu kaygı yüzünden, bunu başaramaz; çünkü ona da kötü davranılmıştır. Bu düşmanlıklar, gelişimi boyunca

önemli ölçüde artmıştır. Ama, duyduğu korku nedeniyle bunları hep bastırmak zorunda kalmıştır. Sonuçta ya korkuları ya da düşmanlık duyguları yüzünden kendini veremez, başkalarının eline bırakamaz olmuştur. Aynı nedenle başkalarına da gerçek bir saygı gösteremez. Öbür insanların kendini ne kadar sevebileceklerini ona zaman ayıracaklarını ya da yardım edebileceklerini ve bunları yapmaya ne kadar istekli olduklarını hiç düşünmez. Dolayısıyla, karşısındaki kişi bazen yalnız kalmak isterse ya da başka erkeklerle insanlara zaman ayırıp onlara ilgi gösterirse, sinirli kişi bunu yaralayıcı bir geri çevrilme olarak kabul eder.

Sinirli kişi genellikle sevme yetisinden yoksun olduğunun ayırdında değildir. Sevemeyeceğini bilmez. Ama bazen çeşitli derecelerde bunun ayırdına vardığı da olur. Bazı sinirli kişiler açıkça "Hayır, sevmiyorum" der. Bununla birlikte, sinirli bir kişi çoğunlukla müthiş bir sevgili olduğuna inanır ve yaşamı büyük bir kendini verme yetisine sahip olduğu yanılsamasıyla geçer. Bizi de buna "Başka insanlar için bir şeyler yapmak kolay, ama bunları kendim için yapamam" diyerek inandırmaya çalışır. Bu onun inandığı gibi, anaca bir ilgi gösterme tutumundan kaynaklanmaz; başka etmenlere bağlı olarak ortaya çıkar. Nedeni erk arayışı, ya da başkalarının işine yaramazsa istenmeyeceği korkusu olabilir. Ayrıca, kendisi için herhangi bir şeyi bilinçli olarak arzulamasına ve mutlu olma dileğine engel olan derinlere kök salmış bir ketlenmesi vardır. Sinirli kişinin başkaları için ara sıra bir şeyler yapmasına yol açan, biraz önce sözünü ettiğimiz nedenlerle birlikte bu yasaklar, onun da sevebileceği hem de gerçekten derin bir sevgi duyabileceği konusundaki yanılsamayı güçlendirip pekiştirir. Sinirli insan, bütün gücüyle kendini aldatmayı sürdürür, çünkü sevgi isteminin haklılık kazanması açısından bunun çok önemli bir işlevi vardır. Temelde başkalarına pek de aldırış etmediğinin ayırdına varsa, başkalarından bu denli çok sevgi istemesinin hiçbir savunulur yanı olmadığını da anlar.

Bu düşünceler "büyük sevda" yanılsamasını anlamamıza yardım eder, ama bu soruna bugün girmek istemiyorum.

Sinirli kişinin özlemini çektiği sevgiyi, sıcaklığı ve yardımı elde etmesini güçleştiren nedenleri tartışmaya başlamıştık. Buraya kadar bu nedenlerden ikisini bulduk: doymak bilmezlik ve sevme yetisinden

yoksunluk. Üçüncü neden, geri çevrilme konusunda duyduğu müthiş korkudur. Bu korku öylesine büyük olabilir ki, onun öbür insanlara bir soru sormasını ya da çalebice yaklaşmasını bile engeller, çünkü hep başkalarının kendisini geri çevireceği korkusuyla yaşamaktadır. Bu korku nedeniyle armağan vermeye bile çekinir.

Gördüğümüz gibi, gerçek ya da düşünmüş bir geri çevrilme, bu tür sinirsel bir insanda yoğun bir düşmanlık duygusu yaratır. Geri çevrilme korkusu ve geri çevrilmeye gösterdiği düşmanlık onun daha da içine kapanmasına neden olur. Çok şiddetli olmayan durumlarda, incelik ve dostluk sinirsel kişinin kendini bir süre daha iyi duyumsamasına yol açar. Ciddi ölçüde sinirsel olanlarsa, hiçbir düzeydeki insan yakınlığını kabul edemez. Bu kişiler aklıktan ölmek üzere olan ama elleri arkadan bağlandığı için hiçbir şey yiyemeyen insanlara benzetilebilir. Sevimlemeyeceklerine inanırlar — ve bu sarsılmaz bir inançtır. İşte bir örnek: Hastalarımın biri, arabasını bir otelin önüne bırakmak istemişti; bunu gören kapıcı yardım etmeye gelmişti. Ama kapıcının yaklaştığını gören hastam "Aman tanrım, yanlış yerde durmuş olmalıyım!" diye düşünmüş ve büyük bir korkuya kapılmıştı. Ya da bir kız kendine yakınlık gösterdiğinde, bu dostça yaklaşımı hemen alay etme olarak yorumluyordu. Bu tür hastalar, dürüstlikle gönül alıcı bir söz —örneğin çok kavrayışlı olduğunu— söylediğinizde, bunu salt sağaltım açısından yaptığınıza dolayısıyla aslında öyle demek istemediğinize inanırlar. Bu güvensizlik bilinçli ya da bilinçsiz olabilir.

Uyarılıma (şizofreniye) yaklaşan hastalıklarda, arkadaşlık ciddi ölçüde kaygı yaratabilir. Uyarılımlı hastalarla birçok deneyimi olan bir arkadaşım, kendisinden ara sıra fazladan bir görüşme isteyen bir hastasından söz etmişti. Arkadaşım sıkıntılı bir yüzle buluşma defterine bakmış ve sonunda yakınmalı bir sesle "Tamam, eğer gerekiyorsa gel..." demişti. Özellikle bu biçimde davranmıştı, çünkü dostluğun bu tür hastalarda kaygı yarattığını biliyordu. Sinirsel kişilerde de bu tür tepkiler sık sık görülür.

Sevginin cinsellikle karıştırılmaması gerekir. Bir kadın hastam bir kezinde bana şöyle demişti: "Cinsellikten yana hiçbir korkum yok, beni asıl ürküten sevgi". Aslında "sevgi" sözcüğünü ağzına almakta bile güçlük çekiyor ve insanlarla arasına ruhsal açıdan bir uzaklık koymak için elinden geleni yapıyordu. Cinsel ilişkilere kolayca girebiliyor ve

tam bir doyuma ulaşıyordu. Bununla birlikte coşkusallık olarak erkeklerden uzak kalıyor ve onlardan, arabaları anlatıyormuş gibi, bir tür nesnellikle söz ediyordu.

Hangi biçimde olursa olsun bu sevmek korkusunu kendi başına ele alıp tartışmak gerekir. Aslında bu kişiler kendilerini, duydukları müthiş yaşama korkusundan ve temeldeki kaygılarından her şeye kapalı kalarak korurlar ve içlerine kapanarak güven duygularını sürdürmeye çalışırlar.

Sorunun bir bölümü de bağımlılık korkularında yatmaktadır. Aslında bu insanlar başkalarının sevgisine bağımlı oldukları ve bu sevgiye, sorunundaki oksijen kadar gerek duydukları için, eziyet verecek ölçüde bir bağımlılık ilişkisine girme tehlikesi de çok büyüktür. Her tür bağımlılıktan korkarlar çünkü öbür insanların kendilerine düşmanlık beslediğine inanırlar.

Yaşamının bir döneminde bütünüyle ve umarsızca birine bağlanan bir kişinin, yaşamının başka bir döneminde bağımlılığı azıcık anımsatan herhangi bir şeyden nasıl kaçtığını sık sık görürüz. Hastalarından genç bir kız, çözümlemeye gelmeden önce, hepsi de büyük düş kırıklıklarıyla sona eren, az-çok cinsel nitelikli birkaç sevda ilişkisi yaşamıştı. İlişkiler bittiği zaman son derece mutsuz olmuş, derin üzüntüyle kapılmış, yaşamını ancak bu erkek için sürdürebileceğini düşünmüş, onsuz yaşamının hiçbir anlamı kalmamıştı. Aslında bu erkeklere ilgi duymuyor, onlara karşı gerçek duygular beslemiyordu. Bu tür birkaç deneyimden sonra tutumu bütünüyle ters yönde değişmişti; yani olası herhangi bir bağımlılığı, aşırı-kaygılı bir biçimde geri çevirir olmuştu. Bu kaynaktan ortaya çıkabilecek herhangi bir tehlikeyi önlemek için duygularını bütünüyle saklamaya başlamıştı. Artık bütün istediği, erkekleri egemenliği altında tutabilmektir. Bir insana karşı duygularının olması ya da duygularını açığa vurmak ona göre zayıflık dolayısıyla aşağılanma demektir. Bu korku şu örnekte görülebilir: Bir hastama Chicago'da çözümleme uygulamaya başlamıştım. Sonra New York'a taşındım, onun da benimle birlikte gelmemesi için bir neden yoktu, çünkü New York'ta da çalışabilirdi. Ama benim yüzümden New York'a taşınmak onu öylesine rahatsız etmişti ki, üç ay boyunca durmadan New York'un ne kadar iğrenç bir yer olduğunu söyleyerek bütün huzurumu

kaçırmıştı. Buradaki güdü şuydu: Hiçbir zaman susup kabullenme, kimse için bir şey yapma çünkü bunun anlamı bağımlılıktır, dolayısıyla tehlikelidir.

Sinirceli kişinin doyuma ermesini alabildiğine güçleştiren en önemli nedenler işte bunlardır. Bununla birlikte, doyuma ermesi için önünde açık duran yollara da kısaca değinmek isterim. Burada bilinen etmenlerden söz edeceğim. Sinirceli kişinin doyuma ermek için kullandığı araçlar şunlardır: sevgisine dikkat çekmek, kendine acındırmaya çalışmak ve çevresine gözdağları vermek.

Bunlardan birincisinin anlamı şöyle açıklanabilir, "Seni öylesine seviyorum ki, sen de beni sevmek zorundasın". Bunun aldığı biçimler değişebilir ama temel tutum aynıdır. Bu sevda ilişkilerinde çok yaygın bir tutumdur.

Kendine acındırma da yakından tanıdığımız bir tutumdur. Bu, sevgi konusunda tam bir inançsızlığı, başka insanlarda da temel bir düşmanlık bulunduğu kanısını yansıtır. Bu koşullarda sinirceli insan umarsızlığını, zayıflığını ve talihsizliğini vurgulayarak istediği yere ulaşabileceğini düşünür.

Üçüncü yöntemse gözdağlarından oluşur. Bir Berlin özdeyişi bunu çok iyi açıklar, "Sev, yoksa öldürürüm". Bu tutumla, çözümlemede olduğu kadar, günlük yaşamda da karşılaşırız. Sinirceli insan kendine ya da başkalarına zarar vereceğini söyleyerek insanları korkutmaya çalışır; bunlar canına kıyacağını, karşısındaki kişinin saygınlığını yok edeceğini, vb. belirten açık gözdağlarıdır. Ancak, sevgi isteği doyurulmazsa, söz konusu korkutmacalar —örneğin hastalık biçimine girerek— kılık değiştirebilir. Bütünüyle bilinçaltı gözdağlarını dile getiren sayısız yöntem vardır. Bunları bütün ilişkilerde görebiliriz: sevda ilişkilerinde, evliliklerde, hatta hekim-hasta ilişkisinde.

Büyük yoğunluğu, zorlanımlı oluşu ve doymak bilmezliğiyle, bu sevgi gereksinimi nasıl anlaşılır? Bunun birkaç yorumu vardır. Çocuğu bir nitelikten başka birşey değilmiş gibi düşünülebilir, ama ben öyle olduğunu sanmıyorum. Yetişkinlerle karşılaştırılınca çocuklar desteğe, yardıma, korunmaya ve sıcaklığa daha çok gereksinim duyar — Ferenczi'nin bu konuda birçok iyi yazısı vardır. Öyledir, çünkü çocuklar yetişkinlerden daha zayıftır. Kendisine iyi davranılan ve sevilip isten-

diğini düşündüren —gerçek bir sıcaklığın bulunduğu— bir ortamda büyüyen sağlıklı bir çocuk, doymak bilmez bir sevgi gereksinimi içinde olamaz. Düşüğünde avutulmak üzere koşup anasına sığınabilir. Ama anasının eteğinden ayrılmayan çocuk sinirli olur çıkar.

Sinirli sevgi gereksiniminin, "anaya düşkünlüğün" dile getirilişi olduğu düşünülebilir. Bu, meme emme ya da anasının karnına geri dönme arzularını dolaysız ya da simgesel bir biçimde ileten düşlerle doğrulanabilir. Yaşamöyküleri bu insanların gerçekten de analarından yeterince sevgi ve ilgi görmediğini, ya da çocukluklarında aynı zorlanımla analarına bağlandıklarını göstermektedir. İlk durumda sinirli sevgi gereksinimi, yaşamın ilk dönemlerinde özgürce verilemeyen ana sevgisine duyulan sürekli özlemin dile getirilişidir. Ama bu durum söz konusu çocukların olası başka bir çözüm —örneğin, insanlardan kaçmak— yerine sevgi istemlerini neden inatla sürdürdüğünü açıklamamaktadır. İkinci durumdaysa, sinirli sevgi gereksiniminin, anaya yapışıp kalmanın dolaysız yinelenişini simgelediği düşünülebilir. Her iki durumda da soru yanıtsız kalmaktadır. Yaşamın daha sonraki dönemlerinde çocuklukta kazanılan tutumların sürdürülmesini sağlayan ya da bu çocuksu tutumun bırakılmasını olanaksızlaştıran devimsel etmenler nelerdir?

Birçok hastalıkta sinirli sevgi gereksinimi, kişilikteki güçlü özüne-hayranlık niteliklerinin dile getirilişi olarak yorumlanabilir. Daha önce de belirttiğim gibi, sinirli kişiler başkalarını sevmez. Gerçekten de ben-merkezcilerdir. Ama, özüne-hayranlık sözcüğünü kullanırken çok dikkatli olunması gerektiğine inanıyorum. Kendini sevmekle, kaygı üzerine kurulu bir ben-merkezcilik arasında büyük bir ayrım vardır. Kendi kendisiyle barışık hiçbir sinirli insan anımsamıyorum. Bu kişiler en azılı düşmanları kendileriymiş gibi davranırlar, ve genellikle sınırsız bir aşağılık duygusu çekerler. Sinirli kişiler, az sonra göstereceğim gibi, birazcık güven duyabilmek ve yıkılmış öz-saygılarını ayağa kaldırmak için sevmeye gereksinim duyarlar.

Bir başka açıklama da, Freud'un kadının özgül ruhsal özelliği saydığı, sevgiyi yitirme korkusudur. Gerçekten de sevgiyi yitirme korkusu bu hastalarda çok büyüktür. Bununla birlikte bu görüngünün bir açıklama gerektirip gerektirmediğini merak ediyorum. Bunun ancak, bir insanın sevmeye verdiği değeri bilirsek anlaşılacağına inanıyorum.

Son olarak, artan sevgi gereksiniminin, aslında cinsel enerji görünüşü olup olmadığını sormamız gerekir. Freud buna olumlu yanıt verir, çünkü ona göre sevgi gerçekte, amacı-ketlenmiş cinsel arzudur. Bununla birlikte bu görüş bana en azından kanıtlanmamış gibi geliyor. Budunbilimsel araştırmalar, sevgiyle cinsellik arasındaki ilişkinin görece geç elde edilmiş kültürel bir kazanım olduğunu belirtmektedir. Sinirçeli sevgi gereksiniminin temelde cinsel bir görüngü olduğu düşünülürse, o zaman doyurucu bir cinsel yaşam sürdüren kişilerde görülmesini anlamak zor olur. Ayrıca bu görüş kaçınılmaz bir biçimde, salt sevgi arzusunun değil öğüt, korunma ve tanınma arzularını da cinsel görüngü saymamıza yol açar.

Sinirçeli sevgi gereksiniminin doyurulmazlığı vurgulandığında, bütün görüngü, "ağızcıl sevisel saplantı"nın ya da "gerileme"nin tanımını cinsel enerji kuramı açısından ortaya koyar. Bu görüş son derece karmaşık ruhsal görüngüleri, işlevsel etmenlere indirgeme konusunda bir isteklilik bulunduğunu düşündürmektedir. Bu varsayımın savunulmaz olmakla kalmayıp, aynı zamanda ruhsal görüngülerin anlaşılmasını da güçleştirdiğine inanıyorum.

Doğru ve geçerli olmak bir yana, bu açıklamalar aynı zamanda görüngünün tek bir yönü —yani ya sevgi arzusu, ya da doymak bilmezlik, bağımlılık ve ben-merkezcilik gibi tek bir yönü— üzerinde yoğunlaşmanın yarattığı sakıncaları da taşır. Bu da görüngünün kendi bütünlüğü içinde görülmesini güçleştirir. Çözümlemede gözlemlerim bana, bütün bu değişik etmenlerin, yalnız tek bir görüngünün farklı belirimleri ve anlatımları olduğunu göstermiştir. Bunu insanın kaygıdan kurtulma yöntemlerinden biri sayarsak tüm görüngüyü anlayabileceğimize inanıyorum. Aslında bu insanlar artan temel kaygıdan acı çeker ve yaşamları, sonsuz sevgi arayışlarının söz konusu kaygıyı azaltma çabasından başka bir şey olmadığını gösterir.

Çözümlemeden elde edilen gözlemler sevgi gereksiniminin, hasta belirli bir kaygının baskısı altına girdiğinde arttığını, bu ilişkiyi anladığı zamansa yok olup gittiğini açıkça gösterir. Çözümleme sırasında kaygı kaçınılmaz olarak canlandırıldığı için, hastanın durmadan çözümciye sarılmaya çalışmasını anlamak kolaydır. Örneğin çözümciye duyduğu bastırılmış nefretin baskısı altında olan, bu nedenle de kaygı-

la bunalan bir hastanın, özellikle bu koşullarda çözümünün dostluğunu ya da sevgisini kazanmaya çalıştığını görebiliriz. "Olumlu aktarma" denilen, ya da ana-babaya duyulan eski bağlılığın yinelenmesi olarak yorumlanan durumun büyük bir bölümünün, aslında kaygıya karşı güvence ya da korunma sağlama arzusu olduğuna inanıyorum. Burada ilke şudur, "Seversen, incitmezsın". Gelişigüzel insan seçimini ya da arzuların zorlayıcılığıyla doyurulmazlığını güvence gereksiniminin bir anlatımı olarak görürsek, o zaman bunların ikisini de anlayabiliriz. Bu ilintileri tanıır ve tüm ayrıntıları açığa çıkarırsak, o zaman çözümlemelerde hastanın kolayca kapılabileceği bağımlılık duygusunu büyük ölçüde önleyebiliriz. Deneyimlerim bana, gerçek kaygı sorunlarının özüne daha çabuk ulaşmak için, hastanın sevgi gereksinimini, onun kaygıdan korunma çabası olarak değerlendirmem ve çözümlemeyi de bu yönde uygulamam gerektiğini göstermiştir.

Sinirceli sevgi gereksinimi sık sık çözümciye yönelik bir cinsel kıskırtıcılık biçiminde belirir. Hasta çözümciye vurulduğunu ve onunla sevişmek istediğini ya düşleriyle ya da davranışlarıyla ortaya koyar. Bazı hastalarda sevgi gereksinimi çoğunlukla ya da hatta yalnız cinsel alanda belirir. Bu görüngünün anlaşılması için cinsel arzuların mutlaka gerçek cinsel gereksinimlerin anlatımı olması gerekmediği; cinselliğin aynı zamanda başka bir insanla ilişki kurma biçimini simgelediği anımsanmalıdır. Deneyimlerim, sinirceli sevgi gereksinimi cinsel arzu biçimine ne denli çabuk girerse, öbür insanlarla kurulan coşkusal ilişkinin de o denli kolay bozulduğunu göstermiştir. Cinsel düşlemler, düşler vb. çözümlemelerde ilk kez ortaya çıktığı zaman, bunu hemen hastanın kaygıyla bunalmış oluşunun; öbür insanlarla temelde kötü ilişkiler içinde bulunuşunun bir belirtisi olarak alırım. Bu tür hastalıklarda cinsellik başka insanlarla ilişki kurmayı sağlayan birkaç köprüden biridir; hatta tek köprüdür bile diyebiliriz. Çözümciye yönelik cinsel arzular, temeli kaygı olan ilişki kurma gereksinimi olarak yorumlandığında, yok olup gider; bu önümüzde giderilmeye çalışılan kaygıları tepeden tırnağa ele almamızı sağlayan bir yol açar.

Bu tür ilişkiler artan cinsel gereksinim olaylarını anlamamıza yardım eder. Sorunu kısaca şöyle ortaya koyabiliriz: Sinirceli sevgi gerek-

sinimlerini cinsel terimlerle dile getiren insanlar, bir zorlanım altındaymışcasına birbiri ardı sıra cinsel ilişkiye girme eğilimi gösterir. Böyle yapmak zorundadırlar, çünkü öbür insanlarla ilişkileri başka bir düzlemde yürütülemeyecek kadar bozulmuştur. Cinsel yoksunluğa kolayca katlanamayışları anlaşılır bir durumdur. Karşı cinse eğilimli olanlar hakkında şu ana kadar söylediğim her şey, eşcinsel ve çiftcinsli eğilimler taşıyan insanlar için de geçerlidir. Eşcinsellik eğilimi olarak beliren ya da böyle yorumlanan durumun büyük bir bölümü aslında sinirceli sevgi gereksiniminin dile getirilişidir.

Son olarak kaygı ve aşırı sevgi gereksinimi arasında yer alan ilişki Oidipus karmaşasını daha iyi anlamamıza yardım eder, diyebiliriz. Aslında sinirceli sevgi gereksiniminin bütün belirimleri, Freud'un Oidipus karmaşası olarak tanımladığı durumda bulunabilir: bu belirimler ana ya da babaya yapışıp kalma, doymak bilmez sevgi gereksinimi, kıskançlık, geri çevrilmeye gösterilen aşırı duyarlılık ve geri çevrilmeyi izleyen yoğun nefrettir. Bildiğiniz gibi, Freud Oidipus karmaşasının soygelişimsel temelde belirlenmiş bir görüngü olduğunu düşünür. Bununla birlikte yetişkin hastalardan edindiğimiz deneyimler, — Freud tarafından çok iyi gözlemlenmiş çocukluk tepkilerinin çoğuna, yaşamın daha sonraki dönemlerinde aynı biçimde belirlediğini gördüğümüz kaygının neden olduğunu merak etmemize yol açar. Budunbilimsel gözlemler, Oidipus karmaşasının dirimbilimsel bir görüngü olup olmadığı konusunda kafamızda birtakım soruların uyanmasına neden olur, — bu olguya Böhm ve başkaları da dikkat çekmiştir. Ana ya da babalarına büyük bir bağlılık duyan sinirceli insanların çocukluk öyküleri, çocuklarda kaygının belirmesine neden olduğu bilinen bu türden birçok etmeni gözler önüne serer. Aslında aşağıdaki etmenler birlikte işler gibi görünmektedir, — bu etmenler, ürkütmeyle atbaşı gittiği için dile getirilen düşmanlığın uyanışı ve bununla birlikte öz-saygının azalışıdır. Bu noktada, bastırılmış düşmanlığın niçin kolayca kaygıya yol açtığı konusunda ayrıntılı nedenlere girmeyeceğim. Ama genel anlamda ele alırsak, çocuk duyduğu düşmanlığı dile getirince kendi yaşama güvenliğini tehlikeye düşüreceğini sezer, dolayısıyla kaygılanır diyebiliriz.

Bu son yorumdan Oidipus karmaşasının varlığını ya da önemini yadsıdığım sonucu çıkarılmamalıdır. Yalnız bunun genel bir görüngü olup olmadığını ve sinirceli analarla babaların etkisinin buna ne ölçüde neden olduğunu sorgulamak istiyorum.

Son olarak, artan temel kaygı terimiyle ne demek istediğimi kısaca açıklamak istiyorum. Bu, "varlık kaygısı" (*Angst der Kreatur*) anlamında ele alınırsa, genel bir insanlık görüngüsüdür. Sinirceli kişilerde bu kaygı artar. Bunu kısaca, düşmanlık dolu ve yıkıcı bir dünya karşısında duyulan umarsızlık olarak tanımlayabiliriz. Birey çoğunlukla kaygının bu nitelikte olduğunun ayırımında değildir. Onun bildiği farklı içerikte bir kaygılar dizisidir: gökgürültüsü korkusu, sokak korkusu, kızarıp bozarma korkusu, hastalık kapma korkusu, sınav korkusu, trenyolu korkusu vb. Elbette, insanların neden şu ya da bu belirli korkuya kapıldığı her özgül olayda kesin olarak saptanır. Bununla birlikte, biraz derine inecek olursak bütün bu korkuların yoğunluğunu, altta yatan aşırı temel kaygıdan aldığını görürüz.

İnsanlar kendilerini bu temel kaygıdan çeşitli yöntemlerle korur. Bizim kültürümüzde bu yöntemlerin en yaygın olanları şunlardır. Bunlardan birincisi "Seversen, incitmezsin" ilkesine dayalı sinirceli sevgi gereksinimidir. İkincisi, "Boyun eğer, hep istenileni yapar, hiçbir şey istemez, hiç karşı çıkmazsam — kimse beni incitemez" diyen uysallıktır. Üçüncüsü, Adler ve özellikle de Künkel tarafından tanımlanan yöntemdir. Bu erk, başarı ve sahiplenme konusunda duyulan zorlanımlı dürtüdür ve ilkesi şudur, "Daha güçlü, daha başarılı olursam, beni incitemezsiniz". Dördüncüsü, güven içinde ve bağımsız olmak için coşkusalsı olarak insanlardan kaçma yöntemidir. Bu savaşım yönteminin en önemli sonuçlarından biri, hiçbir şeyden etkilenmez, incinmez olana kadar, duyguları bütünüyle basturmaya çalışmaktır. Bir başka yöntemse, zorlanımlı mal toplama ve para biriktirmedir; insanları buna zorlayan erk dürtüsü değildir; başkalarından bağımsız olma arzusudur.

Sinirceli kişilerin bu yöntemler arasından yalnız birini arayıp seçmediğini, kaygısını gidermeye çalışırken farklı, genellikle de birbirine aykırı araçlardan yararlandığını sık sık görürüz. İşte onu çözümsüz ça-

tışkılara düşüren de budur. Kültürümüzdeki en önemli sinirce çatışkısı, bütün koşullarda birinci olma konusunda beslenen zorlanımlı ve düşüncesiz arzuyla, aynı anda herkes tarafından sevilme gereksinimi arasındaki çatışkıdır. (*)

(*) Bu konuşma, yazarın *The Neurotic Personality of Our Time*, adlı yapıtını temel almaktadır (New York, W. W. Norton & Co., Inc., 1937).

İÇİNDEKİLER

Giriş	7
Teşekkürler	33
Kadınlarda İğdiş Edilme Karmaşasının Başlangıcı Üzerine	37
Kadınlıktan Kaçış.....	54
Ket Vurulmuş Kadınlık.....	71
Tekeşlilik Ülküsü Sorunu	84
Aylık Kanama Öncesi Gerilim.....	99
Cinsler Arasındaki Güvensizlik	107
Evlilik Sorunları.....	119
Kadın Korkusu	132
Dölyolunun Yadsınması.....	147
İşlevsel Kadın Hastalıklarında Ruhsal-Türeyimsel Etmenler	162
Analık Çatışkıları	175
Sevgiye Verilen Aşırı Değer	182
Kadınlarda Özezerlik Sorunu.....	212
Genç Kızlarda Kişilik Değişimi	232
Sinirceli Sevgi Gereksinimi	243
Dizin.....	261

DİZİN

- Abraham, Karl (1887-1925): Alman hekim ve psikanalizci. Jung ile burada tanıştı ve onun sayesinde Freud'un kuramlarını öğrendi. 1907'de Freud'la tanıştı. 1910'da Uluslararası Psikanaliz Demeği'nin ilk kolu olan Berlin Psikanaliz Demeği'ni kurdu. — 11, 24, 37, 39, 42, 54, 68, 75
- Adler, Alfred (1870-1937): Avusturyalı hekim ve ruhbilimci. — 256
- Alexander, Franz Gabriel (1891-1964): Ruhsal gerilime bağlı tansiyon değişimlerini fiziksel hastalıkların belirgin bir nedeni olarak tanımladığı için psikosomatik tedavinin kurucusu sayılan hekim ve psikanalist. — 10, 223
- Anton, Holban (1902-1937): Rumen yazar. Ölüm, aşk ve zaman gibi belli başlı konulara pek düşkündü. Romanları ve hikâyeleri ince bir psikolojik çözümlemeye dayanır. — 165
- Aristoteles (İ.Ö. 384-322): Yunanlı Filozof. — 146
- Bergmann, Emil (1857-1922): Alman kimyacı. Patlayıcı maddeler uzmanı. — 137
- Bettelheim, Bruno (1903-1990): Avusturya asıllı Amerikalı psikanalizci. — 22
- Boehm, F. — 137, 143, 153, 221
- Böhme, Jakob (1575-1624): Alman filozof. İdealizm ve Romantizm gibi sonraki akımlar üzerinde büyük etkisi olmuştur. — 255
- Briffault, Robert Stephen (1873-1892): Köktenci ve olağandışı sağaltım yöntemleriyle dikkat çekmiştir. Başarılı, hastaları ve dostları tarafından sevilen bir tıp adamı olmasına karşın yazmaya, insanlığın oluşumuna, yaşamın gizemlerine büyük ilgi duyan Briffault'nun *İnsanlığın Oluşumu* adlı yapıtı 1919 yılında yayımlanmıştır. — 180, 183
- Daly, Reginald Aldworth (1871-1957): Amerikalı yerbilimci. — 133-34, 159.
- Darwin, Charles (1809-1882): İngiliz doğabilimci. — 8
- David, M. Levy — 220
- Deutsch, Helene (1884-1982): Avusturya asıllı Amerikalı hekim ve psikanalizci. Freud'un psikanaliz yaptığı ilk kadınlardan biridir. — 19, 24-25, 55, 59, 61, 148, 160, 212-15, 220-21, 230
- Dietrich, Maria Magdalena von Losch Marlene (1901-1992): ABD uyruğuna geçen Alman kadın sinema oyuncusu. — 128, 182
- Don, Juan — 204, 207, 242

Ellis, Henry Havelock (1859-1939): Hem ana, hem de baba tarafından denizci bir aileden gelen hekim. Ellis cinsel psikolojinin öncüsüdür. — 101

Ferenczi, Sándor (1873-1933): Macar doktor ve psikanalist. — 59-60, 252

Freud, Sigmund (1856-1939): Avusturyalı hekim, psikanalizin kurucusu. — 7-11, 12-31, 38, 45-7, 52-5, 62, 67-8, 78, 83, 85, 87, 90, 95, 106, 116, 120, 125, 134, 136-38, 140, 143-45, 147-52, 155-57, 160-61, 187, 216-17, 220-21, 224, 228, 252-53, 255

Garbo, Greta Lovisa, Gustafsson (1905-1990): Amerikan vatandaşlığına geçmiş İsveçli kadın sinema oyuncusu. — 216

Gregory, Zilboorg — 17, 21

Groddeck, Walter Georg (1866-1934): Alman hekim. 1913'den sonra Freud'un yapıtlarıyla ilgilenmeye başladı ve bedensel hastalıkları bilinçdışı olgularla bağlantılı olarak ele alması Freud tarafından desteklendi. — 63, 135, 137

Harold, Kelman — 8, 13-4, 31

Heine, Heinrich (1797-1856): Alman yazar. Büyük Alman romantiklerinin sonuncusu olan ve gençliğinden beri takdir gören Heine Fransa ile Almanya arasında daha büyük bir yakınlaşma sağlamış olmayı en büyük başarı kabul ediyordu. — 133

Homey, Oscar — 11

Jeanne, Lampl de Groot — 24

Jones, Ernest (1879-1958): İngiliz hekim ve psikanalist. 203, 216

Josine, Müller — 152

Keyserling, Hermann von (1880-1946): Alman filozof. Doğabilimciydi, Simmel ve Bergson'un etkisiyle felsefeye yöneldi. — 85

Klein, Melanie (1882-1960): Avusturya kökenli İngiliz psikanalizci. Freud'un izinde yürüyen M.Klein, küçük çocuklar üstüne yaptığı çalışmalarla, iç dünyanın şaşırtıcı bir somutluğu olduğunu keşfetti ve bu dünyanın son derece çeşitli nitelikte kişiliklerin rol aldığı gerçek bir tiyatro sahnesi olduğunu gösterdi.

Klinkhardt, Werner Dr. — 82

Krafft-Ebing, Richard von (1840-1902): Alman psikiyatr. Cinsel sapıklıklar ve kriminoloji konularında incelemeler yayımladı. — 220

Kuhn, S. Thomas — 8

Liepmann, Wilhelm (1878-1939): Alman hekim. Tıp öğrenimini tamamladıktan sonra kadın-doğum ihtisası yaptı; doçent oldu. Berlin Üniversitesi'nde eylemsiz profesör olarak görevlendirildi (1918). Nazilerin iktidara gelmesi üzerine Almanya'dan sınır dışı edildi (1933). Kısa süre İspanya'da kaldıktan sonra Türkiye'den yapılan çağrını kabul ederek aynı yıl İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği'ne Ord. prof. olarak atandı. Türkiye'de çok sayıda kadın-doğum uzmanının yetişmesinde etkin rol oynadı. — 152, 220

Lytton, Edward George Bulwer (1803-1873): İngiliz yazar ve siyaset adamı. Godwinci radikal general Bulwer'in oğluydu. İrlandalı bir güzelle evlenmesi O'nu aile servetinden yoksun bıraktı ve romanlarının geliriyle yaşamak zorunda kaldı. — 133

Martin, Theodore — 133

Marcuse, Max — 7, 71

Mead, Margaret (1901-1978): Amerikalı antropolog. Özellikle eğitim tekniklerini ve bireyin yetişmesiyle kültür arasındaki ilişkileri inceledi. Bununla birlikte, araştırma yöntemleri ve vardığı sonuçlar bugün tartışılmaktadır. — 21

Moebius — 114, 146

Newton, sir İsaac (1642-1727): İngiliz fizikçi, Matematikçi ve gökbilimci. Newton'ın matematiğe en önemli katkısı, tutarlı bir kuram olan sonsuz küçükler hesabını oluşturmıştır. — 13

Oberndorf, C. P., — 17

Rado — 93, 212-17, 219-21

Rank, Otto Rosenfeld (1884-1939): Sigmund Freud'un ilk yandaşlarından biriydi, mitler ve efsaneler üzerinde çalıştı. Ardından S. Ferenczi ile sıkı bir ilişki kurarak, onunla birlikte psikozların da psikanaliz alanına alınmasına katkıda bulundu. — 46

Reich, Wilhelm (1897-1957): Avusturyalı hekim ve ruhbilimci. — 210

Reinhardt, Max Goldmann (1873-1943): Avusturyalı tiyatro yönetmeni ve müdürü. Tiyatro tekniğine yenilik getirenlerden biri olan Reinhardt 1933'te ABD'ye göç etti ve sinema çalışmalarına yöneldi. — 12

Reuben, Fine — 16

R. R. Greenson — 13, 17

Sachs, Hans (1494-1576): Alman şair. — 11, 134

Schiller, Friedrich (1759-1805): Alman Yazar. — 80, 132, 235

Schweitzer, Albert (1875-1965): Fransız hekim, Protestan tanınbilimci, orgcu ve müzikolog. — 31

Simmel, Georg (1858-1918): Alman filozof ve toplumbilimci. Simmel, Kant'tan kaynaklanan felsefesine, birçok özgün unsur kattı: yaşam felsefesi, kültür felsefesi, ölçülü bir görecelik, bireysel düşünce biçimlerinin göz önüne alınması vb. — 15, 55, 58, 69, 82

Sophokles (İ.Ö. 496-406): Yunan tragedya şairi. — 115

Strindberg, August (1849-1912): İsveçli yazar. İlkokul öğretmenliği, oyunculuk, gazetecilik yaptı. Strindberg'in uzun bir özyaşamöyküsü olarak kabul edilebilecek yapıtları isveç edebiyatının ve modern tiyatronun en önemli örneklerinden biridir. Strindberg, İsveç edebiyatına, yeni, dolaysız ve çarpıcı bir dil kazandırdı. — 109

Twain, Samuel Longhorne, Clemens (1835-1910): Mark da denir. Amerikalı yazar. Bir basımevine çırak girdi. Mississippi Nehri üzerinde çalışan gemilerde kılavuz yardımcılığı yaptı. Mark Twain takma adıyla yazmaya başladı. — 120

Van Ophuijsen — 41, 54

Velde, Van de — 119

Vollmerhausen, J. W., — 8, 11, 13

Wedekind, Frank (1865—1918): Alman oyun yazarı. Gençlik ve duyguların uyanışını tragedyası olan ilk oyunu *Frühlings Erwachen* (1891) skandal boyutuna varan bir başarı kazandı. — 134

PAYEL YAYINEVİ — Cağaloğlu Yokuşu
Evren Han Kat 4, No: 63
Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 528 44 09 - 511 82 33
Fax: 512 43 53

KAREN HORNEY

Yaşamının son yirmi yılını Amerika Birleşik Devletleri'nde geçiren ve kendi kurduğu *Amerikan Ruhçözümlemesi Derneği*'nin başkanı olarak 1952 yılında altmış yedi yaşındayken bu ülkede ölen Hamburg doğumlu Karen Horney, yaptığı deneysel ve kuramsal çalışmalarla ruhbilimine büyük katkılarda bulunmuştur. Özellikle kadın ruhbilimini toplumsal bir varlık olarak dışının ruhsal yapısını inceleyen yapıtlarla ünlenen Horney, Freud'un izleyicilerinden Karl Abraham'la birlikte uzun yıllar çalışmış, daha sonra Freud'un erkek yanlısı kuramlarıyla kendi dışı ruhbilimini karşılaştırarak değişik çevre koşulları içinde yaşayan ve karşılıklı ilişkide bulunan bütün insanları içeren bir felsefe, bir ruhbilimi ve ruhçözümlemesi yöntemi oluşturmaya giden yolu açmıştır.

Görüşlerini "temel kaygı" kavramına dayandıran Horney, saldırgan öğeler içeren bir toplumda çocuğun ve insanın kendini güvence içinde duyamayacağını, bir insanın sağlıklı olabilmesi için, çocukluğunun güvenceli, sevgi dolu, anlayışlı, saygılı ve sıcak bir ortamda gelişmesi gerektiğini savunur. Freud'un ruhçözümlemesi alanındaki önemli katkılarını da değerlendirerek yeni kuramlar geliştiren yazar, bir kadın olarak bu kurama yenilikler getirmeyi amaçlamıştır.

Elinizdeki kitap, Karen Horney'in, Freud'la ayrıldığı noktaları tartışmaya sunarken, yazarın kadının ruhsal durumuna ilişkin düşüncelerinin evrimini de gözler önüne sermektedir. *Evlilik sorunları*, *Kadın Korkusu*, *Kadınlarda Özezerlik Sorunu*, *Sinirsel Sevgi Gereksinimi*, *Analık Çatışmaları*, *Genç Kızlarda Kişilik Değişimi* vb. gibi konuların incelendiği *Kadının Ruhsal Yapısı*'nin, toplumsal insanın kendisini ve çevresini anlamasına katkıda bulunacağını ve sorunlarını çözümlemede ona yardımcı olacağını umuyoruz.

ISBN 975-388-096-0

9789753880961

